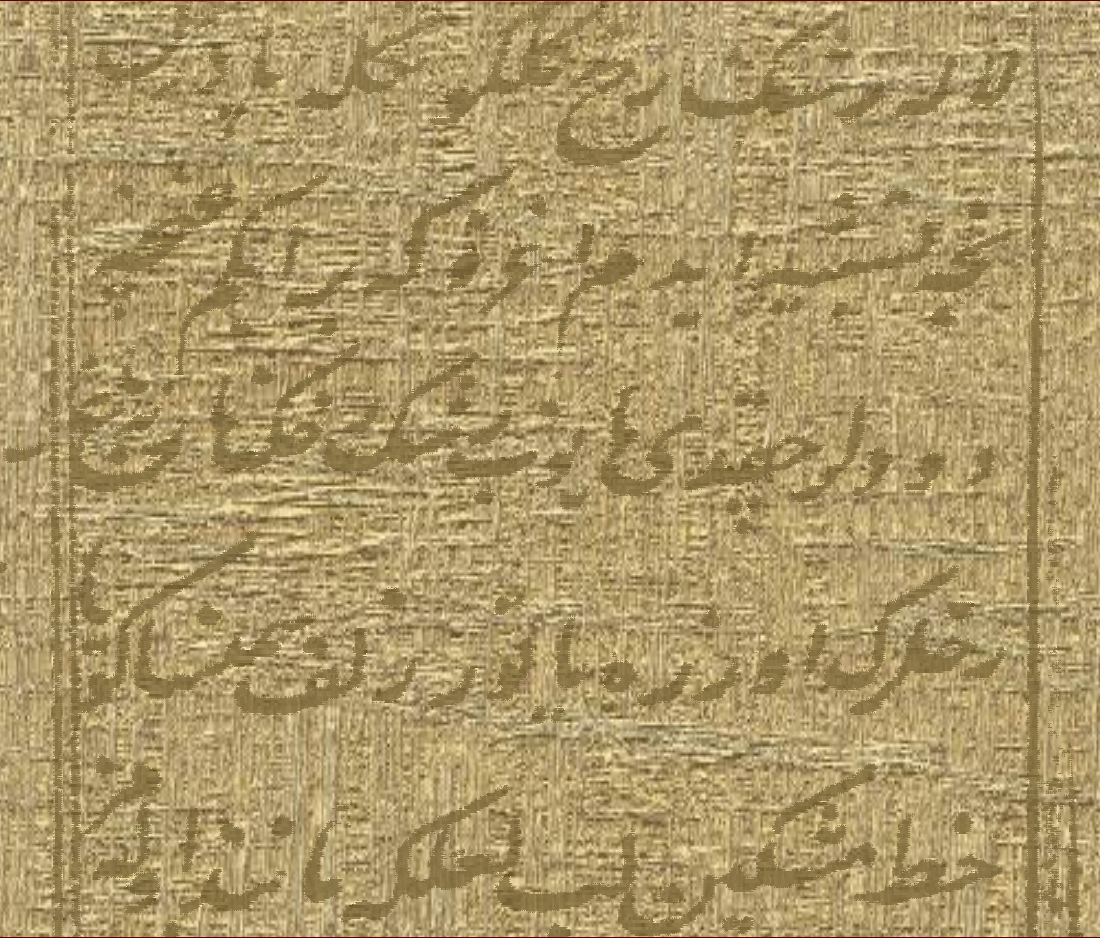

Ա. ՍԱՐԳՍՅԱՆ, ԱԼ.ՍԱՖԱՐՅԱՆ, Լ.ՍԱՂԱԿՅԱՆ

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆԻ
ԴԱՍԱԳԻՐՔ

**ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНСТИТУТ АРМЕНОВЕДЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ ЕГУ**

**АНИ САРГСЯН
АЛЕКСАНДР САФАРЯН
ЛУСИНЕ СААКЯН**

**УЧЕБНИК
ОСМАНСКО-ТУРЕЦКОГО
ЯЗЫКА**

Под редакцией
Академика НАН РА, профессора
РУБЕНА САФРАСТЯНА

(На армянском языке)

ЕРЕВАН
ИЗДАТЕЛЬСТВО ЕГУ
2016

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԵՊՀ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՆԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԱՖԱՐՅԱՆ
ԼՈՒՍԻՆԵ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

Խմբագրությամբ՝
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, պրոֆեսոր
ՌՈՒԲԵՆ ՍԱՖՐԱՍՅԱՆԻ

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
2016

ՀՏԴ 811.512.16 (075.8)

ԳՄԴ 81.2 Թու. ց73

Ս 259

**ԵՐԱՇԽԱՎՈՐՎԵԼ Է ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ՝ ՈՐՊԵՍ ԴԱՍՍԱԳԻՐՔ ԲՈՒՀԵՐԻ
ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ (2016թ. նոյեմբերի 22 Հր. 1199-Ա/2)**

*Հրատարակության է երաշխավորվել
ԵՊՀ գիտական խորհրդի կողմից*

Գրախոսներ՝ ՀՀ վաստակավոր մանկավարժ, պրոֆեսոր

Գուրգեն Մելիքյան

պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Արսեն Ավագյան

բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Վարդան Ոսկանյան

Սարգսյան Ա.

Ս 259 Օսմաներենի դասագիրք / Ա. Սարգսյան, Ալ. Սաֆարյան, Լ.
Սահակյան; խմբ.՝ Ռ. Սաֆրաստյան.- Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2016,
324 էջ:

Սույն բուհական դասագիրքը նախատեսված է ԵՊՀ Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտում, արևելագիտության և պատմության ֆակուլտետներում օսմաներենի դասավանդման համար: Այն բաղկացած է ներածությունից, երեսուներկու դասից՝ նվիրված օսմաներենի բառագիտության, հնչյունաբանության, քերականության հարցերին: Դասագրքում ներառված են համապատասխան տեքստեր, տարաբնույթ վարժություններ, օսմաներեն-հայերեն ուսումնական բառարան:

ՀՏԴ 811.512.16 (075.8)

ԳՄԴ 81.2 Թու. ց73

ISBN 978-5-8084-2156-1

© ԵՊՀ հրատ., 2016

© Անի Սարգսյան, 2016

© Ալեքսանդր Սաֆարյան, 2016

© Լուսինե Սահակյան, 2016

Օսմաներենի դասագրքի հրատարակության առթիվ

Հայ արևելագետները թե՛ խորհրդային շրջանում և թե՛ հատկապես նորանկախ Հայաստանում արևելյան լեզուների դասագրքերի ստեղծման ուղղությամբ կատարել են հիրավի ակնառու գործ: Հրատարակվել են պարսկերենի, արաբերենի, եբրայերենի, ասորերենի, աղբբեջաներենի դասագրքեր: Արդեն վեց հրատարակություն է ունեցել մեր թուրքագետների ստեղծած (հայաստանյան իրականության մեջ առաջին) թուրքերենի բուհական դասագիրքը: Հիշարժան և հույժ արժեքավոր են նաև վերջին տարիներին տպագրված «Օսմանյան կայսրության պատմություն» և «Թուրքիայի հանրապետության պատմություն» դասագրքերը:

Համալսարանական օսմանագետների հեղինակած «Օսմաներենի դասագրքի» հրատարակությունը ևս մեկ առիթ է նորանոր հաջողություններ մաղթելու օտար (մասնավորապես՝ արևելյան) լեզուներ ուսումնասիրող մեր սիրելի ուսանողներին և հորդորելու ԵՊՀ դասախոսներին՝ կրկնապատկելու ու եռապատկելու դասագրքերի, ուսումնական և ուսումնամեթոդական ձեռնարկների ստեղծմանը նպատակաուղղված ջանքերը:

ԱՐԱՍ ՄԻՄՈՆՅԱՆ

*ԵՊՀ ռեկտոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պրոֆեսոր
Երևան, 2016թ.*

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Օսմաներենը (*Osmanlıca*, *لسان عثمانی*) մասնագետների գերակա մեծամասնության բնութագրմամբ թուրքերենի՝ օսմանյան դարաշրջանում քաղաքական վերնախավի և մտավորականության՝ «որպես գրավոր լեզու» օգտագործած ձևն է¹: Նախկին Խորհրդային Միության ու ռուսաստանյան արևելագետները նաև նշում են, որ գրական թուրքերենի պատմության մեջ 15-րդ դարից մինչև 19-րդ դարի կեսերը ներառող շրջանը սովորաբար առանձնացվում է *Osmanlıca* (Օսմաներեն) անվանումով, որոշ հետազոտողներ նույնիսկ կարծում են, որ հնարավոր է խոսել յուրահատուկ՝ վերոհիշյալ դարաշրջանի «գրական լեզվի գրավոր տարատեսակի մասին՝ հաշվի առնելով ժանրային-ոճական տարբերակումը»²:

Օսմանյան կայսրությունը, հիմնադրվելով 1299թ., իր հզորության գագաթնակետին է հասել 15-16-րդ դարերում: Հարկ է նշել, որ նախապես Սելջուկյան սուլթանության, իսկ այնուհետև՝ Օսմանյան կայսրության, ինչպես նաև ակ-կոյունլունների և կարա-կոյունլունների պետական կազմավորումների մեջ համախմբված օղուզական ու թուրքմենական ցեղերն արաբերեն ու պարսկերեն լեզուների բարդ ազդեցությունը կրել են թե՛ վերոհիշյալ թյուրքական ցեղերի և արաբների ու պարսիկների միջև անմիջական շփումների արդյունքում՝ ժողովրդա-

¹ Տե՛ս *Anabritannica* (Genel Kültür Ansiklopedisi), Cilt 24, İstanbul, 1994, s. 329:

² **Э. А. Грунина**, Учебное пособие по османско-турецкому языку, Москва, 1988, стр. 3: Տե՛ս ևս *hıfıfın. N. Koç*, Yeni Dilbilgisi, İstanbul, 1996, s. 49, **R. Rahmeti Arat**, Türk Şivelerinin Tasnifi, Türkiyat Mecmuası, Cilt X, (1951-1953), İstanbul, 1953, s. 122-123:

կան լեզվի միջոցով վերոհիշյալ լեզուների տարրերի յուրացման, և թե՛ օղուզ-թյուրքերի կողմից իսլամի ընդունումից (IXդ.) հետո կրոնի «գիտական ու գեղարվեստական գրականության գործունեությունը պայմանավորված արաբապարսկական լեզվական «օկուպացիայի» միջոցով»³:

Օսմաներենը, հիրավի, յուրահատուկ լեզու էր, և թյուրքական լեզուների պատմության հիմնահարցերի ժամանակակից ուսումնասիրողների կարծիքով էլ երեք կենդանի լեզուների (թյուրքական ոլորտից դուրս՝ նախադեպ չունեցող) համակեցության բնույթ էր կրում՝ հանդիսանալով մեկ լեզվական հանրության լեզու: Միննույն ժամանակ հարկ է նշել, որ այն որպես սովորական կենդանի շփման միջոց հասու էր միայն օսմանյան վերնախավին: Օսմաներենին անդրադարձող հեղինակների գործերում գրեթե «ավանդական պատկեր» է դարձել եվրոպական հայտնի արևելագետ Վամբերիի (1831-1913 թթ.) բերած խոսուն օրինակը. թուրք ծառան լսում ու չի հասկանում իր տիրոջ և մի այլ ուսյալ թուրքի զրույցը, քանզի նրանք խո-

³ Օսմաներենի ձևավորման ու զարգացման առանձնահատկությունների, Թուրքիայում լեզվական բարեփոխման մասին հսկայածավալ գրականությունից մասնավորապես տե՛ս *Из истории турецкого языка (Предисловие) – А. Н. Баскаков и др., Турецко-русский словарь, Москва, 1997, стр. 5-8, А. Н. Кононов, Очерк истории изучения турецкого языка, Москва, 1976, стр. 68-69. Օսմաներենի «հաղթահարման» և նոր գրական թուրքերենի կայացման հարցերի մասին տե՛ս նաև **Л. Н. Старостов**, *Из истории становления турецкого литературного языка (Османский период). - Современные литературные языки стран Азии, Москва, 1965, стр. 192-206, ինչպես նաև Ալ. Մաֆարյան*, *Զիա Գյոքալփը և «Թյուրքականության հիմունքները»*, Երևան, 2012, էջ 54-68, 86-92:*

սում էին ոչ թե ժողովրդական լեզվով (թուրքերեն), այլ՝ օսմաներեն⁴:

Օսմաներենի «համակեցությունը» ներառել էր ոչ միայն փոխառություններ արաբական ու պարսկական բառապաշարից, այլև արաբերենի ներքին կազմավորման կամ «բեկված» հոգնակին (cemi mükesser), նաև արաբերենի հոգնակի թվի -at, -in, -iyun, -un-ով ձևերը «պարսկերենի՝ -an, -ane-ով կազմվող ձևերը, երկակի թվի, գոյականի սեռի կատեգորիաները, որոնք հակասում էին թուրքերենի ձևաբանական տիպին, դերբայների ու մասդարների գուտ սեմական համակարգը, պարսկական իզաֆեթը... Վերջապես արաբերենն ու պարսկերենն ազդել էին օսմաներենի հնչյունական համակարգի վրա, խարխլել թյուրքական լեզուներին բնորոշ ձայնավորների ներդաշնակությունը⁵: Ի տարբերություն կցական թուրքերենի՝ օսմաներենը լեզվի պատմության հետազոտողների կողմից բնորոշվել է որպես «սեմա-թեքական-կցական լեզու»⁶:

⁴ Տե՛ս **Н. К. Дмитриев**, Турецкий язык, Москва, 1960, стр. 11, **Л. Н. Старостов**, նշվ. աշխ., էջ 195-196: Օսմանյան ժամանակաշրջանում տարբերակվել են՝ «Fasih Türkçe» («մաքուր թուրքերենը», օսմաներենը, որն ընդունված էր հասարակության «ընտրանու» կողմից), «Orta Türkçe» («միջին թուրքերենը» կամ «կիսաօսմաներենը», որով խոսել է «միջին խավը») և «Kaba Türkçe» («կոպիտ կամ գռեհիկ թուրքերենը», այսինքն՝ բուն թուրքերենը՝ բարբառային և «ռամկական» խոսվածքի յուրահատկություններով): Տե՛ս նույն տեղում, էջ 196: Բարձրաճ օսմաներենի քննադատությունը և ժողովրդախոսակցական թուրքերենի ջատագովությունը թյուրքականության դիրքերից տե՛ս **Ziya Gökalp**, Türkçülügün Esasları, Dördüncü Basılış, İstanbul, 1961, էջ 22, **С. Kudret**, Ziya Gökalp, Ankara, 1963, էջ 16-21:

⁵ **С. Майзель**, Арабские и персидские элементы в турецком языке, Москва, 1945, **Н. К. Дмитриев**, նշվ. աշխ., стр.198-199:

⁶ Մանրամասն տե՛ս **Л. Н. Старостов**, նշվ. աշխ., էջ 199, **Н. К. Дмитриев**, նշվ. աշխ., էջ 11, 198-199, ինչպես նաև **Ալ. Սաֆարյան**, Քեմալականների

Արևելագետներն ավանդաբար առանձնացնում են օսմաներենի զարգացման երեք հիմնական՝ «հին օսմաներենի» (Eski Osmanlıca) - 13-15-րդ դդ., «միջին օսմաներենի» (Orta Osmanlıca) - 15-19-րդ դդ., «նոր օսմաներենի» (Yeni Osmanlıca) - 19-20-րդ դդ. փուլերը⁷:

Լեզվական բարեփոխումների (գրական լեզվի պարզեցման, ժողովրդախոսակցականին մոտեցման) առանձին փորձեր օսմանյան իրականության մեջ եղել են արդեն միջնադարում⁸: 16-րդ դարում «պարզ թուրքերենի» համար պայքարում էին Թաթավլալը Մահրեմին (Tatavlı Mahremî, մահ. 942 հ./1535 թ.) և Էդիրնելի Նազմին (Edirneli Nazmî, մահ. 962 հ./1554 թ.): Թաթավլալը Մահրեմիի իդեալն էր այնպիսի թուր-

լեզվական քաղաքականության ակունքներում, Զիյա Գյոքալփի լեզվաբանական հայացքները, «Ժամանակակից Եվրասիա», (խմբ.՝ Ռ. Սաֆրաստյան), հ. III (2), ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտ, Երևան, 2014, էջ 52-76:

⁷ Տե՛ս և նման. **Faruk K. Timurtaş**, Osmanlı Türkçesi Grameri, III, İstanbul, 2005, s. 2, Զ. **А. Грунина**, նշվ. աշխ., էջ 3-4, Anabritannica (Genel Kültür Ansiklopedisi), Cilt 24, s. 329-330: Թուրքերենը պատկանում է օղուզական լեզուների օղուզ-սելջուկյան ենթախմբին, լեզվի կրողները՝ «ասատոլիական» թուրքերը (Türk, ուս.՝ турок), կոչվել են «օսմանցի» կամ «օսմանյան թուրք» (Osmanlı, ուս.՝ османские турки, оттоманские турки, оттоманы), իսկ ուսաստանյան ու հետխորհրդային մյուս երկրների թյուրքագիտության մեջ արմատացած ձևակերպմամբ թուրքերը, որպես ժողովուրդ, գոյություն ունեն միայն 13-րդ դարի վերջից: Տե՛ս **А. Н. Баскаков**, Введение в изучение тюркских языков, Москва, 1962, стр. 225-226, տե՛ս և նման. նաև **Г. А. Благова**, Вариантные заимствования тюрко-тюрк и их лексические обособление в русском языке (К становлению обобщающего имени тюркоязычных народов), - «Тюркологический сборник», Москва, 1973, стр. 51-61: Հմնտ. նաև **Դ. Ե. Երեմեն**, Թուրքերի ծագումը (Ծագումը և էթնիկական պատմության հիմնական էտապները), Երևան, 1975, էջ 164-209:

⁸ Մասնավորապես տե՛ս **Faruk K. Timurtaş**, Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Vilâyet Yayınları, İstanbul, 1981, s. 81-86, **А. Н. Кононов**, նշվ. աշխ., էջ 63-64:

քերենը, որի ոչ միայն բառային կազմն էր թուրքական, այլև «բոլոր այլաբանություններն ու համեմատություններն էին համապատասխանում թուրքերի ճաշակին և թուրքերենի հանճարին»⁹:

Օսմանյան կայսրությունում օսմաներենի քերականության դասավանդումը ոյուշթիեներում (դպրոցներում) սկսվել է 1839 թ., մինչդեռ օսմաներենի առաջին «քերականությունը» գրվել էր դեռևս 1530 թ. (հեղինակ՝ Բերգամալը Քադրի): 1846 թ. լույս է տեսել թուրք քերական Աբդուրահման Ֆեզլիի աշխատությունը: 1851 թ. Ստամբուլում Ֆուադ էֆենդին և Ջևդեթ էֆենդին հրատարակում են «Օսմաներենի կանոնները» («Kavaid-i Osmaniye») քերականության համառոտ տեսությունը. թուրք է վերոպացի բազմաթիվ թուրքագետ-լեզվաբանների կողմից հետազայում բազմիցս հղված այս ուսումնասիրության մեջ նկատվում են լեզվի պարզեցմանն ուղղված միտումներ: Հատկանշական է, որ այս դարաշրջանում թուրք հեղինակների ուսումնասիրությունները կրում էին առավելապես դպրոցական «քերականություն-դասագրքերի» բնույթ, որոնց հիմքում արաբական լեզվաբանության ավանդույթներն ու սխեմաներն էին¹⁰:

Լեզվական բարեփոխումների խնդիրը հատուկ կարևորեցին Իբրահիմ Շինասիի (1826-1871թթ.), Նամըք Քեմալի (1840-1888թթ.) և նրանց կողմնակիցները: Թուրքերենի պար-

⁹ Տե՛ս **M. F. Köprülü**, Milli Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşirleri ve Divanı Türkî-i basit, XVI-ncı Asır Şairlerinden Edermeli Nazmînin eseri, İstanbul, 1928, s. 14, 19, (արարատար) Milli Edebiyat Cereyanını İlk Mübeşirlerinden Mahremî, «Hayat Mecmuası», 1928, IV, s. 82, ինչպես նաև **А. Н. Кононов**, նշվ. աշխ., էջ 64:

¹⁰ **А. Н. Кононов**, Грамматика современного турецкого литературного языка, Москва-Ленинград, 1956, стр.12-13.

զեցման գործում զգալի դեր է խաղացել «Մուհբիր» պարբերականը, որտեղ հրատարակված հոդվածների ճնշող մեծամասնության լեզուն համեմատաբար պարզ էր՝ հազեցած ժողովրդախոսակցական լեզվի տարրերով: Նշանավոր «Թաքվիւմ-ի վեքայի» և «Մուհբիր» պարբերականների միջև, ոուսաստանյան օսմանագետ Ա. Դ. Ժելտյակովի գնահատմամբ, առկա էր անդունդ ոչ միայն բովանդակության, այլև բառապաշարի և ոճի տեսանկյուններից, քանզի «Մուհբիր»-ում տպագրված բազմաթիվ հոդվածներ ընթերցողներից չէին պահանջում լեզվական բարձր պատրաստվածություն: Հատկանշական է, որ «Մուհբիր»-ի հրատարակիչներն ու հեղինակները հետաքրքրվում էին նաև արաբատառ այբուբենի մասնակի բարեփոխման խնդրով: 1868 թ. օգոստոսի 3-ի համարում խմբագրակազմը հավանություն է տալիս ընթերցանությունը հեշտացնող նշանների ներդրման ծրագրին՝ միաժամանակ ընդգծելով, որ ամենևին պետք չէ փոխել այբուբենն այն աստիճան, որ սերունդները զրկվեն անցած դարերի ընթացքում գրված կամ տպագրված գրքերը կարդալու հնարավորությունից¹¹: Թեև 19-րդ դարի երկրորդ կեսի հրատարակությունների մեծ մասում թուրքերի մայրենի լեզուն շարունակվում էր կոչվել «օսմաներեն», բայց միայն 1877-1890 թթ. տպագրված առնվազն տասը գիրք կազմի վրա կրում էր «թուրքերեն» անվանումը (*թյուրքչե*, *լիսան-ի թյուրքի*, *քավաիդ-ի թյուրքչե*, *սարֆ-ի թյուրքի*): Լեզվի ու մամուլի պատմաբանները նշում են, որ նման քերականագիտական ու թարգմանական աշխատանքը նպաստում էր թուրքերենի

¹¹ См. у А. Д. Желтяков, Печать в общественно-политической и культурной жизни Турции (1729-1908гг.), Москва, 1972, стр. 111-112:

կատարելագործմանն ու հարստացմանը¹²:

«Մերվերթի Ֆյունուն» գրական միավորման և հրատարակվող նույնանուն հանդեսի շուրջը համախմբված «երիտասարդ» մտավորականների խմբի՝ գրական օսմաներենը ժողովրդախոսակցականին մոտեցնելու փորձերը ցանկալի արդյունք չէին տալիս¹³: Լեզվի «թյուրքականացման» համար մղած պայքարը նորովի շարունակեցին երիտթուրքերը¹⁴: Մեզայի բեյը «Շուրայ-ի ումմեթ» պարբերականի էջերում հանդես էր գալիս ի պաշտպանություն ժողովրդին հասու լեզվի, կոչ էր անում գրողներին հրաժարվելու թուրքական միջնադարյան գրականության ստեղծագործությունների խրթին լեզվից՝ պնդելով, որ դա թուրք ժողովրդի լուսավորության կարևորագույն նախապայմանն է¹⁵: Թյուրքականության նշանավոր գաղափարախոս Ջիյա Գյոքալփը «Թյուրքականության հիմունքները» հիմնարար աշխատությունում հիշում է, թե ինչպես Սալոնիկում հրատարակվող «Գենչ Քալեմլեր» հանդեսի խմբագրից տեղեկացել է, որ վերոհիշյալ հանդեսը փորձում էր հեղաշրջում կատարել լեզվի ասպարեզում, իսկ այդ պայքարը դեկավարում էր հետագայում մեծ ճանաչում ստացած գրող

¹² Տե՛ս նույն տեղում, էջ 201: Օսմանյան առաջին (1876թ.) և երկրորդ (1908թ.) սահմանադրությունների մեջ ամարագրված էր թուրքերենի՝ որպես պետական լեզվի մասին դրույթը (տե՛ս և հմմտ. **A. Dilaçar**, Devlet Dili Olarak Türkçe, էջ 19):

¹³ Տե՛ս **A. Н. Кононов**, Очерк истории изучения турецкого языка, стр. 68:

¹⁴ Տե՛ս **Ю. Петросян**, Младотурецкое движение (вторая половина XIX – начало XX в.), Москва, «Наука», 1971, стр. 275.

¹⁵ Տե՛ս **Ş. Mardin**, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908, Ankara, 1964, s. 201, ինչպես նաև **Ю. Петросян**, նշվ. աշխ., էջ 275:

Օմեր Սեյֆեդդինը (1884-1920 թթ.), ում պրպտումները համահունչ էին գյոքալիյան լեզվաբանական հայացքներին¹⁶:

Մուսթաֆա Քեմալի ու քեմալականների կողմից իրագործված հիրավի արմատական բարեփոխումների տեսական հիմքերը մշակող Ջիյա Գյոքալիը հատուկ ընդգծում էր, որ օսմաներենում «շատ փոքր» էր թուրքերենի ու թուրքական մշակույթի բաժինը և օսմաներենը որակում էր որպես հասարակ թուրք ժողովրդին միանգամայն խորթ «քաղաքակրթության լեզու»¹⁷: Թուրքիայի հանրապետությունում «լեզվական հեղափոխության» (Dil Devrimi) հիմնահարցերի ուսումնասիրողներն Աթաթյուրքի ու քեմալականների՝ լեզվի բնագավառում իրականացրած արմատական բարեփոխումների նպատակներն ավանդաբար փորձում են ամփոփել հետևյալ դրույթներում. թուրքերենը մաքրել օսմաներենի «վնասակար անհարթություններից», լեզվին հաղորդել ազգամիավորիչ բնույթ՝ փակելով օսմաներենի պատճառով ձևավորված ճեղքվածքը մտավորականության ու ժողովրդի գործածած լեզվի, խոսակցական ու գրական լեզուների միջև¹⁸:

¹⁶ Տե՛ս **Ziya Gökalp**, նշվ. աշխ., էջ 10:

¹⁷ Տե՛ս **Ziya Gökalp**, նշվ. աշխ., էջ 23: Լեզվական բարեփոխումները Թուրքիայում ժամանակի հրամայական պահանջն էր, սակայն ինչպես գրել է աղբյուրներից հետազոտող Է. Հասանովան, «Իրենց ընդհանուր բնույթով առաջադիմական միջոցառումները հաճախ օգտագործվում էին... պանթյուրքական նպատակներով»: Այդ մասին մանրամասն տե՛ս **Э. Гасанова**, Идеология буржуазного национализма в Турции, Баку, 1966, стр. 94-95:

¹⁸ Մանրամասն տե՛ս **R. Korkmaz**, Dil Bilincimizin Serüveni veya Bir Varlık Alanı olarak Türkçe ve Atatürk, “Türk Dili” (Dil ve Edebiyat Dergisi), Sayı 580, 2000 / I, s. 325-326, ինչպես նաև **Ա. Սաֆարյան**, Քեմալականների լեզվական քաղաքականության ակունքներում. Ջիյա Գյոքալիի լեզվաբանական հայացքները, էջ 52-53:

1928 թ. օգոստոսի 8-ին գործողության մեջ մտավ թուրքական գրերն արաբատառից լատինատառի փոխելու մասին օրենքը: Մուսթաֆա Քեմալը, Ստամբուլում խոսելով «թուրքական գրերի հեղափոխության» (Türk Yazı İnkilâbı) մասին ու ներկայացնելով «ճշմարիտ-իրական-իսկական»¹⁹ թուրքերեն բառերով, «թուրքական տառերով» իր գրառումները, կոչ արեց հանրապետական Թուրքիայի ընտրանուն ջանք չխնայել հնարավոր ամենակարճ ժամանակահատվածում նոր այբուբենը ժողովրդական լայն զանգվածների սեփականությունը դարձնելու գործընթացում²⁰:

Ժամանակակից գրական թուրքերենի հիմքում ընկած են Ստամբուլի և Անկարայի քաղաքային խոսվածքները (գրական ընդհանուր նորմի ազդեցությունն են կրում նաև մյուս խոսվածքները)²¹:

* * *

Թուրքերենը և օսմաներենը Երևանի պետական համալսարանում դասավանդվում են անցյալ դարի 40-ական թվականներից՝ մեծանուն արևելագետ և հայագետ, ակադեմիկոս Հրաչյա Աճառյանի նախաձեռնությամբ²², սակայն օսմաներե-

¹⁹ Բնագրում՝ *hakiki*:

²⁰ St' u Atatürkün Söylev ve Demeçleri, II (1906-1938), İkinci Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959, ss. 251-253. А. Н. Кононов, Реформа алфавита в Турции (к истории вопроса), История и филология стран Востока, Учен. Зап., Ленинград, 1959, № 282:

²¹ St' u А. Н. Баскаков, Введение в изучение тюркских языков, стр. 226:

²² St' u Գ. Մելիքյան, ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի պատմությունից, Արևելագիտության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), հ. VIII, Երևան, 2014, էջ 5-8, А. Симонян, А. Сафарян, Об изучении вопросов тюркской филологии в Армении, - Актуальные вопросы отечественной и зарубежной иранистики, Казанский (Приволжский) Федеральный Университет, Казань, 2015, стр. 245-246:

նի դասավանդման համար տասնամյակներ շարունակ մեր դասախոսներն օգտագործել են Թուրքիայում կամ Ռուսաստանում հրատարակված դասագրքեր, ուսումնական ձեռնարկներ, համապատասխան բառարաններ²³: Անշուշտ, թուրքերեն-հայերեն կամ օսմաներեն-հայերեն (կամ հայերեն-օսմաներեն) բազմաթիվ բառարաններ, օսմանահպատակ հայերի ուսուցման համար նախատեսված տարաբնույթ դասագրքեր են հրատարակվել Օսմանյան կայսրությունում և Թուրքիայի հանրապետությունում²⁴: Հիշարժան է օսմանագիտության մոսկովյան դպրոցի հիմնադիր, ԽՍՀՄ ԳԱ ակադեմիկոս Վլադիմիր Գորդևսկու վկայությունն այն մասին, որ ինքը Մոսկվայի Լազարյան ինստիտուտում օսմաներենը սկսել է սովորել օսմանահպատակ հայ գրահրատարակիչ Առաքելի (Թոզյանի) տպագրած Մուալլիմ Նաջիի դասագրքով²⁵: Հի-

²³ Մասնավորապես տե՛ս **А. Н., Самойлович**, Краткая учебная грамматика османско-турецкого языка, Ленинград, 1925, **Э. А. Грунина**, Учебное пособие по османско-турецкому языку, **F. Timurtaş**, Osmanlı Türkçesi Grameri III, 11. Baskı, İstanbul, 2005, **H. Develi**, Osmanlı Türkçesi Kilavuzu 1-2, İstanbul, 2007:

²⁴ Տե՛ս **Մ. Արիկեան**, Ընդարձակ բառարան Տաճկերեն հայերեն, Կ. Պոլիս, 1892, **Պ. Ջեֆի Կարապետյան**, Մեծ բառարան Օսմաներեն Հայերեն, Կ. Պոլիս, 1912, *նույնի՛*՝ Մեծ բառարան Հայերեն Օսմաներեն, Կ. Պոլիս, 1907, **Պոհճալեան Ջ. Արիստակես վրդ.**, Թրքերեն հայերեն առձեռն բառարան, Կ. Պոլիս, 1981, **Bedros Zeki**, Türkçeden Ermeniceye Mükemmel Lügat, Ankara, 2009, *նույնի՛*՝ Ermeniceden Türkçeye Mükemmel Lügat, Ankara, 2009:

²⁵ Տե՛ս **В. В. Гордлевский**, Избранные сочинения, т. III (История и культура), Москва, 1962, стр. 165-167, տե՛ս նաև **Ջ. Աճառյան**, Հայոց դերը Օսմանյան կայսրության մեջ, (աշխատասիրությամբ՝ Պ. Մուրադյանի), Երևան, 1999, էջ 9-22: Սույն հրատարակության հիմքում չրաչյա Աճառյանի՝ 1943 թ. ԵՊՀ-ի գիտական նստաշրջանում կարդացած զեկուցումն է և առաջին անգամ «Բանբեր Երևանի համալսարանի» հանդեսում (1967, № 1, էջ 157-163) կրճատումներով հրատարակված հոդվածը: Տե՛ս նաև **Բ. Մ. Թուղլաճյան**, Հայկական տպագրությունն Օսմանյան կայսրությունում և հայերու նպաստը թուրքական տպագրական արվեստին, Մերձավոր և Միջին

շարժան է նաև Հրաչյա Աճառյանի վկայությունն Օսմանյան կայսրությունում հայ գործիչների դասագրքաստեղծ ավանդի մասին. «Նույնիսկ տաճկերեն լեզվի համար առաջին եվրոպական ոճով ու նոր մեթոդով դասագրքերը հայերը պատրաստեցին: Այսպես՝ Միհրան Աբիկյանը, Ռեթիկ հոջան, Սարայդարյանը և Զեքի Կարապետյանը, որոնց պատրաստած դասագրքերը տաճկական դպրոցներում գործածության դրվեցին... Միհրան Աբիկյանը 50 անուն դասագիրք է գրել («Մութավվել սարֆի Օսման»)»²⁶:

Անդրադառնալով խորհրդահայ արևելագիտության պատմությանն՝ ակնածանքով ու հիացմունքով ենք հիշում մեր ականավոր աղբյուրագետների՝ Կոստանդնուպոլսի համալսարանի շրջանավարտ, հայաստանյան օսմանագիտության ակունքներում կանգնած Արամ Մաֆրաստյանի (1888-1966թթ.)²⁷ և պրոֆեսոր Հակոբ Փափագյանի (1919-1997թթ.)²⁸ բացառիկ գի-

Արևելքի ժողովուրդներ XII, Թուրքիա, Երևան, 1985, էջ 98-114, **Գ. Մելիքյան, Ալ. Մաֆարյան**, Ակադեմիկոս Վլադիմիր Գորդլևսկին՝ հայագիտական հիմնահարցերի մասին, Արևելագիտության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), հ. VII, Երևան, 2012, էջ 148:

²⁶ **Հ. Աճառյան**, Հայոց դերը Օսմանյան կայսրության մեջ, (աշխատասիրությամբ՝ Պ. Մուրադյանի), էջ 21-22: Հատկանշական է, որ այս աշխատության մեջ հեղինակը նաև վկայում է. «Ռեթիկ հոջան այնպիսի հմուտ տաճկագետ էր, որ տաճիկ մոլլաները գալիս էին չոքում նրա մոտ և տաճկերեն սովորում»: Նույն տեղում, էջ 22:

²⁷ Ա. Խ. Մաֆրաստյանի աշխատասիրությամբ հրատարակություններից մասնավորապես տե՛ս Թուրքական աղբյուրները Հայաստանի, հայերի և Անդրկովկասի մյուս ժողովուրդների մասին, հ. Ա, Երևան, 1961, Թուրքական աղբյուրները Հայաստանի, հայերի և Անդրկովկասի մյուս ժողովուրդների մասին, հ. Բ, Երևան, 1961, Թուրքական աղբյուրներ. Էվլիյա Չելեբի, հ. Գ, (կազմ.՝ Ա. Խ. Մաֆրաստյան, Գ. Հ. Սանթրոքյան), Երևան, 1972:

²⁸ Հ. Դ. Փափագյանի օսմանագիտական հրապարակումներից մասնավորապես հիշարժան են հետևյալները. Վաղարշապատ գյուղի 1725 և 1728 թթ.

տամանկավարժական վաստակը: Անուրանալի է նաև հայ օսմանագիտության անդաստանում ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտի բազմամյա գիտաշխատող Ավետիս Փափազյանի²⁹ և ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետում շուրջ երկու տասնամյակ օսմաներեն և թուրքերեն դասավանդած թուրքագետ, գրող, հրապարակախոս Խաչիկ Ամիրյանի³⁰ ավանդը:

Թուրքական հարկացուցակները, «Բանբեր Մատենադարանի», հ. 5, առանձնատիպ, Երևան 1960, էջ 431-464, Կուլբենկի որդիներ Գուլաբիի և Գալուստի 1847 թ. սուլթան Աբդուլ Մեջիդից ստացած արտոնագրերը,- «Բանբեր Մատենադարանի», ՀՍՄՀ ԳԱ հրատ., Երևան, 1984, էջ 212-228, ինչպես նաև նույնի՝ Նոր նյութեր Արևելյան Հայաստանում թուրքական իշխանությունների հարկային քաղաքականության վերաբերյալ, - «Բանբեր Մատենադարանի», Երևան, 1994, № 16, էջ 197-213:

²⁹ Ա. Փափազյանի աշխատափությամբ լույս տեսած հրատարակություններից մասնավորապես տե՛ս Հայերի ցեղասպանությունը ըստ երիտթուրքերի դատավարության փաստաթղթերի, (Առաջաբանը, թարգմանությունը, ծանոթագրությունները Ա. Հ. Փափազյանի), Երևան, 1988, Թուրքական վավերագրերը Հայաստանի և հայերի մասին (16-19-րդ դարեր), Երևան, 1999: Ա. Փափազյանը հեղինակել է նաև համեմատաբար համառոտ «Օսմաներենի ձեռնարկ» (Թյուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, հ. VIII, խմբ.՝ Մ. Խաչիկյան, Ռ. Մաֆրաստյան, Երևան, 2012), որն ամփոփում է ներածություն, ընթերցանության կանոններ, քերականական որոշ տեղեկություններ և տեքստեր: Վերոհիշյալ ներածության մեջ հեղինակը օսմաներենը բնութագրում է որպես «արաբատառ թուրքերեն» և «Օսմանյան կայսրության գրագրության պաշտոնական լեզու», տե՛ս նույն տեղում, էջ 6:

³⁰ Արժեքավոր են հատկապես Խ. Ամիրյանի օսմանագիտության, թուրքագիտության և հայագիտության հատման տիրույթի վիճահարույց հիմնահարցեր լուսաբանող «Թուրքալեզու հայ աշուղներ և Մ. Ֆ. Քեոփրյուլյուն», «Սովետական գրականություն», 1976, № 73, Թուրքալեզու հայ աշուղներ (Օսմանյան կայսրություն, XVI-XX դարեր), կազմող՝ Խ. Ամիրյան, Փարիզ, 1993 (Հիշյալ գրքի մասին Վ. Ս. Մաղալյանի գրախոսությունը տե՛ս «Բանբեր Երևանի համալսարանի», № 3(93), Երևան, 1997, էջ 193-199):

2008 թ. Երևանի պետական համալսարանում հիմնադրվեց Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը, որտեղ գործում են հնագիտական հետազոտությունների, Բարկեն Հարությունյանի անվան Հայաստանի պատմական աշխարհագրության և քարտեզագրության լաբորատորիաները, ցեղասպանագիտության, հայոց պետականության պատմության հիմնահարցերի հետազոտության, վիրտուալ հայագիտության և տեղակատվության, հայ-վրացական առնչությունների, հայ-օսմանական առնչությունների, հայ-քրդական առնչությունների և սփյուռքագիտական հետազոտությունների բաժինները: Նորաստեղծ ինստիտուտի առանցքային-հիմնարար խնդիրներից էր Հայ-օսմանական պատմական, լեզվական ու մշակութային առնչությունների ուսումնասիրությունը: Վերոհիշյալ բաժնի գիտաշխատողների և ԵՊՀ թյուրքագիտության ամբիոնի դասախոսների ջանքերով ստեղծված, ուսանողների ու մասնագետների դատին ներկայացվող սույն գիրքը հայերեն բուհական առաջին դասագիրքն է, որտեղ հաշվի են առնվել հայ ուսանողներին օսմաներենի հնչյունական, քերականական, բառային համակարգերի դասավանդման առանձնահատկությունները, ներկայացվել են այնպիսի համարժեք ձևեր, որոնք չկան ռուսերենում և անգլերենում (մասնավորապես՝ օսմաներենում, ինչպես և թուրքերենում ուղիղ խնդիրը ստանում է հայցական հոլովի վերջածանց, երբ հայերեն թարգմանության մեջ առկա է որոշյալ առումը)³¹: Հիշարժան է,

³¹ Տե՛ս նաև **Լ. Մահակյան, Ա. Մարգսյան, Ալ. Մաֆարյան**, Օսմաներենի դասավանդման սկզբունքները հայալեզու լսարանում, Ժամանակակից լեզվաբանությունը միջգիտակարգայնության լույսի ներքո, Միջազգային գիտաժողով - 4, Երևան, 2016, էջ 58-59, հմմտ

որ թե՛ Խորհրդային Հայաստանում, թե՛ Անկախ պետականության քառորդ դարի ընթացքում համալսարանական արևելագետ-լեզվաբանների կողմից համապատասխան եզրաբանության բյուրեղացման ու դասագրքաստեղծ զգալի աշխատանք է տարվել, հրատարակվել են նաև պարսկերենի, արաբերենի ու թուրքերենի դասագրքեր³² և ձեռնարկներ, որոնք, բնականաբար, օգտագործվել են մեր դասագիրքը կազմելու գործընթացում: Հատկանշական է նաև այն փաստը, որ օսմանագետների պատրաստման մագիստրոսական, ինչպես նաև բակալավրիատում օսմաներենի դասավանդման ծրագրերում հատկապես արդյունավետ է սիրիահայ, լիբանանահայ, պոլսահայ, պարսկահայ ուսանողների արաբերենի, պարսկերենի, թուրքերենի գիտելիքների օգտագործումը:

Սույն դասագիրքը բաղկացած է երեսուներկու դասից (յուրաքանչյուրում ներառված են համապատասխան վարժություններ), օսմաներեն - հայերեն ուսումնական բառարանից, որը կազմելիս առավելապես օգտվել ենք Պետրոս Զեքի Կարապետի վերոհիշյալ արժեքավոր բառարանից: Դասագրքում ներկայացված են նաև տարբեր դարաշրջանների ու տարաբնույթ (այդ թվում՝ արձակ և չափածո ստեղծագործությունների) բնագրերի օրինակներ: Մասնավորապես, ներկայացվում

նաև **Ալ. Սաֆարյան, Ա. Սողոմոնյան, Տ. Լոբմազոզյան**, Թուրքերենի դասագիրք, Գիրք Ա., վեցերորդ լրամշակված հրատարակություն, Երևան, 2015, էջ 34:

³² Մասնավորապես տե՛ս **Գ. Մ Նալբանդյան.**, Պարսից լեզվի քերականություն, Երևան, 1980, **Ք. Վ. Բախշինյան, Հ. Հ. Բիանջյան, Լ. Վ. Ղազարյան, Գ. Վ. Մելիքյան**, Պարսկերենի դասագիրք, Երևան, 2011, **Ս. Կարաբեկյան, Ս. Տոնիկյան**, Գրական արաբերենի ներածական դասընթաց, Երևան, 2014:

են նմուշներ՝ Բաքիի, Նեդիմի, Մեհմեդ Էմինի, Զիյա Գյոքալփի, Յահյա Քեմալի բանաստեղծություններից:

Համահեղինակները դասագրքի ստեղծման գործընթացում աջակցության համար երախտագիտություն են հայտնում խմբագրին, գրախոսներին, ԵՊՀ ռեկտոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պրոֆ. Արամ Միմոնյանին, Մարդկային ռեսուրսների զարգացման «Փյունիկ» համահայկական հիմնադրամին և անձամբ պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆ. Լևոն Մարգարյանին, «Գալուստ Գյուլբենկյան հիմնադրամին», ՀՀ Հին ձեռագրերի ինստիտուտ-Մատենադարանի, ԵՊՀ, ՀՀ ԳԱԱ Հիմնարար գիտական և ՀՀ Ազգային գրադարանների աշխատակիցներին: Դասագրքի ձեռագրի փորձաքննությանը նպաստելու համար շնորհակալ ենք նաև ԵՊՀ արաբագիտության ամբիոնի վաստակաշատ դասախոս Երվանդ Մինասյանին, ԵՊՀ թյուրքագիտության ամբիոնի դոցենտ, ք. գ. թ. Լիլիթ Մաֆրաստյանին, ասիստենտ, ք. գ. թ. Անուշիկ Մարտիրոսյանին և դասախոս Մարիամ Մելքոնյանին:

Հեղինակները սպասում են մասնագետների՝ սույն դասագրքի լրամշակմանը նպատակաուղղված դիտողություններին և առաջարկներին:

ԴԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

§ 1. Օսմաներենի այբուբենը և գրության առանձնահատկությունները (ընդհանուր տեղեկություններ)

Օսմաներենի այբուբենի հիմքում արաբականն է՝ պարսկերենի այբուբենից մի քանի տառերի հավելումով: Այբուբենում առկա է (*Kâf-i Nuni, Sağır Kef, Nazal ñ*) տառն արտացոլում է նաև թյուրքական քմայնացած ñ հնչյունը:

Ուշադրություն դարձրե՛ք այս հիմնական կանոններին.

- Օսմաներենում գրությունն աջից ձախ է:
- Տառերը լինում են միակողմանի և երկկողմանի կցման:
- Բառակազմում, բառամիջում և բառավերջում տառերն ունեն տարբեր գրելաձևեր:
- Փոխառությունները, որպես կանոն, պահպանում են արաբերենի և պարսկերենի համապատասխան գրելաձևերը:
- Յուրաքանչյուր ձայնավորի չի համապատասխանում առանձին տառ:
- Արաբերենում գոյություն ունեցող, սակայն թյուրքական լեզուներում բացակայող որոշ բաղաձայն հնչյուններ օսմաներեն այբուբենում պահպանել են միայն գրության ձևը՝ տառը: Արդյունքում՝ մեկ հնչյունն օսմաներենում արտահայտվում է մի քանի տառերով:

Օսմաներենի այբուբենը

ث	ت	پ	ب	ا
Se (the)	Te	Pe	Be	Elif
د	خ	ح	چ	ج
Dal	Hı	Ha	Çim	Cim
س	ژ	ز	ر	ذ
Sin	Je	Ze	Re	Zel
ظ	ط	ض	ص	ش
Zı	Tı	Dad	Şad	Şin
ك	ق	ف	غ	ع
Kef	Kaf	Fe	Gayın	Ayın
ه	و	ن	م	ل
He	Vav	Nun	Mim	Lam
				ی
				Ye

Տարադարձման աղյուսակ

ا (أ)	a, ā	ص	ś, ș
ا (إ)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, d', d
ء	'	ط	ț, ț
ب	b, p	ظ	ž, z
پ	p	ع	'
ت	t	غ	ğ
ث	ś, ŝ	ف	f
ج	c, ç	ق	k, q
چ	ç	ك	k, g
ح	h, ħ	كث	ñ, ñ
خ	ħ	ل	l
د	d	م	m
ذ	z, d	ن	n
ر	r	و	v, û, u, ü, ö
ز	z	ه	h, a, e
ژ	j, ž	ی	y, ı, i, ī
س	s		
ش	ș, ș		

Տառերի կապակցման աղյուսակ

Բառա- վերջում	Բառամիջում	Բառա- սկզբում	Անջատ	Տառի անվանումը
ا	ا ا	ا	ا	Elif
ب	ب	ب	ب	Be
پ	پ	پ	پ	Pe
ت	ت	ت	ت	Te
ث	ث	ث	ث	Se
ج	ج	ج	ج	Cim
چ	چ	چ	چ	Çim
ح	ح	ح	ح	Ha
خ	خ	خ	خ	Hı
د	د	د	د	Dal
ذ	ذ	ذ	ذ	Zel
ر	ر	ر	ر	Re
ز	ز	ز	ز	Ze
ژ	ژ	ژ	ژ	Je
س	س	س	س	Sin
ش	ش	ش	ش	Şin
ص	ص	ص	ص	Sad

Բառա- վերջում	Բառամիջում	Բառա- սկզբում	Անջատ	Տառի անվանումը
ض	ض	ض	ض	Dad
ط	ط	ط	ط	Tı
ظ	ظ	ظ	ظ	Zı
ع	ع	ع	ع	Ayın
غ	غ	غ	غ	Gayın
ف	ف	ف	ف	Fe
ق	ق	ق	ق	Kaf
ك	ك	ك	ك	Kef
ل	ل	ل	ل	Lam
م	م	م	م	Mim
ن	ن	ن	ن	Nun
و	و	و	و	Vav
ه	ه	ه	ه	He
ی	ی	ی	ی	Ye

Օսմաներենում երկկողմանի (աջից և ձախից) կապակցվող տառերը կոչվում են «միացվող» կամ «կցելի» (*muttasıl*). դրանք են բոլոր տառերը բացի հետևյալներից՝ ا, د, ذ, ه, و, ز, ژ որոնք չեն միանում հաջորդ տառին:

**Ստորև աղյուսակում տրված են օսմաներեն տառերի
կապակցվող և չկապակցվող գրելաձևերը:**

Բառավերջում	Բառամիջում	Բառասկզբում	Անջատ
ا	ا ا	ا	ا
تارلا tarla-դաշտ	بابا baba- հայր	اش eş- ամուսին/կին	
ب	ب	ب	ب
لب leb- շրթունք	ببک bebek-երեխա, տիկնիկ	بش beş-հինգ	
پ	پ	پ	پ
هپ hep –ամբողջը	تپه tepe-գագաթ	پازار pazar-շուկա, կիրակի	
ت	ت	ت	ت
گیت git-գնա՝	بتر beter-շատ վատ	ترک/تورک Türk-թուրք	
ث	ث	ث	ث
میراث miras-ժառանգություն	مثبت müsbet/müspet- հաստատված, ապացուցված, դրական	اثر eser-նշան, հետք, արդյունք	
ج	ج	ج	ج
حج hac-ուխտագնացություն	گیجه gice/gece –գիշեր	جام cam-ապակի	
چ	چ	چ	چ
اغاج ağaç-ծառ	چيچک çiçek-ծաղիկ	چوق çok-շատ	

Բառավերջում	Բառամիջում	Բառասկզբում	Անջատ
ح	ح	ح	ح
صباح sabah-առավոտ	محكوم mahküm-վճռված, դատապարտված	حق hak-ճշմարտություն, իրավունք	
خ	خ	خ	خ
تاريخ tarih-պատմություն, թիվ	بخت baht-բախտ	خان han- խան	
د	د	د	د
اد ad-անուն	كدر keder-վիշտ, ցավ	دیل dil-լեզու	
ذ	ذ	ذ	ذ
لذیذ lezez-համեղ	مذهب mezhep-ուղի, դավանանք, կրոն. ուսմունք	ذکر zikr-հիշատակում	
ر	ر	ر	ر
بر bir-մեկ	بربر berber-վարսավիր	رب rab/reb-Աստված	
ز	ز	ز	ز
قیز kız-աղջիկ	یازی yazı-գիր, գրություն	زور zor-դժվար	
ژ	ژ	ژ	ژ
بژ bej-բեժ	مژده müjde –ավետիս	ژاله jale-ցող	
س	س	س	س
سس ses-ձայն	انسان insan-մարդ	سن sen –դու	

Բառավերջում	Բառամիջում	Բառասկզբում	Անջատ
ش	ش	ش	ش
بش beş-hինգ	تشکر teşekkür-շնոր- հակալուծություն	شَب şeb-զիշեր	
ص	ص	ص	ص
رقص raks –պար	قصه kısa-կարճ	صو su-ջուր	
ض	ض	ض	ض
ارض arz-պահանջ	حضرت hazret-սրբություն, մեծություն, վսեմություն	ضیا ziya-լույս	
ط	ط	ط	ط
خط hat-զիծ	وطن vatan-հայրենիք	طاش taş-քար	
ظ	ظ	ظ	ظ
حافظ hafiz-պահապան, պաշտպան	منظوم manzum-բանա- ստեղծություն	ظفر zafer-հաղթանակ	
ع	ع	ع	ع
جامع cami-մզկիթ	بعض bazı-որոշ	عشق ışk /aşk-սեր	
غ	غ	غ	غ
باغ bağ-խաղողի այգի	اغیر ağır-ծանր	غرب garp-արևմուտք	
ف	ف	ف	ف
صف saf-կարգ	وفات vefat-մահ	فلک felek-ճակատագիր	

Բառավերջում	Բառամիջում	Բառասկզբում	Անջատ
عاشق aşık – սիրահար, աշուկ	عقرب akrep-կարիճ	قار kar-ձյուն	ق
چيچک çiçek-ծաղիկ	اکمک ekmek-hաց	کدی kedi-կատու	ك
گوزل güzel-զեղեցիկ	گۆملک gömlek-վերնաշա- պիկ	لب leb-շրթունք	ل
موم mum-մոմ	کمک kemik-նսկոր	مال mal-սպրանք	م
بن ben-ես	آننه anne-մայր	نور nur-լույս	ن
الو alev-բոց	سوکی sevgi-սեր	ولی veli-տեր, հոգաբարձու	و
دوه deve-նուլտ	تنها tenha-ամայի	هر her-յուրաքանչյուր	ه
ای ayı-արջ	یاشیل yeşil-կանաչ	یاش yaş-տարիք	ی

- 4) ¹ -ը միայն փոխառյալ բառերի բառասկզբի դիրքում (մասնավորապես արաբական ծագման բառերում) արտասանվում է [u], [ü] ձայնավոր: Օրինակ՝ **اصول (usûl)** - մեթոդ, **اسلوب (üslup)** - ոճ, **الف (ülfet)** - ընկերություն, սիրալիություն, **اميد (ümit)** - հույս:

§ 3. Ձայնանիշեր (հարեքներ)

Օսմաներենում առկա է կարճ և երկար ձայնավորների տարբերակումը՝ ըստ որի երկար ձայնավորները գրվում են, իսկ կարճերը՝ ոչ: Բառերը ճիշտ ընթերցելու համար օգտագործվում են **հարեքե** կոչվող օժանդակ նշանները: Ժամանակի ընթացքում՝ օսմաներենի ուղղագրական կանոնների ամրապնդմանը զուգընթաց, այս նշանների կիրառությունը նվազեց, և վերջիններս սկսեցին օգտագործվել միայն բառարաններում, լեզվաբանական աշխատություններում և այլ օժանդակ գրքերում:

Օսմաներեն բառերում ¹-ն արտահայտում է [a] և [e] ձայնավորները: Դրանց տարբերակման համար բառասկզբում օգտագործվում է ~ **մեդ (մադդա)** կոչվող ձայնանիշը, որն արտահայտում է հետնալեզվային [ã] երկար ձայնավորը: Օրինակ՝ **آت (at)** - ձի, **آدم (adam)** - մարդ, **آش (aş)** - ուտելիք, **آو (av)** - որս:

§ 4. Հեմզեի (ء) կիրառությունը

Արաբերենին բնորոշ է յուրատեսակ կոկորդային պայթյունը, որն արտահայտվում է հատուկ նշանով և կոչվում «*հեմզե*»՝ ء: *Հեմզեն* դրվում է ¹ (elif), و (vav) և ع (ye) տառերի վրա: Էլիֆ-հեմզե ունեցող արաբական փոխառություններն օսմաներենում հաճախ կորցրել են հեմզեն՝ պահպանելով միայն ձայնավորի բնույթը: Օրինակ՝ أَحباب (ahbāb) - ընկերներ, سؤال (su'āl) - հարց, فائدة (fāi'da) - օգուտ: *Հեմզեն*, ինչպես ցանկացած արաբերեն բաղաձայն հնչյուն, ուղեկցվում է ձայնավոր հնչյուններով: Եթե բառակազմում *հեմզեն* հանդես է գալիս *էս-թեռնով*, որն արտահայտում է [i] հնչյունը, ապա այն դրվում է ¹ – ի տակ, օրինակ՝ إخراج (ihrāc) - արտահանում: (*մանրամասն տե՛ս § 6.*):

Օսմաներենում առկա արաբական փոխառություններում *հեմզեն* կարող է պահպանվել նաև բառամիջում: Օրինակ՝ تأثير (te'sir) - ազդեցություն, تأكيد (te'kid) - հաստատում: Երբեմն *հեմզեի* կոկորդային պայթյունի հետ կիրառվում է նաև ձայնավոր վանկի երկարացում, օրինակ՝ تأسيس (te'sis) - հիմք: Արաբերեն բառերում հեմզեն հանդես է գալիս առանձին՝ սովորաբար երկար ձայնավորից հետո, օրինակ՝ دُعَا (dua) – աղոթք, شَى (şey)-իր: Այդպիսի փոխառություններում կոկորդային պայթյունը հիմնականում անհետացել է, բայց գրության ժամանակ հեմզեն կարող է պահպանվել՝ գրվելով دُعَا, شَى և առանց հեմզեի دُعَا, شَى:

Օսմաներենի ուղղագրությունում *հեմզեն* կիրառվում է պարսկական իզաֆեթներում (գոյականական կապակցություններում) (*մանրամասն տե՛ս § 72*), այն դեպքում, երբ իզա-

Ֆեթի առաջին անդամը՝ ձայնավորով ավարտվող որոշիչ է **نامه** **ء خنکار (name-i Hünkār)** - սուլթանի/ կայսեր նամակը:

Բառարան

آت (at) - ձի

آتش (ateş) - կրակ

أحباب (ahbāp/-bı) - ընկերներ

إخراج- ihrāc - արտահանում

اصرار ایتمک (ısrar etmek) - պնդել

اسکله (iskele) - կայարան

اسلوب (üslup) - ոճ

افندی (efendi) - պարոն (դիմելած)

آش (aş) - ուտելիք, ճաշ

تأكيد (te‘kid) - հաստատում

درحال (derhal) - միանգամից

دُعَا (dua) - աղոթք

فاندة (fāi‘da) - օգուտ, շահ

نامهء خنکار (name-i Hünkār) - սուլ-

թանի / կայսեր նամակը

امید (ümit) - հույս

آو- (av) - որս

اختیار (ihtiyar) - ծեր

آدام (adam) - մարդ

بابا (baba) - հայր

تأثیر (te‘sir) - ազդեցություն

اشیا (eşya) - իրեր (եզ. թիվ **شى** (şey)

اک 1. (en), 2.(ek)-1. ամենա,

2. վերջածանց

سؤال (su‘āl) - հարց

تأسيس (te‘sis) - հիմք

اعتراض (itiraz) - դիտողություն,

առարկություն

اصول (usûl) - մեթոդ

الفت (ülfet) - ընկերություն

ԴԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

§ 5. Բ Բ Բ Բ (*Be*) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Բ տառն ունի երկկողմանի կապակցում. գրությունը՝ բառակզբում՝ Բ, բառամիջում՝ Բ, բառավերջում՝ Բ: Տառի հիմնական մասը գրվում է տողի վրա: Բ տառն արտահայտում է [b] հնչյունը, իսկ բառավերջում, կցվելով խուլ բաղաձայններին, արտահայտում է [p] հնչյունը: Թվային արժեքը՝ «2»: Օրինակ՝ ԲԻ (*a¹b*) - ջուր, Բ (*bā*) - բա, ԲԲ (*ābb*) - աբբ, ԲԲԲ (*bābā*) - հայր, ԲԲ (*bāb*) - դուռ:

§ 6. Չայնանիշեր (հարեքներ)

Օսմաներենի ճշգրիտ ընթերցանության կարևոր ձայնանիշերից են հետևյալները՝

◌ **Üstün** (արաբ. *fetha*) - դրվում է տառի վրա և արտահայտում է /a/, /e/ ձայնավորները՝ Բ

◌ **Ötre** (արաբ. *zamme /damme*) - դրվում է տառի վրա և արտահայտում է /o/, /ö/, /u/, /ü/ ձայնավորները՝ Բ

◌ **Esre** (արաբ. *kesre*) - դրվում է տառի տակ և արտահայտում է /ı/, /i/ ձայնավորները՝ Բ

¹ ā արտահայտում է երկար ¹ ձայնավորը:

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմանատառ:

bābā _____

āb _____

bāb _____

bbā _____

2. Հետևյալ տառային կապակցությունները գրե՛լ օսմաներեն՝
տեղադրելով ձայնանիշերը:

Ba _____, bo _____, be _____, bu _____,
bi _____, bü _____, bı _____, bö _____, āb _____,
eb _____.

3. Գրե՛լ հետևյալ տառերի համատասխան թվանիշը:

ا _____, ب _____, ت _____

Բառարան

آ (āb) - ջուր

باب (bābā) - հայր

باب (bāb) - դուռ

ԴԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

§ 7. ت ت ت ت (Te) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Շնչեղ խուլ ت [t] հնչյունն օսմաներենում իր գրության ձևով նման է ٲ-ին, այն տարբերությամբ, որ ت տառի հիմքի վրա դրվում է երկու կետ, կապակցումը երկու կողմից է: Գրվում է տողի վրա և ունի գրության հետևյալ ձևերը՝ բառասկզբում՝ ٲ, բառամիջում՝ ٲ, բառավերջում՝ ٲ: Թվային արժեքը՝ «400»: Օրինակ՝ آت (āt) - ձի, ٲ (et) - միս, ٲ (bāt) - վերջնական, կտրուկ, ٲ (bet) - դեմքի գույն, ٲ (teb) - տենդ, ٲ (tāb) - կարողություն, ուժ, համբերություն, ٲ (tāt) - համ, آٲ (ātā) - հայր, պապ, նախահայր, ٲ (ինչպես նաև ٲ (bit) – ոջիլ:

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմանատառ:

tāb _____
bet _____
tāt _____
ātā _____
āt _____
bit _____
bet _____

teb _____
et _____

Բառարան

آت (āt) – ձի

بات (bāt) - վերջնական, կտրուկ

بيت (ինչպես նաև `بيت) (bit) - ոջիլ

تات (tāt) - հաւ

تب (teb) - տէնդ

أت (et) - միս

بَت (bet) - դեմքի գույն

آتا (ātā) - 1. հայր, 2. պապ, 3. նա-
խահայր

تاب (tāb) - կարողություն, ուժ,
համբերություն

ԴԱՍ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

§ 8. ڊ ڊ ڊ ڊ (*Dal*) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ڊ միակողմանի կցվող տառ է: Գրվում է տողի վրա և ունի գրության հետևյալ ձևերը՝ բառասկզբում՝ ڊ, բառամիջում՝ ڊ, բառավերջում՝ ڊ: Թվային արժեքը՝ «4»: Օսմաներեն բառերում ڊ արտահայտում է [d] ձայնեղ հնչյունը: Օրինակ՝ ڊ (**bad**) - քամի, ڊ (**bed**) - վատ, ڊ (**edeb/edep**) - նրբանկատություն, բարեկրթություն, ڊ (**adab/ adap/-bi**) - ավանդույթ, կարգ, ڊ (**ad**) - անուն:

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմանատառ:

- ād _____
- āb _____
- bād _____
- bed _____
- edeb _____
- ādāb _____

2. Հետևյալ թվանիշները գրե՛լ օսմանատառ:

4 _____, 1 _____, 2, _____:

Բառարան

اَدَب (edeb/edep) - նրբանկատություն, քարեկրթություն
اَدَاب (adab/adap/-bi) - ավանդույթ, կարգ
اَد (ad) - անուն
بَد (bad) - քամի
بَد (bed) - վատ

ԴԱՍ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

§ 9. ر ر ر ر (Re) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ر տառը միակողմանի կապակցվող է: Ունի գրության հետևյալ ձևերը՝ բառասկզբում՝ ر , բառամիջում՝ رر , բառավերջում՝ تر: Տառի առաջնային մասը գրվում է տողի վրա: Համապատասխանում է ձայնորդ [r] հնչյունին: Թվային արժեքը՝ «200»: Օրինակ՝ ر (rā), رَب (reb,rab) - Աստված, دار (dār) - նեղ, بَر (bir) - մեկ, بَار (bār) - բեռ, պտուղ, تَار (tār) - թել, լար, մութ, առեջ, رَد (red) - հեռացում, վանում, մերժում, أَرَا (āra) - միջև, մեջ, أَر (er) - զինվոր, بَرَابِر (berāber) - միասին, بَبِر (biber) - պղպեղ, نُرْت (dört) - չորս, دَرْت (dert) - վիշտ, بَرْد (berd) - ցուրտ, بَرْبَاد (berbād) - աղտոտ, ավերված, بَرَادِر (birāder) - եղբայր:

Ի տարբերություն ժամանակակից թուրքերենի՝ օսմաներենում չի գործում ձայնավորների ներդաշնակության և բաղաձայնների առնմանության¹ օրենքը: Այսպես օրինակ՝ անվանական ստորոգյալ կազմող եզակի թվի երրորդ դեմքի **-dir/-dir, -dur/-dür, -tir/-tir -tur/-tür** ստորոգման ածանցներն արտահայտվում են د հնչյունական կապակցությամբ՝ անկախ բառահիմքի վերջին վանկի ձայնավորից և բաղաձայնից: Օրինակ՝ آتدر – (սա) ձի է, اردر – (սա) զինվոր է:

¹ Եթե խուլ բաղաձայնով վերջացող բառին կցվում է ձայնեղ բաղաձայնով սկսվող ածանց, ապա խուլ բաղաձայնի ազդեցությամբ ձայնեղ բաղաձայնը խլանում է: Այս երևույթը կոչվում է բաղաձայնների առնմանություն:

§ 10. Չայնանիշեր (հարեքներ)

Օսմաներենի ճշգրիտ ընթերցանության կարևոր ձայնանիշերից է **cezm** (արաբ. **sükûn**)-ը: Այն դրվում է տառի վրա, և ցույց է տալիս տառին հաջորդող ձայնավորի բացակայություն: Օրինակ՝ **بِرْد** (**berd**) - ցուրտ, **بِرْبَاد** (**berbad**) - աղտոտ, ավերված:

Վարժություններ.

1. Հետևյալ բառերը և նախադասությունները գրել լ օսմանատառ ու թարգմանել:

ābār _____

bir _____

dört _____

biber _____

berāber _____

er _____

dert _____

red _____

rab _____

bar _____

tar _____

berbād _____

birāder _____

berd _____

Adam berberdir. _____

Erdir. _____

Attir. _____
Biberdir. _____
Berddir. _____
Dört biraderdir. _____

Բառարան

أر (er) - զինվոր	برابر (berāber) - միասին
آرا (āra) - միջև, մեջ	برباد (berbād) - 1. աղտոտ, 2. ավերված
بار (bār) - բեռ, պտուղ	دُرت (dört) - չորս
برادر (birāder) - եղբայր	درد (dert) - վիշտ
تار (tār) - 1. թել, 2. լար, 3. մուրթ,	بیر (bir) - մեկ
4. առէջ	
دار (dār) - նեղ	بیر (biber) - պղպեղ
رَب (reb,rab) - Աստված	بَرْد (berd) - ցուրտ
رَد (red) - 1. հեռացում, վանում,	
2. մերժում	

ԴԱՍ ՅՈԹԵՐՈՐԴ

§ 11. و و و (Vav) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Արաբերենում و-ն արտահայտում է շրթնատամնային [v] բաղաձայն կամ շրթնային նեղ ձայնավոր [ü] հնչյունները: Թվային արժեքը՝ «6»: Օսմաներենում و -ն օգտագործվում է հետևյալ հնչյուններն արտահայտելու համար.

1. շրթնատամնային [v]

وار (var) – կա, او (av) - որս, او (ev) - տուն, وارد (varid/varit/-di) - հասնող, եկող, وبا (veba) - ժանտախտ, համաճարակ, دور (devr/ devir) - փուլ, ժամանակահատված, դարաշրջան, اوت (evet) - այր:

2. բառամիջում և բառավերջում շրթնային [o], [ö], [u], [ü] ձայնավորներ

بو (bu) – սա, այս, دور (dur) - կանգնի՛ր - «կանգնել» բայի հրամայական եղանակի երկրորդ դեմքի եզակի թիվ, بورا (bora) - մրրիկ, փոթորիկ توت (tut) - թուփ, توت (tüüt) - ծխի՛ր, «ծխել» բայի հրամայական եղանակի երկրորդ դեմք եզակի թիվ, دورت¹ (dört) - չորս:

Բառասկզբում ا և و համակցումն արտահայտում է շրթնային հետևյալ ձայնավորները. او- [o], [ö], [u], [ü]: Օրինակ՝ اود (ինչպես նաև اوت) (od) - կրակ, اوت (ot) - խոտ, اوت (öt) - երգի՛ր, դայլայլի՛ր, «երգել» բայի հրամայական եղանակի

¹ Հաճախ հանդիպում է նաև دورت գրությամբ:

երկրորդ դեմքի եզակի թիվ, اور (ur-vur) - խփի՛ր (հրամ. եղ.) اوتو (ütü) - արդուկ և այլն:

Մեթ. *Բառասկզբի շրթնային ձայնավորը միայն /-ով արտահայտվում է նմանօրինակ բառերում՝ اردو (ordu) - բանակ, اغور (uğur) - երջանկություն, հաջողություն, բախտ:*

Վարժություններ

1. Տառադարձե՛լ հետևյալ բառերն ու թարգմանե՛լ հայերեն:

وار	اوت	دود	اوداء	دوات	ار
دود	دوار	بويو	بوار	رود	روبا
تاب	اورتو	تورات	اردو	اوتو	دور

2. Հետևյալ կապակցությունները գրե՛լ օսմանատառ:

dö	tö	do	tu	bö
tü	tut	du	ru	vu
bu	o	bo	öt	üt
vur	tör	ör	tüt	vö

3. Հետևյալ նախադասությունները գրե՛լ օսմանատառ և տեղադրե՛լ ձայնանիշերը.

Bu evdir. _____
Ev berbaddır. _____
Ab vardır. _____
Davet vardır. _____
Ordu vardır. _____
O oturur. _____
Ütüdür. _____

Բառարան

أَو (av) - որս	اوت (öt) - երգի՛ր, դայլայլի՛ր, (հրամ. եղ.)
أَو (ev) - տուն	ارْدو (ordu) - բանակ
أَوْت (evet) - այո	اَعْوَر (uğur) - 1. երջանկություն, 2. հաջողություն, բախտ
اوت (ot) - խոտ	اَوْرْتُو (örtü) - ծածկոց
اود / اوت (od) - կրակ	بوار (bevar) - կործանում, ավերում
بو (bu) - սա, այս	دور (dur) - կանգնի՛ր (հրամ. եղ.)
بورا (bora) - մրրիկ, փոթորիկ	دود (dud) - 1. (պ.) ծուխ, մուխ, 2. (ար.) որդ
توت (tut) - թուփ	اوداء (evidda) - բարեկամներ, մտերիմներ

توت (tüüt) - ծխի՛ր (հրամ. եղ.)

تورات (Tevrat) - 1. Աստվածաշունչ,
2. Հնգամատյան, 3. Հին կտակա-
րան

دورت/دورت (dört) - չորս

وبا (veba) - 1. Ժանտախտ, 2. համա-
ճարակ

روبا (ruba) - հագուստ, զգեստ

وار (var) - կա

وارد (varid/varit/-di) - հասնող, եկող

دوات (devat) - թանաքաման

بویو (bubu) - հոպոպ

دوار (devar/duvar) - գլխապտույտ

رود (rud) - գետ

اور (ur-vur) - խի՛ր (հրամ. եղ.)

اوتو (ütü) - արդուկ

دور (devr/devir) - 1. փուլ, ժամա-
նակահատված, 2. դարաշրջան

ԴԱՍ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

§ 12. ل ل ل ل (Lâm) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Այս տառն օսմաներենում արտահայտում է ձայնորդ [l] հնչյունը: ل տառն ունի երկկողմանի կապակցում. բառակզբում لب, բառամիջում بلى, բառավերջում بال: Տառն իր գրությամբ համապատասխանում է /-ի բարձրությանը: ل-ը գրվում է տողի վրա, սակայն բառավերջում և առանձին գրության դեպքում տառի ներքևի հատվածն իջնում է տողից ներքև` بل: /-ի և ل համակցումը հիմնականում գրվում է այսպես` لا: Թվային արժեքը` «30»: Օրինակներ` ابلا (abla) - ավագ քույր, بال (bal) - մեղր, بلب (bülbül) - սոխակ, تارلا (tārā) - դաշտ, بول (bül) - գտի՛ր («գտնել» բայի հրամ. եղ. երկրորդ դեմքի եզ. թիվ), بول (böl) - բաժանի՛ր (բաժանել» բայի հրամ. եղ. երկրորդ դեմքի եզ. թիվ), لب (leb) - շրթունք, دل (dil) - սիրտ, دلبر (dilber) - գեղեցկուհի, սիրելի, սրտակեր, دلالت (delālet) - ապացույց, دلال (delāl) - միջնորդ, دلاور (delāver) - քաջ, դուրսգազն, կտրիճ, دلدار (dildār) - սիրուհի, دل (dāl) - ապացույց, ճյուղ:

§ 13. Չայնանիշեր (հարեքներ)

Օսմաներենի ճշգրիտ ընթերցանության կարևոր ձայնանիշերից է َ şedde-ն (արաբ. teşdit), որը դրվում է արաբական

ծագման բառերում կրկնակի բաղաձայնն արտահայտելու համար: Օրինակ՝ **أول** (evvel)¹ - առաջ: Թյուրքական ծագման բառերում կրկնակի բաղաձայները գրվում են երկու տառով, ձայնանիշը չի դրվում: Օրինակ՝ **بلى** (belli) - հայտնի, **الى** (elli)- հիսուն: Տպագիր տեքստերում *շեղղեն* մեծ մասամբ չի օգտագործվում: Եթե բառի վերջին հնչյունը **ۆ** է կրում, ապա տվյալ տառը կրկնակի չի կարդացվում. **سر** (sir) - գաղտնիք, **فن** (fen) - գիտություն, **حق** (hak) - իրավունք, **حسن** (his) - զգացմունք և այլն: Երբ արաբական ծագման այս բառերը ստանում են ձայնավորով սկսվող վերջածանց, **ۆ** կրող բաղաձայնները հնչում են կրկնակի. **sırrı** - գաղտնիքը, **fennî** - գիտական, տեխնիկական, **hakkı** - իրավունքը, **hissi** - զգայական և այլն:

§ 14. Հոգնակերտ վերջածանցի գրությունը

Օսմաներենում թուրք. հոգնակերտ -lar, -ler ածանցներն արտահայտվում են **لر** տառակապակցությամբ: Օրինակ՝ **اولر** (erler) - զինվորներ, **اولر** (evler) - տներ, **آتار** (atlar) - ձիեր, **تارلار** (tarlalar) - դաշտեր:

¹ **اول** տառակապակցությունն օսմաներենում ընթերցվում է հետևյալ ձևերով. **اول** (ol) - եղի՛ր (հրամ. եղ.), **اول** (öl) - մեռի՛ր (հրամ. եղ.), **أول** (evvel) - առաջ, և **اول** - (ol) - այն (ցուց. դեր.):

Վարժություններ

1. Գրե՛լ հետևյալ բառերի օսմաներեն տարբերակը:

- bal _____
- tarlalar _____
- adamlar _____
- dil _____
- leb _____
- delālet _____
- atlar _____
- tel _____
- telāl _____
- televüt _____
- evvel _____
- bul _____
- bel _____
- belādet _____
- belād _____
- belli _____
- belür _____
- beled _____
- delāl _____
- delāver _____
- veled _____
- velādet _____
- dildār _____
- dāllar _____
- ol _____

2. Թարգմանն լ հետևյալ նախադասությունները:

بو اودر. دلالت بودر. تارلالر وار. ارلر دلاوردرلر. بو ادام دلاوردر. تارلالر بيربادر.
او دلبردر.

Բառարան

ابلا (abla) - ավագ քույր

1. اول (ol) - եղի՛ր (հրամ. եղ.), 2. اول (öl) -
մեռի՛ր (հրամ. եղ.) 3. اۆڤل (evvel) - առաջ,
4. اول (ol) - այն (ցուց. դեր.)

بال (bal) - մեղր

ببيل (bülbül) - սոխակ

بول (bö) - բաժանի՛ր (հրամ. եղ.)

بۆل (bül) - գտի՛ր (հրամ. եղ.)

حسّ (his/-ssi) - զգացմունք

دلاور (delāver) - քաջ, դյուցազն, կտրիճ

دلبر (dilber) - 1. գեղեցկուհի, սիրելի,

2. սրտակեր

فեն (fēn) - գիտություն, արվեստ

لب (leb) - շրթունք

دلالت (delāl) - միջնորդ

دلدار (dildār) - սիրուհի

دلالت (delālet) - սպացույց

تارلا (tārā) - դաշտ

اللي (elli) - հիսուն

دال (dāl) - 1. սպացույց,

2. ճյուղ

حقّ (hak/-kki) - իրավունք

ببلي (belli) - հայտնի

دل (dil) - սիրտ

سرّ (sir/rri) - գաղտնիք

ԴԱՍ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

§ 15. م م م م (*Mim*) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Այս տառն արտահայտում է [m] հնչյունը: Այն կապակցվում է երկու կողմից՝ հետևյալ կերպ. բառասկզբում՝ مال, բառամիջում՝ تمل, բառավերջում՝ ألم: Թվային արժեքը՝ «40»: Օրինակներ՝ دم (**dem**) - շունչ, պահ, مامور (**memur**) - պաշտոնյա, ծառայող مار (**mār**) - օձ, آلت (**ālet/ ālt**) - գործիք, տակ, ստորին, الماد (**almādīm**) - չվերցրեցի, مال (**māl**) - ապրանք, آدم (**ādām¹**) - մարդ, تمل (**temel**) - հիմք, مراد (**murād**)- ցանկություն, موم (**mūm**) - մոմ, دام (**dām**) - որդալի, ծուղակ, թակարդ, دوام (**devām**) - շարունակություն, أمر (**amir**) - ամիր, հրամայող, գլխավոր պաշտոնյա, ملت (**millet**) - ազգ:

§ 16. م տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում

م-ի գրությամբ արտահայտվում է առաջին դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանցը: Օրինակներ՝ اتم (**atim**) - իմ ձին, آدم (**adim**) - անունս, اوم (**evim**) - տունս, بام (**babam**)- հայրս, تارلام (**tarlam**) - իմ դաշտը:

¹ آدم (**ādām**) բառն ունի գրության նաև ادام տարբերակը:

«م» գրությանը արտահայտվում է սահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի առաջին դեմքի եզակի թվի ստորոգման ածանցը (մանրամասն տե՛ս «Տասնչորսերորդ դաս»): Անկախ բառի վերջին վանկի ձայնավոր (-ı, -i, -u, -ü) կամ բաղաձայն (d-t) հնչյունների փոփոխությունից՝ այս վերջածանցի գրությունն անփոփոխ է: Օրինակներ՝ **آلدم (aldım)** - ես վերցրեցի, **آتدم (attım)** - ես գցեցի, **اولدم (oldum)** - ես եղա, **بولدم (böldüm)** - ես բաժանեցի:

Վարժություններ.

1. Հետևյալ բառերն ու նախադասությունները գրե՛լ օսմանատառ:

- Armut _____
- Mor _____
- Dam _____
- Dem _____
- Durmadım _____
- Mum _____
- Madam _____
- Mader _____
- Mar _____
- Murad _____
- Millet _____
- Evim _____
- Mumum _____
- Ölüm _____
- Er oldum. _____
- Atlarım budur. _____
- Bu memurdur. _____

Tarlam budur. _____
 Milletim budur. _____
 Arabam odur. _____
 Baba araba arar. _____
 Babam amirdir. _____
 Murad dur. _____
 Malım budur. _____
 Memur oldum. _____
 Tatardır. _____
 Alet budur. _____
 Ümmet. _____
 Millet. _____

2. Ընտրե՛լ ճիշտ գույգը:

دال	tarla
مراد	mar
مار	memur
لب	leb
دلبر	dilber
دلدار	madam
مامور	murad
مادام	mermer
ارلر	dal
تارلا	alem
بول	armut
ارمود	erler
مور	mor
مرمر	dildar
آلم	bul

3. Հետևյալ բառերը թարգմանել հայերեն:

امّت	داماد	امر	آب
آل	آبلا	اوت	الم
ادا	تاتار	آرا	ملّت

Բառարան

دم (dem) - 1.շունչ, 2.պահ	مامور (memur) - պաշտոնյա, ծառայող
مار (mār) - օձ	آلت (alet) - գործիք
مئّت (millet) - ազգ	آلت (alt) - տակ, ստորին
آرمود (armut/-du) - տանձ	مال (mal) - ասրանք
آدام/ آدم (adam) - մարդ	مور (mur) - մրջյուն
تمل (temel) - հիմք	مادام (madam) - տիկին, մադամ
مراد (murad) - ցանկություն	مادر (mader) - մայր
الم (alim) - 1.գնում, 2. տեսնողություն	آده/ آدا (ada) - կղզի
دوام (devam) - շարունակություն	داماد (damat/-di) - փեսա
موم (mum) - մոմ	آرا (ara) - 1. մեջ, միջև, միջոց, 2. պահ, առիթ
آمر (amir) - ամիր, հրամայող, գլխավոր պաշտոնյա	امّت (ümmet) - կրոնական համայնք
مور (mor) - մանուշակագույն	دام (dam) - 1. որոգայթ, ծուղակ, թակարդ 2. տանիք, կտուր
	المادم (almadım) - չվերցրեցի

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

§ 17. ز ز ز (Ze) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ز տառն օսմաներենում արտահայտում է [z] հնչյունը: Ունի ր տառի հիմքը, բայց վերջինից տարբերվում է տառի վրա դրվող (վերադիր) կետով: ز -ն կապակցվում է միակողմանի, գրության ձևերը՝ բառակազմում՝ زور, բառամիջում՝ مزبور, բառավերջում՝ بز: Թվային արժեքը՝ «7»: Օրինակներ՝ بز (biz) - մենք, آ (az) - քիչ, بازار (bazar/pazar) - շուկա, ز (zer) - ոսկի, بوز (buz) - սառույց, موز (muz)-բանան, زور (zor) - դժվար, زوال (zeval) - անկում, زلا م (zelam) - ջրավոր, زلزال (zelzal) - շարժում, زمر د (zümrüt) - զմրուխտ, زل (zil) - ծնծղա, بز (berz) - երկրագործություն:

§ 18. ز տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում

Եթե անվանական ստորոգյալի վերադրի վերջին հնչյունը բաղաձայն է, ապա թուրքերենի առաջին դեմքի եզակի (-im, -im, -um, -üm) և հոգնակի (-iz, -iz, -uz, -üz) թվերի ստորոգման վերջածանցներն արտահայտվում են համապատասխանաբար م և ز տառերի գրությամբ: Օրինակներ՝ ارم (erim) - [էս]

զինվոր եմ, ارز (**eriz**) - [մենք] զինվոր ենք, بربرم (**berberim**) - [ես] վարսավիր եմ, بربرز (**berberiz**) - [մենք] վարսավիր ենք:

Հոգնակի թվի առաջին դեմքի պատկանելության վերջածանցն արտահայտվում է مز գրությամբ: Օրինակներ՝ ارلرمز (**erlerimiz**) - մեր զինվորները, اومز (**evimiz**) - մեր տունը, بابامز (**babamız**) - մեր հայրը:

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմանատառ:

zümrüt _____
zor _____
zeval _____
zelam _____
zelzal _____
bazar _____
zil _____
zer _____
muz _____
berz _____

2. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հայերեն:

دوز، لامبامز، دامادمز، ارز، اومز، ادمز يز، بزم، دلالتمز
بريزز. ارز. روزدر. موزمز و ارمودمز وار. اومز و تارالارمز وار. مزبور ادم بودر.

Բառարան

بِز (biz) - մենք	زلام (zelam) - չքավոր
آز (az) - քիչ	زوال (zeval) - անկում
بازار (bazar/pazar) - շուկա	زلزال (zelzal) - շարժում
زر (zer) - ոսկի	د زمر (zümrüt) - զմրուխտ
بوز (buz) - սառույց	زل (zil) - ծնծղա
زور (zor) - դժվար	برز (berz) - երկրազորություն
موز (muz) - քանան	

ԴԱՍ ՏԱՄՆՄԵԿԵՐՈՐԴ

§ 19. ك ك ڪ ڪ (Kef) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ك - ն երկկողմանի կապակցվող տառ է, ունի գրության հետևյալ ձևերը. բառակազմում՝ کول, բառամիջում՝ تکرار, բառավերջում՝ بك: Թվային արժեքը՝ «20»: ڪ-ն արտահայտում է [k], [g], [ñ], [y], [v] հնչյունները: Թուրքերենում բառակազմում գրվող ڪ - ի գլխավոր առանձնահատկությունն այն է, որ նրանով արտահայտվում է ձայնեղ [g] հնչյունը: Պարսկերեն բառերում [g] հնչյունի արտահայտման համար օգտագործվում է հատուկ گ ձևը (հանդիպում է նաև առանց գծիկի գրության ձևը): Kâf-ı farsî ձևն օսմանական ուղղագրության մեջ օգտագործվել է հազվադեպ: Օսմաներենի ժամանակակից բառարաններում և դասագրքերում گ ներկայացվում է որպես առանձին տառ: Պատմականորեն գոյություն ունեցող թուրքական հետնատամնային ռնգային [ñ] հնչյունն արտահայտելու համար ك - ի վրա դրվում է երեք կետ՝ گ, սակայն (ñ>n) հնչյունն արտահայտվում է նաև առանց այդ կետերի գրության, օրինակ՝ دڭز կամ دڭز (deniz) - ծով: Ժամանակակից թուրքերենում այս հնչյունը պարզեցվել է՝ դառնալով հետնատամնային [n], ուստի օսմաներեն տեքստերում հանդիպող այս տառի ընթերցանությունը որոշակի դժվարություններ է ստեղծում: ڪ - տառը չպետք է շփոթել օսմաներենի այբուբենում առկա թուրքական համանման հնչողությամբ մեկ այլ ق տառի հետ: Պետք է հի-

շել, որ եթե բառում կան լայն ձայնավորներ, ապա [k]-ն արտահայտվում է ق տառով, իսկ եթե ձայնավորները նեղ են, ապա [k]-ն արտահայտվում է ك տառով: Որպես բացառություն՝ ك տառակապակցությունը պետք է կարդալ [kâ]: Օրինակներ՝ قار (kar) - ձյուն, كار (kâr) - շահույթ, كتاب (kitap) - գիրք, كاتب (kâtip) - քարտուղար, تکرار (tekrar) - կրկնություն, كمال (kemal) - կատարելություն, اكرام (ikram) - հյուրասիրություն, مركب (merkep) - ավանակ, تک (tek) - միակ, گول (göl) - լիճ, کول (kül) - մոխիր, کرک (gerkek) - անհրաժեշտ, کرچک (gerçek) - իրական, ترک (Türk) - թուրք, دنز (deniz) - ծով, آكلات (anlat) - բացատրիր, دگل (değil) - ժխտական «ոչ» մասնիկ, بی (bey) - պարոն:

Շամանակակից թուրքերենում [v] տառով գրվող որոշ բառեր օսմաներենում հին ուղղագրությամբ գրվել են گ-ով (արտասանության համար կոչվել է Kâf-ı vav): Օրինակ՝ گوگی (güveği/güvey)-փեսա, փեսացու, اوگی (üveği/üvey) - խորթ, دوگمک (dövmek) - ծեծել, کوگرجین (güvercin) - աղավնի:

§ 20. ک տառի կիրառությունը քերականական գործառույթներում

ک տառն օգտագործվում է երկրորդ դեմքի եզակի և հոգնակի թվերի պատկանելության ածանցների գրության համար՝ անկախ բառի ձայնավորով կամ բաղաձայնով վերջանալու հանգամանքից (մանրամասն տե՛ս § 35.): Օրինակներ՝ اوک (evin) - քո տունը, اوکز (eviniz) - ձեր տունը, باباک (baban) - հայրդ, باباکز (babanız) - ձեր հայրը:

ک տառն օտագործվում է նաև բաղաձայն հնչյունով վերջացող բառերին կցվող սեռական հոլովի ածանցի գրության համար ڪ (-in, -in, -un, -ün), իսկ ձայնավոր հնչյունով վերջացող բառերին կցվող սեռական հոլովի ածանցը գրվում է հետևյալ կերպ՝ نک (nin, -nin, -nun, -nün): Օրինակներ՝ **اوك (evin)** - տան, **آتک (atın)** - ձիու, **گولک (gölün)** - լճի, **کتابک (kitabın)** - գրքի և այլն:

ک տառն օգտագործվում է նաև անցյալ կատարյալ ժամանակի երկրորդ դեմքի եզակի և հոգնակի թվերն արտահայտող ածանցի գրության համար (մանրամասն տե՛ս § 28.): Օրինակներ՝ **آلدک (aldın)**-[դու] վերցրեցիր, **آلدکوز (aldınız)** - [դուք] վերցրեցիք, **گلدک (geldin)** - [դու] եկար, **گلدکوز (geldiniz)** - [դուք] եկաք:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ հետևյալ բառերը և թարգմանե՛լ:

کتاب	الك	کمر	اک	کوک
تورک	تکر	کور	بکار	امک
کوک	کراز	کل	کوزل	کول
کوتو	کوملک	اورکو	کدا	روزکر
کوکل	دکز	اوک	بکزر	کوز
اوکرتمک	کول	کوکوم	مکر	دوکوم
دوکمک	بک	دکل	اوکی	کور
اوکا	بکا	کړک	کول	کورک
مکتب	مکتوب	اوکوت	اوک	اک
تک	اکر	کولمز	کلمز	دکز

2. Հետևյալ բառերը թարգմանե՛լ ու գրե՛լ օսմաներեն:

Լիճ, վիշտ (տխրություն), արժեք, քո ձին, [դուք] գտաք, ձեր ձեռքը, ձեր գիրքը, ծով, ձեր աչքերը, վերնաշապիկ, թուրք, մոխիր, հյուրասիրություն, ամպ, ինձ, նրան, ձեր տունը, միակ, հայրդ, վարսավիրդ, քո գեղեցկուհին, ձեր ծնծղան, վաստակ, ամուրի, եթե, անհրաժեշտ, նման:

3. Հայերեն թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

بک، دکمک، اوک، اکلات، اوک، بکز، تک، مکر، کدر، برگ، کمال،
کبرتمک، اکرام، کتاب، کورک، کلام، اکمک، اکر، اوکا، دکز.

Բառարան

اكر (eğer) - եթե	اكرام (ikram) - հյուրասիրություն
اڪمك (ekmek) - հաց	الله (elek) - մաղ
امڪ (emek) - վաստակ	اوركو (örkü) - հյուսք, հյուսվածք
اوك (ön) - առաջ	اوکا (ona) - նրան
اوكرتمك (öğretmek) - սովորեցնել	اوگی (üveği/üvey) - խորթ
اڤلات (anlat) - բացատրիր	برگ (berg) - տերև
بڪ (bey) - պարոն	بڪز (benz) - երես, երեսի գույն
بڪار (bekâr) - չամուսնացած	بڪزر (benzer) - նման
ترك (Türk) - թուրք	تك (tek) - միակ
تكرار (tekrar) - կրկնություն	تڪر (teker) - անիվ
دڪز (deniz) - ծով	دڪل (değil) - ժխտական «ոչ» մասնիկ
دوكمك (dökmek) - թափել, ցանել, մանրել	دڪمك (değmek) - դիպչել, հպվել, կպնել
مركب (merkep) - ավանակ	دوڪوم (döküm) - ձուլում
ڪاتب (kâtip) - քարտուղար	دوگمك (dövmek) - ծեծել
ڪبرتمك (gebertmek) - սատկեցնել, տանջել	روزڪر (rüzgar) - քամի
ڪتاب (kitap) - գիրք	ڪدا (geda) - մուրացկան
ڪدر (keder) - վիշտ, ցավ	ڪراز (kiraz) - կեռաս
ڪرچڪ (gerçek) - իրական	ڪرڪ (gerek) - անհրաժեշտ
ڪلام (kelam) - 1. խոսք, 2. նախա- դասություն	ڪوتو (kötü) - վատ, գեշ
ڪول (göl) – լիճ	ڪمال (kemal) - կատարելություն
ڪمال (kemal) - կատարելություն	ڪوگرجين (güvercin) - աղավնի
ڪوگی (güveği/güvey) - փեսա, փե- սացու	

كول (küil) - մոխիր

كل (gel) - արի՛ (հրամ. եղ.)

مكر (meğer) - մինչդեռ, եթե ոչ,
մի՞թե

كوز (göz) - աչք

كوك (gök) - երկինք

كوكول (gönül) - սիրտ

كوملك (gömlek) - վերնաշապիկ

كار (kâr) - շահույթ

كمر (kemer) - գոտի, մեջք

كور (kôr) - կույր, բուր

كوزل (güzel) - գեղեցիկ

كوك (kök) - արմատ

كوكوم (güğüm) - կաթի բիդոն,
թիթեղաման

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

§ 21. ن ن ن ن (Nun) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ن-ը երկկողմանի կապակցվող տառ է, գրությունը հետևյալն է. բառասկզբում՝ نور, բառամիջում՝ بنا, բառավերջում՝ بن: Բառավերջում և առանձին գրության դեպքում տառի մի մասը գրվում է տողի ներքևում: Թվային արժեքը՝ «50»: Օրինակներ՝ بن (ben) - ես, بنا (bina) - շենք, انكار (inkâr) - ժխտում, كون (gün) - օր, اولان (olan) - եղող, نور (nur) - լույս:

§ 22. ن տառի կիրառությունը քերականական գործառույթներում

ن տառն օգտագործվում է բացառական հոլովի վերջածանցի գրության ժամանակ՝ دن (-dan, -den, -tan, -ten), օրինակներ՝ اودن (evden) - տնից, آودن (avdan) - որսից, کتابدن (kitaptan) - գրքից, ترکدن (Türkten) - թուրքից, گوکدن (gökten) - երկնքից:

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերն ու բառակապակցությունները թարգմանե՛լ և գրե՛լ օսմաներեն:

Քիթ _____

այս անտառը _____

մեր մայրը _____

լույս _____

ցախ _____

նուռ _____

ես _____

զուռնա _____

շենք _____

տանից _____

որսից _____

գրքից _____

թուրքից _____

գերմանացուց _____

այն օրվանից _____

ժխտում _____

երկնքից _____

տասը _____

անեծք _____

սրանից _____

ավագ քրոջից _____

երկար _____

ինձնից _____

գեղեցկուհուց _____

2. Թարգմանն լ հայերեն:

اوندن برکتاب الدم. ابلامدن کول الدم. بن مکتبدن کلام. بر ترکدن بن اودن الدم. تارلادن کلامک بیز کلامک.

Բառարան

انکار (inkâr) - ժխտում

اولان (olan) - եղող

بن (ben) - ես

بنا (bina) - շենք

کون (gün) - օր

نور (nur) - լույս

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ

§ 23. *ی سی ڤ ڀ (Ye)* տառի գրության և արտասանության կանոնները

ی տառն արտահայտում է երկար [i], [i], [u], [ü] ձայնավոր և [y] բաղաձայն հնչյունները: *ی-ն* երկկողմանի կապակցվող տառ է և գրվում է հետևյալ կերպ. բառասկզբում` *یدی*, բառամիջում` *بیل*, բառավերջում` *آتی*: Թվային արժեքը` «10»: Բառասկզբում և բառավերջում *ی* տառն արտահայտում է [y] բաղաձայն հնչյունը: Օրինակներ` *ياز (yaz)* - ամառ, *يان (yan)* - կողք, *ياردم (yardım)* - օգնություն, *يول (yol)* - ճանապարհ, *يوز (yüz)* - հարյուր, *يیل (yıl)* - տարի, *ير (yer)* - գետին, *ييلديز / يلدیز (yıldız)* - աստղ, *یدی (yedi)* - յոթ, *یل (yel)* - քամի, *يايا (yaya)* - ուսքով, *ای (ay)* - լուսին, ամիս:

Բառասկզբում *ی* տառերը (միասին) արտահայտում են [i] հնչյունը: Օրինակ` *ايت (it)* - շուն, *ايكى (iki)* - երկու:

Բառամիջում *ی* տառն արտահայտում է [y] բաղաձայն հնչյունը և [u], [ü], [ı], [i] ձայնավոր հնչյունները: Օրինակներ` *زيارت (ziyaret)* - այց, *بيوك (büyük)* - մեծ, *ميدان (meydan)* - հրապարակ, *دنيا (dünya)* - աշխարհ, *زيتون (zeytun/zeytin)* - զեյթուն, *مدیر (müdür/müdür)* - տնօրեն, *دين (din)* - կրոն, *بیل (bil)* - իմացի՛ր (հրամայական եղանակ), *الين (alin)*-ճակատ, *اری (arı)*-մեղու, *ديز (diz)*-ծունկ:

- Մի շարք թյուրքական ծագում ունեցող բառերի [e] ձայնավորը (kapalı e) բառամիջում արտահայտվում է **Ե** տառով և ընթերցվել նաև որպես [i]։ Օրինակ՝ el /il, (ایل) - ձեռք, gece/gice (كیجه) - գիշեր, ertesi / irtesi, (ایرتسی) - նախորդ, yer/yir (ییر) - վայր, demek / dimek (دیمک) - ասել, vermek / virmek (ویرمک) - տալ, yemek / yimek (ییمک) - ուտել։
- Ինչպես նշել ենք, արաբերեն բառերում ¹ տառն արտահայտում է երկար [â] հնչյունը, իսկ **Ե** տառը՝ երկար [i] հնչյունը։ Որոշ բառերի բառավերջի դիրքում **Ե** տառն արտահայտում է [â] հնչյունը։ Այդ դեպքում այս տառն անվանվում է *elif-i maksûre*։ Օրինակներ՝ دعوی (dava) - դատական հայց, բողոք, فتوی (fetva) - հրամանագիր։

§ 24. **Ե տառի կիրառությունը քերականական գործառույթներում**

Ե տառն օգտագործվում է սահմանական եղանակի ներկա-շարունակական ժամանակաձևի **-(i)yor** ածանցի գրության համար (մանրամասն տե՛ս «Տասնութերորդ դաս»)։ Օրինակներ՝ **گلیور (geliyor)** - [նա] գալիս է, **آلمیور (almiyor)** - [նա] չի վերցնում։

Եթե բառահիմքն ավարտվում է բաղաձայն հնչյունով, երրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանցը **(-i, -i, -u, -ü)** գրվում է **Ե-nվ.** օրինակներ՝ **اوی (evi)** - նրա տունը, **دیلی (dili)** - նրա լեզուն, **آتی (ati)** - նրա ձին։

Ե տառը կիրառվում է նաև հայցական հոլովի ածանցների գրության համար։ Օսմաներենում, ինչպես և թուրքերենում,

որոշյալ առումով դրված ուղիղ խնդիրը ստանում է հայցական հոլովի վերջածանց: Եթե բառահիմքը վերջանում է բաղաձայնով, հայցական հոլովի վերջածանցը գրվում է՝ **ى** (**-i, -i, -u, -ü**), իսկ եթե բառահիմքը վերջանում է ձայնավոր հնչյունով, նրա և հոլովական վերջածանցի միջև դրվում է **[y]** ձայնակապը և գրվում է՝ **ی** (**-yi, -yi, -yu, -yü**): Օրինակներ՝ **اوى (evi)** - տունը (հայց. հոլ.), **ارى (eri)** - զինվորին (հայց. հոլ.), **بابای (babayi)** - հայրիկին (հայց. հոլ.), հորը:

ى տառով է գրվում սահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի երրորդ դեմքի ածանցը՝ **دى** (**-di, -di, -du, -dü, -ti, -ti, -tu, -tü**) (*մանրամասն տե՛ս § 28.*): Օրինակներ՝ **آلدى (aldi)**-վերցրեց, **كردى (girdi)** - մտավ, **گۆلدى (güldü)** - ծիծաղեց, **بولدى (buldu)** - գտավ, **گەلدىر (geldiler)** - եկան:

ى տառով են գրվում թուրքերենի հարցական ածանցները (**mi, mi, mu, mü**), որոնք օսմաներենում ունեն գրություն մեկ ձև՝ **مى**: Օրինակներ՝ **آلدى مى (aldi mi?)** - նա վերցրե՞ց, **بولدى مى (buldu mu?)** - նա գտա՞վ:

§ 25. Բառակազմական ածանցներ

-li/-li, -lu/-lü բառակազմական վերջածանցներն օսմաներենում գրվում են հետևյալ կերպ. եթե բառն ավարտվում է լայն ձայնավոր հնչյունով, ապա գրվում է **لى**, իսկ եթե նեղ ձայնավոր հնչյունով՝ **لو**: **-li/-li, -lu/-lü** ածանցն առավել վաղ շրջանում գրվել է **لو** ձևով: Հին ուղղագրության այս ձևը, հասկապես, պահպանվել է պաշտոնական գրագրության մեջ. **سعادتلو (saâdetlü/saâdetli)** - երջանիկ, երանելի, վսեմափայլ, **عزتلو (izzetlü/**

izzetli) - ազնվաշուք, վսեմափայլ, دولتو (devletlü/ devletli) - վսեմաշուք և այլն:

Վարժություններ

1. Հետևյալ վանկերը գրե՛լ օսմաներեն:

bi	di	ri	kit	ni
vi	zi	bu	kil	mi
ir	gı	zı	bil	kin
iri	ti	nil	iz	bin
li	mi	zu	mil	biz

2. Հետևյալ բառերը թարգմանե՛լ հայերեն:

ديلى	آبى	ايت	ايكى
ديرى	ديز	ديب	دين
مىل	ايراد	يازى	يدى
ارى	ايرى	دادى	يمك
يادكار	آدى	كندى	كويلو
تاكرى	دلېك	بيلان	الين

Բառարան

ارى (arı) - մեղու

يالى (yalı) - ծովեզր, ծովեզերք

ايت (it) - շուն

ايرى (ayrı) - առանձին, անջատ

ايلرى (iləri) - առաջ

يازى (yazı) - 1. գիր, 2. տառ,
3. գրություն, 4. հոդված,
վիաստաթուղթ

بيل (bil) - իմացի՛ր (հրամ. եղ.)

بيت (beyt) - բեյթ, բանաստեղծ.
երկտող

بيلت (bilet) - տոմս

دادى (dadı) – դայակ

دليک (delik) - անցք

دولت (devlet) - պետություն

الدين (alın) - ճակատ

ای (ay) - լուսին, ամիս

ايراد (irat/-dı) - եկամուտ

ايكى (iki) - երկու

ايليك (ilik) - օղակ, կոճակի անցք

أبى (ayı) - արջ

بيوک (büyük) - մեծ

بيک (bin) - հազար

تاکرى (Tanrı) - Աստված

دعوى (dava) - դատական հայց, բողոք

دنیا (dünya) - աշխարհ

دولتو (devletlü/ devletli) - վսեմաշուք
ծնթ. *Օսմանյան կայսրությունում
վեզիրների (նախարարների և բարձ-
րագույն զորահրամանատարների)
տիտղոսավորում:*

ديب (dip/-bi) - տակ, հատակ

دیز (diz) - ծունկ

دیل (dil) - լեզու

دين (din) - կրոն

سعادنتو (saâdetlü/saâdetli) - 1. երջա-
նիկ, երանելի, 2. վսեմափայլ,
գերազանցություն (Ձերդ,
Նորին) *ծնթ. Օսմանյան*
կայսրությունում գորահրամա-
նատարների և քաղաքացիա-
կան բարձրաստիճան պաշ-
տոնյաների տիտղոսավորում:

فتوى (fetva) - հրամանագիր

كويلو (köylü) - գյուղացի

مدیر (müdir/müdir) - տնօրեն

میل (mil) - սլաք, ասեղ

ياردیم (yardım) - օգնություն

يان (yan) - կողք

يیلدیز/يیلدیز (yıldız) - աստղ

یل (yel) - քամի

یدی (yedi) - յոթ

یول (yol) - ճանապարհ

يادگار (yadigar) - ընծա, հիշատակ

ديری (diri) - ողջ, կենդանի, առույգ

ديک (dik) - 1. աքաղաղ, 2. կոպիտ,
3. ուղղաձիգ, թեք, զառիվեր

زيارت (ziyaret) - այց

زيتون (zeytun/zeytin) - զեյթուն

عزتو (izzetlü/izzetli) - ազնվաշուք,
վսեմափայլ (տիտղոսավորում)

کندی (kendi) - ինքը, իր, անձնական,
սեփական

کیر (kir) - աղտ, կեղտ

میدان (meydan) - հրապարակ

يیلان (yılan) - օձ

ياز (yaz) - ամառ

يايا (yaya) - ուտքով

یر (yer) - գետին

ييمک (yemek) - 1. ուտել, 2. ճաշ,
ուտելիք

يوز (yüz) - հարյուր

يیل (yıl) - տարի

ԴԱՍ ՏԱՍՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ

§ 26. ق ق ق (Kaf) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ق-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է, գրվում է բառակզբում قول, բառամիջում نفل, բառավերջում يوق: Թվային արժեքը՝ «100»: Արաբերենում ق-ն արտահայտում է [q], պարսկերենում արտասանվում է ինչպես իրանական լեզվաքմային, ձայնեղ շփական [ɣ] հնչյունը, իսկ օսմաներենում՝ ետնալեզվային [k] խուլ բաղաձայն հնչյունը: Օրինակ՝ قدر (kadar) - չափ, قات (kat)-հարկ, دقت (dikkat) - ուշադրություն, قرار (karar)- որոշում, فرق (kırk) - քառասուն, قدرت (kudret) - ուժ, فار (kar) - ձյուն, وقت (vakit) - ժամանակ, يوق (yok)- չկա, اوقومق (okumak) - կարդալ, սովորել, قول (kol) - թև, فوزو/ فوزى (kuzu) - գառ, قاز (kaz) - սագ:

§ 27. ق տառի կիրառությունը քերականական գործառույթներում

Անորոշ դերբայի - mak/- mek վերջածանցն օսմաներենում գրվում է مق - կամ مك - ի միջոցով: Եթե բայահիմքն ավարտվում է լայն ձայնավոր հնչյունով, ապա գրվում է مق, իսկ նեղ ձայնավորով վերջանալու դեպքում՝ مك: Օրինակ՝ يازمق (yazmak) - գրել, قالمق (kalkmak) - վեր կենալ, گلمک (gelmek)- գալ, کورمک (görmek) - տեսնել:

§ 28. Մահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի կազմությունը

Մահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևը կազմվում է (-di/di, -du/dü, -ti/ti, -tu/tü) վերջածանցների միջոցով, որտեղ միաձուլված են անցյալ ժամանակի և ստորոգման ածանցները: Այս ժամանակաձևը ցույց է տալիս ավարտուն գործողություն և հաղորդում է տեղեկություն կատարված փաստի մասին: Թուրքերենում անցյալ ժամանակի ցուցիչը և ստորոգման ածանցները ենթարկվում են ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին, բայց օսմաներենում վերջածանցն ունի գրության մեկ քարացած տարբերակ՝ دی (-di, -di, -du, -dü, -ti, -ti, -tu, -tü):

Անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի ածանցն օսմաներենում ունի ուղղագրության հետևյալ առանձնահատկությունները՝

- լայն ձայնավոր ունեցող բայահիմքերին կցվող անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի և առաջին դեմքի հոգնակի թվի ածանցները գրվում են հետևյալ կերպ. **دی (-dik, -duk)**, իսկ նեղ ձայնավոր ունեցող բայահիմքերին կցվողները՝ հետևյալ կերպ. **دیک (-dik, -dük)**: Նույն կերպ (**دیک**) գրվում են անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի եզակի թվի երկրորդ դեմք արտահայտող (**-din, -dün**) վերջածանցները: ک -ով արտահայտվող քմային [ñ] հնչյունը կարդացվում է որպես սովորական [n]:
- Եթե բայահիմքի ձայնավորը նեղ է, ապա անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի երկրորդ դեմքի եզակի և հոգնակի թվերի ածանցների գրությունը միանման է՝ ک: O-

ըինակ՝ سن اوه كلك (Sen eve geldin) - Դու տուն եկար, بز اوه
 كلك (Biz eve geldik.) - Մենք տուն եկանք:

Անցյալ կատարյալ ժամանակի ժխտական ձևը կազմվում է բայահիմքին ما، م ժխտական վերջածանցների կցման միջոցով.

Անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի հաստատական և ժխտական խոնարհման աղյուսակ

<p>كلمدم gelmedim չեկա</p>	<p>آلمادم almadim չստացա</p>	<p>كلكم geldim Եկա</p>	<p>آلكم aldim ստացա</p>
<p>كلمدى gelmedin չեկար</p>	<p>آلمادى almadin չստացար</p>	<p>كلكى geldin եկար</p>	<p>آلكى aldin ստացար</p>
<p>كلمدى gelmedi չեկավ</p>	<p>آلمادى almedi չստացավ</p>	<p>كلكى geldi եկավ</p>	<p>آلكى aldi ստացավ</p>
<p>كلمدىك gelmedik չեկանք</p>	<p>آلمادىك almedik չստացանք</p>	<p>كلكىك geldik եկանք</p>	<p>آلكىك aldik ստացանք</p>

كلمدکز gelmediniz չեկաք	ألمادکز almadınız չստացաք	گلدکز geldiniz եկաք	آلدکز aldınız ստացաք
کلمدیلر gelmediler չեկան	ألمادیلر almadılar չստացան	گلدیلر geldiler եկան	آلدیلر aldılar ստացան

§ 29. Թերի օժանդակ բայի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի միջոցով կազմվող անվանական ստորոգյալը

Թերի օժանդակ բայի անցյալ ժամանակաձևը կազմվում է *ا* (i) բայահիմքի, անցյալ ժամանակի *دی* (-di, -di, -du, -dü, -ti, -ti, -tu, -tü) ածանցների և դիմորոշ ստորոգման ածանցների միջոցով: Անցյալ կատարյալ ժամանակով դրված թերի օժանդակ բայը ստորոգյալի անվանական մասի հետ կարող է գրվել և արտաբերվել ինչպես միասին, այնպես էլ՝ առանձին: Նման գրության դեպքում օժանդակ բայը չի ենթարկվում ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին: Միասին գրության դեպքում, եթե ստորոգյալի անվանական մասը վերջանում է բաղաձայն հնչյունով, ապա օժանդակ բայի *-i* (*ا*) հիմքը դուրս է մնում, իսկ եթե անվանական մասը վերջանում է ձայնավորով, ապա օժանդակ բայի *-i* (*ا*) հիմքը հնչյունափոխվում է *y*-ի (*ی*):

<p>اولى ايدم / اولييدم Evli idim/Evliydim. Ամուսնացած էի:</p>	<p>ار ايدم / اردم Er idim/Erdim. Զինվոր էի:</p>
<p>اولى ايدك / اولييدك Evli idin. /Evliydin Ամուսնացած էիր:</p>	<p>ار ايدك / اردك Er idin/Erдин. Զինվոր էիր:</p>
<p>اولى ايدى / اولييدى Evli idi./Evliydi. Ամուսնացած էր:</p>	<p>ار ايدى / اردى Er idi/Erди. Զինվոր էր:</p>
<p>اولى ايدك / اولييدك Evli idik. /Evliydik. Ամուսնացած էիք:</p>	<p>ار ايدك / اردك Er idik/Erдик. Զինվոր էիք:</p>
<p>اولى ايدكز / اولييدكز Evli idiniz./Evliydiniz. Ամուսնացած էիք:</p>	<p>ار ايدكز / اردكز Er idiniz/Erدينز. Զինվոր էիք:</p>
<p>اولى ايديلر / اولييديلر Evli idiler./Evliydirler. Ամուսնացած էին:</p>	<p>ار ايديلر / ارديلر Er idiler/Erдилер. Զինվոր էին:</p>

Ժխտականը կազմվում է دكل (değil) անվան, թերի օժանդակ բայի համապատասխան ժամանակաձևի միջոցով:

<p>ار دکل ایدم. اردکلم Er değıl idim. Er değıldim. Զինվոր չէի:</p>
<p>ار دکل ایديک. ار دکلیک Er değıl idin. Er değıldin. Զինվոր չէիր:</p>
<p>ار دکل ایدي. ار دکلی Er değıl idi. Er değıldi. Զինվոր չէր:</p>
<p>ار دکل ایديک. ار دکلیک Er değıl idik. Er değıldik. Զինվոր չէինք:</p>
<p>ار دکل ایديکز. اردکلکز Er değıl idiniz. Er değıldiniz. Զինվոր չէիք:</p>
<p>ار دکل ایديلر. اردکلدير Er değıl idiler. Er değıldiler. Զինվոր չէին:</p>

Հարցական ձևը կազմվում է می (mi, mi, mu, mü) մասնիկների միջոցով: Միասին գրության դեպքում օժանդակ բայի հիմքը հնչյունափոխվում է ی (-y)-ի. ار ميدي؟ (Er miydi?) - Զինվոր է՞ր:

§ 30. Բառակազմական ածանցներ

lik/lik, luk/lük բառակազմական (գոյականակերտ) ածանցներն օսմաներենում գրվում են հետևյալ կերպ. եթե վերջածանցը կցվում է լայն ձայնավորով վերջացող անվան, ապա գրվում է لق (lik/luk), իսկ եթե կցվում է նեղ ձայնավոր ունեցող անվան` لك (-lik/lük): Այս բառակազմական վերջածանցի ձայնավորը չի գրվում. Օրինակ` كوزلك (güzellik) - գեղեցկություն, اننه لك (annelik) - մայրություն, دوستلق (dostluk) - ընկերություն, բարեկամություն և այլն:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և հայերեն թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

اقتور	قاز	مقام
قول	يازمق	قورت
قان	قرار	قازمق
قويون	قالقمق	قاباق
دوستلق	قير	قار
آق	قارتال	باقمق

2. Հետևյալ բառերը թարգմանե՛լ, կցե՛լ գոյականակերտ (-իկ/-իկ, -լուկ/-լուկ) վերջածանցները և գրե՛լ օսմաներեն:

Գեղեցիկ (գեղեցկություն), գիրք (գրապահարան, գրատուն), բարեկամ (բարեկամություն):

3. Անցյալ կատարյալ ժամանակի հաստատական և ժխտական ձևերով խոնարհե՛լ دونمک (dönmek) - վերադառնալ, آکلامق (anlamak) - հասկանալ բայերը:

4. Հետևյալ անուններն օգտագործելով անցյալ ժամանակի հաստատական և ժխտական ձևերով դրված անվանական նախադասություններում՝ مامور، كاتب:

5. Հայերեն թարգմանելով հետևյալ նախադասությունները:

قازلر قيرده اوينو يورلر. قازلر تارلا ده درلر.
بايراق بنمدر. بو قوزو اقدر. بابام بنى ارادى و بولمادى. يوز قدر كتابم وار. بو
كتابلى اوقودق. بو ادامك قوزو و ايتى يوق. بو كتابى يازان كي مدر؟ بيلميورم اما ايبى بر
كتابدر. اومزك ايكى قاتى وار. او ك مکتبدن اوزاقمى؟ اوت، اوزا قدر. مدير بنى قابول
ايتمدى. بكا ياردم ايت. وقتم يوق.

Բառարան

أَك (ak) - սպիտակ	اقتور (aktör) - դերասան
اوقومق (okumak) - կարդալ	باقمق (bakmak) - նայել
بايراق (bayrak) - դրոշակ	دقت (dikkat) - ուշադրություն
قاباق (kabak) - դդմիկ, դդում	قات (kat) – հարկ
قار (kar) - ձյուն	قارتال (kartal) - արծիվ
قاز (kaz) - սագ	قازمق (kazmak) – 1. փորել, 2. պեղել
قالقمق (kalkmak) - վեր կենալ	قرار (karar) - որոշում, վճիռ
قدرت (kudret) - ուժ	فرق (kırk) - քառասուն
قورت (kurt) - գայլ	قوزو/قوزى (kuzu) - գառ
قول (kol) - թև	قويون (koyun) - ոչխար
قير (kır) - դաշտ, մարգագետին	كلمك (gelmek) - գալ
كورمك (görmek) - տեսնել	مقام (makam) - 1. վայր, 2. աստիճանակարգ, պաշտոն
وقت (vakit) - ժամանակ	يازمق (yazmak) - գրել
يوق (yok) - չկա	

ԴԱՍ ՏԱՄՆՀԻՆՖԵՐՈՐԴ

§ 31. ه ه ه (He) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ه տառն օգտագործվում է բաղաձայն [h] և ձայնավոր [a] և [e] հնչյուններն արտահայտելու համար: Թվային արժեքը՝ «5»: Բաղաձայն ه-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է: Ունի գրության հետևյալ ձևը. բառասկզբում՝ هم, բառամիջում՝ نهر, բառավերջում՝ ماه: Ձայնավոր հնչյուն արտահայտելիս (ha-i resmiye) միակողմանի է կապակցվում՝ ունենալով գրության հետևյալ պատկերը. բառամիջում՝ دوه به, բառավերջում՝ اوده: Ձայնավոր ه-ն բառասկզբում չի կիրառվում:

Օրինակներ՝ قره (kara) - սև, دوه (deve) - ուղտ, نه (ne) - ի՞նչ, هله (hele) - նույնիսկ, هر (her) - ամեն, همان (hemen) - անմիջապես, هپ (hep)-բոլոր, مهم (mühim) - կարևոր, نهر (nehir) - գետ, هلال (hilâl)-լուսին, له (leh) - լեռ, լեռական, ماه (mah) - լուսին, هم (hem) - նաև, رهبر (rehber) - ուղեցույց, առաջնորդ, هندی (hindi) - հնդկական, հնդկահավ, قهوه (kahve) - սուրճ, هوا (hava) - եղանակ, بهار (bahar) - գարուն:

Եղենք, որ هانگی (hangi) - ո՞ր և هانی (hani) - որտե՞ղ դերանունները վաղ շրջանում գրվել են հետևյալ կերպ՝ هانی (hıfın. kani), هانگی (hıfın. kangı):

§ 32. օ տառի կիրառությունը քերականական գործառույթներում

- Տրական օ, ە (-a/-e, -ya/-ye) և ներգոյական հոլովական ածանցներում օձ (**-da/-de, -ta, -te**) առկա ձայնավոր հնչյունները գրվում են օ տառով՝ անկախ բառահիմքի վերջին ձայնավորներից: Օրինակներ՝ قره ده (**karada**)-ցամաքում, օده (**evde**) - տանը, یره (**yere**) - գետնին, ډوه ە (**deveye**) - ուղտին:
- Ներգոյական հոլովով կազմված անվանական ստորոգյալի ներկա և անցյալ ժամանակների 1-ին դեմքի եզակի և հոգնակի թվերը, որոնց գրության համար գործածվում է օ տառը, ստորոգման ածանցին կապակցվում են ى-ի տառի միջոցով: Օրինակներ՝ ډوه یم (**evdeyim**) - տանն եմ, ډوه یدم (**evdeydim**) - տանն էի, ډوه یز (**evdeyiz**) - տանն ենք, ډوه یدک (**evdeydik**) - տանն էինք:
- Պարսկերենի ڪ շաղկապն օսմաներենում ընթերցվում է **ki**: Օրինակ՝ چونکه (**çunkü**) - որովհետև, صانکه (**sanki**) - կարծես, مکرکه (**meğerki**) - նույնիսկ, մինչդեռ: Պետք է միմյանց հետ չփոթել արտասանությամբ նման ڪ շաղկապը և ى վերջածանցը: Օրինակ՝ ډوده ى (**yoldaki**) - ճանապարհին գտնվող, ډوده ى (**evdeki**) - տանը գտնվող:
- ايله (ile) - հետ հետադրության միջոցով կազմվում է միջոցի անուղղակի խնդիրը: Բաղաձայնով վերջացող բառերում գրվում է ە, իսկ ձայնավորով վերջացող բառերում՝ ە: Օրինակ՝ بنمله (**benimle**) - ինձ հետ, آراه ە (**arabayla**) - կառքով:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ հետևյալ տառային կապակցությունները:

بی	بو	به	با
تی	تو	ته	تا
دی	دو	ده	دا
ری	رو	ره	را
زی	زو	زه	زا
قی	قو	قه	قا
کی	کو	که	کا
گی	گو	گه	گا
لی	لو	له	لا
می	مو	مه	ما
نی	نو	نه	نا
وی	وو	وه	وا
هی	هو	هه	ها
یی	یو	یه	یا

2. Տառադարձե՛լ և թարգմանե՛լ:

دره	دکز	دوه	آنه
مناره	قامه	کوزهل ¹	قره
لکه	نانه	لاله	اوردهک
آنقره	قونیه	میوه	کوره
اداره	ماده	اویه	لامبه
تانه	ترن	قوردمله	ماکنه
کولکه	لقمه	نزله	اورته
نامه	رتبه	روستا	بوپله

3. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմաներեն՝ ներգոյական և տրական հոլովներով. տուն, ուղտ, ճանապարհ, գետ:

¹ Այս բառը հաճախ հանդիպում է նաև کوزل տարբերակով:

قامه (kama) - հասակ
قوردله/قوردهله (kordela) - ժապավեն
قهوه (kahve) - սուրճ
كوزل/كوزله (güzel) - գեղեցիկ
لاله (lale) - կակաչ
لقمه (lokma) - 1. պատառ,
2. քաղցրավենիքի տեսակ
له (leh) - լեհ, լեհական
ماكنه (makine) - հաստոց
مناره (minare) - մինարեթ, աշտարակ
ميوه (meyva/meyve) - միրգ, պտուղ
نانه (nane) - անանուխ
هانكى (hangi) - ո՞ր
هپ (hep) - բոլոր
هلال (hilâl) - լուսին
هم (hem) - նաև
هوا (hava) - եղանակ
نهير (nehir) - գետ

قاره/قاره (kara) - սև
قونيه (Konya) - Քոնյա
كوره (göre) - համաձայն
كولگه (gölge) - ստվեր
لامبه (lamba) - լամպ
لكه (leke) - բիծ, արատ, աղտ

ماده (made) - մատակ, հովատակ
ماه (mah) - լուսին
مهم (mühim) - կարևոր
نامه (name) - նամակ, գիր
نزله (nezle) - հարբուխ
هانى (hani) - որտե՞ղ
هر (her) - ամեն
هله (hele) - նույնիսկ
همان (hemen) - անմիջապես
نه (ne) - ի՞նչ

ԴԱՍ ՏԱՍՆՎԵՑԵՐՈՐԴ

§ 33. س س س (Sin) տառի գրության և արտասանության կանոնները

س - ն երկկողմանի կապակցվող տառ է. ունի գրության հետևյալ ձևերը՝ բառասկզբում՝ سبب, բառամիջում՝ ایسته مک, բառավերջում՝ سس: Տառի ատամնավոր մասը գրվում է տողի վրա: Թվային արժեքը՝ «60»: Թյուրք. ծագում ունեցող բառերի գրության համար س [s]- ը հիմնականում կիրառվում է [e, i, ö, ü] ձայնավորների հետ:

Օրինակներ՝ اساس (esas) - հիմք, سبب (sebeb) - պատճառ, درس (ders) - դաս, سرپرست (serbest) - ազատ, استاد (üstad) - վարպետ, سس (ses) - ձայն, سر (sir) - գաղտնիք, سرت (sert) - խիստ, سز (siz)- դուք, سن (sen) - դու:

§ 34. Ըղձական-պայմանական եղանակի ներկա ժամանակաձևի կազմությունը

س-ով գրվում է ըղձական - պայմանական եղանակի՝ سه -sa/-se ածանցը: Խոնարհման այս ձևը մատնանշում է պայման, ցանկություն, թեականություն և ունի ժխտական, հարցական ձևեր: Լայն ձայնավորով վերջացող բայահիմքին կցվող պայմանական եղանակի վերջածանցի (I դեմք հոգ. թ.) գրությունը հետևյալն է՝ سهق (-sak), իսկ նեղ ձայնավորով վերջացող բայա-

հիմքին կցվելիս այս վերջածանցի գրությունն է ` سهك (-sek): Օրինակ ` آلسق (alsak) - եթե վերցնենք, երանի վերցնենք, ويرسهك (versek) - եթե տանք, երանի տանք:

- Նեղ ձայնավորով վերջացող բայափոխումներին կցվող այս եղանակաժամանակային ածանցի գրությունը II դեմքի եզ. և I դեմքի հոգ. թվում նույնական է. ويرسهك (versen) - եթե տաս, երանի տաս, ويرسهك (versek) - եթե տանք, երանի տանք: Վերոհիշյալ գրությամբ ածանցներով արտահայտված իմաստային տարբերությունն ի հայտ է գալիս տեքստի (խոսքի) մեջ՝ շնորհիվ անձնական դերանունների կիրառության.

(Դու).....եթե գաս: كلسهك.....(سن)

(Մենք)եթե գանք: كلسهك.....(بز)

Ըղձական-պայմանական եղանակի ներկա ժամանակի խոնարհման աղյուսակ

ويرسه م versem եթե տամ, երանի տամ	آلسه م alsam եթե վերցնեմ, երանի վերցնեմ
ويرسه ك versen եթե տաս, երանի տաս	آلسه ك alsan եթե վերցնես, երանի վերցնես

<p>ويرسه verse եթե տա, երանի տա</p>	<p>آلسه alsa եթե վերցնի, երանի վերցնի</p>
<p>ويرسه ك versek եթե տանք, երանի տանք</p>	<p>آلسه ق alsak եթե վերցնենք, երանի վերցնենք</p>
<p>ويرسه كز verseniz եթե տաք, երանի տաք</p>	<p>آلسه كز alsanız եթե վերցնեք, երանի վեցնեք</p>
<p>ويرسه لر verseler եթե տան, երանի տան</p>	<p>آلسه لر alsalar եթե վերցնեն, երանի վերցնեն</p>

- Ըղձական-պայմանական խոնարհման ժխտական ձևը կազմվում է լայն ձայնավոր ունեցող բայահիմքին ավելացնելով՝ ما (-ma) իսկ նեղ ձայնավորի դեպքում՝ مه (-me) ժխտական ածանցները. Օրինակ՝ كورمه سه ك (görmesek) - եթե չտեսնենք / երանի չտեսնենք, الماسه م (almasam) - եթե չվերցնեմ / երանի չվերցնեմ, كلمه سه كز (gelmeseniz)- եթե չգաք / երանի չգաք:

**Ըղձական – պայմանական ներկա ժամանակի ժխտական ձևի
խոնարհման աղյուսակ**

<p align="center">كلمه سه م Gelmesem, եթե չգամ, երանի չգամ</p>	<p align="center">آلماسه م Almasam, եթե չվերցնեմ, երանի չվերցնեմ</p>
<p align="center">كلمه سه ك gelmesen, եթե չգաս, երանի չգաս</p>	<p align="center">آلماسه ك almasan, եթե չվերցնես, երանի չվերցնես</p>
<p align="center">كلمه سه gelmese, եթե չգա, երանի չգա</p>	<p align="center">آلماسه almasa, եթե չվերցնի, երանի չվերցնի</p>
<p align="center">كلمه سه ك gelmesek, եթե չգանք, երանի չգանք</p>	<p align="center">آلماسه ق almasak, եթե վերցնենք, երանի չվերցնենք</p>
<p align="center">كلمه سه كز gelmeseniz, եթե չգաք, երանի չգաք</p>	<p align="center">آلماسه كز almasanız, եթե չվերցնեք, երանի չվերցնեք</p>
<p align="center">كلمه سه لر gelmeseler, եթե չգան, երանի չգան</p>	<p align="center">آلماسه لر almasalar, եթե չվերցնեն, երանի չվերցնեն</p>

Ըղձական-պայմանական եղանակաժամանակային վերջածանցի գրությունը հնարավոր է նաև առանց ձայնավոր հնչույթ արտահայտող տառի: Որոշ տեքստերում հանդիպում ենք նաև հետևյալ ուղղագրությանը. **بکله مسکز (beklemesiniz)** - եթե չսպասեք, երանի չսպասեք, **دونمسلر (dönmeseler)** - եթե չեն վերադառնա, երանի չվերադառնան, **اولسکز (olsanız)** - եթե լինեք, երանի լինեք, **گلمسزم (gelmesem)** - եթե չգամ, երանի չգամ:

§ 35. Պատկանելության ածանցներ

Պատկանելությունն արտահայտվում է դերանունների և պատկանելության հատուկ ածանցների միջոցով: Թուրքերենում պատկանելության ածանցներն արտաբերվում են անվան հետ՝ ենթարկվելով ձայնավորների ներդաշնակության օրենքին, սակայն օսմաներենում այս վերջածանցների գրությունը վերոհիշյալ օրենքի համաձայն տարբերակված չէ :

Առաջին դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանցը (-m, -im/-im, -um/-üm) օսմաներենում գրվում է **ـم**-ով. **بابام (babam)** - հայրս, **کتابم (kitabım)** - գիրքս:

Երկրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանցը (-n, -in/-in, -un/-ün) գրվում է քմային [ñ] ցույց տվող **ك** տառով. **بابان (baban)** - հայրդ, **کتابین (kitabın)** - գիրքդ:

Երրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելության վերջածանցները գրվում են հետևյալ ձևերով՝ **ـی**-ով (-i/-i, -u/-ü) և **ـسی**-ով (-sı/-sı, -su/-sü). **باباسی (babası)** - նրա հայրը, **کتابی (kitabı)** - նրա գիրքը:

Առաջին դեմքի հոգնակի թվի պատկանելության վերջածանցը (-mız/-miz, -muz/müz, -ımız/-imiz, -umuz/-ümüz) գրվում է -م-ով. **بابامز (babamız)** - մեր հայրը, **کتابمız (kitabımız)** - մեր գիրքը:

Երկրորդ դեմքի հոգնակի թվի պատկանելության ածանցը (nız/niz, nuz/nüz, ınız/iniz, usuz/ünüz) գրվում է -ك-ով. **باباڭız (babamız)** - ձեր հայրը, **کتاباڭız (kitabınız)** - ձեր գիրքը:

Երրորդ դեմքի հոգնակի թվի պատկանելության ածանցը (-ları/-leri) գրվում է -لری-ով՝ **بابالاری (babaları)** - նրանց հայրերը, **کیتابلاری (kitapları)** - նրանց գրքերը:

Երբ անվանը կցվում են երրորդ դեմքի եզակի կամ հոգնակի թվերի պատկանելության, այնուհետև համապատասխան հոլովական ածանցներ, այդ դեպքում երկու ածանցների միջև ի հայտ է գալիս *n* բաղաձայնը, որը գրվում է ن-ով: Պետք է ուշադրություն դարձնել հետևյալ կանոններին.

- կապակցվող տառերից հետո երրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանց արտահայտող *ی*-ն չի գրվում. **کتابی (kitabım)** - նրա գիրքը (հայց. հոլ.):
- չկապակցվող տառերից հետո երրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելության ածանց արտահայտող *ی*-ն գրվում է. **کیتابلاریمی (kitaplarımı)** - նրանց գրքերը (հայց. հոլ.):

§ 36. Բառակազմական ածանցներ

-sız/-siz, -suz/-süz ժխտական իմաստ ունեցող ածանցները, կցվելով գոյական անուններին, կազմում են ժխտական իմաստ արտահայտող ածականներ: Այս բառակազմական վերջածանցներն օսմաներենում ունեն հետևյալ գրությունը՝ سز:

Ձայնավորն օսմաներենում չի գրվում, սակայն թուրքերենի ձայնավորների ներդաշնակության կանոնի համաձայն արտասանությունը պահպանվում է: اوسز (evsiz) - անտուն, سسسز (sessiz) - անձայն باباسز (babasız) - անհայր, առանց հոր:

Վարժություններ

1. Տառադարձել և թարգմանել հայերեն:

درس	آسیا	سنه	سبب
ديرسك	سيس	سودا	دانس
سوس	هندستان	سوز	اسرار
ترس	سرت	سود	بيسته
تأسيس	سينه ما	دوست	سكى
سينك	سكز	استار	استاد

2. Ըղձական-պայմանական ներկա ժամանակով խոնարհել հետևյալ բայերը : دورمق، بکله مک

3. Հետևյալ բառերին կցե՛լ պատկանելության ածանցներ.

سوز، اننه

4. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ բառերն ու նախադասությունները:

اوراق، سونوك، دونوك، تورك، اوركى، سوزكى، اوزكون، قابوق، بورو، قوراق،
دوزكون، يورومك، سوركون، سورو، قورو، كورك، بولو، دولو، اوركتمك، اورت،
اولكون، اويوق، بويوك، كورت، قوروم، يوروم، قورت، كوركى، يورت، اويقى.

* * *

کوئلو تارلاسنی سورویور. تارلاده قاوون وار. دولابده الما، اریک وار. بن اکمک ایسته رم. اننه مه سویله کلسون. سلام ال. سلام ویر. ابلاسی کوزلدر. باباک اومز ده. نه زمان استاتیوله کیدیورسک؟ بن ده کیتک ایستیورم. بنمله کلمک ایستر میسک؟ اوت، سنکله هر یره کیدرم. پوره ده کزمک و اکلنمک ایستیورم. سکا مکتوب یازیورلر می؟ اوت، بکا یازدی، سکا یازدیمی؟ اوت، بکا یازدی اما بن اوکا یازمادم. سن اوکا سلام سویله.

Բառարան

اساس (esas) - հիմք

اریک (erik) - սպոր

درس (ders) - դաս

سریست (serbest) - ազատ

استاد (üstad) - վարպետ

سس (ses) - ձայն

سود (sud) - օգուտ, շահ

سینک (sinek) - ճանճ, մժեղ

سکز (sekiz) - ութ

سرت (sert) - 1.խիստ, 2.կարծր,

պինդ, ամուր

سَر (sir) - գաղտնիք

سز (siz) - դուք

سن (sen) - դու

سینهما (sinema) - կինո

بسته (beste)-կապված, փակված

دوست (dost) - բարեկամ, ընկեր

سکی (seki) - անկյունաքար

سوزگی (süzgü) - ուռվան, ձկն. ցանց

كورگى (görgü) - փորձ
 سنه (sene) - տարի
 قوراك (kurak) չոր, ցամաք -
 قابوق (kabuk) - կեղև, կճեպ
 اوزگون (üzgün) - տխուր

 اوراق (evrak) - 1. տերևներ,
 2. փաստաթղթեր
 يورومك (yürümek) - քայլել
 سورو (sürü) - 1. հոտ, 2. նախիր,
 3. երամակ, 4. ոհմակ
 دونوك (dönük) - 1. փոխված,
 փոփոխական, 2. մեջքով շուր
 եկած մարդ, 3. ռենեգատ
 كورك (kürek) - բահ, թի
 ترس (ters) – 1. հակառակ, 2. սխալ

 يورت (yurt/-du) - հայրենիք
 اولگون (olgun) - հասուն
 بويوك (büyük) - մեծ
 هندستان (Hindistan) - Հնդկաստան
 قاونون (kavun) - սեխ
 دانس (dans) - պար
 سودا (sevda) - 1. սեր, 2. իղձ,
 3. տանջանք
 سيس (sis) - մառախուղ
 قوروم (kurum) - հաստատություն
 اويقى (uyku) - քուն

استار (estar) - ծածկոց
 آسيا (Asya) - Ասյա
 سبب (sebe/-bi) - պատճառ
 بورو (boru) - 1. խողովակ, 2. շեփոր
 سونوك (sönük) - 1. մարած, 2. աղոտ,
 3. անփայլ
 سورگون (sürgün) - արքար,
 արքարավայր
 دوزگون (düzgün) - հարթ, կարգին
 تورک / ترك (türk) - 1. թուրք, 2. թյուրք

 قورو (kuru) - չոր, ցամաք

 يوروم (yorum) - մեկնաբանություն
 بول (bol) - լայն, ընդարձակ,
 առատ, շատ
 دولو (dolu) - 1. լի, լիքը, 2. կարկուտ
 اورکتمك (örkütme) - վախեցնել
 اسرار (ısrar) - գաղտնիքներ
 سوز (söz) - խոսք
 سلام (selam) - ողջուն, բարև
 سوس (sus) - լուռ
 اويوق (uyuk) - փորված, խոռոչ

 ديرسك (dirsek) - արմունկ,
 قورت (kurt) - 1. գայլ, 2. որդ
 كورت (kürt) - քուրդ

ԴԱՍ ՏԱՄՆՅՈԹԵՐՈՐԴ

§ 37. ش شد شش ش (Sin) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ش տառի գրությունը س-ից տարբերվում է տառի վրա երեք կետերի առկայությամբ: Այն նույնպես կապակցվում է երկու կողմից. Գրությունը բառասկզբում՝ شدت, բառամիջում՝ أشمق, բառավերջում՝ بش: Թվային արժեքը՝ «300»: Արտահայտում է [š] հնչյունը: Օրինակներ՝ باش (baš) - գլուխ, بش (beš) - հինգ, شراب (šarap /-bi) - գինի, شدت (šiddet) - ուժ, آتش (ateš) - կրակ, تراش (traš) - ածիլում, սափրում, قاش (kaš) - հոնք, قيش (kiš) - ձմեռ, ياش (yaš)-տարիք, بوش (boš) - դատարկ, أشمق (aşmak) - անցնել, հաղթահարել, شیشه (šişe) - շիշ, شان (šan) - փառք, համբավ, պատիվ, قوش (kuš) - թռչուն:

§ 38. مش (-miš) ածանցով անվանական ստորոգյալը

Կազմվում է անվան, օժանդակ բայի ای (i) հիմքի, مش (-miš/-miš/-muš/-müš) վերջածանցի և դիմորոշ վերջածանցի միջոցով: مش (-miš)-ով անվանական ստորոգյալը կարող է արտահայտել վիճակ, դրություն, ինչպես անցյալ, այնպես էլ ներկա ժամանակում: Այս ձևը կիրառվում է այն դեպքերում, երբ խոսողն անձամբ ականատես չի եղել, վստահ չէ, կասկածում է և երևույթի մասին խոսում է՝ տեղեկություն ստանալով ուրիշից, կամ եթե տվյալ երևույթը խոսողի համար անսպասելի է կամ

կապված է նրա ենթադրության, վարկածի հետ: Օժանդակ բայի հիմքը և նրան կցվող ածանցները ստորոգյալի անվանական մասի հետ կարող են գրվել և արտաբերվել թե՛ առանձին, և թե՛ միասին: Առանձին գրության դեպքում օժանդակ բայը չի ենթարկվում ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին: Միասին գրության դեպքում, եթե ստորոգյալի անվանական մասը վերջանում է բաղաձայն հնչյունով, ապա օժանդակ բայի -i (ای) հիմքը դուրս է մնում, իսկ եթե անվանական մասը վերջանում է ձայնավորով, ապա օժանդակ բայի -i (ای) հիմքը հնչյունափոխվում է y- ի (ی): Հայերեն թարգմանելիս օգտագործվում է «լինել» բայի վաղակատար - ներկա ժամանակաձևը (եղել եմ, եղել ես...) և եղանակավորող ձևերը (ասում են թե, կարծես թե...):

Օրինակներ՝

<p>اوزگون ایشیم. اوزگونمشم. Üzgün imişim. Üzgünmüšüm. (Ես) տխուր եմ եղել:</p>
<p>اوزگون ایشسک. اوزگونمشسک. Üzgün imişsin. Üzgünmüšsün. (Դու) տխուր ես եղել:</p>
<p>اوزگون ایش. اوزگونمش. Üzgün imiş. Üzgünmüš. (Նա) տխուր է եղել:</p>

<p>اوزكون ايمشز. اوزكونمئشز. Üzgün imişiz. Üzgünmüşüz. (Մենք) տխուր ենք եղել:</p>
<p>اوزكون ايمشسكز. اوزكونمئشسكز. Üzgün imişsiniz. Üzgünmüşsünüz. (Դուք) տխուր եք եղել:</p>
<p>اوزكون ايمشئر. اوزكونمئشئر. Üzgün imişler. Üzgünmüşler. (Նրանք) տխուր են եղել:</p>

Ժխտականը կազմվում է անվան, دکل (değil) բառի, مش (-miş) ածանցի և դիմորոշ ածանցների միջոցով:

Օրինակներ՝

<p>اوزكون دکل ايمشم. اوزكون دکلمشم. Üzgün değil imişim. Üzgün değilmişim. (Ես) տխուր չեմ եղել:</p>
<p>اوزكون دکل ايمشسک. اوزكون دکلمشسک. Üzgün değil imişsin. Üzgün değilmişsin. (Դու) տխուր չես եղել:</p>
<p>اوزكون دکل ايمشئر. اوزكون دکلمشئر. Üzgün değil imiş. Üzgün değilmiş. (Նա) տխուր չի եղել:</p>

<p>اوزكون دكل ايمشز. اوزكون دكلمشز. Üzgün değil imişiz. Üzgün değilmişiz. (Մենք) տխուր չենք եղել:</p>
<p>اوزكون دكل ايمشسكز. اوزكون دكلمشسكز. Üzgün değil imişsiniz. Üzgün değilmişsiniz. (Դուք) տխուր չեք եղել:</p>
<p>اوزكون دكل ايمشئر. اوزكون دكلمشئر. Üzgün değil imişler. Üzgün değilmişler. (Նրանք) տխուր չեն եղել:</p>

Հարցական ձևը կազմվում է անվան, می (mi, mi, mu, mü) հարցական ածանցի, թերի օժանդակ բայի և եղանակաժամանակային ու դիմորոշ ածանցների միջոցով: Միասին գրության դեպքում օժանդակ բայի -i (ی) հիմքը հնչունափոխվում է ى (-y)-ի. اوزكون ميمشسك؟ (Üzgün müymüşsün?) - Դու տխու՞ր ես եղել:

§ 39. Անորոշ անցյալ ժամանակի կազմությունը

Մահմանական եղանակի անորոշ անցյալ ժամանակը (հայերեն համարժեք է վաղակատար ներկա ժամանակին) կազմվում է բայահիմքին (miş/miş, muş/müş) ածանցների կցմամբ, որն օժանդակներում ունի գրության մեկ ձև՝ مش: Ածանցի ձայնավոր հնչունը չի գրվում:

Անորոշ անցյալ ժամանակ. խոնարհում.

<p>كسّمشم Kesmişim. (Ես) կտրել եմ:</p>	<p>آلمشّم Almışım. (Ես) վերցրել եմ:</p>
<p>كسّمشسك Kesmişsin. (Դու) կտրել ես:</p>	<p>آلمشسك Almışsın. (Դու) վերցրել ես:</p>
<p>كسّمش Kesmiş. (Նա) կտրել է:</p>	<p>آلمش Almış. (Նա) վերցրել է:</p>
<p>كسّمشز Kesmişiz. (Մենք) կտրել ենք:</p>	<p>آلمشز Almışız. (Մենք) վերցրել ենք:</p>
<p>كسّمشسكز Kesmişsiniz. (Դուք) կտրել եք:</p>	<p>آلمشسكز Almışsınız. (Դուք) վերցրել եք:</p>
<p>كسّمشلر Kesmişler. (Նրանք) կտրել են:</p>	<p>آلمشلر Almışlar. (Նրանք) վերցրել են:</p>

Պետք է ուշադրություն դարձնել հետևյալ կանոններին.

- Երկրորդ դեմքի եզակի և հոգնակի թվերի դիմորոշ ածանցները գրվում են ك տառի միջոցով:

- Ժխտական ածանցը միանում է բայահիմքին և լայն ձայնավորով վերջացող բառերում գրվում է ما, իսկ նեղ ձայնավոր ունեցող բայերում՝ م:

<p>گلممیشم Gelmemişim. (Ես) չեմ եկել:</p>	<p>آلمامیشم Almamışım. (Ես) չեմ վերցրել:</p>
<p>گلممیشسین Gelmemişsin. (Դու) չես եկել:</p>	<p>آلمامیشسین Almamışsın. (Դու) չես վերցրել:</p>
<p>گلممیش Gelmemiş. (Նա) չի եկել:</p>	<p>آلمامیش Almamış. (Նա) չի վերցրել:</p>
<p>گلممیشسینیز Gelmemişsiniz. (Մենք) չենք եկել:</p>	<p>آلمامیشسینیز Almamışsınız. (Մենք) չենք վերցրել:</p>
<p>گلممیشسینیز Gelmemişsiniz. (Դուք) չեք եկել:</p>	<p>آلمامیشسینیز Almamışsınız. (Դուք) չեք վերցրել:</p>
<p>گلممیشلر Gelmemişler. (Նրանք) չեն եկել:</p>	<p>آلمامیشلر Almamışlar. (Նրանք) չեն վերցրել:</p>

Վարժություններ

1. Տառադարձե՛լ և թարգմանե՛լ հայերեն:

بشر	ماشا	آش	قاش
شيشه	شكر	شان	پوش
پش	قيش	شدت	باش

2. Հետևյալ բառերը գրե՛լ օսմաներեն:

..... şan baş diş şal beş
..... kaş şer şab şaka koş
..... şu şevk şen şad şekil
..... ateş şimşek yaşa yaş aşmak

3. Հետևյալ անուններն օգտագործե՛լ անորոշ անցյալ ժամանակի հաստատական և ժխտական ձևերով դրված անվանական նախադասություններում ار، مامور، ياشلى :

4. Անորոշ անցյալ ժամանակի հաստատական և ժխտական ձևերով խոնարհե՛լ օտմգ, ատմկ, բայերը և թարգմանե՛լ հայերեն:

5. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ նախադասությունները:

Գոշ Նրե Դե? Գոշ ԴալԴե Դորոյոր. ԳարԴե ՏԻ Դե ԴիՏի Կորիյոր? ԳարԴե ՏԻ ԴիՏիՏի. ԳարԴե ՏԻ Կե ԿարԴիմ Դի. Կո ՏիՏիՏե Լր ԿոՏԻմի ԴոԼո Մի? Դո ՏիՏիՏե ԼրԴն Կրի ԿոՏԴր. ԼրՏիԴ ԴաԴն ԴոՏոյոր. Նորի ԴիԼե ՏԴմի ԿարՏիյոր. Դոշ ԿոԼԴե ԳոՏոյորԼր. ՏիԴԴի ՏԴԴի ԳոՏԴի ԴոՏԴի. ԿաՏի, ԴիՏի ԳԴԴԴի. Տո Գիշե ԿԴԿ, Կրե ԴոՏԴի. Կիշիմե ԿաՏԼԴԴ. Կն Դե ԳոՏԴր. ԴՏԴԴԴոԼ ԴորԿիե ՆԿ ԴԿ ԿոշԼ ԴԿ ԳԴԴի ՏԴրԼրԴնԴր. ԿորԴՏի ՏԴԴԴԴ Դոյ. ՏԴԴԴԴԴ ԿԴԴԴՏի ԴԴԴԴ Կ. ՏիԴԴի ԴոՆԿ ԴոՆԿ ԴոՆի Կիմ Դրիյոր? ՏոԿԴ Կ Դրիյոր. Կն Դե Դո ՄԴԴ ԿոՏԴրե Կի. ՏՏԿր ԴիԴրԴ.

Բառարան

باش (baş) - գլուխ

قارده ش (kardeş) - եղբայր

قیس (kış) - ձմեռ

قوش (kuş) - թռչուն

شراب (şarap/-bı) - գինի

شدت (şiddet) - ուժգնություն,

սաստկություն

آش (aş) - ճաշ

بشر (beşer) - հնգական

بوش (boş) - դատարկ

شیشه (şişe) - շիշ

بش (beş) - հինգ

شیمدی (şimdi) - այժմ

ياش (yaş) - տարիք

تراش (tırış) - ածիլում, սափրում

قاش (kaş) - հոնք

آتش (ateş) - կրակ

ماشا (maşa) - ունեղի, արցան

شکر (şeker) - շաքար

آشماق (aşmak) - անցնել,

հաղթահարել

شان (şan) - փառք, համբավ,

պատիվ

ԴԱՍ ՏԱՍՆՈՒԹԵՐՈՐԴ

§ 40. Շ Շ ➔ ➔ (*Cim*) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Շ տառը երկկողմանի կապակցվող է՝ գրությունը բառակզբում՝ چ, բառամիջում՝ تتجره, բառավերջում՝ رجج: Շ տառը, որպես կանոն, արտահայտում է ժամանակակից թուրքերենի c (**հայ. ջ**) հնչույթը: Թվային արժեքը՝ «3»: Օրինակներ՝ چ (**cep/-bi**) - գրպան, جان (**can**) - կյանք, հոգի, جنت (**cennet**) - դրախտ, جهنم (**cehennem**) - դժոխք, قوجه (**koca**) - մեծ, ծեր, الاجق (**alacak**) - վերցնելու է, تاچ (**taç**) - թագ, باج (**bac**) - մաքս, տուրք, برنجی (**birinci**) - առաջին:

§ 41. Անձնական և ցուցական դերանունների հոլովումը

Եզակի թվի անձնական դերանուններին կցվող տրական հոլովի վերջածանցում առկա թյուրքական [ñ] քմային հնչյունն օսմաներենում գրվել է տառով՝ بکا (baña), سا (saña), اوکا (oña):

Անձնական դերանունների հոլովման աղյուսակ

Բացա- ռական հոլով	Ներգո- յական հոլով	Հայցա- կան հոլով	Տրա- կան հոլով	Սեռա- կան հոլով	Ուղղա- կան հոլով
بندن benden ինձնից	بنده bende ինձ մոտ	بنی beni ինձ	بانا bana ինձ	بنم benim իմ	بن ben ես
سندن senden քեզնից	سنده sende քեզ մոտ	سنى seni քեզ	سانا sana քեզ	سنىم senim քո	سن sen դու
اوندن ondan նրանից	اونده onda նրա մոտ	اونى onu նրան	اونا ona նրան	اونىم onun նրա	او o նա
بىزدن bizden մեզնից	بىزده bizde մեզ մոտ	بىزى bizi մեզ	بىزه bize մեզ	بىزىم bizim մեր	بىز biz մենք
سىزدن sizden ձեզնից	سىزده sizde ձեզ մոտ	سىزى sizi ձեզ	سىزه size ձեզ	سىزىم sizin ձեր	سىز siz դուք
اونلاردن onlardan նրանցից	اونلارده onlarda նրանց մոտ	اونلارى onlari նրանց	اونلاره onlara նրանց	اونلارىم onlari նրանց	اونلار onlar նրանք

Ցուցական դերանունների հոլովման աղյուսակ

Բացառական հոլով	Ներգոյական հոլով	Հայցական հոլով	Տրական հոլով	Մեռական հոլով	Ուղղական հոլով
بوندن bundan սրանից	بونده bunda սրա մեջ	بونی bunu սա, սրան	بوکا buna սրան	بونک bunun սրա	بو bu սա
شوندن şundan դրանից	شونده şunda դրանում	شونی şunu դա, դրան	شوکا şuna դրան	شونک şunun դրա	شو şu դա, այդ
بونلردن bunlardan սրանցից	بونلرده bunlarda սրանց մոտ	بونلری bunları սրանց	بونلره bunlara սրանց	بونلرک bunların սրանց	بونلر bunlar սրանք
شونلردن şunlardan դրանցից	شونلرده şunlarda դրանց մոտ	شونلری şunları դրանք	شونلره şunlara դրանց	شونلرک şunların դրանց	شونلر şunlar դրանք

§ 42. Ներկա - շարունակական ժամանակաձևի կազմությունը

Սահմանական եղանակի ներկա շարունակական ժամանակաձևը (համապատասխանում է հայերենի անկատար ներկային, անգլ. *Present Continuous-ին*) կազմվում է –yor-(ıyor, -ıyor, –uyor -üyor) վերջածանցի կցմամբ: Վերջածանցն օսմաներե-

նում գրվում է **يور** (ձայնավորով վերջացող բայահիմքերից հետո) կամ **ييور** (բաղաձայնով վերջացող բայահիմքերից հետո) ձևերով:

Ներկա-շարունակական ժամանակաձևի հաստատական խոնարհում.

<p>کوریورم Görüyorum. (Ես) տեսնում եմ:</p>	<p>کلیورم Geliyorum. (Ես) գալիս եմ:</p>	<p>آلیورم Alıyorum. (Ես) վերցնում եմ:</p>
<p>کوریورسک görüyorsun (Դու) տեսնում ես:</p>	<p>کلیورسک geliyorsun (Դու) գալիս ես:</p>	<p>آلیورسک Alıyorsun. (Դու) վերցնում ես:</p>
<p>کوریور Görüyor (Նա) տեսնում է:</p>	<p>کلیور Geliyor. (Նա) գալիս է:</p>	<p>آلیور Alıyor. (Նա) վերցնում է:</p>
<p>کوریوروز Görüyoruz. (Մենք) տեսնում ենք:</p>	<p>کلیوروز Geliyoruz. (Մենք) գալիս ենք:</p>	<p>آلیوروز Alıyoruz. (Մենք) ստանում ենք:</p>
<p>کوریورسکوز Görüyorsunuz. (Դուք) տեսնում եք:</p>	<p>کلیورسکوز Geliyorsunuz. (Դուք) գալիս եք:</p>	<p>آلیورسکوز Alıyorsunuz. (Դուք) ստանում եք:</p>
<p>کوریورلر Görüyorlar. (Նրանք) տեսնում են:</p>	<p>کلیورلر Geliyorlar. (Նրանք) գալիս են:</p>	<p>آلیورلر Alıyorlar. (Նրանք) ստանում են:</p>

- Եթե բայահիմքն ավարտվում է այնպիսի բաղաձայն հնչյունով, որը գրվում է չկապակցվող տառով, սահմանական եղանակի ներկա շարունակական ժամանակաձևի **يور** վերջածանցի գրությանն ավելանում է **ى**։ Օրինակ՝ **ويرييور** (veriyor) – տալիս է, **كورييور** (görüyor)– տեսնում է։ Եթե բայահիմքը վերջանում է այնպիսի բաղաձայնով, որը գրվում է կապակցվող տառով, ապա հավելյալ **ى** չի գրվում։ Օրինակ՝ **دوشييور** (düşüyor) – ընկնում է, **باقييور** (bakıyor)– նայում է, **الييور** (alıyor)–վերցնում է։

- **ايشله** (beklemek) - սպասել, **ديكله** (dinlemek) - լսել, **مک** (işlemek) - գործել և նման բայերի հիմքերի գրությունն օսմաներենում մնում է անփոփոխ՝ **يور** վերջածանցից առաջ (ինչպես հայտնի է, ժամանակակից թուրքերենում սահմանական եղանակի ներկա-շարունակական ժամանակաձևի կազմության դեպքում բայահիմքի **a, e** լայն ձայնավորները **yor**-ից առաջ հնչունափոխվում են համապատասխանաբար **i, i** նեղ ձայնավորների՝ **-iyor, iyor**)։ Օրինակ՝ **ايشلهيور** - աշխատում է, գործում է, **ديكلهيور** , լսում է, **بكلهيور** - սպասում է։

Ներկա- շարունակական ժամանակի ժխտական ձևի գրության համար գործածվում է **م** տառը.

- Որոշ տեքստերում հանդիպում են **يازمایور** (yazmayor/yazmıyor- չի գրում), **گلمهيور** (gelmeyor/gelmiyor- չի գալիս) գրության ձևերը։

**Ներկա-շարունակական ժամանակի ժխտական ձևի
խոնարհման աղյուսակ**

ديكله ميورم dinlemiyorum չեմ լսում	آلميورم almiyorum չեմ ստանում
ديكله ميورسك dinlemiyorsun չես լսում	آلميورسك almiyorsun չես ստանում
ديكله ميور dinlemiyor չի լսում	آلميور almiyor չի ստանում
ديكله ميورز dinlemiyoruz չենք լսում	آلميورز almiyoruz չենք ստանում
ديكله ميورسكز dinlemiyorsunuz չեք լսում	آلميورسكز almiyorsunuz չեք ստանում
ديكله ميورلر dinlemiyorlar չեն լսում	آلميورلر almiyorlar չեն ստանում

§ 43. Չայնանիշեր (հարեքներ)

Օսմաներեն գրության մեջ օգտագործվող ձայնանիշերից է *թենվինը*, որն արտահայտվում է բառերի վերջում [n]-ի արտասանությամբ: Այն հանդիպում է միայն արաբական փոխառությունների գրության մեջ:

◌ (Üstünlü tenvin) - դրվում է բառի վերջին տառի՝ հիմնականում ٲ, ٳ, երբեմն էլ ٴ տառերի վրա և կարդացվում է an/en (ٳ -ն օգտագործվում է միայն արաբերեն բառերի որոշ կադապարաձևերում: Օսմաներենում այս տառը հանդես է գալիս ت կամ ٤ ձևով):

Օրինակ՝ رسماً (resmen) - պաշտոնապես, أساساً (esasen) - հիմնականում, նախապես:

◌ (Esreli tenvin) - դրվում է բառի վերջին տառի ներքևում, և այդ տառից հետո կարդացվում է m/in: Օրինակ՝ لحكمه (lihikmeten) - իմաստությամբ:

◌ (Ötreli tenvin) - դրվում է բառի վերջին տառի վրա, և այդ տառից հետո կարդացվում է un/ün: Օրինակ՝ مشارٌ (müşarün) - նշյալ, մատնանշված:

Վերոնշյալ ձայնանիշները հանդիպում են արաբերեն փոխառություններում (դարձվածքներում) և մեծ մասամբ չեն գրվում:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

آجی	جام	باجی	جزا
مجهول	جلد	آجل	جانباز
زوج	تاج	سامان	جاده
وجد	يازيجی	جلوه	رجا
جهاز	سنجاب	قارينجا	جانى
جمال	جدول	جمهوريت	قوجه

2. Հետևյալ բառերն արտահայտե՛լ ձայնանիշերով և թարգմանե՛լ հայերեն:

جلاد	تربيه	مقدر	دكان
آواره	قتله	جهنم	محترم
جنت	مكتب	آرقداش	انور
متشكر	می	ادمان	كرم
تشكر	شرت	شكران	كونش
سلام	قلم	منور	تجار
وجود	كل	ادب	ببک
شمس	سنباب	شدت	ملت
احسان	امت	دولت	مسجد
دقیقه	زیاده	وجدانا	مقدس

3. Հետևյալ բայերը խոնարհե՛լ ներկա-շարունակական ժամանակաձևի հաստատական և ժխտական ձևերով **فیرمق، بیئیرمک**، **دویمق، دونمک**،

4. Հովվէ՛լ հետևյալ դերանունները, «شو بو، پز، سن بن،

5. Կարդա՛լ և թարգմանէ՛լ հետևյալ նախադասությունները:

دوه جی بابامه کلدی. بابام اوکا دور دیدی. او دوردی و بکله دی. او جاقده اودون وار می؟ اوت وار. او جاق یاتیور. باجاده دومان وار. سن تورکجه بیلیر میسک؟ اوت بن تورکجه او قور یازارم. جمال ایله ناجی قوشماجه اوینایورلر. اج ایی اویناماز. بو شکرچی اوجوز شکر ویریور. بیک بشیکده اویودی. ابلاسی شیمدی اویاندی. ایکی قوش بر داله قوندی. ارتیق افشام اولدی. قوزولر، قویونلر، اینکلر، اوکوزلر دونویورلر. جمال قیرده قوشدی. کامل یولده بر دودوک بولدی. نوری کویدن دوندی. قارده شک اوراده قالدی. او اتلرینه اوت ارادی. لامیایی سوندور مومی یاق. بو یولجی یابانجیمی؟ اوت روسدر. بن اونکله قونوشدم. المانیا ده اون سنه یاشادی. بوراده نه ایشی وار. بنمله کزمه کلدی. او قادر کورله چک شیلر وار.

Բառարան

أَجِي (aci) - 1. ցավ, վիշտ, 2. կծու, դառը, մոռու	جانباز (canbaz) - 1.լարախաղաց, 2.ձիավաճառ
أَرْقَدَاش (arkadaş) - ընկեր	انور (enver) - ամենալուսավոր, լուսնափայլ
أَوَارِه (avare) - թափառական, անգործ, շրջիկ	قشله (kısla) - 1. գորանոց, 2. ձմեռանոց
باج (bac) - մաքս, տուրք	برنجی (birinci) - առաջին
جام (cam) - 1. գավաթ, 2. հայելի, 3. ապակի	باجی (baci) - քույր
جدول (cedvel) - 1. ջրմուղ, 2. կանոն, 3. ցանկ, ցուցակ	جمهوريت (cumhuriyet) - հանրապետություն
جلاد (cellad) - դահիճ	محترم (muhterem) - հարգելի, պատվական
جمال (cemmal) - 1. գեղեցկություն, 2. ուղտապան	دكان (dükkân) - խանութ
جَنَّت (cennet) - դրախտ	جَهَنَّم (cehennem) - դժոխք
چب (cep/-bi) - գրպան	جان (can) - կյանք, հոգի
جزا (ceza) - պատիժ	لِحْكَمِهِ (lihikmeten) - իմաստությամբ
جهاز (cihaz) - հանդերձանք, օժիտ, գործիք	سِنَجَاب (sincap/-bi) - սկյուռ
جِلد (cilt/-di) - 1. մաշկ, 2. գրքի կազմ, 3. հատոր	أَجِل (acil) - շուտափույթ, անհետաձգելի
جِلْوِه (cilve) - պչրանք, նազանք	رِجَا (rica) - խնդրանք
ادمان (idman) - վարժություն, մարզանք	مَكْتَب (mektef/-bi) - դպրոց
قَارِيْنَجَا (karınca) - մրջյուն	جَانِي (cani) - ոճրագործ, եղեռնագործ
قَوْجِه (koca) - 1. ամուսին, 2. մեծ, տարեց	تَاچ (taç) - թագ

مجهول (mechul) - անձանոթ

مَلْت (millet) - ազգ, ժողովուրդ

مقَدَّر (mukadder) - կանխորոշված, ճակատագիր

مقَدَّس (mukaddes) - նվիրական

منور (münevver) - լուսավորյալ, լուսավորիչ

مُتَشَكِّر (müteşekkir) -

շնորհակալություն

رِسْمًا (resmen)-պաշտոնապես

شمس (şems) - արև

شكران (şukran) - շնորհակալություն, երախտագիտություն

تَشْكُر (teşekkür) -

շնորհակալություն

تَجَار (tüccar) - վաճառականներ, առևտրականներ

دَقِيقَه (dakika) - րոպե

وجود (vücut/-du) - մարմին, գոյություն

يَاذِجِی (yazıcı) - գրագիր

زوج (zevc) - այր, ամուսին, կին, կողակից

زیاده (ziyade) - ավելի, շատ

جاده (cadde) - ճանապարհ, պողոտա

بِئِك (bebek) - երեխա, մանկիկ

تَرْبِيَه (terbiye) - դաստիարակություն

وِجْدَانًا (vicdanen) - խղճով, խղճմտորեն

شَرْت (şirret) - 1. չարություն, 2. չարագործ

مِی (mey) - զինի

اَسَاسًا (esasen) - հիմնականում

مَسْجِد (mescid) - մզկիթ

كِرَم (kerem) - ազնվություն

كُونِش (güneş) - արև

شِدْت (şiddet/-ti) - ուժ

اِحْسَان (ihсан) - շնորհ, պարգև

قَلَم (kalem) - 1. գրիչ,

2. պաշտոնատուն, դիվան

وَجْد (vecd) - հավիշտակություն, զմայլանք

سَامَان (saman) - հարստություն, հանգիստ

ԴԱՍ ՏԱՍՆԻՆՆԵՐՈՐԴ

§ 44. Շ Շ Զ Զ (Çim) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Արաբական այբուբենում բացակայող և պարսկական այբուբենից փոխառյալ Շ -տառը մտնում է այն տառերի խմբի մեջ, որոնք ունեն Շ հիմքը: Շ-ի գրության համար օգտագործվում են ներքևում դրվող տարբերակիչ երեք կետեր: Արտահայտում է [č] հնչյունը: Շ -ն երկկողմանի կապակցվող տառ է. գրությունը բառասկզբում՝ چارشى, բառամիջում՝ آچه, բառավերջում՝ ايج:

Շ տառի գրության օրինակներ՝ Շ (aç)-քաղցած, چارشو կամ چارشى (çarşı) - շուկա, چاره (çare) - միջոց, ճար, بیچاق (bıçak) - դանակ, آچه (akçe) - արջե (օսմ. դրամական միավոր), کاچ (kaç) - քանի՞, سرچه (serçe) - ճնճղուկ, ايج (iç) - ներս կամ «խմի՛ր» (հրամ. եղանակ, եզակի թիվ):

Հատկապես հին տեքստերում [č] հնչյունն արտահայտելու համար երբեմն օգտագործվել է Շ տառը: Օրինակ՝ تركچه (Türkçe) - թուրքերեն:

§ 45. Ընդարձակ - ներկա ժամանակաձևի կազմությունը

Մահմանական եղանակի ընդարձակ - ներկա ժամանակը կազմվում է համապատասխան դերբային ստորոգման ածանցի կցման միջոցով: Թուրք. ընդարձակ-ներկա դերբայը կազմվում է. ա. ձայնավոր հնչյունով վերջացող բայահիմքին –r ածանցի կցմամբ. բ. Բաղաձայն հնչյունով վերջացող բայահիմքերին -ır/-ir, -ur/-ür ածանցների կցմամբ, գ. Բաղաձայն հնչյունով վերջացող միավանկ բայահիմքերին -ar/-er ածանցների կցմամբ, դ. Բաղաձայն հնչյունով վերջացող հետևյալ 16 միավանկ բայահիմքերին -ır/-ir, -ur/-ür ածանցների կցմամբ. (almak-alır, bilmek-bilir, bulmak-bulur, denmek-denir, durmak-durur, gelmek-gelir, görmek-görür, kalmak-kalır, konmak-konur, olmal-olur, ölmek-ölür, sanmak-sanır, varmak-varır, vermek-verir, vurmak-vurur, yenmek-yenir): Ընդարձակ-ներկա ժամանակաձևի ածանցները (-r, -ar/-er, -ır/-ir, -ur/-ür) օսմաներենում գրվում են հետևյալ ձևերով՝ ر, ار, ير, اور:

Ընդարձակ - ներկա ժամանակաձևի խոնարհման աղյուսակ

بولمق (bulmak) - qutıntız	اولمق (olmak) - լինել اولمک (ölmek)- մահանալ	بيلمک (bilmek) - իմանալ	آلمق (almak) - վերցնել	بکله مک (beklemek) - սպասել	آتمق (atmak) - նետել
بولورم bulurum զտնում եմ, կզտնեմ	اولورم olurum/ölürüm լինում եմ, կլինեմ, մեռնում եմ, կմեռնեմ	بيليريم bilirim գիտեմ, կիմանամ	آليريم alırım վերցնում եմ կվերցնեմ	بکله ريم beklerim սպասում եմ կսպասեմ	آتاريم atarım նետում եմ, կնետեմ

بولورسك bulursun գտնում ես, կգտնես	اولورسك olursun/ölürsün լինում ես, կլինես, մեռնում ես, կմեռնես	بيليرسك bilirsın գիտես, կլիմանաս	آليرسك alırsın վերցնում ես կվերցնես	بکله رسك beklersin կսպասես	آتارسك atarsın նետում ես, կնետես
بولور bulur գտնում է, կգտնի	اولور olur/ölür լինում է, կլինի, մեռնում է, կմեռնի	بيلير bilir գիտի, կլիմանա	آلير alır վերցնում է, կվերցնի	بکله ر bekler սպասում է, կսպասի	آتار atar նետում է, կնետի
بولورز buluruz գտնում ենք, կգտնենք	اولورز oluruz/ölürüz լինում ենք, կլինենք, մեռնում ենք, կմեռնենք	بيليرز biliriz իմանում ենք, կլիմա- նանք	آليرز alırız վերցնում ենք, կվերց- նենք	بکله رز bekleriz սպասում ենք, կսպասենք	آتارز atarız նետում ենք, կնետենք
بولورسكز bulursunuz գտնում եք, կգտնեք	اولورسكز olursunuz/ölürsünüz լինում եք, կլինեք, մեռնում եք, կմեռնեք	بيليرسكز bilirsiniz գիտեք, կլիմանաք	آليرسكز alırsınız վերցնում եք, կվերցնեք	بکله رسكز beklersiniz սպասում եք, կսպասեք	آتارسكز atarsınız նետում եք, կնետեք
بولورلر bulurlar գտնում են, կգտնեն	اولورلر olurlar/ölürler լինում են, կլինեն, մեռնում են, կմեռնեն	بيليرلر bilirler գիտեն, կլիմանան	آليرلر alırlar առնում են, կառնեն	بکله رلر beklerler սպասում են, կսպասեն	آتارلر atarlar նետում են, կնետեն

Հարկ է նկատի առնել՝

- եթե բայափոխման վերջին ձայնավորը լայն է, ընդարձակ ներկա ժամանակաձևի ածանցը գրվում է ր ձևով, իսկ եթե նեղ է, ապա գրվում է ր-ով: دوشر (**düſer**) - ընկնում է, կընկնի, ایچر (**içer**) - խմում է, կխմի, گیدر (**gider**) - գնում է, կգնա, باقار (**bakar**) - նայում է, կնայի, یاتار (**yatar**) - պառկում է, կպառկի, آتار (**atar**) - նետում է, կնետի,
- մինչև 18-րդ դարի երկրորդ կեսը գրված օսմաներեն տեքստերում -ir/-ür ածանցների տարբերակված գրությունն առկա չէ. հանդիպում է ածանցի یر (-ür/-ür) գրությունը: Օրինակ՝ ويرور (**verür**) - կտա, տալիս է, آلور (**alür**) - կվերցնի, վերցնում է, کلور (**gelür**) - կգա, գալիս է, بیلور (**bilür**) - կիմանա, գիտի և այլն:

Ընդարձակ - ներկա ժամանակի ժխտական ձևը

Ընդարձակ - ներկա ժամանակի ժխտական ձևը կազմվում է ընդարձակ-ներկա ժամանակի դերբայի ժխտական ձևի և ստորոգման ածանցների օգնությամբ: Եզակի և հոգնակի թվերի առաջին դեմքում դերբայական **-r** (ر) ածանցը դուրս է ընկնում: Եզակի թվի առաջին դեմքի ստորոգման ածանցը, կորցնելով իր նեղ ձայնավոր հնչյունը, անմիջականորեն կցվում է –ma (ما) /-me (مه) ժխտման ածանցին:

Հոգնակի թվի առաջին դեմքում ժխտման և ստորոգման ածանցների միջև դրվում է y հնչյունը, որն օսմաներեն գրվում է ى տառով:

Հոգնակի և եզակի թվերի երկրորդ ու երրորդ դեմքերում դերբայական -r (ر) ածանցը փոխվում է -z-ի (ز), և այսպիսով, երրորդ դեմքում almar, gelmer ձևերի փոխարեն կիրառվում են آماز (almaz), كلمز (gelmez), իսկ երկրորդ դեմքի եզակի թվում՝ آمازسك (almazsin), كلمزسك (gelmezsın), հոգնակի թվում՝ آمازسكز (almazsınız), كلمزسكز (gelmezsınız) ձևերը:

Պետք է նկատի ունենալ հետևյալը՝

- Որոշ տեքստերում ընդարձակ - ներկա ժամանակաձևի առաջին դեմքի եզակի և հոգնակի թվերում հանդիպում ենք maz/mez ածանցը. كلمزم - (gelmezem) – չեմ գալիս, չեմ գա, ويرمزم (virmezem) - չեմ տալիս, չեմ տա, ايستمك (istemek) - չենք ցանկանում, չենք ցանկանա և այլն:

**Ընդարձակ-ներկա ժամանակի ժխտական ձևի
խոնարհման աղյուսակ**

كلمم gelmem չեմ գալիս, չեմ գա	آمام almam չեմ վերցնի, չեմ վերցնում
كلمزسك gelmezsın չես գալիս, չես գա	آمازسك almazsın չես վերցնի, չվերցնես
كلمز gelmez չի գա	آماز almaz չի վերցնի

کلمیز gelmeyiz չենք գա	آلمایز almayız չենք վերցնի
کلمز سکز gelmezsiniz չեք գա	آلماز سکز almazsınız չեք վերցնի
کلمز لر gelmezler չեն գա	آلماز لر almazlar չեն վերցնի

§ 46. Հետադրություններ

ایچون (içün/ üçün) - «համար» հետադրությունը, որը ցույց է տալիս նպատակ, հակվածություն, հիմնականում գրվել է օ տառով, սակայն հետագայում տարածվել է նաև այբին գրության ձևը: Բառին կից գրելու դեպքում հետադրության փ-ն սղվում է: Օրինակ՝ اونکچون (onun içün)- նրա համար, benim için)- ինձ համար, gitmek için)- գնալու համար:

نیچون (niçün / ne+içün/ ne+için`) «ինչու» հարցական դերանունը երբեմն գրվում է հետևյալ տարբերակով՝ نیچین (niçin):

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և հայերեն թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

چوملك	چان	كوچوك	كچى
چيلك	ناچار	چاتى	اوچوروم
چهره	سلچوق	چوبان	چاليشقان
ايچمك	چنار	سرچه	سچكين

2. Վանդակում գրված բառերն օգտագործելով՝ լրացնե՛լ բանաստեղծության մեջ բաց թողնված հատվածները:

اوچدى چىقىدى ناچار چىرىپار اوچك اوچوروم

قوشلر

قوشلر

بن ده قوشدم

قوشدم يارى يوله قادار

تائوكمه بر _____

_____ اوراده قالدِم _____

_____ قوشلر قانادىنى _____

ايسترسهكز هايدى تكرار

ياريشيرز ... _____ قوشلر.

3. Հետևյալ բայերը խոնարհե՛լ ընդարձակ - ներկա ժամանակաձևի հաստատական և ժխտական ձևերով ու թարգմանե՛լ:
: بکله مک ، دونمک، ویرمک ، اوتورمق

4. Տարադարձե՛լ և թարգմանե՛լ:

آقینجی

بیگ آتلی آقینلرده چوققر کبی شندک
بیگ آتلی او کون دیو کبی بر اوردوی یندک
شیمشک کبی بر سمته آتیلدق یدی قولدن
شیمشک کبی تورک آتترینک کچدیکی یولدن
بر کون دولو دیزکین بو شانان آتلمزله
یردن یدی قات عرشه قاناتلاندق او خیزله...
یحیی کمال

Բառարան

آچ (aç) - քաղցած	چارشی / چارشو (çarşı) - շուկա
آقچه (akçe) - արշե (օսմ. դր. միավոր)	قاچ (kaç) - քանի՞
چاره (çare) - միջոց, ճար	ببچاق (bıçak) - դանակ
چاتی (çatı) - տանիք, բնակարան	كوجوك (küçük) - փոքր
چيلك (çilek) - ելակ	چهره (çehre) - 1. դեմք, երես, 2. խոժոռ դեմք
چوبان (çoban) - հովիվ	چاليشقان (çalışkan) - աշխատասեր
چوملك (çömlek) - կճուճ, պուտուկ	چان (çan) - զանգ
خيز (hiz) - ալիք	خيز (hız) - արագություն, ուժգնություն
ايچمك (içmek) – 1. խմել, 2. ծխել	چنار (çınar) - սուենի
شان (şan) - փառք, պատիվ	عرش ('arş) - գահ (Աստծո), երկնքի բարձրագույն (9-րդ) հարկ
سلچوق / سلچوق (selçuk) - սելջուկ	سچكين (şeçkin) - ընտիր, ընտրյալ
سرچه (serçe) - ճնճղուկ	كچى (keçi) - այծ
شيمشک (şimşek) - կայծակ	آقینجى (akıncı) - 1. հարձակվող, 2. արքնջը (հեծելագործի տեսակ)
اوچوروم (uçurum) - անդունդ	ناچار (naçar) - անճար

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ

§ 47. ح ح ح ح (Ha) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ح-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է. գրությունը բառակզբում՝ حد, բառամիջում՝ محكوم, բառավերջում՝ جح: ح տառի հիմքի վրա են ստեղծվել ج, ج, ح, خ տառերը: Այս տառն արտահայտում է [h-hայ. h] հնչույթը: Թվային արժեքը՝ «8»:

Օրինակներ՝ حرب (harp /-bi) - պատերազմ, حاکم (hâkim) - դատավոր, محكوم (mahkûm) - դատապարտյալ, امتحان (imtihan) - քննություն, حركة (hareket) - շարժում, حرّیت (hürriyet) - ազատություն, راحت (rahat) - հանգիստ, رحمت (rahmet) - գթասարտություն, روح (ruh) - ոգի, ساحة (saha) - բեմ, ساحل (sahil) - ծովեզերք, شرح (şerh) - մեկնություն, բացատրություն:

§ 48. Մակբայական դերբայներ

Օսմաներենը հարուստ է մակբայական դերբայների համակարգով և մակբայական դերբայի նշանակություն ունեցող ձևերով:

وب (ip/îp, up/ûp) ածանցը, կցվելով բայահիմքին, կազմում է մակբայական դերբայ և ցույց է տալիս գործողություն կամ վիճակ, որը նախորդում է գլխավոր գործողությանը: Եթե բայահիմքը վերջանում է ձայնավորով, ապա նրա և վերջածանցի (وب-ի) միջև դրվում է y (ی) հնչույթը: Կիրառվել է նաև գրության

يب տարբերակը՝ كليب (gelip) - գալով, اليب (alip) - վերցնելով, اوقويوب (okuyup)-կարդալով:

نجہ ينجہ (-ınca/-ince, -unca/-ünce) –ով մակբայական ածանցները բաղաձայնով վերջացող բայերից հետո գրվում են **نجہ**, իսկ ձայնավորով վերջացող բայահիմքերից հետո բառի և ածանցի միջև դրվում է y (ى) հնչույթը, և ածանցը գրվում է հետևյալ կերպ՝ **ينجه** . Օրինակ՝ كورنجه (görünce)-տեսնելուն պես, سونجه (sevince)-սիրելուն պես, قوشنجه (koşunca)-վազելուն պես, اوقويونجه (okuyunca)-կարդալուն պես:

ارق, ارك (-arak/-erek) ածանցը, կցվելով բայահիմքին, կազմում է մակբայական դերբայներ: Եթե բայահիմքը վերջանում է լայն ձայնավորով, գրվում է ارق, իսկ եթե նեղ ձայնավորով՝ ارك: Օրինակ՝ الارق (alarak) - ստանալով, بيله رك (bilerek) - իմանալով, يوزه رك (yüzerek) - լողալով: Եթե բայահիմքը վերջանում է ձայնավորով, նրա և ածանցի միջև դրվում է y (ى) հնչույթը: Օրինակ՝ اوقويارق (okuyarak) - կարդալով ارك, ارك-ով կազմված մակբայական դերբայները ցույց են տալիս գործողություն, որը կարող է նախորդել կամ համընթաց լինել գլխավոր գործողությանը՝ ծավալվելով անցյալում, ներկայում և ապագայում:

دكجه, دكجه (-dikça/-dikçe, -tikça/-tikçe) ածանցների կցմամբ կազմվող մակբայական դերբայներն արտահայտում են համընթաց գործողություն, որի ծավալմանը և աճին զուգահեռ զարգանում է ստորոգյալի գործողությունը: Եթե բայահիմքը վերջանում է լայն ձայնավորով, ապա գրվում է دكجه, իսկ եթե նեղ ձայնավորով՝ دكجه: Օրինակ՝ ياشادكجه (yaşadıkça)-ապրելով, سودكجه (sevdikçe)-սիրելով:

الی, لی (-alı/-eli) ածանցի միջոցով կազմված մակբայական դերբայը ցույց է տալիս բայով արտահայտված գործողության նախնական պահը: Եթե բայահիմքը վերջանում է լայն ձայնավորով, գրվում են الی, իսկ նեղ ձայնավորներ ունեցող բայերում՝ لی: Եթե բայահիմքը վերջանում է ձայնավորով, նրա և ածանցի միջև դրվում է y (ی) հնչույթը:

مدن, مادن (**madan/meden**) մակբայական ածանցները, որոնք արտահայտում են «առանց» իմաստը, լայն ձայնավոր ունեցող բայերում գրվում են مادن, իսկ նեղ ձայնավոր ունեցող բայերում مدن : Օրինակ՝ باقمدان (bakmadan) - առանց նայելու, بویومدن (büyümeden) - առանց մեծանալու:

ایکن/کن **iken/ken** - ը, չենթարկվելով ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին, կցվում է ոչ թե բայահիմքին, այլ ժամանակային ածանցին՝ կազմելով մակբայական դերբայ: Այս կառույցն արտահայտում է գործողության ժամանակը կամ հակադրում է մեկ գործողությունը մյուսին: Օրինակ՝ چالیشیرکن (çalışırken) - աշխատելիս, աշխատելու ժամանակ, کلیرکن (gelirken) - գալիս, գալու ժամանակ: ایکن/کن-ը կցվում է բայի ժամանակային բոլոր ածանցներին՝ բացառությամբ անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

روح	حال	تمساح	شرح
قدح	حرب	احتمال	حکمدار
امتحان	حکايه	مزاح	ناحيه
حکومت	حرمت	حلوا	رحمت
مجروح	حاکم	حلقة	لوحه
تلميح	حيوان	حسرت	نوح

2. Կազմե՛լ մակբայական դերբայներ՝ օգտագործելով հետևյալ աղյուսակում ներկայացված վերջածանցները և բայահիմքերը:

iken/ ken	-dikça/ -dikçe	-arak/ -erek	-alı/ -eli	-ınca/ -ince	-madan/ -meden	ıp/-üp	
							کیرمک
							آچمق
							دورمق
							اوتورمق

							ویرمک
							بولمق
							آکلامق
							بکله مک

3. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ նախադասությունները:

حيوان برحمله ده يره بيقيلدي. حاجي مکه ده درويش تکه ده ياقيشير. نرده حرکت اورده برکت. حسرت مسنوليت ديمکدر. حمامه کيرن ترلر. حالبوکي سياحته بيوک بر امید ايله چيقمشلردی. بکا حلوا آل. حاکم بزه بر حکايه آکلاتدی.

4. Հետևյալ նախադասությունները թարգմանել ու գրել օսմաներեն:

Տասն օր է, ինչ չեմ տեսել մայրիկիս, կարոտել եմ: Պարոն Արամն աղջկան հավվա տվեց: Այս պատմությունը ես տատիկիցս լսեցի: Ուզում էի ծովափ գնալ պապիկիս հետ, սակայն ժամանակս քիչ էր: Ես սիրում եմ կենդանիներին, սակայն վախենում եմ դրանցից:

Բառարան

حرب (harp /-bi) - պատերազմ	حاكم (hâkim) - դատավոր
محكوم (mahkûm) - դատապարտյալ	امتحان (imtihan) - քննություն
حركات (hareket) - շարժում	حریت (hürriyet) - ազատություն
راحت (rahat) - հանգիստ	رحمت (rahmet) - զթասրտություն
روح (ruh) - ոգի	ساحه (saha) - քեմ
ساحل (sahil) - ծովեզերք, ծովափ	شرح (şerh) - մեկնություն, բացատրություն

حال (hal) - վիճակ, արարք	تمساح (timsah) - կոկորդիլոս
احتمال (ihtimal) - հավանականություն	حکمدار (hükümdar) - միապետ, կառավարիչ
قدح (kadeh)-գավաթ	ناحية (nahiye) - կողմ, գավառակ
حکایه (hikaye) - պատմություն	مزاح (mizah) - կատակ
لوحه (levha) - հուշատախտակ, ցուցատախտակ	حلوا (helva) - հալվա
مجروح (mecruh) – 1.վիրավոր, 2.մերժված, հերքված	حرمت (hürmet) - հարգանք, պատիվ
حکومت (hükümet) - կառավարություն	حلقه (halka) - օղակ, շրջանակ
حسرت (hasret) - կարոտ	نوح (Nuh) - Նոյ
تلمیح (telmih) - ակնարկ	حيوان (hayvan) - կենդանի
حاجی (hacı) - ուխտավոր	حملة (hamle) - ջանք, հարձակում
سياحت (seyahat) - ուղևորություն	درویش (derviş) - դերվիշ
مکه (Mekke) - Մեքքա	مسئولیت (mesuliyet) - պատասխանատվություն
تکه (tekke) - թեքքե, դերվիշ. կացարան	حالبوكى (halbuki) - մինչդեռ
حمام (hamam) - բաղնիք	

ԴԱՍ ՔՍԱՆՄԵԿԵՐՈՐԴ

§ 49. خ خْ خْ (Hi) տառի գրության և արտասանության կանոնները

خ-ն արաբերենում արտահայտում է ետնալեզվային խուլ [x] հնչույթը (հմմտ. հայ.՝ խ), որը բացակայում է ժամանակակից թուրքերենում (օսմաներենում բոլոր երեք **ه, ح, خ** տառերը հնչում են [h], սակայն **خ**-ով գրվող որոշ բառեր շարունակվել են [x]-ի արտասանվել բարբառներում. **خ** يو - yoh- «yok» - չկա, **دحي** - dahi - «dahi» - նույնիսկ և այլն): Լայն ձայնավորներ ունեցող բառերում, երբ բառասկզբի [x]-ն փոխակերպվում է [h] հնչյունի, սովորաբար գրվում է **خ**. **خان** (han) - տուն, **خانم** (hanım) - տիկին: **خ**-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է՝ գրությունը բառասկզբում՝ **خبر**, բառամիջում՝ **بخت**, բառավերջում **شیخ**: Թվային արժեքը՝ «600»: Օրինակներ՝ **بخت** (**baht**) - երջանկություն, **تخت** (**taht**) - գահ, **خاچ** (**haç**) - խաչ, **خبر** (**haber**) - լուր, **خارج** (**hariç**) - արտաքին, **خراب** (**harap**) - ավերում, **خز** (**hız**) - արագություն, **شیخ** (**şeyh**) - շեյխ, **مداخله** (**müdahale**) - միջամտություն, **فراخ** (**ferah**)-բարօրություն, ուրախություն, անդորր, **خانه** (**hane**) - տուն, շենք, շինություն:

§ 50. Հրամայական եղանակ

Հրամայական եղանակի երկրորդ դեմքի եզակի թիվն արտահայտվում է բայահիմքի միջոցով. Օրինակ՝ اوتور (otur) - նստի՛ր, բնակվի՛ր, كل (gel) - արի՛, ե՛կ:

Եզակի թվի երրորդ դեմքում բայահիմքին կցվում են سون (-sun, -sün) ածանցները.

Օրինակ՝ اوتورسون (otursun) –թող նստի՛, թող բնակվի՛, ويرسون (versün) - թող տա՛:

Նոր օսմաներենի շրջանի տեքստերում հանդիպում են նաև հրամայական եղանակի երրորդ դեմքի եզակի թվի سین (-sin, -sin) գրություն տարբերակը: Օրինակ՝

السین (alsin) - թող վերցնի՛

ويرسين (versin) - թող տա՛:

Հրամայական եղանակի երկրորդ դեմքի հոգնակի թիվը կազմվում է բայահիմքին կցվող كز (-imiz, -iniz, -unuz, -ünüz) ածանցի միջոցով: Գեղարվեստական գրականության մեջ հրամայական եղանակի երկրորդ դեմքի հոգնակի թվի ածանցը հաճախ կիրառվում է ك (-in, -in, -un, -ün) ձևով: Չայնավոր հնչյունով վերջացող բայահիմքի և վերոհիշյալ ածանցների միջև առաջանում է ی (-y) հնչյունը: Օրինակ՝ اوتورکز / اوتورک (oturunuz/oturun) - նստե՛ք, բնակվե՛ք, یورویکز / یورویک (yürüyünüz/yürüyün)- քայլե՛ք:

Հրամայական եղանակի երրորդ դեմքի հոգնակի թիվը կազմվում է բայահիմքին կցվող سونلر / سینلر ածանցների միջոցով:

Օրինակ՝

السینلر/آسونلر (alsınlar/alsunlar) - թող վերցնե՛ն
ویرسینلر/ ویرسونلر (versinler/versünler) - թող տա՛ն

Հրամայական եղանակի ժխտական ձևը կազմվում է բայահիմքին ما (-ma) ժխտման վերջածանցի կցմամբ, եթե բայահիմքը վերջանում է լայն ձայնավորով, և مه (-me) վերջածանցի կցմամբ, եթե բայահիմքը վերջանում է նեղ ձայնավորով:

آما (alma) - մի՛ վերցրու

آماسون/آماسین (almasun/almasın) - թող նա չվերցնի՛

آمایک/آمایکز (almayın, almayınız) - մի՛ վերցրեք

آماسونلر/آماسینلر (almasunlar/ almasınlar) - թող չվերցնե՛ն

کلمه (gelme) - մի՛ արի

کلمه سون/کلمه سین (gelmesün/gelmesin) - թող չգա՛

کلمه یکز/کلمه یک (gelmeyiniz/ gelmeyin) - մի՛ եկեք

کلمه سونلر/کلمه سینلر (gelmesünler/ gelmesinler) - թող չգա՛ն:

§ 51. Ըղձական եղանակ

Ըղձական եղանակն արտահայտում է իղձ, ցանկություն, ինչպես նաև երկընտրանք և կասկած: Ըղձական դերբայը կազմվում է բաղաձայն հնչյունով վերջացող բայահիմքին ¹ (-a), ^o (-e) և ձայնավոր հնչյունով բայահիմքին ² (-ya), ³ (-ye) վերջածանցների կցմամբ: Ըղձական եղանակն ունի երկու ժամանակաձև՝ ներկա-ապառնի և անցյալ: Ըղձական ներկա-ապառնի ժամա-

նակաձևը կազմվում է համապատասխան դերբայի և ստորոգման ածանցների միջոցով:

اوتوراييم (**oturayım**) - (եւ) նստեմ, բնակվեմ
اوتوراسك (**oturasın**) - (դու) նստես, բնակվես
اوتورا (**otura**) - (նա) նստի, բնակվի
اوتورالم (**oturalm**) - (մենք) նստենք, բնակվենք
اوتوراسكز (**oturasınız**) - (դուք) նստեք, բնակվեք
اوتورالر (**oturalar**) - (նրանք) նստեն, բնակվեն

كله يم (**geleyim**) - (եւ) գամ
كله سك (**gelesin**) - (դու) գաս
كله (**gele**) - (նա) գա
كله لم (**gelelim**) - (մենք) գանք
كله سكز (**gelesiniz**) - (դուք) գաք
كله لر (**geleler**) - (նրանք) գան

Հարցական ձևը կազմվում է համապատասխան դերբայի, ստորոգման ածանցների և می (-mi, - mi, -mu, -mü) հարցական մասնիկի միջոցով:

اوتوراييم می؟ (oturayım mı?) - նստե՞մ

Այս ժամանակաձևի ժխտականը և՛ օսմաներենում, և թե՛ ժամանակակից թուրքերենում կիրառվում է միայն առաջին և երկրորդ դեմքերում.

ألماييم (**almayayım**) - չվերցնեմ
كيتمه يه يم (**gitmeyeyim**) - չգնամ

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հայերեն:

خرقه	فرسخ	بخت	خبر
خاچ	چوخه	بخار	خاقان
تخليه	شيوخ	خيال	تاختا
خاله	نسخ	اخشاب	خزينه
خاتون	تاريخ	آناختار	خارمان
خورما	خامور	كستاخ	اخلاق
خرابه	خيرسز	شوخ	ساخته

2. Հրամայական եղանակի հաստատական և ժխտական ձևերով խոնարհե՛լ բայերը:

آتمق

ديكله مك

بیلیمک

بولمق

3. Հղձական եղանակի ներկա-ապառնի ժամանակաձևով խոնարհե՛լ հետևյալ քայերը:

قونوشمق

ويرمک

قالچمق

4. Կարդա՛ և թարգմանե՛ և հետևյալ նախադասությունները:

تیزه خاموری اوه کوتوردی.
خانم قیزلر خامارات اولور.
باباسی اختیار، جاهل بر آدامدر.
رومالیلرک اخلاق دوشکونلکلری رومایی بسله یه ن کوله لر آراسنده
خوشنوتسزلق تولید ایدیوردی.

* * *

بو سیاه کیجه ایدی... او یله بر کیجه که کویا سماوات بوتون قندیللرینی سونیره رک
دکزدرده خفایای بزم غیبی دوکمک ایچون حاضرلانمش ایدی. یالکز ایلریده دیرکلرله
باچه نک برر سرسریء لیلال شکننده یوروین کولکه لرینه ظلمتلا ریچنده رهبرلک ایدن
وایورک قرمزی فناری بو سیاهلقلرک اراسنده آچیلمش اوزاق بر قرمزی کوز کبی
پارلا یوردی. بو سیاهلقلر...

«مائی و سیاه» دن
عشاقی زاده خالد ضیا

Բառարան

بخت (baht) - երջանկություն

خاچ (haç) - խաչ

خارج (hariç) - արտաքին, դուրս

خیز/ خیز (hız) - արագություն

مداخله (müdahale) - միջամտություն

خانه (hane) – 1. տուն,

շենք, 2. շինություն

خرقه (hırka) - վերնազգեստ (դերվիշ.

հագուստ), քուրձ

بخار (buhar) - գոլորշի

چوخه (çuha) - մահուդ

تخلیه (tahliye) - բեռնաթափում

خاله (hala) - հորաքույր

اخشاب (ahşap/-bı) - փայտեր,

փայտաշեն

نسخ (nesh) - ընդօրինակում

آناختار (anahtar) - բանալի

تاریخ (tarih) - պատմություն,

տարեթիվ

خامور (hamur) - խմոր

خورما (hurma) - արմավ

خیرسز (hırsız) - ավազակ

خرابه (harabe) - ավերակ

تخت (taht) - գահ

خبر (haber) - լուր

خراب (harap) - ավերում

شیخ (şeyh) - շեյխ

فراخ (ferah) - բարօրություն,

ուրախություն

خبر (haber) - լուր

فرسخ (fersah) - 1.պարսկ.

երկայնության չափի միավոր՝
փարսախ (5004.30մ.), 2.առաստ

خاقان (hakan) - կայսր, թագավոր

خاچ (haç) - խաչ

تاхта (tahta) - տախտակ, փայտ,
ատաղձ

خیال (hayal) - պատրանք, ցնորք

خزینه (hazine) - գանձարան

خارمان (harman) - կալ, կալատեղ,

խառնուրդ

خاتون (hatun) - տիկին

اخلاق (ahlak) - բարոյականություն

کستاه (küstah) - անամոթ, անկիրթ

ساخته (sahte) - կեղծ, շինծու

شوخ (şuh) - զվարթ, համարձակ

جاهل (cahil) - տգետ, անգետ

خوشنودسزلق (hoşnutsuzluk) -
դժգոհություն

گویا (güya) - իբրև թե

خفایای (hafaya) - գաղտնիքներ

ظلمت (zalimet) - բռնապետություն,
դաժանություն

مختلف (muhtelif) - տարբեր,
տեսակ- տեսակ

سماوات (semavat) - երկինք

حاضرانمق (hazırlanmak) -
պատրաստվել

پارلامق (parlamak) - փայլել

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

§ 52. غ غ غ (Gayin) տառի գրության և արտասանության կանոնները

غ տառն արտահայտում է ժամանակակից թուրքերենում [ğ] կամ [g] տառադարձվող հնչույթները: Արաբերեն փոխառություններում բառասկզբում արտահայտում է պայթական [g] բաղաձայն հնչյունը. արաբերենում غտառի բաղաձայնը հնչում է ճիշտ այնպես, ինչպես հայերենի դ-ն: غ-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է՝ գրությունը բառասկզբում՝ غدا, բառամիջում՝ بغداد, բառավերջում՝ تیغ: Թվային արժեքը՝ «1000»: Օրինակներ՝ آغا (ağaç) - ծառ, آغیز (ağız) - բերան, آغیر (ağır) - ծանր, դժվար, داغ կամ طاغ (dağ) - լեռ, الدیغی (aldıği) - նրա վերցրած, ألمغه (almağa) - վերցնելու համար, غدا (gıda) - կերակուր, սնունդ, غرب (garb) - արևմուտք, غدار (gaddar) - դաժան, غریت (gurbet) - օտարություն, بغداد (Bağdad) - Բաղդադ, غاچ (çağ) - դար:

§ 53. Ապառնի ժամանակի կազմությունը

Մահմանական եղանակի ապառնի ժամանակը կազմվում է ապառնի դերբայի հիմքին ավելացնելով ստորոգման անջանցները: Ապառնի դերբայը կազմվում է احق (-acak) վերջածանցի կցմամբ, եթե բայահիմքի վերջին վանկի ձայնավորը լայն է, կամ جک (-ecek) վերջածանցի կցմամբ, եթե բայահիմքի վերջին վանկի ձայնավորը նեղ է: Ձայնավոր հնչյունով

վերջացող բայահիմքի դեպքում դերբայակերտ ածանցից առաջ ի հայտ է գալիս *ی* (-y) հնչյունը:

Մահմանական եղանակի ապառնի ժամանակի խոնարհման հարացույց

کوره جکم göreceğim տեսնելու եմ	او قویاجغم okuyacağım կարդալու եմ
کوره جکسک göreceksin տեսնելու ես	او قویاجقسک okuyacaksın կարդալու ես
کوره جک görecek տեսնելու է	او قویاجق okuyacak կարդալու է
کوره جکز göreceğiz տեսնելու ենք	او قویاجگز okuyacağız կարդալու ենք
کوره جکسکز göreceksiniz տեսնելու եք	او قویاجقسکز okuyacaksınız կարդալու եք
کوره جکلر görecekler տեսնելու են	او قویاجاقلر okuyacaklar կարդալու են

Եզակի և հոգնակի թվի առաջին դեմքում *اجق* (-acak) ածանցի վերջին *ق* հնչյույթի գրությունը փոխվում է *غ*-ի:

Ապառնի ժամանակի ժխտական ձևը կազմվում է բայա-
 հիմքի, ما (-ma), مه (-me) ժխտման անձանցի, ى հնչյունի,
 դերբայական և ստորոզման վերջածանցների միջոցով:

Կորմե Եհ յե յե յե görmeyeceğim չեմ տեսնելու	او قومایا جعم okumayacağım չեմ կարդալու
Կորմե Եհ յե յե յե görmeyeceksin չես տեսնելու	او قومایا جقسک okumayacaksın չես կարդալու
Կորմե Եհ յե յե görmeyecek չի տեսնելու	او قومایا جاق okumayacak չի կարդալու
Կորմե Եհ յե յե յե görmeyeceğiz չենք տեսնելու	او قومایا جعز okumayacağız չենք կարդալու
Կորմե Եհ յե յե յե յե görmeyeceksiniz չեք տեսնելու	او قومایا جقسکز okumayacaksınız չեք կարդալու
Կորմե Եհ յե յե յե görmeyecekler չեն տեսնելու	او قومایا جقکلر okumayacaklar չեն կարդալու

Վարժություններ

1. Թարգմանն՝ ի հետևյալ բառերը:

ياغ	بوغاز	اغا	غاز
غدا	باغ	أغیر	غاغا
دوغ	آغ	آغاچ	غار
مغایر	غرور	غالب	غرب
غیرت	دالغه	اوغلاق	مغاره
غارديان	غزل	بغداى	باغلامه
غازوز	غارسون	آغاچ	غربت

2. Խոնարհե՛լ ապառնի ժամանակի հաստատական ու ժխտական ձևերով:

باغیرمق

کوندرمک

3. Թարգմանէ՛լ հետևյալ նախադասությունները:

طاغدن كليپ باغده كنى قوغمق.
بيوك باشك بيوك اولور اغريسى.
اوغوز اوقوديغى غزتهنگ كلمه لرینی بر كاغده يازدى.
اوغوز سوينچ ايچينده باغيردى .
قارغا غاغاسى ايله دارى يهدى.
يازدغك مکتوبلرى كوندردكمى؟ اوت كوندردم اما جواب ويرمدى.
ارمود اغاجندن اوزاق دوشمزم.

* * *

بر كون خواجه قيرده كزرکن قارشيدن کندينه بر قاچ آتلينک کلدکنی کورنجه
چابوجاق بر مزارلق ياننه کلوب بر مزارک ايچنه کيرمش . آتليلر ياننه ياقلاشنجه کنديسنی
کوروب :بره آدم ! بوراده نه ياپييورسک ديمشئر . خواجه ده بر لاف بولامه يوب «اوليلردن
ايديم بورايه اکلنمکه چيقدم» ديمش .

Բառարան

آغاچ (ağaç) - ծառ

آغیر (ağır) - ծանր, դժվար

غرب (garb) - արևմուտք

غدار (gaddar) - դաժան

بغداد (Bağdad) - Բաղդադ

ياغ (yağ) - յուղ

اغا (ağa) - աղա

باغ (bağ) - այգի

دوغ (duğ) - շիճուկ

غار (gar) - 1. քարայր, 2. դափնի

غرور (gurur) - հպարտություն

مغایر (mugayir) - հակառակ

غیرت (gayret) - եռանդ, ջանք

غزل (gazel) - գազել

بغداى (buğday) - ցորեն

غارديان (gardıyan) - բանտապահ

غارسون (garson) - մատուցող

قارغا (karga) - ագռավ

آغیز (ağız) - բերան

داغ / طاغ (dağ) - լեռ

غدا (gıda) - կերակուր, սնունդ

غربت (gurbet) - օտարություն

چاغ (çağ) - դար

بوغاز (boğaz) - 1. նեղուց,

2. կոկորդ

غاز (gaz) - գազ

غاغا (gaga) - կտուց

آغ (ağ) - ուռկան

غازوز (gazoz) - գազավորված

ըմպելիք

غالب (galip-/bi) - հաղթող

مغاره (mağara) - քարայր

دالغه (dalga) - ալիք

اوغلاق (oğlak) - ուլ

باغلامه (bağlama) - կապ, միացում

قوغمق (koğmak/kovmak) - վռնել

غزته (gazete) - թերթ

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ

§ 54. ص ص ص ص (Sad) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ص - ը երկկողմանի կապակցվող տառ է՝ գրությունը բառակազմում՝ صول, բառամիջում՝ حصار, բառավերջում՝ شخص: Օսմաներենում ص արտահայտում է [s] հնչույթը, այս տառը կիրառվում է ետնային շարքի ձայնավորներ հետ: Թվային արժեքը՝ «90»: Օրինակ՝ صو (su) - ջուր, باصق (basmak) - ձնշել, صول (sol) - ձախ, صاحب (sahip/-bi) - տեր, صحت (sihhat) - առողջություն, صحرا (sahra) - անապատ, صدا (seda) - ձայն, صباح (sabah) - առավոտ, صحبت (sohbet) - զրույց, صبر (sabr) - համբերություն, حصار (hisar) - ամրոց, شخص (shahis /-hsi) - անձ, անհատ, դեմք:

§ 55. Օսմաներենի բայասեռի տեսակները

Օսմաներենում առկա են ինչպես հին թյուրքական ծագման, այնպես էլ արաբերենի բայի սեռի ուրույն ձևաբանական դրսևորումները: Թուրքերենում բայն ունի հետևյալ սեռերը՝ հիմնական (ներգործական), կրավորական, անդրադարձ, փոխադարձ, պատճառա-հարկադրական: Հիմնական սեռի բայերը ցույց են տալիս ենթակայի կատարած այնպիսի գործողություն, որի կատարման համար պահանջվում է որևէ առարկա, օրյեկտ: Բայերի անցողական կամ անանցողական լինելն արտահայտվում է բայի և հայցական հոլովով դրված

ուղիղ խնդրի հարաբերությամբ, այսինքն՝ ուղիղ խնդիր պահանջող և ստացող բայն անցողական է, իսկ այդ հատկությունից զուրկ բայը՝ անանցողական: Օրինակ՝ ايشجى اغاجى كسيور. (İşçi ağacı kesiyor.) - Բանվորը ծառն է կտրում:

Մյուս սեռերը կազմվում են համապատասխան ածանցների կցմամբ: Կրավորական սեռը ցույց է տալիս, որ տրամաբանական սուբյեկտը կրում է ստորոգյալով արտահայտված գործողության ազդեցությունը: Այն կազմվում է անցողական և անանցողական բայահիմքերին կրավորական ածանցների կցմամբ (բայի քերականական ձևափոխությամբ, անցողական ներգործող բայերով արտահայտված գործողությունն ու եղելությունը ներկայացվում է հակադարձ ուղղությամբ): Կրավորական սեռը կազմվում է հետևյալ ածանցներով՝ բաղաձայն հնչյունով վերջացող բայահիմքերին (բացառությամբ ل [l]) կցվում են կրավորական սեռի -il, -il, -ul, -ül ածանցները, որոնք օսմաներենում գրվում են ل տառով: Օրինակ՝ yazılmak (yazılmak) - գրվել, açılmak (açılmak) - բացվել: Օսմաներենի ուշ շրջանում -ul, -ül ածանցների դեպքում գրվել է նաև و: Օրինակ՝ kurulmak (kurulmak) - հիմնադրվել, ստեղծվել, kurulmek (görülmek) - տեսնվել: Եթե բայահիմքը վերջանում է ل [l] բաղաձայնով, կրավորական սեռը կազմվում է -in, -in, -un, -ün ածանցների կցմամբ, որոնք օսմաներենում գրվում են ن տառով: Օրինակ՝ alınmak (alınmak) - վերցվել, ստացվել, bulunmak (bulunmak) - գտնվել: Եթե բայահիմքը վերջանում է ձայնավորով, ապա կրավորականը կազմվում է ن (-n) կամ نل (-nil, - nil, - nul, - nül) ածանցների միջոցով: Օրինակ՝ okunmak (okunmak) - կարդացվել: Կրավորական սեռի ածանցը կարող է հաջորդել այլ սեռերի ածանցներին, սակայն կրավորական սեռի ածանցին այլ սեռային ա-

ծանցներ չեն հաջորդում: Կրավորական սեռի բայը անանցողական բայերից կազմվելու դեպքում նախ՝ در (-dir, -dir, -dur, -dür), ت (-t) պատճառական ածանցների կցմամբ վերածվում է անցողականի, հետո միայն ավելանում է կրավորական սեռի ածանցը: Օրինակ՝ اوياندرلمق (uyan+dir+il+mak) - արթնացվել, اووقتلمق (oku+t+ul+mak) - ընթերցվել:

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

صااقيسى	صمد	تحصيص	مصال	صالون
صول	صو	اوص	اصرار	صاغير
صحنه	صباح	شخص	صابون	صاكن
صدا	حصار	مخصوص	أصقى	صوغان

2. Հետևյալ բայերը գրե՛լ կրավորական սեռով՝ چالمق، يازمق، کورمک، چوزمک:

3. Թարգմանե՛լ հետևյալ նախադասությունները:

صادق صانديقه چاماشير صاقلار.
صاچي نه قادار قيصه كسر سكر او قادار چوق اوزار.
صحرا صاچمه صاپان شيلره ايناتيردى.
بر سوره صوكرا بر صوك بهاره صباحى يوله چيقدى.
آى صولرك قابار مسنه ناصل سبب اولور؟

Բառարան

صو (su) - ջուր	باصمق (basmak) - ձնշել
صول (sol) - ձախ	صاحب (sahip-bi) - տեր
صحت (sihhat) - առողջություն	صحرا (sahra) - անապատ
صدا (seda) - ձայն	صباح (sabah) - առավոտ
صحبت (sohbet) - զրույց	صبر (sabr) - համբերություն
حصار (hisar) - ամրոց	شخص (shahis-/hsi) - անհատ, անձ, դեմք
صاقتى (saksi) - ծաղկաման	صمد (samed) - շատ բարձր, հայտնի
تخصيص (tahsis) - հատկացում, նշանակում	مصال (masal) - հեքիաթ, առասպել

صاغير (sağır) - խուլ
اوص (us) - խելք, ուշիմություն
صحنه (sahne) - բեմ
مخصوص (mahsus) - հատուկ,
միտումնավոր
آصقى (askı) - 1. կախված գարդ,
2. կախիչ
ناصل (nasıl) - ինչպե՞ս
صاچ (saç) - մազ
هاووج (havuç/-cu) - գազար
صوڪرا (sonra) - հետո

صالون (salon) - սրահ
اصرار (ısrar) - պնդում
صابون (sabun) - օճառ
صاڤن/صاڤين (sakın) - զգույշ,
զգուշացիր
صوگان (soğan) - սոխ
صاڤينمق (sakinmak) - զգուշանալ
صاڤق (sadiq) - հավատարիմ
ڤيصه (kisa) - կարճ
نصيب (nasip) - բաժին, վիճակ

ԴԱՍ ՔՍԱՆԶՈՐՍԵՐՈՐԴ

§ 56. **پ پ ڤ ڀ (Pe)** տառի գրության և արտասանության կանոնները

پ տառը پ, ث, ت տառերի հետ ունի գրության նույն հիմքը, սակայն տարբերվում է նրանցից կետերի քանակով և դիրքով: پ-ն գրվում է տառի հիմքի տակ երեք կետով: Արաբերեն այբուբենում այս տառը բացակայում է, այն օսմաներեն է անցել պարսկերենի այբբենական համակարգից: Արտահայտում է [p] (հայ. փ) հնչույթը: پ-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է, գրությունը բառասկզբում` پای, բառամիջում` قپاق, բառավերջում` ايبپ: Հին օսմանյան գրավոր հուշարձաններում ժամանակակից թուրքերենում [p] հնչույթով տառադարձվող առանձին բառերի սկզբում գրվել է پ տառը, օրինակ` بازار կիրակի (հմմտ., թուրք. pazar): Բառավերջում [p] հնչույթը, որն առաջ է եկել [b]-ի իլացման հետևանքով, գրվել է پ տառով: Օրինակներ` پای (pay) - մաս, բաժին, չափաբաժին, پارمق (parmak) - մատ, پاره (para) - փող, դրամ, پاشا (paşa) - փաշա, قپاق (kapak) - կափարիչ, قپو (kapu) - դուռ, ايبپ (ip) - պարան, پرده (perde) - վարագույր, تپه (tepe) - զազար:

§ 57. Բայի փոխադարձ-համատեղ և պատճառական սեռերի կազմությունը

Թուրքերենում փոխադարձ - համատեղ սեռը ցույց է տալիս մեկից ավելի սուբյեկտների կողմից կատարվող գործողություն, որը փոխադարձաբար տարածվում է նրանցից յուրաքանչյուրի վրա: Փոխադարձ - համատեղ սեռը կազմվում է ձայնավոր հնչյունով վերջացող բայահիմքին՝ -ş (օսմաներենում գրվում է ش տառով), իսկ բաղաձայն հնչյունով վերջացող բայահիմքերին՝ -ış, -iş, -uş, -üş ածանցների կցման միջոցով (օսմաներենում գրվում են համապատասխանաբար՝ ویش, یش):

Օրինակ՝ بولوشماق (buluşmak) - հանդիպել, իրար գտնել, باقیشمق (bakışmak) - իրար նայել:

Բայի պատճառական սեռը ցույց է տալիս մեկի կողմից մյուսին պարտադրվող գործողություն: Պատճառական սեռը կազմվում է անցողական և անանցողական բայահիմքերին՝ -dir, -dir, -dur, -dür, -tir, -tir, -tur, -tür (օսմաներենում գրվել է առավելապես՝ در, բայց նաև՝ دیر) կամ -t (ت) ածանցների կցմամբ:

Օրինակ՝ یاپدیرمک (yaptırmak) - ստիպել անել, անել տալ, کولدرمک (güldürmek) - ծիծաղեցնել:

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

پرى	كوپ	چوپ	پول
كپك	پای	پاستا	قاپی

پچه	ایپلک	پینر	پدر
قارپوز	پاموق	تلسقوپ	واپور
پازار	قلپ	پارماق	قوپیه
پنبه	پترول	قاپ	پارچه
پاپاتییه	پوسته	پانجار	یادراق

2. Հետևյալ բայերը թարգմանել՝ օսմաներեն, կցել՝ պատճառական և փոխադարձ համատեղ սեռերի համապատասխան վերջածանցները. *գրել, վազել, իմանալ, թոնել, թռչել ժպտալ:*

3. Թարգմանել՝ հետևյալ նախադասությունները:

1. پارا پارایه چکر.
 2. مکتوبی پوستایه ویردم.
 3. آرسلان حیوانلری پارچالار.
 4. قوش قانادنی چارپار.
 5. پادشاه اودانک قابوسنی آجدی.

* * *

بر کون خواجه قونیه یه کیدر، چارشوده کزرکن برحلواجی دکاننه کیره رک همان
حلوا بیمکه باشلار. حلواجی بویله پراسز ماراسز حلواسنک بیندکنه قیزارق خواجه نک
یاقاسندن طوتوب اورماغه، دوکمکه باشلادغی صیره ده خواجه «آ بوراسی نه کوزل
برشهر ایمش ! آدمه دوکه دوکه کوچ ایله حلوا بییدیوریورلر» دیمش .

Բառարան

پای (pay) - մաս, բաժին, չափաբաժին	پاره (para) - փող, դրամ
پارمق (parmak) - մատ	پاشا (paşa) - փաշա
قباق (kapak) - կափարիչ	قاپی/ قیو (kapu) - դուռ
ایپ (ip) - պարան	پردہ (perde) - վարագույր
تپه (tepe) - 1. բլուր, 2. գագաթ	پول (pul) - 1. զարդ, 2. զանգ, 3. թեփ, 4. դրոշմանիշ, 5. փող
پری (peri) - փերի	کوپ (küp) - կարաս
چوپ (çöp) - աղբ	پای (pay) - ուտք
كپك (kepek) - թեփ	پدر (peder) - հայր
پینر (peynir) - պանիր	ایپلیک (iplik) - թել

پچه (peçe) - քոյ

قارپوز (karpuz) - ձմերուկ

پاموق / پاموق (pamuk) - բամբակ

قلب / قلب (kalp/-bi) - սիրտ

چيريمق (çirpmak) - հարվածել

قاپ (kap) - անոթ, աման

پنبه (penbe/pembe) - վարդագույն

پانچار (pancar) - բանջար

پاپاتيه (papatya) - երիցուկ

پادشاه (padişah) - փառիշահ

واپور (vapur) - շոգեխալ

تلسكوب (teleskop) - հեռադիտակ

قوپيه (kopya) - պատճեն

بازار / بازار (pazar) - 1. շուկա, 2. կիրակի

پارچه (parça) - 1. կտոր, մաս, 2. նշխար

پترول (petrol) - նավթ, բենզին

ياپراق (yaprak) - տերև, թերթ

پوسته (posta) - թղթաբեռ, թղթատար

پارچهلامق (parçalamak) - մասնատել

ԴԱՍ ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

§ 58. ط ط ط ط (Ta) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ط -ն երկկողմանի կապակցվող տառ է, գրությունը բառակազմում՝ طرز, բառամիջում՝ خطا, բառավերջում՝ خط : Թվային արժեքը՝ «9»: Թուրքերեն բառերում առավելապես հանդես է գալիս բառակազմում, իսկ արաբական փոխառություններում՝ ցանկացած դիրքում: ط տառը, արաբերենին բնորոշ հնչյութ լինելու հետ մեկտեղ, կիրառվում է թուրքական լայն ձայնավորներ ունեցող բառերում՝ արտահայտելով [t] կամ [d] հնչյունը (արաբերենում ط տառն ունի էմֆատիկ հնչյուն և տառադարձվում է որպես [t], հմմտ. հայ. [տ]): ط տառն օսմաներենի գրության համակարգում ունեցել է երկու գործառույթ՝ ցույց տալով բառի կազմում հետին շարքի ձայնավորների առկայությունը և արտահայտելով առավելապես բառակազմի [d] հնչյութը: Օրինակ՝ دور/طور (dur) - «կանգնի՛ր» («կանգնել» բայի հրամ. եղանակի երկրորդ դեմքի եզակի թիվը), دار/طار (dar) - նեղ, تپ (tip) - բժշկություն, طرز (tarz) - ձև, نذ, خطا (hata) - սխալ, خط (hat) - գիծ, خطاب (hitap /-bi) - դիմում, خاطر (hatır) - հիշողություն, հարգանք, شرط (şart) - պայման, سطر (satır) - տող, سطح (satih) - մակերես, طاش (taş) - քար, طاق (tavuk) - հավ, طایق (dayak) - ծեծ, հենարան, փայտ, طایی (dayı) - քեռի, طالمق (dalmak) - սուզվել, طاقم (takım) - խումբ, طاغ (dağ) - սար, طوغمق (doğmak) - ծնվել, طورمق (durmak) -

կանգնել, **آطه (ada)** - կղզի, **طوغرى (doğru)** - ուղիղ, **طونوق (donuk)** - սառած:

§ 59. Անդրադարձ սեռի կազմությունը

Բայի անդրադարձ սեռը ցույց է տալիս գործողության վերադարձը սուբյեկտին (սուբյեկտը իր վրա է կրում իր իսկ կատարած գործողության ազդեցությունը): Անդրադարձ սեռը կազմվում է հետևյալ ածանցներով՝ -ւլ, -ւլ, -ւլ, -ւլ, որոնք օսմաներենում գրվում են լ տառով և -ւո, -ւո, -ւո, -ւո ածանցների կցմամբ, որոնք գրվում են ո տառով:

Օրինակ՝ **توتتمق (tutunmak)** - բռնվել, **گیزلنمک (gizlenmek)** - թաքնվել, **اوزلمک (üzülmek)** - տխրել, վշտանալ, հուզվել, **چکلمک (çekilmek)** - ամաչել, քաշվել:

Ըստ էության, այս ածանցները նույն կրավորական սեռի ածանցներն են: Անդրադարձ և կրավորական սեռերն ունեն որոշ ընդհանրություններ: Դրանք ցույց են տալիս, որ գործողությանը ենթարկվում է գործող անձը: Երբեմն կրավորական և անդրադարձ բայերը միմյանց հետ շփոթում են: Պատճառն այն է, որ շատ բայեր իրենց կազմության ձևով նման են ն՝ կրավորականին, և՛ անդրադարձ սեռին (տարբերակումը հնարավոր է միայն կոնկրետ նախադասության մեջ):

Օրինակներ՝ **دفتر اتلدى (Defter atıldı.)** - Տետրը նետվեց (ինչ-որ մեկի կողմից):

ادنان ایلرویه اتلدى (Adnan ileriye atıldı.) - Ադնանն առաջ նետվեց:

Անդրադարձ սեռը կազմվում է նաև - laş/leş (لاش / لش), - lan/len (لان / لن) ածանցներով:

Օրինակներ՝ زورلاشمق (zorlaşmak) - դժվարանալ, كوزللاشمق (güzelleşmek) - գեղեցկանալ, قوللانمق (kullanmak) - օգտագործել, اولنمق (evlenmek) - ամուսնանալ:

Որոշ անցողական բայեր, ընդհանուր անդրադարձ բովանդակություն են ստանում համապատասխան դիմորոշ և հայցական հոլովի վերջածանցներ ստացող kendi (کندی/کندو) դերանվան հետ գործածվելով:

Օրինակներ՝

کورونمق (korunmak), کەندینی کورومق (kendini korumak) - պաշտպանվել / ինքն իրեն պաշտպանել:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

طاش	شرط	قوتو	طات
طباق	خلاق	آطه	طبيع
طوق	بسيط	وطن	طاوا
قطران	طابان	سقط	نقطه
طابور	مطراق	قاطير	طلبه
يومورطه	چانطه	احتياط	طيرناق
طورون	سطر	سلطان	طاقيم

2. Հետևյալ բայերը թարգմանել՝ օսմաներեն և գրել՝ անդրադարձ սեռով. *վեր կենալ, լինել, հասնել, զարգանալ, զարդարել, լվանալ, հազնել, բռնել, հոգնել, վշտանալ, կտրել, ձգվել, զրոսնել, զովել, պաշտպանել, խոսել:*

3. Կարդա՛լ և թարգմանել՝ հետևյալ նախադասություններն ու տեքստը:

کدی فارہیی طوتدی.
قاطر یوک طاشیر.
طوپالرله یاشایان آقصامقدن باشقه بر شی اوکرنمز.

(hatır) – 1. հիշողություն, 2. հարգանք
خاطر

سطر (sadır) - տոռ

طاش (taş) - քար

(dayak) 1.- ծեծ, 2. հենարան, փայտ
طایق

طالمق (dalmak) - սուզվել

طاغ (dağ) - սար

طوغمق (doğmak) - ծնվել

آطه (ada) - կղզի

طونوق (donuk) - սառած

مانطار (mantar) - 1. սունկ, 2. լողան
(կարթի)

حلاط (halat) - մալուխ, ճուպան

طاوا (tava) - թավա

بسیط (basit) - հարթ, պարզ

سقط (sakat) - 1. հաշմանդամ,
2. վնասված

قطران (katıran) - ձյութ, կուպր

مطراق (matrak-/ğı) - գավազան

طابور (tabur) - վաշտ

چانطه (çanta) - պայուսակ

سلطان (sultan) - սուլթան

يومورطه (yumurta) - ձու

طورون (torun) - թոռ

قامیش (kamış) - եղեգ

شرط (şart) - պայման

سطح (sadır) - մակերես

طاوق (tavuk) - հավ

طایى (dayı) - քեռի

طاقم (takım) - խումբ, հավաքական

طوپال (topal) - կաղ

طورمق (durmak) - կանգնել

طوغرى (doğru) - ուղիղ

طات (tat-/dı) - համ

طیغ (tığ) - շուղեր (գուլպա

գործելու), մախաթ, բիզ

طباق (tabak-/ğı) - համաձայնեցում,
համակերպում

وطن (vatan) - հայրենիք

نقطه (nokta) - կետ

طابان (taban) - 1. ափսե, 2. ներքան,
3. պատվանդան

طلبه (talebe) - աշակերտ, ուսանող

قاطر (katır) - ջորի

طیرناق (tırnak) - եղունգ

احتیاط (ihtiyat) - նախազգուշություն,
զգուշություն

قوتو (kutu) - տուփ

اولتا (olta) - կարթ

آقصامق (aksamak) - կաղալ

ԴԱՍ ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ

§ 60. ض ض ض ض (*Dat*) (արաբ. *dad*, պարսկ. *zad*) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ض տառն ունի այն նույն հիմքը, ինչ **ص** տառը, բայց վերջինից տարբերվում է տառի հիմքի վրա դրվող կետով՝ ض: Այն երկկողմանի կապակցվող տառ է. գրությունը բառակցքում՝ ضرر, բառամիջում՝ حضرت, բառավերջում՝ بعض: Այս տառին բնորոշ հնչյունական առանձնահատկություններն օսման երեւում արտահայտվել են հետևյալ կերպ. ض տառով գրվող որոշ փոխառություններ արտասանվում են [z], իսկ մյուսները՝ [d] հնչյունով: ض տառը հանդիպում է միայն արաբապարսկական փոխառություններում: Թվային արժեքը՝ «800»: Օրինակներ՝ ضرر (*zarar*) - վնաս, حضور (*huzur*) - ներկայություն, հանգստություն, حاضر (*hazir*) - պատրաստ, ضبط (*zabit*) - գրավում, ض (*zit / -ddi, -tti*) - հակոտնյա, հակառակ, հակադիր, حضرت (*hazret*) - սուրբ, մարգարե (նաև՝ դիմելու ձև), ضرب (*darb*) - հարված:

§ 61. Հարկադրական եղանակ

Հարկադրական եղանակի ներկա ժամանակաձևը կազմվում է բայահիմքին مالی (-malı), ملی (-meli) և ստորոգման անջանգների կցման միջոցով: Ածանցը լայն ձայնավորներով վերջացող բայահիմքերից հետո գրվել է նաև՝ مالی, իսկ նեղ ձայնա-

վորներով վերջացող բայսահիմքերից հետո՝ ملى ձևով: Առաջին դեմքի եզակի և հոգնակի թվերի ստորոգման ածանցի և եղանակային ածանցի միջև ի հայտ է գալիս ى (-y) հնչյունը: Շեշտն ընկնում է եղանակային ածանցի վրա:

Հարկադրական եղանակի ներկա ժամանակի հաստատական ձևի խոնարհման աղյուսակ

<p>كچملييم geçmeliyim պետք է անցնեմ</p>	<p>أچمالييم açmalıyım պետք է բացեմ</p>
<p>كچمليسك geçmelisin պետք է անցնես</p>	<p>أچمالييسك açmalısın պետք է բացես</p>
<p>كچملي geçmeli պետք է անցնի</p>	<p>أچمالي açmalı պետք է բացի</p>
<p>كچملييز geçmeliyiz պետք է անցնենք</p>	<p>أچمالييز açmalıyız պետք է բացենք</p>
<p>كچمليسكز geçmelisiniz պետք է անցնեք</p>	<p>أچمالييسكز açmalısınız պետք է բացեք</p>
<p>كچملييلر geçmeliler պետք է անցնեն</p>	<p>أچمالييلر açmalılar պետք է բացեն</p>

Հարկադրական եղանակի ժխտական ձևը կազմվում է բա-
յահիմքին ما (-ma), مه (-me) ժխտական ածանցների կցման միջո-
ցով. **أچمامالییم (ačmamalıyım)** - չպետք է բացել, **گچمه ملییم (geçme-
meliyim)** - չպետք է անցնել:

Վարժություններ

1. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

ضرب	ارض	رضا	ضبط
ضربه	بياض	ماضى	ضيا
غضب	رمضان	صاغ	ضيق
قاضى	حاضرات	غرض	ضمير
قضا	ضرر	مضبوطه	مضبوط
حضرت	ضد	صاغلاق	ضرورت

2. Հարկադրական եղանակի հաստատական և ժխտական ձևերով խոնարհել բայերը:

صومق

3. Կարդա՛ւ և թարգմանե՛ւ հայերեն:

چو جو قلمر قيرمیزی بياض کلردن چلنگ ياپيورلر.
ضيا ييمک سالوننده هر کون اونک ايچون حاضر لانان ييمکی حاضر بولدی.
انسان ماضيی اولديغندن دها پارلاق کورر.
سوريدن آيريلان قوزی قورت قاپار.
طاتلی دیل بيلانی دلکندن چيقارر.
طاغ طاغا قاوشمز انسان انسانه قاوشور.
خسته لق صاعلق بزم ايچون.

4. Թարգմանն ի ն գրե ի օսմաներեն:

Ես պիտի գնամ: Նա պարտավոր է գալ: Նա պետք է պատրաստ լինի:

Բառարան

ضرر (zarar) - վնաս

حاضر (hazır) - պատրաստ

ضد (zit-/ddı, ttı) - հակոտնյա,
հակառակ

ضرب (darb) - հարված

ارض (arz) - երկիր, հող, գետին

ضربه (darbe) - հարված,

Հեղաշրջում

چلنك (çelenk) - 1.աղամանդե
թագ, 2.պսակ

رمضان (ramazan) - ռամազան (մուս.
օրց. 9-րդ ամիսը)

قاضی (kadı) - քադի (կրոնական
դատավոր)

حضور (huzur) - ներկայություն,
հանգստություն

ضبط (zabıt) - գրավում

حضرت (hazret) - սուրբ, մարգարե

رضا (rıza) - համաձայնություն,
հավանություն

ضیا (ziya) - լույս

بیاض (beyaz) - սպիտակ

ماضی (mazi) - անցած, անցյալ

غضب (gazap/-bı) - ցասում, զայրույթ

حاضرات (hazaret) - ներկայություն

غرض (garaz) - նպատակ,

Մտադրություն

مضبوطه (mazbata) - տեղեկագիր

ضرورت (zaruret) - կարիք,

անհրաժեշտություն

قضا (kaza) - դատ. գործընթաց,

պատահար, գավառ

ضمير (zamir) - սիրտ, խիղճ, ներքին

مضبوط (mazbut) - գրավված,

արձանագրված

ضيق (ziyyik) - շատ նեղ

فضله (fazla) - ավելի, առավել

ضب (zabb) - մողես

ԴԱՍ ՔՍԱՆՅՈՒԹԵՐՈՐԴ

§ 62. ع ع ا ا (Ayn) (արաբ. ayn, պարսկ. eyn) տառի գրության և արտասանության կանոնները

Ը բաղաձայն հնչյուն է, որը դրվելով [a], [e], [o] ձայնավորներից առաջ, արտահայտում է կոկորդային դադար: (Թուրքիայում լատինական այբուբենին անցնելուց հետո այս հնչյունը նշագրելու համար օգտագործվել է « ' » նշանը. Օրինակ՝ **ba'zen** - երբեմն, **ma'na** - իմաստ): Ը տառը երկկողմանի կապակցվող է. գրությունը բառակազմում՝ **عرب**, բառամիջում՝ **سعادت**, բառավերջում՝ **رايع**: Ը տառն ունի նույն հիմքը, ինչ Զ: Թվային արժեքը՝ «70»: Փոխառություններում Ը տառի հետ կիրառվում են ետնային [a], [i], [u] և առաջնային շարքի [i] ձայնավորները: Օրինակներ՝ **ساعت** (**saat**) - ժամացույց, **عجبا** ('**aceba**) - մի՞թե, **عبارت** ('**ibaret**) - բաղկացած, **عدد** ('**aded**) - թիվ, քանակ, **سعادت** (**sa'adet**) - երջանկություն, **سرعت** (**sür'at**) - արագություն, **عادت** ('**adet**) - սովորույթ, **عبرت** ('**ibret**) - խրատ, **عرب** ('**arab**) - արաբ և այլն:

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

عناد	سريع	دعوى	عرب
عاصى	منبع	معدن	عشق
علوم	مانع	معلوم	عدد
عجله	عثمان	عرق	اعلان
عمر	عصيان	عراق	عموم
موضع	اجتماع	بايع	اعمار
معيد	مرجع	موضوع	جمعه
عالت	عمارت	تعين	عريان
عمومى	عودت	علم	عهده

2. Ընտրե՛լ ճիշտ տարբերակը:

عوام	‘unvan
عنوان	‘inayet
عنایت	‘acil
عاجل	‘ası
عود	ud
عبادت	şa‘ir
شاعر	‘ibadet
اعتنا	‘adi

عموم	‘arbede
اعتبار	i‘tina
عريده	‘itibar
عادي	‘avamm
عرض	‘arz
عاصي	‘umum

3. Գրէ՛լ օսմանատառ կամ լատինատառ:

عربستان	‘arbede	عرض	تعديل	علاوه	علاج
اعتدال	اعتقاد	تعليم	وداع	تعيين	sa‘adet
عشیرت	‘aşere	معاینه	mu‘avin	اعتراض	معاش ...
تعقيب	مطبوع	جزع ...	‘arab	ساعت	عدد
معادل ...	‘adalet	معقول	تابع	ممنوع	mevdu‘
عشر	طالع	عداوت	‘unvan	مشبوع	شاعر

4. Կարդա՛ւ և թարգմանէ՛ լ հայերէն:

حكاية

سنک دوداقلرک پمبه
اللرک بياض
آل طوت اللرمدن بېک
طوت براز
بنم دو غديغم کويلرده
جويز آغاچلری يوقدی
بن بو يوزدن سرينلکه حسرتم
اوقشا براز
بنم دو غديغم کويلرده
بوغداي طارلالری يوقدی
داغيت صاچلریکی بېک
صاوور براز
بنم دو غديغم کويلری
آقشاملراشقیالر باصاردی
بن بو يوزدن يالکزلغی هيچ سومم
قونوش براز
بنم دو غديغم کويلرده
انساتلر کولمه سنی بيلمزدی
بن بو يوزدن بويله ناچار قالمشم
کول براز
بنم دو غديغم کويلرده
شمال روزکارلری اسردی
هپ بو يوزدن دوداقلرم چاتلاقدر
اوپ براز...

جاهد کوله بی

مانع (m‘ani) - արգելք, խոչընդոտ

علوم (‘ulum) - գիտություններ

عرق (‘irk) - 1. երակ, 2. արմատ,
3. սերունդ

عجله (‘acele) - շտապողականություն

عراق (‘irak) - Իրաք

موضع (mevzi) - տեղ, դիրք

بايع (bayi‘) - վաճառող

موضوع (mevzu) - թեմա, խնդիր

معبد (m‘abid) - տաճար,

ադոթատեղի

تعيين (tayin) - նշանակում, որոշում

علت (‘illet/‘illet) - հիվանդություն,
թուլություն

علم (ilm) - գիտություն,

տեղեկություն, ուսում

عمومی (umumi) - ընդհանուր,

հանրային

عنوان (‘unvan) - տիտղոս,

մականուն

عاجل (‘acil) - շտապ, շատ արագ

عبادت (‘ibadet) - 1. ադոթք,

2. պաշտամունք

اعتنا (i‘tina) - ուշադրություն

اعتبار (itibar) - հարգանք,

պատիվ, նկատառում

اعلان (i ‘lan) - հայտարարություն

اعمار (i ‘mar) - բարեկարգում

عثمان (Osman) - Օսման, օսմանյան

عموم (umum) - ընդհանրություն,
ժողովուրդ

عصيان (isyan) - ապստամբություն

اجتماع (ictimai) - նիստ,

հասարակական

جمعه (cuma) - ուրբաթ

مرجع (merci‘) - վայր (վերադառնալու),

աղբյուր (ընդօրինակման)

عمارت (‘imaret) - շենություն,

բարգավաճություն

عريان (uryan/ürvan) - մերկ

عهده (uhde) - պարտավորություն,
ստանձնում

عودت (‘avdet) - վերադարձ

عوام (‘avamm) - ռամիկ, հասարակ

ժողովուրդ

عناية (‘inayet) - շնորհ,

նորոմություն

عود (ud) - ուղ (երաժշտ. գործիք)

شاعر (şair) - բանաստեղծ

اعتقاد (itikad) - հավատք,

հավատալիք

عريده (‘arbede) - կռիվ, վեճ,

գոռում-գոչում

عادى ('adi) - սովորական,
հասարակ

عاصى ('ası) - անհնազանդ,
ապստամբ

علاوه ('ilave) - հավելում, հավելված

معاش (ma'aş) - ապրուստ, թոշակ,
ամսական

طالع (tali') - բախտ, ճակատագիր,
հաջողություն

اعتراض ('itiraz) - դիտողություն,
առարկություն

معاينه (muayene) - զննում,
քննություն

معاون (mu'avin) - օժանդակ, օգնական

تعقيب (ta'kip) - հետապնդում

تابع (tabi') - հետևորդ, հետևող,
հպատակ

وداع (veda') - հրաժեշտ

معدل (mu'adil) - համազոր, նման

مشبوع (meşbu') - կշտացած,
հազեցած

عداوت ('adavet) - թշնամություն,
աստելություն

عرض ('ırz) - պատիվ

علاج (ilâç/-cı) - դեղ

عربستان ('Arabıstan) - Արաբստան

تعديل (ta'dil) - բարեփոխում,
չափավորում

اعتدال ('itidal) - հավասարակշռություն

عشیرت ('aşiret) - ցեղ

عشره ('aşere) - տասը, տասնավոր

عدالت ('adalet) - արդարություն

جزع (ceza') - սարսափ, ահ

ممنوع (memnu') - արգելված

معقول (ma'kul) - տրամաբանական

مطبوع (matbu') - տպագրված

مودوع (mevdu') - վստահված, ի
պահ տրված

عرض ('arz) - լայնություն

ԴԱՍ ՔՍԱՆՈՒԹԵՐՈՐԴ

§ 63. ف ف ف (Fe) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ف-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է. գրությունը բառասկզբում` فقط, բառամիջում` سفر, բառավերջում` صف: Այս տառի «գլխիկը» գրվում է տողի վերևում, իսկ տառը կցվում է տողի վրա: Թվային արժեքը՝ «80»: Օրինակներ՝ فاتح (fatih) - նվաճող, دفتري (defteri) - տեսր, طرف (taraf) - կողմ, اطراف (etraf) - շրջակա, فirsat (firsat) - առիթ, شرف (şeref) - պատիվ, سفر (sefer) - անգամ, صف (saf) - կարգ, صفت (sifat) - հանգամանք, երես, դեմք, տիտղոս, ածական, مسافر (misafir) - հյուր, نفوس (nefes) - շունչ, հոգի, فقط (fakat) - միայն, բայց, սակայն, هفته (hafta) - շաբաթ:

Վարժություններ

1. Թարգմանն չ հետևյալ բառերը:

فال	صاف	لاف	قرنفيل
دفتري	حرف	نفوس	شرف
فس	سلف	صفر	نفر
وفات	فاره	صنف	فیرچا
فکر	مسافر	افکار	سفيل

هفته	فابریقه	تعریف	فدان
صفت	فاتح	الف	فرمان

2. Հետևյալ թվանիշներն արտահայտել լ օսմանատառ:

90____, 10____, 70____, 600____, 1____, 2____,
800____, 1000____, 20____, 30____, 50____:

3. Թարգմանել լ հետևյալ նախադասությունները:

معلم صنفه كيردى.

لاف لافى آچار.

فرقلى فائض فوق العاده ياكلينشدر.

قناريا قفسده بسلنير.

ايلكى يالكز ايبيلر آكلار، فنالغى هر كس.

دنيانك هر طرفنده مختلف جنسده تفتيك كچيلرى بولونور.

فقره

ياهودينک بريسي قاضي کوينه کدر. استانبوله عودت ايده چکي ائئاده صوک آقشام واپوري قاجيرر. چارناچار بر قايقه بنر. بردنبره ظهور ايدن بر فورتنه بيچاره يهودينک رنکني فنا حالده بوزار. کيتدکچه يوکسلمکه يوز طوتان امواج ارتق فقرانک متانتني ده کليا غيب ايتديرر. يهودي تتره مکه ، اغلامغه باشلار و قايقجي يه دير که امان اولاد سنک پاره کي ويريرم کري دونه لم. قايقجي معهود کلخن بکي آغيزله (قورقما يهودي بر شي اولماز اه بييوکدر!) دير ينه چلا کورک يولنه دوام ايدر. هر دالغه هجومده بو محاوره قايقجي ايله يهودي آراسنده تکرر ايدر. نهايت ياندين کلن بر دالغه قايعي فنا حالده صارصار. يهودي ينه امان کري دونه لم دير. قايقجي اه بيوکدر نفراتني تکرر ايدر. آرتق بو سفر يهودي دياناماز (اوت بنده بيليورم الله بيوکدر لکن قايق کوچوکدر) جوابني ويرر.

4. Շրջանակից ընտրել և համապատասխան բառը և տեղադրել և տեքստում:

- ۱- بر دلی بر طاش آتار قرق -----چقار امرز.
- ۲- طاووق کنديني آرپه انبارنده کورور. -----
- ۳- پاطليجاني قراغي اورماز. -----
- ۴- دليل انساني ديندن چيقارير، -----
- دليل ييلاني دليکندن چيقارير.
- ۵- ايسته يه نک بر يوزي -----ويرمه يه نک
ايکي يوزي.

دفتر (defter) - տետր

اطراف (etraf) - շրջակա, շրջակայք

شرف (şeref) - պատիվ

صف (saf) - կարգ

نفس (nefes) - շունչ, հոգի

فال (fal) - գուշակություն

حرف (harf) - տառ

صفر (sıfir) - զրո

سلف (selef) - նախորդ

صنف (sınıf) - լսարան

فاره (fare) - մուկ

افكار (efkar) - մտքեր

ظهور (zuhur) – 1. ծագում, երևում,
2. գյուտ

تعريف (t ‘arif) - բնորոշում,
ծանոթացում

فابريقه (fabrika) - ֆաբրիկա

الف (elif) - էլիֆ

كشف (keşf) - հայտնագործում

پويراز (poyraz) - հյուսիսային քամի

فانض (faiz) - զեղում, առատ

اثنا (esna) - ընթացք, պահ

امواج (emvac) - ալիքներ

طرف (taraf) - կողմ

فرصت (firsat) - առիթ

سفر (sefer) - անգամ

صفت (sifat) - երես, դեմք, տիտղոս,
ածական

قرنفيل (karanfil) - մեխակ

لاف (laf)-պարապ խոսք,

սնապարծություն

قطعه (kita) – 1. մայրցամաք, 2. փոքր
գորամաս, 3. քառյակ ոտանավոր

نفر (nefer) - հոգի, անհատ

فس (fes) - ֆես, գդակ

فيرچا (firça) - խոզանակ

وفات (vefat)-վախճան, մահ

سفيل (sefil) - թշվառ, ողորմելի

فكر (fikir/-kri) - միտք, կարծիք,
տեսակետ

فدان (fidan) - տնկի, մատղաշ ծառ

تفتيك (tiftik) - 1. անգոր. այծ, 2. այծի
(անգոր.) մագ, դֆտիկ, 3. ճեղքում

هجوم (hücum) - հարձակում

فرق (fark) - տարբերություն

فوق العاده (fevkalade) - արտակարգ

محاوره (muhavere) - խոսակցություն

ԴԱՍ ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ

§ 64. ظ ظ ظ ظ (Zi) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ظ տառի գրությունն ունի նույն հիմքը, ինչ ڤ տառը՝ վերջինից տարբերվելով միայն տառի հիմքի վրա դրվող կետով՝ ظ: Այս տառը հանդիպում է միայն արաբական փոխառություններում: Օսմաներենում ظ տառի գրությամբ բառերի թիվը շատ չէ: Օսմաներենում ظ տառն արտահայտում է [z] հնչյունը: ظ, ض, ڤ և ڤ տառերի արտահայտած հնչյունական տարբերությունները թյուրքական հնչյունական համակարգին, ըստ էության, խորթ են: ظ-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է. գրությունը բառակզրում՝ ظرف, բառամիջում՝ نظر, բառավերջում՝ حظ: Թվային արժեքը՝ «900»: Օրինակներ՝ حظ (haz /hazz) - ուրախություն, ظرف (zarf) - ծրար, نظر (nazar) - հայացք, منظره (manzara) - տեսարան:

§ 65. Քանակական և դասական թվականներ

Արաբատառ տեքստերում թվական արտահայտող հատուկ նշանները, ի տարբերություն տառերով գրությանը, գրվում են ձախից աջ: Թուրքերենում դասական թվականները կազմվում են քանակական թվականներին نجي (-nci, -nci, -inci, -inci, -uncu, -üncü) ածանցների կցմամբ: Եթե թվականի գրութ-

յունը վերջանում է -ով, անհնգի կցման դեպքում -ն չի գրվում: Ստորև ցույց է տրված օսմաներենում թուրքերենի քանակական ու դասական թվականների գրությունը՝ հատուկ թվանշաններով և տառերով.

Դասական թվականներ	Թվականների գրելաձևը	Թվականների թվային համակարգը
	صفر	۰
برنجی	بر	۱
ایکجی	ایکی	۲
اوچجی	اوج	۳
دردجی	درت	۴
بشنجی	بش	۵
آلتجی	آلتی	۶
یدنجی	یدی	۷
سکزنجی	سکز	۸
طقوزنجی	طقوز	۹
اوننجی	اون	۱۰
اون برنجی	اون بر	۱۱
یکرمنجی	یکرمی	۲۰
اوتوزنجی	اوتوز	۳۰
قرقنجی	قرق	۴۰

النجى	الى	۵۰
آلتمشجى	آلتمش	۶۰
يتمشجى	يتمش	۷۰
سكسانجى	سكسان	۸۰
طقسانجى	طقسان	۹۰
يوزنجى	يوز	۱۰۰
بيكنجى	بيك	۱۰۰۰

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

ظلمت	نظر	تقيظ	نظام	نظيره
ظهور	منظره	واعظ	محفظه	عظيم
ظرافت	تظاهر	مظروف	وظيفه	مظاهر
ظلم	مظلوم	مظفر	تعظيم	نظريات

2. Լրացնել բաց թողնված թվականները՝ համապատասխան նշաններով կամ տառերով գրությամբ:

۳۳۳	یتمش بر	فرق	۴	بش	۹۵
.....
فرق درت	۹۹۹	۳۵	التی	۸۲۶	یوز بر
.....
۹۰۱	آلتمش آلتی	اون بر	۱	آلتمش ایکی	۱۷
.....
سکسان سکز	۴۳۱	۷۷۷	یتمش یدی	۳۲۴	یدی یوز
.....
۱۱۲	اللی یدی	آلتمش	۱۰	اللی اوچ	۸۸
.....
طقسان آلتی	۱۰۰۸	طقسان طقوز	یوز	۱۹۵	بیك بش یوز
.....
۱۵۱	یکرمی ایکی	۲۵۲	طقوز بیك	طقسان	۵۵
.....
یکرمی سکز	۶۲	بش یوز درت	۸۰۰۰۰	۱۰۱	سکسان بر
.....
۴۰۴	اون بش	۱۳۴	صفر	اوچ	۴۸۷
.....

3. Թվականներն արտահայտել՝ համապատասխան նշաններով:

on beş	۱۵
yirmi sekiz	
kırk iki	
doksan dokuz	

Բառարան

حظ (haz /hazz) - ուրախություն	ظرف (zarf) - ծրար
نظر (nazar) - հայացք	منظره (manzara) - տեսարան
تيقظ (teykiz) - աջալրջություն	ظلمت (zulmet) - մութ, խավար, մթություն
نظام (nizam) - կարգ, օրենք, կանոն	نظيره (nazire) - 1. նմանակող բանաստեղծություն, 2. պարոդիա, նմանակում, 3. օրինակ, 4. պաշտոնակից, 5. համանմանություն
محفظه (mahfaza) - պահարան, ընդունարան	واعظ (va 'iz) - քարոզիչ
عظيم ('azim) - մեծ, խոշոր, հսկա	مظاهر (muzahir) - 1. ձեռնտու, 2. օգնական
تظاهر (tezahür) - 1. ցուցադրում, 2. հատկանիշ	ظرافت (zarafet) - վայելչություն, շնորհ, վայելչախոսություն

وظيفه (vazife)- պարտականություն

نظريات (nazriyat) - տեսություններ,
կարծիքներ

مظلوم (mazlum) - հարստահարված

مظفر (muzaffer) - հաղթական, հաղթող

إيقاظ (ikaz) - նախազգուշացում

خسيس (hasis) - ժլատ

زيان (ziyan) - 1.վնաս, կորուստ,
2.կենդանի

احمق (ahmak) - տխմար, ապուշ

مظروف (mazruf)-դրված,
ներփակված, պարունակություն
تعظيم (ta‘zim) - մեծարանք

ظلم (zulm) - անիրավություն,
զուլում

ظن (zann) – 1.կարծիք, 2.կասկած

انظار (enzar) – 1.աչքեր, 2.հայացք

طمع (tama/tamah) - ազահություն

محقق (muhakkak) - անկասկած,
անպայման

انتظار (intizar) - սպասում

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆԵՐՈՐԴ

§ 66. ز ز ذ (Zel) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ذ տառի գրությունն ունի նույն հիմքը, ինչ ը տառը՝ վերջինից տարբերվելով միայն տառի հիմքի վրա դրվող կետով՝ ذ: Հանդիպում է միայն արաբական փոխառություններում (վաղ թյուրքական հուշարձաններում այս տառը հանդես է եկել միջատամնային ذ հնչյունն արտահայտելու համար): Արտահայտում է [z] հնչյունը: ذ միակողմանի կապակցվող տառ է, գրությունը բառասկզբում՝ ذه, բառամիջում՝ مذهب, բառավերջում՝ ذين: Թվային արժեքը՝ «700»: Օրինակներ՝ ذات (zat) - անձ, ذهیر (zahire) - մթերք, պաշար, ذکر (ziker) - հիշատակում, ذره (zerre) - հատիկ, փոքրագույն մասնիկ, ذوق (zevk) - ճաշակ, مذکور (mezkûr) - հիշյալ, مذهب (mezhep) - ուղղություն, կրոնական ուսմունք, դոկտրին:

§ 67. Արևային և լուսնային տառերը

Արաբական քերականական ավանդույթում տարբերակվում են «արևային» և «լուսնային» տառեր՝ կախված իրենց նախորդող որոշիչ հոդի (ال, թուրք. արտասանությամբ՝ el) ل

հնչույթի առնմանության հնարավորությունից. հմմտ. الشمس (al-šams > aš-šams) - արևը, القمر (al-qamar) - լուսինը:

Սոնմանող («արևային») են հետևյալ տառերը. ث، ت، د، ذ، ر، ز، س، ش، ط، ظ، ل، ن

«Լուսնային» են հետևյալ տառերը. ا، ب، ح، خ، ج، ع، غ، ف، ق، ك، م، ه، ي

Վերոգրյալի իմացությունը կարևորվում է օսմաներենում արաբական անվանական կապակցությունների ճիշտ ընթերցանության համար: Հարկ է նշել նաև, որ օսմաներեն-թուրքերենում երկար ժամանակ պահպանվել է այն ավանդույթը, ըստ որի ստեղծագործությունների վերնագրերն արտահայտվել են արաբական և պարսկական քերականական կանոնների համաձայն: Օրինակ՝ 17-րդ դարի թուրք պատմագիր Քյաթիբ Չելեբիի երկերի վերնագրերը. تقديم التواريخ (taqdîm al – tevârîh > taqdimut - tevarîh), كشف الظنون (Kešf al - Zünûn > Kešf -üz - Zünûn):

Վարժություններ

1. Թարգմանե՛լ հետևյալ բառերը:

مبذول	مذهب	جاذب	ردالت	ردئيل
اذعان	ذمت	ذكر	ذليل	تذكرة
خدمت	تذلل	اذان	ذوق	ذكا
عذاب	ذات	ذريت	بذل	لذيد

4. Կարդա՛լ հետևյալ բանաստեղծությունը և թարգմանե՛լ հայերեն:

غزل

سکا سندن کلیر بر ایشده آنجاق داد لازمه
امیدک کس ظفردن غیردن امداد لازمه
حیاتکدن نندن هیچ اشتباه اتمزسک ای غافل
جهانده کوردیکک هر حالی استبعاد لازمه
چو جوقلقدن نیچون دور ایله مش انسانى استعداد
اکر هر مطلبک تحصیلنه فریاد لازمه
سنگ ابلیسدن فرقی ندر عندکده ای غدار
خدانک نعمتندن هر کس ابعاد لازمه
ذکا بر شعله درکیم شانی عالیدر تیزلدن
بولورسک اهل استغاده استعداد لازمه
قاییلما دهرک اغفالاتنه اخلاف بحثنده
سکا اول فنده وجدانک یتیر استاد لازمه
نه رتبه بڈل ایدرسه ک آرتار اول نسبتده محصولی
معارفدرجهانده بی نفاذ ایراد لازمه

نامق کمال

Բառարան

ذات (zat) - անձ

ذکر (zikr) - հիշատակում

ذوق (zevk) - ճաշակ

مذهب (mezhep) - ուղղություն, կրոն.
ուսմունք

جاذب (cazib) - գրավիչ, ձգողություն

ردالت (rezalet) - խայտառակություն,
ստորություն

ذمت (zimmet) - ստանձնում, պարտք

تذليل (tezelül) - խոնարհում

تذكرة (tezkere)- 1.տոմս, գիր,
հուշագրություն

ذھیره (zahire) - մթերք, պաշար

ذره (zerre) - հասիկ, փոքրագույն
մասնիկ

مذکور (mezkûr) - հիշյալ

مبذول (mebzul) - շնորհված, առաս
շատ

اذعان (iz'an) - հնազանդություն

ردیل (rezil) - խայտառակ, ստոր

ذليل (zelil) - ստորին, անարգ,
նվաստ

خدمت/خدمت (hizmet) - ծառայություն

ذکا (zeka) - ինտելեկտություն

اذان (ezan) - ազան, իսլամ. Աղոթքի
Կանչ

لذیذ (leziz) - համեղ

ذریعت (z üriyyet) - սերունդ,
Ժառանգորդներ

امداد (imdat/-dı) - օգնություն

استبعاد (istib‘ad) - հեռատեսություն

شعله (şu‘le) - բոց

مندرج (minder) - մինդար, բարձիկ

احتیاج (ihtiyaç/-cı) - կարիք, պահանջ,
անհրաժեշտություն

راف (raf) - դարակ

اصلاقی (ıslak) - թաց, խոնավ

بذل (bezl) - առատորեն բաշխում,
շնորհում

اغفالات (iğfalat)-պատրանք,
խաբկանք

عذاب (‘azab) - տանջանք,
չարչարանք

غافل (gafil) - անզգույշ, անխոհեմ,
անզետ

مطلب (matleb) - պահանջ,
նպատակ

صوفا (sofa) - բազմոց

صوقاق (sokak) - փողոց

یاصدیق (yastık/-ği) - բարձ

بوروشوق (buruşuk) - կնճռոտ,
ճմրթված

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆՄԵԿԵՐՈՐԴ

§ 68. ث ث ث ث (Se) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ث տառն ունի գրության նույն հիմքը, ինչ ٔ, ٓ, ٔ տառերը՝ վերջիններից տարբերվելով միայն տառի հիմքի վրա դրվող երեք կետով՝ ث: Արաբերենում արտահայտում է միջատամնային [θ] հնչույթը, որը բացակայում է օսմաներենի հնչյունական համակարգում: ث-ի հնչյունական բովանդակությունը թուրքերենում դարձել է [s]: ث տառն օսմաներենում օգտագործվում է միայն արաբական փոխառությունների գրության համար: ث-ն երկկողմանի կապակցվող տառ է՝ գրությունը բառասկզբում՝ ثابت, բառամիջում՝ عثمانلى, բառավերջում՝ ثالث: Թվային արժեքը՝ «500»: Օրինակներ՝ ثابت (sabit) - կայուն, հաստատուն, ثالث (salis) - երրորդ, عثمانلى (osmanlı) - օսմանյան, تشبث (teşebbüs) - ջանք, նախաձեռնություն:

§ 69. Արաբական քանակական ու դասական թվականները օսմաներենում

Օսմաներենում, բացի թուրք. թվականներից (տե՛ս և հմմտ § 65.) օգտագործվել են նաև արաբ. քանակական ու դասական թվականները.

Քանակական թվ. օր.

واحد/ واحد (vahid/ahad) - մեկ , اثنان/ اثنين (isnān/isneyn) - երկու, ثلاثة (selāse) - երեք, اربعة (erba‘a) - չորս, خمسة/ خمس (hamse/hams) - հինգ, ثمانية/ثمان (sitte) - վեց, سبعة/ سبع (seb‘a/ seb‘) - յոթ, عشرة/عشر (semaniye/seman) - ութ, تسعة (tis‘a) - ինը, عشرة/عشر (aşre/aşer) - տասը, عشرون/عشرين (işrin) - քսան, ثلاثين/ ثلاثون (selâsin/selâsun) - երեսուն, اربعون/اربعين (erba‘in/erba‘un) - քառասուն, خمسين/خمسون (hamsin/hamsun) - հիսուն, ستين/ستون (sittin/sittun)-վաթսուն, سبعين /سبعون (seb‘in/seb‘un) - յոթանասուն, ثمانون /ثمانين (semanin/semanun) - ութսուն, تسعون/تسعين (tis‘in/ tis‘un)-իննսուն, الف (elf) - հարյուր, مائة/مئة (mie)-հարյուր,

Դասական թվ. օր.

اول (evvel) - առաջին, ثانی (sani) - երկրորդ, ثالث (salis) - երրորդ, رابع (rabi‘) - չորրորդ, خامس (hamis) - հինգերորդ, سادس (sadis) - վեցերորդ, سابع (sabi) - յոթերորդ, ثامن (samin) - ութերորդ, تاسع (tasi‘) - իններորդ, عاشر (âşir) - տասներորդ:

Դասական շրջանում օսմանական տարեթվերը թուրք. գրքերում ներկայացվել են արաբ. մոդելով՝ կապակցվելով շաղկապով: Օրինակ՝ Հիջրի 634թ.՝ اربعه و ثلاثين و سته و منه ده (erba’ ve selasin ve sitte mie’de):

§ 70. Ամիսների անվանումները

Հիջրայի լուսնային օրացույցի ամիսների անվանումներն արաբական են: Օսմանյան արխիվային փաստաթղթերում այս ամսանունները տրվում են կրճատ ձևով տրվել:

Ամսանուններ	Գրությունը	Կրճատ ձևը
Muharrem	محرم	م
Safer	صفر	ص
Rebî'ülevvel	ربيع الاول	را
Rebî'ülâhire	ربيع الاخره	ر
Cumâdelûlâ	جمادى الاول	جا
Cumâdelâhire	جمادى الاخره	ج
Receb	رجب	ب
Şa'ban	شعبان	ش
Ramazân	رمضان	ن
Şevvâl	شوال	ل
Zilka'de	ذى القعدة	ذا
Zilhicce	ذى الحجه	ذ

Cumâdelûlâ և cumâdelâhire ամիսների անվանումներն օսմաներեն - թուրքերենում գործածվել են համապատասխանաբար cemâziyelevvel և cemâziyelâhir ձևերով և որոշ տեքստերում գրվել են թուրքական արտասանության համաձայն:

Օսմանյան տեքստերում օգտագործվել են տոմարին առնչվող որոշ քարացած արտահայտություններ, որոնք ներկայացվում են ստորև.

غره (gurre) - Ամսվա առաջին օրը

سلخ (selh) - Ամսվա վերջին օրը

اوانل (evâil) - Ամսվա 1-10 օրերը

اواسط (evâsit) - Ամսվա 11-20 օրերը

اواخر (evâhir) - Ամսվա 21-30 օրերը

Եռամսյակները կարող են արտահայտվել հետևյալ կերպ.

Muharrem - Safer - Rebî'ülevvel - مصر - masar

Rebî'ülâhire - Cumâdelûlâ - Cumâdelâhire - رجج - recec

Receb - Şa'ban - Ramazân - رشن - reşen

Şevvâl - Zilka'de - Zilhicce - لذذ - lezez

Արաբերենում فى նախադրությունը (ունի հայ. «մեջ» իմաստը՝ համապատ. հայ.՝ ներգոյական հոլովի, թուրք.՝ տեղի հոլովի գործառույթ) օգտագործվել է տարեթիվ նշելու համար.

جانپولاد بك اوغلى حسين موصل بکلربکيسی اولدی، مبالغه التزام و حدایا ایله فی اوسط شوال سنه ۹۹۵.

Օսմանյան կայսրությունում ֆինանսական փաստաթղթերում օգտագործվել է նաև (365 օր ունեցող) արևային օրացույցի համակարգը, որը հայտնի է Rumî կամ Malî անուններով: Այս օրացույցով տարվա սկիզբ է համարվում մարտի 1-ը.

مارت (Mart) - մարտ

نيسان (Nisan) - ապրիլ
 مايس (Mayıs) - մայիս
 حزيران (Haziran) - հունիս
 تموز (Temmuz) - հուլիս
 أغسطس (Ağustos) - օգոստոս
 ايلول (Eylül) - սեպտեմբեր
 تشرين اول (Teşrin-i evvel) - հոկտեմբեր
 تشرين ثانى (Teşrin-i sâni) - նոյեմբեր
 كانون اول (Kanûn-ı evvel) - դեկտեմբեր
 كانون ثانى (Kanûn-ı sâni) - հունվար
 شباط (Şubat) - փետրվար

Վարժություններ

1. Թարգմանն ի հետևյալ բառերը:

ثمره	حرث	امثال	ثنا
ثبات	عبث	آثار	ثانى
ثابت	وارث	اثواب	ثروت
تمثال	بحث	عثمان	ثقلت
ميراث	اثبات	ثلاث	مثبت
رمضان	حوادث	حادثه	ثواب
كثرت	اثير	ثالث	تشبث
باعث	تمثيل	تأثير	ثاقب

2. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հետևյալ նախադասությունները:

بو ادعای توئیق ایدن قوتلی بر مثالدر.
دلیلکه بویوک حادثه لرك سبب اولدیغی سویله نیرسه ده ارنیت دهامهم بر سببدر.
مثبت می منفی می یارین نتیجیمی ایستهرم.
اکثریا بیاض بلوز، بیاض یلدرمه کییردی.
ایلك اثرم رشدیعه ایکن یازدیغم “تمثیل و تمثیل” نامنده بر پیه سدر.
حرب اثناسنده سائر قوتلرك تأثری دهام چوق آرتمشدر.
ثاقب بسیط فقط کوزل مثاللرله ایضاحه باشلادی.

3. Կարդա՛լ հետևյալ բանաստեղծությունը և թարգմանե՛լ հայերեն:

سس سز کمی

آرتیق دمیر آماق کونی کل میشسه زماندن
مچهوله کیدن بر کمی قالقار بو لیماندن
هیچ یولجیسی یوقمش کبی سس سزجه آیر یول
صالانماز او قالقیشده نه مندیل نه ده بر قول...

یحیی کمال

4. Հետևյալ քանակական թվականներն արտահայտե՛լ արաբ. համապատասխան նշաններով և գրե՛լ արաբատառ:

- 25 _____
- 36 _____
- 743 _____
- 564 _____
- 452 _____
- 257 _____
- 856 _____
- 925 _____
- 1027 _____
- 365 _____
- 658 _____
- 526 _____
- 358 _____

Բառարան

ثابت (sabit) - կայուն, հաստատուն	ثالث (salis) - երրորդ
عثمانلى (osmanlı) - օսմանյան	تشبث (teşebbüs) - ջանք, նախաձեռնություն
امثال (emsal) - օրինակներ, նմաններ	ثنا (sena) - գովեստ, դրվատանք
حراث (hars) - հերկում, մշակում	ثمرة (semere) - արդյունք, պտուղ
آثار (asar) - հետքեր, ոստնահետք	ثانى (sani) - երկրորդ
عبث ('abes) - անօգուտ բան, սնոտիություն, իզուր	ثبات (sebat) - հաստատակամություն
اثواب (esvab) - հազուստներ, զգեստներ	ثروت (servet) - հարստություն
تمثال (timsal) - պատկեր	ثقلت (siklet) - ծանրություն, Նեղություն
ثلت (sülüs) - մեկ երրորդ	بحث (bahis/-hsi) - քննարկում, զրույց, բանավեճ
ايضاح (izah) - բացատրություն	مثبت (müspet) - դրական, Հաստատական
اثبات (ispat) - փաստարկ, ապացույց	ميراث (miras) - ժառանգություն
حادثة (hadise) - դեպք, պատահար, իրադարձություն	ثواب (sevap/-bi) - բարերարություն
حوادث (havadis) - դեպքեր, իրադարձություններ	مجهول/مجهول (meçhul) - անծանոթ, անհայտ
اثير (esir) - (քիմ.) եթեր	كثرت (kesret) - լիություն, բազմություն
تاثير (te'sir) - ազդեցություն	ثاقب (sakıb) - ծակող, թափանցող
باعث (ba'is) - պատճառ, կապ, կապակցություն	تمثيل (temsil) - նմանեցում, տպագրում
تأثير (teessür) - վիշտ, ցավ	توصيق (tevsik) - հաստատում

ارثيت (irsiyyet/irsiyet) - ժառանգականություն	مثال (misal) - օրինակ, պէս, նման
تشبث (teşebbüs) - նախաձեռնություն	منفی (menfi) - արքայալ, բացասական
احد/واحد (vahid/ahad) - մեկ	اثنان/اثنان (isnan/isneyn) - երկու
ثلاثة (selâse) - երեք	اربعه (erba'a) - չորս
خمس/خمسه (hamse/hams) - հինգ	سته (sitte) - վեց
سبع/سبعه (seb'a/ seb') - յոթ	ثمانیه/ثمان (semaniye/seman) - ութ
تسعه (tis'a) - ինը	عشره/عشر (aşre/aşer) - տասը
عشرين (işrin) - քսան	ثلاثين/ثلاثون (selâsin/selâsun) - երեսուն
اربعين / اربعون (erba'in/erba'un) - քառասուն	خمسون/خمسون (hamsun/hamsin) - հիսուն
ستين/ستون (sittin/sittun) - վաթսուն	سبعين/سبعون (seb'in/seb'un) - յոթանասուն
ثمانين/ثمانون (semanin/semanun) - ութսուն	تسعين/تسعون (tis'in/ tis'un) - իննսուն
مانه/منه (mie) - հարյուր	الف (elf) - հազար
اول (evvel) - առաջին	ثانی (sani) - երկրորդ
ثالث (salis) - երրորդ	رابع (rabi') - չորրորդ
خامس (hamis) - հինգերորդ	سادس (sadis) - վեցերորդ
سابع (sabi) - յոթերորդ	ثامن (samin) - ութերորդ
تاسع (tasi') - իններորդ	عاشر ('aşir) - տասներորդ
وارث (varis) - ժառանգորդ	

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

§ 71. ژ ژ ژ ژ (Je) տառի գրության և արտասանության կանոնները

ژ տառն օսմաներենի գրային համակարգ է մտել պարսկերենի միջոցով, արաբերենում այն բացակայում է: Համապատասխանում է ժամանակակից թուրքերենի [j]-ին, հայերենի [ժ]-ին: Օգտագործվել է բավական հազվադեպ՝ միայն պարսկ. և եվրոպ. փոխառություններում: ژ տառն ունի նույն գրության հիմքը, ինչ ج և ز տառերը՝ վերջիններից տարբերվելով միայն տառի հիմքի վրա դրվող երեք կետով՝ ژ: ژ-ն միակողմանի կապակցվող տառ է, գրությունը բառակազմում՝ **اله** (ale), բառամիջում՝ **بژ**, բառավերջում՝ **ژ**: Օրինակներ՝ **اله** (jale) - ցող, **ژورنال** (jurnal) - զեկույց, զեկուցագիր, մատնագիր, **ژرف** (jerf) - խոր, խորունկ:

§ 72. Գոյականի կապակցման ձևերն օսմաներենում

Օսմաներենում կիրառվել են ինչպես թուրքերենի, այնպես էլ պարսկերենի և արաբերենի գոյականների կապակցման ձևերը: Գոյականների՝ թուրք. կապակցության առաջին ձևում հատկացուցիչը ստանում է սեռական հոլովի ածանց՝ **ک** (-in, -in, -un, -ün), **نک** (-nin, -nin, -nun, -nün), իսկ հատկացյալը՝ երրորդ դեմքի պատկանելության ածանց **ی** (-i, -i, -u, -ü), **سی**

(-si, -si, -su, -sü): Օրինակ՝ آدمک ادی (adamin adi)- մարդու անունը: Հատկացուցիչը, որպես կանոն, նախորդում է հատկացյալին: Գոյականների կապակցության երկրորդ ձևում գոյականները կարող են գտնվել ինչպես որոշիչ-որոշյալի, այնպես էլ հատկացուցիչ-հատկացյալի հարաբերության մեջ: Այս դեպքում լրացում-գոյականը սեռական հոլովի ածանց չի ստանում, իսկ լրացյալ-գոյականը ստանում է երրորդ դեմքի պատկանելության ածանց: Օրինակ՝ بايرام كونی (bayram günü)- տոնական օր: Գոյականների կապակցության երրորդ ձևում ինչպես լրացյալը, այնպես էլ լրացումն ածանց չեն ստանում: Այս դեպքում ընդգծվում է առարկայի նյութական, որակական հատկանիշը: Օրինակ՝ دمیر قاپو (demir kapu/kapı) - երկաթե դուռ:

Օսմաներենում հաճախ օգտագործվող քերականական կառույց է պարսկ. **իզաֆեթը** (اضافه izafet, թրգմ.՝ «ավելացում», «հավելում»): Պարսկերենում և արաբերենում գոյականի կապակցություններում (ի տարբերություն հայերենի, ինչպես նաև ժամանակակից թուրքերենի) որոշյալը նախորդում է որոշչին, հատկացյալը՝ հատկացուցչին: Պարսկերենի և արաբերենի անվանական (գոյականական և ածականական) կապակցություններում լրացման և լրացյալի կապը ցույց է տրված ստորև.

Ev (տուն) և kapı (դուռ) բառերով թուրքերեն գոյականական կապակցություն կազմելիս կունենանք հետևյալ պատկերը.

Այստեղ հատկացյալը **kapı** բառն է, և դրված է վերջում: **Bâb** «դուռ» և **beyt** «տուն» նույն իմաստ գոյականների պարսկերեն կապակցությունը ունի հետևյալ կաղապարաձևը.

Այս կապակցության մեջ ևս հատկացյալը «դուռ» իմաստն ունեցող **bâb** բառն է, սակայն շարադասությունը ժամանակակից թուրքերենից տարբեր է: Որոշյալը որոշչին, հատկացյալը հատկացուցչին կապակցվում է **اضافه**-ի ցուցիչի (**izafet kesresi** ◌) միջոցով, որն ավելանում է հատկացյալին և շեշտ չի կրում:

Իզաֆեթային կապակցությունն ընթերցվում է առանց ընդհատման: Օրինակ՝

باب بيت (**bâb-i beyt**) - տան դուռ

دين اسلام (**dîn-i İslam**) - իսլամական կրոն

شهر استانبول (**şehr-i İstanbul**) - Ստամբուլ քաղաք

Պարսկ. իզաֆեթի գրության ձևերը.

Իզաֆեթային կապակցության մեջ իզաֆեթն արտահայտվում է՝

1. առանց գրավոր խոսքում ցուցիչը նշելու, եթե հատկացյալը վերջանում է բաղաձայնով, օրինակ՝

باب بيت (**bâb-i beyt**) - տան դուռը

شهر استانبول (**şehr-i İstanbul**) - Ստամբուլ քաղաքը

2. *ی* տառի գրությամբ, եթե հատկացյալը (որոշյալը) վերջանում է *و* և *ا*, ձայնավորներով, ինչպես՝

اعدای دين (**eda-i din**) - կրոնի թշնամիները

اردوی همایون (**ordu-i humayun**) - սուլթանական բանակ

شعراى عثمانیه (**şuara-yı Osmaniyye**) - օսմանյան բանաստեղծներ

3. *ء* նշանով, եթե հատկացյալը (որոշյալը) վերջանում է ձայնավոր հնչույթ արտահայտող *օ* տառով.

دیدهء کریان (**dide-i giryan**) - լացող աչք

خانهء پدر (**hane-i peder**) - հայրական տուն

4. *ء* նշանով, եթե հատկացյալը (որոշյալը) վերջանում է ձայնավոր հնչույթ արտահայտող *ی* տառով.

كشْتىء نوح (keštî Nûh) - Նոյյան տապանը

مثنوىء مولانا (Mesnevî-i Mevlânâ) - Մեվլյանայի «Մեսնևին» (Մեվլյանայի՝ Ջելալեդդին Ռումիի ստեղծագործությունը՝ «Մեսնևին»):

Արաբերենում թե՛ կապակցական դերանունը, և թե՛ համապատասխան հարակցված անվանաձևը կարող են առդրվել մեկ այլ անվանը՝ վերջինիս հետ կազմելով լծորդական կապակցություն (الإعْضَافَةُ): «Արաբական իզաֆեթը» (որպես ազատ շարահյուսական բառակապակցություն) առկա է օսմաներեն ստեղծագործությունների անվանումներում, տիտղոսներում և այլն: Օրինակներ՝ دار الفنون (Dar-ül fînun) - համալսարան (բառացի թրգմ.՝ «գիտությունների տուն»), دار السلطنة (Dar-üs Saltana) - Ստամբուլ (բառացի թրգմ.՝ «սուլթանության տուն»): Ինչպես նշվել է երեսուներորդ դասում, արաբ. ال որոշիչ հոդի ل բաղաձայնը, արտաբերվում է այնպես, ինչպես իրեն հաջորդող «արևային» (առնմանող) բաղաձայնը: Եթե որպես որոշյալ հանդես է գալիս կապական անուն-մակբայ - նախադրություն (ինչպես قبل kabl-մինչև, առաջ, بين beyn-միջև, մեջ), որոշիչ հոդի ձայնավորը պահպանվում է և արտաբերվում է՝ կախված նախորդող բաղաձայնից: Օրինակ՝ قبل التاريخ (kabl-et-tarih)- նախապատմություն, بين الملل (beyn-el-milel) - ազգամիջյան (հմմտ. uluslararası) قبل الملاد (kablemilad) - Մեր թվարկությունից առաջ (Հիսուս Քրիստոսի Ծնունդից առաջ):

Վարժություններ

1. Թարգմանն՝ ի հետևյալ բառերը:

ճանաչում	պլաշ	ճան	ճանաչում
ճանաչում	բաճառ	ճան	ճանաչում
ճանաչում	ճանաչում	ճան	ճանաչում
ճանաչում	ճանաչում	ճանաչում	ճանաչում
ճանաչում	ճանաչում	ճանաչում	ճանաչում
ճանաչում	ճանաչում	ճանաչում	ճանաչում
ճանաչում	ճանաչում	ճանաչում	ճանաչում
ճանաչում	ճանաչում	ճանաչում	ճանաչում

2. Հետևյալ անվանական կապակցությունները թարգմանն՝ ի հետևյալ օսմաներեն:

Օսմանյան պետություն	
Բանաստեղծության իմաստ	
Օսմաներեն լեզու	

Հույն բնակչություն	
Երևակայական աշխարհ	
Պետական աստիճանակարգ	
Պետական դրոշ	
Իսլամական կրոն	
Իզմիր քաղաքը	

3. Կարդա՛լ և հայերեն թարգմանե՛լ հետևյալ նախադասությունները

ژاندارمه‌لر خیرسزی یاقالادیلر .
 ژاپونیه بزدن چوق اوزاق بر یردر.
 پولیس دون یانغین ایچون بر ژورنال آدی.
 ژاله ژیمناستیک یاپار.
 ژولیده مژکانی چوق سور.

4. Կարդա՛լ և թարգմանե՛լ հայերեն:

و سنه ۹۹۲ رجبک غره سنده طونانمای همایون ایله عاسکر منصوره یه سردار و سپهسالار اولان وزیر دلیر...

و سلخ جمادی الاولیده، سنه ۹۹۵ ، شیخ الاسلام... چپوی زاده افندی، مرض حمی و بانیهدن آفیت بولامایوب... دار عقبی یه انتقال ایلدی.

أوانل شهر ربیع الاولده و لایت بصره بکلر بکیسی اولان مرحوم محمد پاشالو سنان پاشا رفع بویوریلدی.

و واسطه شهر رمضانده اهل عصیان و هواده دین یوقسوللری و معصیت مبتلا لری بدبختلر هدم عرض دین مبین اولادیمیوب عننیة فواحشله فسق و فجوره جرأت ایللیوب مجلس ایله باصیلغمین بش نفر عورتلر سیاست اولونوب دریایه آتیلدی. و بر لوندک بوینی اورولدی و ایکی نفر جلب سپاهی لیرک علوفهلری قطع اولونوب حبس اولوندی. و میخانه لر ده نه دکلو خمر بولوندیسه شکست اولوب قاپولری میخلاندی.

و اواخر شهر محرمدده خزینهء محروسهء حلب و شامدن استجال حکملریله تحصیل ماله کیدن اوزون احمد چاوش و بالیقچی زاده مصطفی چاوش کلدی لر. مقاطعاتدن بر مقدار فیلولری یتیشدرمکله نیچه بیک مشقتله لڈذ علوفه سی ویرلدی.

و سنه ۱۰۰۱ شهر ربیع الاخره سنک یکر می اوچنجی صالی کونی ایلک دیوان همایونده مصر علوفه سی چیقوب یکیچری طائفه سی یوز بش کیسه آلوب...

و ایشبو واجب رشن علوفه سی جڈ و جهد و سعی موفور ایله شب قدرده چیقوب خلق عالمه سبب راحت اولدی. یوز سکسن یوک یالکز یکیچری طائفه سنه ویرلدی. هیچ بر تاریخده اولمامشدر.

اواخر ذی الحجه ده اسکدارده آچیق تر به محله سنده حریق وقوعه کلوب روزکار دخی شدتلی اولدیغندن بدی ساعت قدر ممتد و پک چوق خانه و دکانلر محترق اولمشلردر.

مژگان (müjgan) - թարթիչ, արտևանունք	رژيسور (rejisor) - ռեժիսոր
پروژكتور (projektör) - լուսարձակ	ژلاتين (jelatin) - ժելատին
ژونتورک (jöntürk) - երիտթուրք	شاتتاج (şantaj)-շանտաժ, սպառնալիք
ژه اولوژی (jeoloji) - երկրաբանություն	پهیزاج (peyzaj) - բնանկար, բնապատկեր
اژدها (ejderha) - վիշապ	ممتد (mümtet) - ձգվող, տևական, տևող
ژولیده (jülide) - թնջուկ	پژمورده (pejmürde) - պատառոտված, զզգված
پاتیناژ (patinaj) - սահք	ژنهراتور (jeneratör) - գեներատոր
ژيلىت (jilet) - ժիլետ	ژهست (jest) - ժեստ
ژنهراլ (jeneral)-գեներալ	ژيمناستیک (jimnastik) - մարմնամարզություն
منصوره (measure)- (իզ. սեռ) հաղթական	آزائده (ajanda) - օրագիր, նոթատետր
سيهسالار (sipeh-salar) - սպարապետ, (հեծել.) հրամանատար	طونانما (donanma) - նավատորմ
همايون (humayun) - կայսերական, օրհնյալ	عاسکر ('asakir) - զինվորներ
محترق (muhterik) - հրկիզած, այրած	طائفه (taife) - խումբ, դաս, սեռ, դասակարգ
دار (dar) - երկիր, քաղաք, աշխարհ	انتقال (intikal) - փոխանցում, փոխադրում
بکلبه (beylerbey) - բեյլերբեյ	رفع (ref 'a) - բարձրացում
اهل (ehl) - ժողովուրդ, բնակիչ	مبتلا (mübtela) - բռնված, գերված, վարակված
معصيت (masiyyet) - մեղք	عقبى ('ukba) - հանդերձյալ աշխարհ
فجور (fücür) - մոլորություն, անզգամություն	فواحش (fevahiş) - ամոթալի (բաներ), անթույլատրելի սխալներ, պոռնիկներ

عورت ('avret) - կին, կողակից

لوند (levent/-di) - կամավոր, ասպետ,
Ջինվոր

ميخانه (meyhane) - գինետուն

خمر (hamr) - գինի

يکچری (yeniçeri) - ենիչերի

مقاطعات (mukadaat) - խզում, ընդհատում

جرات (cüret) - համարձակություն,
հանդգնություն

جلب (celb) - գրավում, կոչում

علوفه ('ulufe) - կեր

میخلانمق (meyhlanmak) - գամվել, մեխվել

شکست (şikest) - կոտրած, բեկյալ,
սպարտություն

مصطفى (Mustafa) - Մուսթաֆա,
Ընտրյալ (Մուհամմեդ Մարգարեի
սպասվանուն)

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆ ՏԵՔՍԵՐ

نصر الدين خوجه

خواجه يه آى يکى اولدقده اسکيسنى نه ياپار لر ديمش لر. خواجه دخى قير پار لر يلديز ياپار لر ديمش.

بر کون خواجه بر کويده اى آدم لر بيلمش اولکز که بو کويک هواسى ايله بزم شهرک هواسى بر در، ديمش. نه دن بيلدک ديبه نلره بزم آق شهرده نه قدر يلديز وار ايسه بو کويده ده او قدر يلديز وار، ديمش.

بر کيجه خواجه يه دوشنده طقوز آچه وير مش لر. خواجه هله اون آچه ايدک ديو غوغا ايدرکن اويانوب باقار که النده بر نسنه يوق. همان کوز لر ينى قپايوب النى اوزاته رق کتورک بارى طقوز آچه اولسون ويرک، ديمش.

خواجه بر کون ايرماق کنارنده اوتوررکن اون دانه کور آدم لر کلير. کنديلرينى ايرماق دن کچرمک ايچون خوجه برر پوله بازارلق ايدر لر. خواجه بونلرى کچررکن برينى ايرماق طوپار لايوب کتورر. کور لر باغرمغه ايله باشلاينجه خواجه نيچون باغروب چيغير يورسکز؟ بر پول اکسيک ويرک ديمش.

بر کون خواجه اونده اوتوررکن قیویی بر آدم قالفار. کیمدر او؟ دیدکده بر آز آشاغی کل بر دیه جکم وار، دیر بر دخی آشاغی اینه رک نه ایستورسک دیر. او آدم زوکوردم یاردم ایسترم دیر. خواجه دخی یوقاری کل دیر. اول آدم کلکده خواجه تگری ویرسون دیر. اول آدم نیچون آشاغیده دیمه رکدیدکده خواجه یا بن یوق. ارده ایکن سن نیچون دیمه دک دیمش.

برکون خواجه اوینه اوچ وقیه ات آله رق قاریسنه بونی پیشور دیو سویلر. قاریسی دخی پیشوره رک یالکز کندیسی یر. آقشام اولوب خواجه کتور شواتی بیه لم دیو قاریسنه سویله ینجه قاریسی دخی اتی کدینک دیدیکنی سویلر. خواجه قالفوب کدییی تاتار، کدی اوچ وقیه کلدیکنی خواجه کوره رک قاریسنه آ یالانجی اکر بو کدی ایسه ات نره ده، اکر ات ایسه کدی نره ده در.

بر کون خواجه دکرمه کیدر. دکرمده الک چوالرندن بغدای چاله رق کندی چوالنه طولدرمقده ایکن بونی دکرمنجی کورر، نه یاپیورسک دیو بقه سندن طوتار. خواجه دخی آمان دکرمنجی بن شاشقینم، اکسیکمه باقمه دیدکده دکرمنجی شاشقینسک ده نیچون کندی چوالکن بشقه لرینک چوالنه بغدای قویمزسک دیدکده خواجه بن بر دیدکده شاشقینم، اکر دیدیککی یاپارسه م ایکی شاشقین اولورم دیمش.

بر کون خواجه یی عورتی اینجیتمک ایستر. صبیاق چوربایی اورته یره قویوب بر قاشیق چوربادن، ایچر بوغازی یانوب کوزلرندن یاش کلور. خواجه آقاری نه اولدک یوقسه چوربا صبیاق می دیدکده عورتی یوق افندی بابام چوربایی چوق سوردی ده کولمه او کلدی، آنک ایچون اغلاردم دیر. خواجه دخی کرچک صانوب چوربادن بر قاشیق ایچنجه

بوغازی یانوب اغلامغه باشلار. قاریسی نه اولدک دیدکده خواجه آنک باباک اولوب
چوربادن ده سنک صاغ قالدیغکه آغلارم دیمش.

بر کون بر قادین خواجه یه بر کاغد ویروب خواجه افندی سزه یالوارم که شو کاغدمی
اوقویکز. مکر بو صره ده خواجه دخی اوقومق بیلمز ایمش. اوتاندیغندن اوقومق بیلیم دییه
میوب قادیندن کاغدی آله رق دولتو عنایتلو افندم حضرتلری سوزلری ایله بر دوستک بر
دوسته یازه جغی بر کاغد کبی اوقومغه باشلاینجه قادین آ افندی بو اوپله بر سو کیلی کیمسه
دن کلمش کاغد اولمیوب آنجق بزم اوک طاپو کاغدیدر دیدکده آه جانم افندی اوپله سویله سه
ک آ که سکا طاپو کاغدی کبی اوقویه یم دیمش.

بر کون کویدن بر کوپلو خواجه یه بر طاوشان کتورر. خواجه کویلییی آغرلیوب چوربه
یدیرر. بر هفته صکره ینه کلور، خواجه ینه آغرلار. بر قاچ کون صکره بر آز آدملر
کلوب قونوق اولمق ایسترلر، خواجه سز کیملر سکز دیدکده اونلر بز طاوشان کتورن آدمک
قومشولرییز دیرلر. خواجه بونلره ده آغرلق ایدر. بر قاچ کون صکره ینه بر قاچ آدم کلیر.
خواجه کیملر سکز دیدکده اونلر طاوشانی کتورن آدمک قومشولرینک قومشولرییز دیمش.
خواجه خوش کلدیکز دیوب بونلرک اوکلرینه بر بلقراچ صو کتورر. بو نه در دیدکلرنده
خواجه بو طاوشانک صوینک صویی در دیمش.

بر کون خواجه بر یشیلک باغچه سنه کیره رک بولدیغی حاووج، شلغم، طورپ کبی
اوتلری بولوب قویبنه، چواله طولردیغی صره ده باغچه جی کلیر، خواجه یه یاقلاشه رق
بوراده نه کزیورسک دیه صورنجه خواجه نه دیه جکنی شاشیروب باغچه جیه اوغل هانیا
کچن کونلر اسن او قاصرغه یوقمی؟ اشته بنی بورابه آندی ایدی دیر. باغچه جی طوتالم که
اوپله اولسون، یا بونلری کیم یولدی دیدکده اوت اوت بن یولدم، چونکه قاصرغه نک

کوچلی اولوب بنی اورادن اورایه آتدیغندن هر هانکی اوته یاپشدم ایسه المده قالدی دیر. باغچه جی قزه رق یا بونلری چواله، قوینکه کیم طولردی دیمه سی اوزرینه اشته بوراسنی بن ده دوشنیورم یا دیمش.

خواجه اوروج آیی کلدکده آیک قاچی اولدیغنده یاکلما مق ایچون بر چوملکه هر کون برر طاش آته رق کونلرک صایبسنی بللرمش. خواجه نک اوافق قزی ده باباسنک چوملکه طاش آتدیغنی کوره رک بر آوج طاش آتمش. اوروج آینک یکرمی بشنجی کونی حریفک بری خواجه دن بوکون آیک قاچی دیو سورار، خواجه ده آز جق اکلن قاچی اولدیغنی سکا طوس طوغرو سویلیه یم دیه رک اوه کلیر، چوملکده کی طاشلری برر برر صایوب یوز یکرمی کورنجه بن اکر بونلرک هپسی سویلسه م بکا کولرلر و سن دلی اولمشسک دیرلر. ایوسی بر آز آشاغی اولسون سویلرم دیه رک کیرو کلوب بو کون آیک قرق بشی اولمش دیر. اوراده بولنانلر جانم خواجه افندی، آیک هپسی اوتوز کوندر، سن نصل قرق بشی اولمش دیپورسک؟ دینجه خواجه آ قردشلر، آشاغی بیله سویلدم. اکر چوملکده کی طاشلرک صایبسنه باقارسه کز بو کون آیک یوز یکرمی سیدر دیمش.

حکایهء حلواجی کوزلی

روایان اخبار و ناقلان آثار شویله روایت ایدرلر که زمان اوانلده بر خاتونک دار دنیاده قیمتلو اوغلی ایله بر کریمه سی وار ایدی بونلرک هیچ زوقاقلره چیقارمز ایدی بر کون قوجه سی ایله اوغلی حجازه کتمکه نیت ایدوب یاھو قیزم ایله سنی مؤذنه امانت ایلدم. بر شی اقتضا اولور ایسه مؤذن آلبورسک دیدی اورادن حلالشوب بابا اوغول چیقوب حجازه کیتدیلر بز کله لم مؤذینه برکون مناره یه چیقوب اذان اوکور ایکن امانت اولان قیزی باغچه سنده صو چکرکن کوردکنده اولساعت قیزه عاشق اولوب ارتق تحملی قالمدی اورادن حانه سنه کلوب ساکن اولدی اولکیچه قومشولرندن بر اختیار خاتون چاغروب ختاباً ای والددهه آل شو اون التونیده حجازه کیدن مرقومک قیزی سندن ایسترم دیدی خاتون دخی ختاباً ای اوغلم والده سی آنی هیچ بر یره چیقارمز برامشکلجه در دیدی امان والده نه اولور ایسه سندن اولور دیدکده خاتون ختاباً اوغلم یرک وارمی شاید کولکنی ایدر ایسه م نره یه کتوره یم دیدکده مؤذن ختاباً والده یارین بن فلان یرده بر حمام طوتارم ایچنه دخول ایدوب اوراده سزی بکلرم یارین سن قولتوغنه یلانده بر بوغچه آلوب طوغری اول خاتونک خانه سنه کیدرسن بالتقریب خاتونی قاندیروب قیزی بکا کوتوره سین دیدی بوراده بوکا قرار قیلدیلر صباح اولدقده مذکور خاتون یلانندن قولتوغنه بر بوغچه آلوب طوغری اول خاتونک خانه سنه کلدی قیزک والده سنه ختاباً والده بو کون فلان یرده بر حمام کشاد اولمش و خوب اواز چنکیلر و حسن جمال قیزلر کیدوب هم بیقانه جقلر و هم دخی چنکیلری تامشا ایدجکلر مخصوص خاکپای عالیلریکزه تشریف بیوردقکه کریمه کزی آلوب مذکور حمامه کتوره یم تا که امثال و اقرانلری ایله ذوق ایلیوب برامشکلجه کولی آچلسون ینه ایشام اولدقده کریمه کزی کوزلجه کتوررم دیدی خاتون ختاباً والده بنم قیزم بو آنه قدر هیچ بر یرلره چقمش انسان دکلدر باباسی دخی حجازه کیده لی هنوز بو کون ایله ایکی کوندر صکره خلق دیرلر که قیزک باباسی کیتدیده کندیلری زقاقلره دوشدیلر دیو تعیب ایدرلر دیدی بو جادو ختاباً والده سنک کریمه کی حمامه کتوره یورم دیگر یره دکله قومشولر تعیب ایلسون بو قدر قومشولرک قیزلری کیدرلر سزک قیزکز محبوب قالمسون رخصت عالیلرکز اولور ایسه کریمه کز ایله کیدرز دیدی هر نصل ایسه بالتقریب خاتونی

قاندیروب اورادن آلوب طوغری مؤذینک طوتدیغی حمامه داخل اولدیله ایچرویه دخول ایدوب شمده قیز چار گوشه یه نظر ایدوب کمسه لر یوق خاتونه ختاباً سز مدح ایتدیکیکز حمام بو میدر هیچ کمسه لر یوقدر دیدکه خاتون ختاباًه قیزم دها ارکندر شمدن صکره کلورلر سز ایچرو کیروب غلبه لق اولمادن بر یرده منتظر قله سین دیدی قیز دخی صحیح ظن ایدوب اوراده صوینوب ایچرو دخالت ایلدی خاتون دخی اورادن چیقوب اوینه کیدر بز کله لم قیزه سیجاقلغه کیردیکی وقت بر ده بقار که کندی محله سنک مؤذینی اوراده در شمده قیز بونی کورنجه عقلی باشندن کیتدی همان کندینی طویلوب ختاباً مؤذن افندی ایشتدک که بو حمامده چنکیلر اوینایه جق ایمش مدح ایتدیکیکز حمام بو میدر دها کمسه لر یوق دیدکه مؤذن ختاباً سلطانم کمسه لر کلمز ایسه بز ایکیمز بیقنوب ذوق ایده رز دیدکه شمده قیز ختاباً اولا سن بنی بیقاده صکره بن سنی بیقارم دیدکه شمده مؤذن بوکا راضی اولدی مؤذن طوتوب قیزی قورنه باشنده کوزلجه بیقادی صکره قیز ایدر کل بن سنی بیقارم دیدی مؤذن دخی اوکنه اوتوروب قیز بیقماغه شروع ایلدی صابون ایله باشنی زیاده سیله کویپدی مؤذینک کوزلری قپالو اورادن قیز قورناله کیدوب تکمیل صولرینی طشره یه دوکدی نه مقدار موصلق وار ایسه کافه سنک آغزینی برر بز ایله طبقاره رق باق انسان نصل بیقانورمش دیه رک حمامک صغوقلغنه چیقوب نه مقدار نعلین وار ایسه کافه سنی بر پشتمال ایچنه قویوب طوغری مؤذنک یاننه کلدی باشنه کوزینه پات کوت اوپله بر دوکدیکه مؤذنک فریادی آسمانه چیقدی حاصلی کلام مؤذن یره دوشوب بایلدی اورادن قیز طشره چیقوب البسه لرینی کیوب طوغری خانه سنه کلدی شمده والده سی ختاباً قیزم حمام نصل ایدی دیدکه قیز دخی نیتتی بوزمیوب والده پک کوزل امثالسز بر حمام ایدی دیدی بونلر بوراده ساکن اولسون بز کله لم مؤذنه بر وقتدن صکره آیلوب ایکی کوزی قپالو قورنه نک باشنه کیدر طاسی طالدیروب ذره مقدار صو یوقدر موصلغی آچوب بقار که صو کلمز حاصل کلام تکمیل قورنه لری طولاشوب هیچ بریسنده صو بوله مز بونک اوزرینه حمامی کلوب بونی بویله کورنجه ختاباً مؤذن افندی نه اولدی سکا بویله باشین کوچک ایچنده قالمش دیدکه مؤذن ختاباً اه حمامی افندی قورنه لرده اولان صو ایله باشمی بیقارم ایچون کوزی قپالو کیدوب صو ارادم ایسه ده بوله مدم اولدن اونتمشم آچمغه دیدی اورادن حمامی موصلیغک بریسنی آچدی مؤذن بیقنوب طشره یه چیقدی البیسهلرینی

کیوب طوغری حانه سنه کلدی هیچ بر یری طوتمز یاره ایچنده نامزاج یاندی قیزدی انتقام المق ایچون بر کون قیزک پدرینه تشکی نامه تحریر ایدوب و دروننه قیزک فاحشه و کلبلره وارنجه یه دکیین اوزرندن کچرلر دیو بویلجه یازوب قیزک پدرینه ارسال ایلدی پدرینه وصول بولدقده برده آچوب مطالعه ایدر که ایواه بنم قیز فاحشه اولمش بکا زوال دکلمیدر دیو اوغلنه خشملاً ختاباً در عقب خانه یه کیدوب اوراده قیزمک باشنی کسوب و کوملکنی دخی قانه بولایوب تعجلاً بکا کوتوره سین دیدی اورادن اوغلی قالقوب راه روان اولدی بر کون محله سنه داخل اولوب بر باشندن بر باشه دکیین نه مقدار قومشو وار ایسه تحقیق و سؤال ایدنجه خیر اوغلم بز سنک قرنداشنی زقاقه چیقیدیغنی هیچ کورمدک دیو اقرار ایلدیلر هایت خانه سنه کلوب قیوی دق ایلدی قیز قرنداشی وای بنم قرنداشم دیو نردباندن اشاغه سکردوب بابی کشاد ایلدی اورادن یوقارویه الدی قیز سؤال ایدوب نزه پدرم دیدکده قرنداشی ختاباً یولده کلپور کل سنک ایله قارشولیه لم دیدی همان اورادن قیز فراجه سنی کیوب قرنداشیله برابر خانه دن چیقوب بونی طاغه کتوردی ختاباً ای بنم قرنداشم پدریمه نامه یازمشلر که قیزک فاحشه اولدی جمله عالم اوزرندن کچبور دیو اشعار ایتمشدر پدرم دخی بونی بویله کوش ایدنجه غضبلنوب تیز قیزمق باشنی کسوب قفتاننی قانه بولایوب بکا کتوره سین دیو جواب ایلدی بنم دخی کلدیکمک اصلی بودر قرنداشم دیدی قیز ایشدن آگاه اولوب هیچ بیلدیرمدی هایت قرنداشی پدریمک وعدی یرینی بولسون دیو بر کلب یاوریمی بولوب مذکور حیوانی کسوب و قیزک کوملکنی قانه بولادی آه همشیرم بو کون آیریلق کونیدر سن بورادن سائر دیارلره چیق کیت الله یاردمجک اولسون دیدی اورادن حلاللشوب قیز باشنی الوب اغلیه رق طاغدن طاغه کتدی و اوغلان دخی قانلی کوملکنی الوب راه روان اولدی بر کون حازه داخل اولوب پدرینه کلدی اشته بابا قیزک قانلی کوملکنی کتوردم دیه رک پدرینه تسلیم ایلدی بو دخی حمد اولسون ایل دیلندن قورتلدم دیدی بونلر بوراده اولسون بز کله لم قیزک احوالنه قیز طاغدن طاغه کیده کیده بر حوضک باشنه کلدی اورادن آب لذیذ نوش قیلوب و حوضک یانی باشنده بر اغاج وار ایدی مذکور اغاجک کورکه سنه کلوب اتوردی بر مقدار استراحته واردی اما یرتیجه جناورلر غایتله چوق ایدی وقتده اخشام اولمش شمدی بن نزه یه کیده یم دیو تفکر ایدردی هایت خاطرینه بو اغاج کله رک باری شو اغاجه چیقایمده کندیمی حیوانلردن حفظ ایده یم

دیدنی اورادن اغاجه صاریلوب یوقاری چیقدی اول کیجه مذکور اغاجده قرار ایلدی صباح اولدقده اول مملکتک پادشاهنک اوغلی مکرسم اول کون آوه چیقمش ایدی حیوانی غایتله صوصایوب کله کله بو حوضک باشنه کلدی شهزاده مذکور حیوانک یولارندن طوتوب صویه کتورنجه حیواندر اغزینی صویه ویروب ایچه جکی وقت اورکر بر درلو صو ایچه مز مکرسم شمس اغاجده اولان قیزه تأثیر ایتمش انک تصویری دخی صویه دوشمش ایدی شهزاده حیوانه نقدر زور ایتدی ایسه ده حیوان بر درلو صویه یناشمدی برده شهزاده باشنی یوقاری قالدیروب باقدقده قیزی کورنجه عقلی باشندن کندی قیزه ختاباً انسمیسین جنمیسین دیدکده قیز دخی بنی آدم دیدی هایت قزی اشاغی یه ایندیروب بو کون بنم اویم بو ایمش دیوب اورادان قیزی آلوب طوغرو سرایه کلدی اورادن پدرینه خبر ویروب اول قزی اللهک امریله پیغمبرک سنت شریفی اوزره کندینه نکاح ایلدی قرق کون قرق کیجه دوکون درنک اولوب قرق برنجی کونی کردکه کردی خیلی زماندنصرکه شهزاده نک بو قزدن اوچ ذریتی ظهور ایتدی بو چوققئر بشکده بیومه ده اولسون بر کون والده سی خاطرینه کلدیکی کبی کوزندن یاغور دانه سی کبی یاش روان اولدی بونک اوزرینه شهزاده کلوب قزک زار ایتدیکنی کورنجه ای سلطانم نیچون بویله زار ایدرسین دیدکده قز دخی آه افندم بو کون اوتریر ایکن والده م خاطریمه کلدی انک حسرتلکنه زار ایده یورم دیدی شهزاده سلطانم والده کز حیاتده می یوقسه وفاتمی دیدکده آه افندم حیاتده در زیرای خیلی وقتدرحسرت قالدم شمدی آرزو ایده یورم دیدی شهزاده سلطانم بو آنه قدر بکا نیچون سوبلمدک بن سکا هیچ اذن ویرمزیم یا والده بی بورایه کتوریرز و یاخود والده که کیدوب قاوشه سین باق جانک نصل استر ایسه اوپله بیالم دیدی قز افندم حق عمرکزی افزون وجودیکزه صحت و عافیت ویرسون بو جاریه کزه رخصت کرمیکز کرمیکز اولور ایسه چوققئریمیده الوب یارین والده مه کیدوب دنیا کوزیله بر کره کوره یم و همدخی چوققئریمیده کوستره یم دیدی شهزاده سلطانم پک کوزل اوور یارینن سنک یاننه بر مقدار آدم قاتوب چوققئرک ایله کیدوب والده که قاوشه سین دیدی هایت اولکیجه یاتوب صباح اولدقده شهزاده لاله سنی چاغروب سلطان خانم ایله چوققئرینی لاله سنه تکرری امانتی ایلدی سلطان خانم چوققئرله برابر عربه یه بنوب ولاله سی دخی بر اسبه سوار اولوب و معیتنه دخی بر طابور عسکر آلدی بونلر سرایدن چیقوب ره روان اولدیلر برزماندن

صکره وزیر باشنی عربه یه اوزادوب قیزه ختاباً بکا تسلیم اولورمیسین یوخسه چوجقلرینی اولدیره یمی دیدکده قیز شاشیروب امان نصل شیر او هیچ اوپله شی اولورمی دیدکده وزیر ختاباً اوت سلطانم مطلقاً بکا تسلیم اوله جقسین دینجه بیچاره قیز رام اولمیوب مذکور چوجغک بریسنی طوتوب وزیره ویردی وزیر دخی اولوب بوغاز لایوب یره آندی بر مقدار دها کیدوب ینه عربه یه باشنی صوقوب قز بکا رام اوله جقمسین یوخسه بو چوجقلریده قتل ایده یمی دیدکده قز دخی خیر تسلیم اولمام وار چوجقلری اولدیر دیدی وزیر النی اوزادوب مذکور چوجغک بریسنی دها الوب آنیده اوراده قتل ایلدی حاصل کلام بر مقدار دها یول کیدوب اولکی منوال اوزره چوجغک بریسنی دخی بوغاز لادی چوجقلر تمام اولوب سلطان خانم عربه ده یالکز قالدی بونلر بر مقدار دها یول یوریوب وزیر حیوانک باشنی چکوب دوردی باشنی عربه یه صوقوب ختاباً ای قیز چوجقلرینک اوچنیده قتل ایتدم سنیده قتل ایدرم یوقسه کل بکا تسلیم اول دینجه قیز ختاباً یاهو بکا یارم ساعت مهلت ویر ده ابدست آلوب ایکی رکعت نماز قیلایم اندن صکره سکا تسلیم اولورم دیدی وزیر دخی بو قیزه یارم ساعت مساعده ویردی قیز عربه دن چیقوب وزیر دخی قاچمسون دیو قیزک بلنه بر ایپ باغلا یوب اورادن سالیوریردی قیز بر مقدار ایلرویه کیدوب بالنتریب بلندن ایپی چوزوب اوجنی اوراده بر اغاجه باغلادی بعده قیز باشنی آلوب طاغدن طاغه قاچدقدن صکره وزیر ایپی چکر باقار که بوشه کلمز قیز ابدست الیور دیو بکلر و کندی کندینه تفکر ایدر که بو قیز کیده لی یارم ساعتی کچدی نه توکنمز ابدست کیدوب شو قیزه بقایم دیه اورادن بر مقدار یوریوب برده بکار که مذکور ایپک اوجنی بر اغاجه باغلامش و کندی فرار ایتمش ایواه المزدن قاچیردق دیو صاچلرینی یولدی همان اورادن عسکرلریه کیرونه دونوب سرایه کلدیله و شهزاده نک یانته کلوب ختاباً شهزاده م بز یولده کیدرکن سلطان خانم اوغلرینی الوب بزکورمکزین عربه دن چیقوب فرار ایتمش و شهزاده م طاغدن کلان قیز هیچ خیر ایدرمی طاغدن کلوب ینه طاغه کیدر دینجه اولوقت شهزاده بونی بویله ایشدنجه عقلی باشندن کیدوب اولدیغی محله دوشوب بایلدی یوزینه کلاب صاچدیلهر آیلوب مزبوره قیز یاس ماتمک جکردی بونلر بوراده اولسون کله لم بو قیزک احوالنه قیز طاغدن طاغه اغلیه رق کیده کیده باباسنک مملکتته داخل اولدی و اوزرنده اولان البسه لرینی تبدیل ایدوب چارشویه واردی اوراده بر اختیار پیر و دکانی

ویرانه حلواجینک دکانه کلوب سلام ویردکن صکره بابا یاننه بنی چراق آلورمیسین دیدکده حلواجی ختاباً آه اوغلم بن اخشامه اکمک پاره سنی چیقاره میورم سنی چراق آلوده نصل سکا یومیه ویره یم و هم دخی بن حلوا یاپمه یی اونتمشم دیدی قیز ختاباً بابا سندن بر شی ایستم بن انجق بر بوغاز طوقلغنه اولسون چالیشیورم مولا نه احسان ایدر ایسه انک ایله رزقنورز دیدی بو اختیار قیزک بویله طاتلی کلامنی ایشدنجه خاطرینی قیرمیوب پک ایو اوغلم کل دیدی اورادن قز اوسته نک النی پوس ایله کچوب دکانک بر طرفنه اوتوردی بر ایکی کوندن صکره قیز قوللرینی صوویوب اورادن اوچاگک باشنه کلوب حلوا یاپمغه مباشرت ایلدی کوزلجه بر حلوا یاپه رق اوسته سنک اوکنه بر مقدار نمونه لک حلوا قودی اوسته سی حلوایه صنوب بر مقدار یدکده لذتی دماغنده قانلجه ختاباً آه اوغلم پک ایو حلوا یاپمشسین اننه صاغلاق الله نظرندن صاقلاسون دیدی اورادن قیز طاشی بیقایوب اوزرینه ساقز کبی حلوایه قویدی مشتریلر کلوب بو کوزل یکیدی کورنجه حیران قالورلردی و حلوا المیه جق اولسه دخی دکانه کلوب حلوا الورلر ایدی و بر الان بر دخی دونوب حلوا الوردی حاصل بو حلواجی کوزلی جمله برلره اعلان اولندی بو حلواجی کوزلی بوراده ایشی ایله مشغول اولسون کله لم شهزادیه بر کون بو قز ایله چوجقلری خاطرینه کلنجه آه ایدوب کوزلرندن یاغور دانه سی کبی یاش روان اولدی اولساعت لاله سینی چاغروب ختاباً سلطان خانمی بن ایستم ارایوب الا آنی بولمالی یم یوخسه کندیمی هلاک ایدرم دیدی وزیر دخی ختاباً شهزاده م اول قیز سنی ایسته میوب طاغه قاچدی شمدی سن آنی نصل ایسترسین دیدی ایسه ده بر درلو خیر ایتمدی هر نصل ایسه شهزاده وزیر یی یاننه الوب سرایدن چیقوب قیزی آرامغه طاغله دوشدیلر بونلر کیده کیده قزک اولدیغی مملکته داخل اولدلر بونلرک زیاده سیله قارنلری آجقمش اولدیغندن اوراده بر چوجغه سؤال ایله اوغلم بورالرده هیچ بر اشجی دکانی واری دیدکلرنده چوجق دخی جواب ایدوب افندم بورالرده هیچ بر اشجی دکانی یوقدر فقط ایلروده یالکز بر حلواجی کوزلرینک دکانی واردر یاپدیغی حلوایه دویم اولماز پک کوزل حلوا بیار دیدی شهزاده دخی بو حلواجینک مدحنی ایشدنجه صبره تحملی قالمیوب وزیر یی ایله طوغری مذکور حلواجی کوزه لینک دکانه کلدیله شمدی قیز شهزاده ایله وزیرک کلدیکنی کورنجه طانیدی اما کندینی اظهار ایلدی شهزاده ختاباً حلواجی شورادن بزه بر قاچ پاره لق حلوا ویرسنه دیدکده قیز ختاباً افندیلم

بو کیجه بوراده مسافر قالور ایسه کز سزله بر کوزل حلوا یاپارم و همده سزله تحف بر حکایه سویلیوب اکلوریز دیدی شهزاده دخی حلواجی کوزه لینک بویله کلاملر ایله ایندیکی حسن التفاتتی ایشیدنجه یوزینه باقوب حیران و شهزاده نک صبر مجالی قالمیوب پک کوزل اولور یکیدم قالوریز دیدی اورادن شهزاده ایله وزیر دکاتنه کیروب بر طرفنده قرار ایلدیلر بونلر بوراده اوطور مقده اولسون بز کله لم محله نک اهالیسنه اولکون محله ده ده حلوا صحبتی یایمق دیدیلر بریسی ایدر امان بو حلوایی کیمه یاپدیره لم فلان یرده بر حلواجی کوزه لی واردر پک کوزل حلوا یاپیور آکا یاپدیره لم دیه رک ایچلرندن بر قاچ آدم قالفوب طوغری مذکور حلواجینک دکاتنه کلدیلهر ختاباً حلواجی بو کیجه بزه کلوب بر کوزل حلوا پیارمیسین زیرا محله نک اهالیسنی دعوت ایدوب بر کیجه بر حلوا ضیافتی ایده جکز دیدیلر بو حلواجی کوزه لی ختاباً باش اوستنه اغالر اما بنم مسافریم واردر کیده مم صکره یالکز قالورلر دینجه بونلر حلواجی یه ختاباً امان حلواجی مسافر یکزیده کتور برابر باشمزک اوستنده یری وار دیدیلر حلواجی کوزه لی دخی دونوب مسافرینه ختاباً افندیلم بزلی حلوا صحبتنه چاغرمشدر بیورک برلکده کیده لم اوراده اکلوریز دیدی شهزاده پک کوزل اولور دیوب وزیرینی الوب حلواجی کوزلی بونلر اوچی بردن دکاندن چیقوب بو کلان آدملر ایله طوغری تعریف ایلدقلری خانه یه داخل اولدیلهر نردباندن یوقاری چیقوب شهزاده ایله وزیر بر اوطه ده قرار ایلدیلر حلواجی کوزه لی دخی اشاغیده حلوا یاپمغه مباشرت ایلدی هایت یاقوب اولاشاغی اطه لره اولان مسافرلری حلوا ایله آغرلیوب صاودی و نوبت یوقاروغی اوطه یه کلدی اورادن تنجره ایله مانغه لی آلوب طوغری یوقاروکی اوطه یه کلدی قپودن ایچرویه کیروب بر ده بقار که اهالیسی و کندی پدیری و قرنداشی و مؤذن و شهزاده ایله وزیر جمله سی مذکور اوطه ده موجوددر همان حلواجی کوزه لی مانغه لی اوطه نک اورتاسنه قویوب حلوا یاپمغه مباشرت ایلدی و ختاباً افندیلم نه سکوت ایدیورسکز هر کس باشنه کلان وقوعاتی سویلسون اکلوریز مادمکه بورایه کلدک انجق اکلنمک ایچون دیدی اهالی ایسه دنیاندن بی خبر بونلر باشلدرینه کلان وقوعاتی بر بر سویلیوب تکمیل اولدقده ختاباً ای حلواجی کوزه لی بزه سویلنتدک سنده بر حکایه سویله دیکلیه لم دیدیلر حلواجی کوزه لی دخی ختاباً افندیلم بن هر نه وقت حکایه سویلر ایسه م اخلاق بودر که قاپودن طیشارویه کمسه لر ی صالیوبیرم طیشارویه چیقاجق

وار ایسه شمیدین چیقسون دیدی جماعت دخی خیر کیمسه یوقدر دیدیلر حلواجی کوزه لی دخی قاپونک اوکنه کلدی اوتوروب حکایه سویلمکه ناشلادی اولامامده اولان حکایه بی سویلدکده مؤذن دخی قولاق وروب دیکلر ایدی بونی بویله ایشیدنجه وای قرنم امان قرنم اغریبور دیو فریاده باشلدی حلواجی کوزلی اوتور یرنده حریف دیدی اورادن وزیرک یولده کسدیکی چوجقلری سویلدکده شهزاده دخی ایجنی چکوب کوزلری طلو طلو اولدی صکره پدری ایله قرنداشی و شهزاده و وزیر ایله مؤذن جمله سی بو ایشدن آگاه اولدیلر قیز ختاباً ای جماعت بیلیمش اولوکز که خصم مؤذن ایله وزیر ایشته پدرم ایشته قرنداشم ایشته بنم زوجم شهزاده م دیوب یاننه کلوب اتکینک التنه کیردی شهزاده دخی قیزی ستر ایتدی جمله جماعت پارمق ایصیروب سکوت اولدیلر هایت صباح اولدقده وزیر ایله مؤذنینی انواع عذاب ایله هلاک ایلوب اورادن هر کس یرینه تقسیم اولوب قیز دخی پدرینک والده سنک النی پوس ایدوب اورادن شهزاده ایله برابر سراپه داخل اولوب یکیدن نکاح اولوب قرق کون قرق کیجه دوکون درنک اولوب قرق برنجی کونی شهزاده کرده که کیردی انلر دخی مرادلرینه نائل اولدیلر .

والسلام

چناق قلعه ماصالی

هلال شونی نقل ایدر هر کوکه چیقیشنده:
بوندن بیلرجه اول استانبولک دیشنده
اوچ دکیزی سیر ایدن بر اسکی قلعه واردی؟
ایچنده پک مبارک بر اولیا یاتاردی.
یالچین دیوار لرینی آیدینلاتیرکن غروب
اوز اقدن باقیلنجه بو قلعه باغداش قوروب
تپه لره اوتوران بر دیوی آندیریردی،
اک جسور یورکلرده قورقو اویاندریردی.
نور اینرکن سمدن قارانلق ماز غاللره
یشیل صاربقلی بر پیر بورونرک آللره
کوکسنده بر آی یلدیز هر کیجه ذکر ایدردی.
بوراسی مقدّسدر، کمسه کیره مز! دیردی.
ولینک قدرتنه اینانمیان دورت چاپقین
بو قلعه یه ایتدیلر کوله لرله آقین.
صانکه بر آن ایچنده چالقالندی بر دکیز
ایچدن کلن بر دعا دولاشدی دهلیز دهلیز
کوستر بو کافرلره قدرتکی یاربی!
بردن بره بیقلدی قلعه داغ کوچی کبی
دورت چاپقین کوله لرله طاشلر آلتنده قالدی.
قارانقلر بو شلفده ساللانارق آچالدی!
او کیجه اولیانک روحی اوچدی اللهه!
هیچ کمسه یاقلاشمادی بو قلعه یه بر دها...

استانبولی دیکله یورم

استانبولی دیکله یورم، کوزلرم قاپالی
او کیجه حقیقندن بر روزکار اسیور
یاواش یاواش صاللانپور
یاپراقلمر آغاچلرده
اوزاقلرده، چوق اوزاقلرده،
صوحیلرک هیچ دورمایان چینغیراقلری
استانبولی دیکله یورم، کوزلرم قاپالی
استانبولی دیکله یورم، کوزلرم قاپالی
قوشلر کچیور، دیرکن
یوکسکلردن، سورو سورو، چیغلق چیغلق
اغلامر چکیلیور دالیانلرده
بر قادینک صویه دکیور آیاقلری
استانبولی دیکله یورم، کوزلرم قاپالی
استانبولی دیکله یورم، کوزلرم قاپالی
برقوش چیرپینیور اتکلرنده
آلنک صیجاقمی، دکلمی، بیلمیورم
دوداقلرک اصلاقمی، دکلمی، بیلمیورم
بیاض بر آی دوغیور فیستقلرک آرقاسندن
قلبکک وور یشندن آکلایورم
استانبولی دیکله یورم.

(1911-1975) رحمی بدری

پارام پارچه

آغاچ بوتون
میوه بوتون،
ایشیق بوتون
بنم دنیا پارام پارچه.
بر بویوک آینه قیریلمش
قیریلوب یره دوکولمش،
کائنات ایچنه دوشمش
دوشمش اما پارام پارچه.
یاپراق یاپراق یاپشدردم،
دیار دیار دولاشدردم،
بر آلودر طوتشدردم،
یاندم اما پارام پارچه.

(1910-1956) طارانجی صدقی جاهد

یالان دنیا

ایلك كوندن آلیشدیعمز أمكدار آیدینلق،
آننه یوزینده، دوست یوزینده اولاد یوزینده.
هر صباح یکیدن باشلایان شیئة دویمادق،

دوشمز، کرچکمز نه وارسه کوک یوزینده.
کوک یوزی بلله دک شو اورپرن ماویلیکی،
باشمز دارده قالنجه ال آچدیغمز یر.
کوک یوزیدر آو وتان عقللی بی ده لی بی،
کوک یوزینده بولوطلر، اوچورتمالر، امیدلر.
هر موسمیله انسانی آیری آیری صاران
بونجه کوزللی ناصل قویوب کیده جکز؟
یامان چالاجق او چالمایاسی ساعت، یامان،
کچمش اولا بر کز یومولدیمی کوزلر مز.

(1876-1924) ضیا کوک آلب

آلا کییک

چوجوقدم، اوفاجقدم،
طوب اوینادم، آجقیدم.
بولدم یرده بر آریک،
قاپدی بر آلاکییک.
کییک قاچدی اورمانه،
بیندم بر آق طوغانه.
طوغان بولی شاشیردی،
قاف طاغندن آشیردی.
آندی بنی بر کوله،
کولدن چیقدم بر چوله.
چولده بولدم ایزینی،

قوشدم، طوتدم ديزىنى.
كبيك بنى كورونجه،
دوشدى بويوك سوينجه.
ويردى بكا بر ألما،
ديكلنمه، طورمه «: ديدى
طاغدن يورو، قيردن كيت،
چابوق يت، « آلتون كوشكه»
سنى بكلر أزلى
اورده دنيا كوزلى
!«بيك بيللق چله طولدى»
بونى ديدى سر اولدى.
يدم سرلى ألمايى،
كوردم كزلى دنيايى.
كوندوز اولدى كيجه لر؛
أق صاقاللى جوجه لر،
قورقونج ديولر خورتلادى.
جبنلر جريد اوينادى.
كسيك باشلر يوروردى،
صاچلر ينى سوروردى.
برده باقدم ملكلر
باشلر نده چيچكلر،
ديولر آل باغليور،
كيزلى كيزلى اغليور،
قليجى چيقاردم،
پريلرى قورتاردم.
قورتارديغم پريلر

آدیم آدیم کریلر،
قنادینی آچاردی،
سلام ویرر قآچاردی.
آز اوز کیتدم!.. طولاشدم،
آلتین کوشک ه اولاشدم
بر قابیسی آچیتدی،
اوته کی قاپانیتدی...

ضیا کوک آلیپ

تنبل احمد

بر پادشاهک عشق یوزوندن دلیرمش بر او غلبه اوچ قیزی واردی. قیزلرک دوکون زمانی کچمکه باشلامشدی. بر کون بو اوچ سلطان بوستانجی باشیبی چاغیردیلر. هر بری بر قاریوز ایصمارلادی. بویوکی چوق کچمش بر قاریوز، اورتاجه سی آز کچمش بر قاریوز، کوچوکی تام کمالنده بر قاریوز ایسته دی. بوستانجی باشی ایسته نیلن قاریوزلری کتیردی. سلطانلردن هر بری کندیککنه آدینی یازه رق، قاریوزلری پادشاهه کوندردیلر. پادشاه، قاریوزلری برر برر کسدی. قیزلرینک بو بیللمجه لرنده کی معنالی آکلادی. پادشاه، ابتدا بویوک قیزی چاغیردی. «سنی بر کنجه می ویره یم، ایرکین و اولغون بر آداهه می ویره یم؟» دییه صوردی. بویوک سلطان «سز بیلیرسکز، پادشاهم!» دییه جواب ویردی. پادشاه، بونی صاغ وزیرک اوغلنه ویردی، دوکونلرینی یاپدی. صوکرا، اورتاجه قیزی چاغیره رق عینی سؤالی صوردی و عینی جوابی آلدی. بونی ده صول وزیرک اوغلنه ویردی. صیرا کوچوک قیزی کمنجه اونی چاغیردی، اوکاده عینی سؤالی صوردی. فقط، کوچوک سلطان سراپله مخصوص نازکانه ریابه لزوم کورمدی: «شوکتلی باباجغم! بنی کنجه ویریکز!» دیدی. پادشاه بو جوابدن اوفکه لندی. همان تلالر چاغیرته

رق نره ده تنبل ، عاجز ، خیمبیل بر کنج وارسه خبر ویریلمه سنی اعلان اینتدیردی. مکر، فقیر بر قادینجغزک «تنبل احمد» آدلی بر اوغلی وارمش. یرندن قالمغه بیله اوشه نیردی. بونک قولوبه سنی پادشاهه خبر ویردیلر. پادشاه کوچوک فیزی، جزا اولمق اوزره، بو کنجه ویردی. بونلرک ده دوکونی یاپیلدی .

تنبل احمد، بر کون اوک باغچه سنده هوا آلمق ایسته دی. آنه سی اونی آرقه سنه آله رق باغچه یه کوتوردی. سلطان خانم، قایناناسنه دیدی که «سن اونی باغچه یه کوتوردک، اورادن کتیرمک ده بکا دوشر». قایناناسی «آه سن اونی ناصیل کتیره بیلیرسک؟» دیمه سیله «قوجه م دکلمی؟ البته کتیریرم» دیدی و همان موطباغه قوشدی، آتشی بر اودون آله رق تنبل احمدک یاننه کیتدی. «سن هیچ اوتانماز میسک؟ آنه ک سنی باغچه یه صیرتنده کتیروب کوتوریبور. داها نه زمانه قادار اوده قاله جقسک. هایدی کیت، چالیش. پاره قازان! سن ده بر آدام اول. یوقسه بو اودونله سکا اعلا بر ضیافت چکرم» دیدی، تنبل احمد، بو حالی کورنجه قورقوسندن سواقغه فیرلادی، چارشویه کیتدی. اوراده اونک بونک اشیاسنی طاشیمغه باشلادی. آقشامه قادار بش اون غروش قازاندی. آقشام اولونجه اوه کلدی. یاواشجه قاپویی چالیدی .

تنبل احمد- طاق طاق!

آنه سی- کیم او؟

تنبل احمد- بنم، تنبل احمد

- کیر ایچری!

- خانم اوده می؟

- اوده!

- اودون النده می؟

- النده!

- اوپله ایسه ایچری کله مم. آل بو پارایی، بن ینه قازانمغه کیدیورم.

آنه سی هر نه یاپدیسه تنبل احمد ایچری کیرمدی. ایرته سی کون ینه بش اون غروش قازانارق آقشام قاپویه کلدی.

-طاق طاق!

-کیم او؟

-بنم، تنبل احمد

- ایچری کلسه که او غلم!

- خانم اوده می؟

- اوده!

- اودون النده می؟

- النده!

- اویله ایسه ایچری کله مم. آل بو پارایی، بن ینه قازانمغه کیدیورم. ارته سی کون ، بر تجار، تنبل احمده بش یوز غروش ویردی. «بو پارایی خرچلق اوله رق عائله که بیراق! سنی کروان باشی تعیین اییدیورم. بنمله برابر بغداده کیده جکسک. حیوان باشنه سکا یوز غروش ویره جکم» دیدی. تنبل احمد بو تکلیفی قبول ایتدی. بش یوز غروش آله رق اوه کلدی.

-طاق طاق!

-کیم او؟

-بنم، تنبل احمد

- ایچری کلسه که او غلم!

- خانم اوده می؟

- اوده!

- اودون النده می؟

- النده دکل!

- آل بو بش یوز غروشی، بن تجارت ایچین بغداده کیدیورم.

- او غلم ایچری کل ده بر آز یوزیکی کوره یم.

- خانم اوده در کله مم اللهه ایصمار لادق!

تنبل احمد کروان ایله برابر یوله چیقدی. کروان، بر کون اصسز، آعاجسز، صوسز، بر چوله راست کلدی. آرایه آرایه، تپه لر آراسنده کیزلی بر قویو بولدیلر. تجار، تنبل احمده قووا ایله قویویه اینمه سنی و اوراده قووابی صو ایله دولدورمه سنی امر ایتدی. بو ایشک

اجرتی اوله رق حیوان باشنه بر لیرا آلنه جقدی. تنبل احمد، قویویه ایندی، قوایی صو ایله دولدیردی. کروان حلقی قوایی یوقاری چککچه حیوانلره صو وویریورلردی. حیوانلر صوییه بیترنجه تکرار قوایی صالایورلر. تنبل احمد اونی یکین دولدوریوردی. فقط، تنبل احمد یالکز بو ایشله مشغول دکلدی. قویونک ایچنده بر قاپو کوردی. بو قاپودن ایچرییه کیرنجه کندیسینی بر کوشک ایچنده بولدی. بو کوشکده قاره کوزلو بر قیز اوپورمش، محزون محزون دوشونیوردی. قارا کوزلو قیز، تنبل احمدی کورونجه «آمان الله عشقنه اولسون! بنی قویودن قورتار!» دییه یالوارمغه باشلادی. تنبل احمد، «شمدی سنی چیقارسه م دیشاریده کی آرقداشلم بلکه سکا بر فنالق ایدرلر. داها بر قاچ کون صبر ایت. ایلک اوغرادیمز شهرده کرواندن آیریله رق ایکی آتله بر ایپ مردیوانله بورایه کله جکم، سنی قورتاره جغم» دیدی. قیز، کندیسینی اونوتماسین دییه، یوزوکنی پارماغندن چیقاره رق تنبل احمدک پارماغنه طاقدی. تنبل احمد، کوشکک باغچه سنه چیقنجه اوراده یمشلی طبیعی نارلردن فرقسز صنعی نار آغاچلاری کوردی. تنبل طبیعی صاندیغی بو نارلردن قویاره رق اوموزنده کی هکبه سنک ایکی کوزینی دولدوردی و قیزه وداع ایده رک قویودن چیقدی. بولده کندی مملکتته کیدن بر کروانه راست کلدی. بو کروانک ایچنده اسکی بر آرقداشینی کوردی. هکبه یی بو آرقداشنه تسلیم ایده رک اوینه کوندردی. بر کون آقشامه دوغری تنبل احمدک اونده قاریسیله آننه سی قونوشیورلردی. قاپو چالندی «تنبل احمد سزه کوندردی» دییه ایچرییه نارلرله دولو بر هکبه ویریلدی. کوچوک سلطان «نه کوزل نارلر!» دییه رک هکبه یی کیلاره کوتوردی. بر کیجه، کلین خانم، قایناسنه «بو کوزل نارلردن بر دانه سنی کسه لم ده ییه لم» دیدی. بر نار کتیره رک کسدی. نارک یاپمه اولدیغنی، ایچنک اینجی، الماس، یاقوت و زمردلرله دولو اولدیغنی کوردیلر. «بو نارلری صاقلایه لم» دیدی. ایرتسی کون، کسدکلری ناردن چیقان مجوهرلری صاتدیلر. بونک پاره سیله پادشاهک سراینه قارشی کوزل بر سرای یاپدیردیلر. ایچنده تکه کبی بوتون یولجیلرک و سیاحلرک مسافر ایدیه جکنی، اعلا یمکلر ویریه جکنی اعلان ایتدیلر. پادشاه وزیرینه «بو سرایک صاحبینی بیلیمک ایسته یورم. قیاقتمزی تبدیل ایده رک اورایه کیده لم. بر چوربا ایچه لم. بلمه صاحبیرینی ده کورورز.» دیدی. درویش قیاقتمنه کیره رک یکی سرایه کلدیلر. آدمالردن هیچ برینی طانیه مادیلر. تنبل

احمدک کروانی بغداده اولاشنجه، تجار، اوکا بر آلتون تپسی ویردی. «بو تپسیی موصل پادشاهنه کوتورورسه ک سکا چوق بخشش ویره جکدر» دیدی. تنبل احمد موصله کیده رک تپسیی پادشاهه تقدیم ایتدی. پادشاه تنبل احمدک پارماغنده کی یوزوکی کورنجه درت سنه دن بری غائب اولان قیزینک یوزوکی اولدیغنی طانیدی. پادشاه، یوزوکی نه صورتله النه کچدیکنی صورتی. تنبل احمد، قویو ماجراسنی آکلاتدی. پادشاه «او بنم قیزمدر. سزک مملکتک ولی عهدینه نشانلیدر. بر کون قیزم اورته دن غائب اولدی. چوق آرادق بوله مادیق. نشانلیسی ده اوغرادیقی فلاکتدن چیلدیردی. شیمدی قیزی می قویودن قورتا بیرسه ک هم بندن، هم کندی پادشاهندن چوق احسانلره نائل اولورسک» دیدی. تنبل احمد بش اون آرابه ایله بر طابور عسکر ویردی. تنبل احمد، قویونک یاننه کلنجه ایچنه ایندی. قارا کوزلو سلطانک بوتون اشیاسنی دیشاری چیقاردقن صوکره سلطاننه دیدی که «شیمدی سن ده چیقمنه حاضرلان! فقط، او کجه بن چیقاجم چونکه، سن ده اول چیقارسه ک بنی بوراده برا قوب کیتمه لری احتمالی وار!» تنبل احمدقویودن چیققدن صوکره، سلطانی ده چیقار دی. موصله باباسنک یاننه کوتوردی. قیز باباسیله، آنهسیله کورشدکن صوکره، نیشانلیسنک یاننه کیتمک ایسته دی. تنبل احمد، نیشانلیسنک انشته سی اولدیغینی، کندیسی ده مملکته کیتمک اوزره اولدیغندن برابر کوتوره بیله جکنی سویله دی. سلطان ممنونیتله برابر کیتمکه راضی اولدی. قافله، شهره بر ساعت مسافه ده کی بر کویه اولاشنجه، تنبل احمد؛ «سز بوراده قوراجمزم چادیرده بکله یکز بن کیدوب کلدیکیزی خبر ویره یم.» دیدی. تنبل احمد قولوبه سنک قاپیسنه کلدی. سلطان خانم تنبل احمد کلنجه طانیابیلسن دبیه قولوبه یی بیقدرمامشدی. تنبل احمد قاپیسی چالادی؛

- طاق طاق!

- کیم او؟

- بنم، تنبل احمد!

- ایچری کلسه که اوغلم!

- خانم اوده می؟

- اوده!

- اودون النده می؟

- النده دکل!

تنبل احمد ایچری کلدی. بر ده نه کورسون، اولرینک ایچی محتشم بر سرای اولمش. قاریسی، کونردیکی نارلرک مجوهراتله دولو اولدیغنی یالکز بر دانه سنی صاتمقله بر سرای یاپ دیردقزینی آکلاتدی. تنبل احمد دیدی که «بونلرک پریسنی ده کتیردم. دورت سنه دن بری دلی اولان قرده شک بو پری پی کورنجه یکیبیدن عقلاانه جق چونکه، بو پری، اونک او قادار درین بر عشقله سودیکی نیشانلیسیر». سلطان او خبردن چوق ممنون اولدی. تنبل احمده «سن حمامه کیت، البسه کی دکیشدیر، بن اونی کتیریرم». دیدی همان آلتون آربه لری حاضرلاره رق قارشولامغه کیتدی. قارا کوزلو سلطانی بیوک بر دبدبه ایله سرایه کتیردی.

ایرته سی اقسام پادشاهله او غلانه بر ضیافت چکدی. پادشاه ایستر ایسته مز دلی شهزاده پی ده برابر کوتورمکه راضی اولدی. دلینک هیچ کیمسه یه بر ضرری یوقدی. یالکز درین بر قسوت ایچنده یاشیور، اطرافنده سویله ن سوزلردن هیچ خبردار اولموردی. پادشاه تنبل احمدی طانیامادی. او صره ده کوچک قیزی، یاسمین چوبوغنی کتیره رک کندیسنه تقدیم ایچنه اونی طانییدی.

پادشاهم! بنی تنبللکدن قورتاروب هیچ یورولماز بر آدام حالنه قویان قیزیکزدر. او بنی کندیسنه لایق بر قوجه یاپدی. بن ده اوکا و سزه غایت بر قیمتلی بر هدیه کتیردم. بو آنده، دورت سنه لک عشق حسرتیله یانان قارا کوزلو سلطان ایچری کیره رک شهزاده یه دوغرو قوشدی. شهزاده بونی کورونجه النی الینه کوتوردی. کوزلری جانلانمغه باشلادی حالندن، طورندن، یاواش یاواش خاطره لرینک اوپاندیغی، حافظه سنک بیرینه کلدیکی آکلاشلیوردی. بر قاچ ثانبه کچدکن صوکرآ تامامیله عقلی باشنه کلدی. «آه سوکیم!» دییه رک نشانلیسنه صاریلدی. پادشاه، قیزینه و دامادینه تشکرلر ایتدی. قرق کون قرق کیجه دوکون یاپیله رق شهزاده ایله قارا کوزلو سلطان مرادلرنه ایردیلر.

(1850-1893) معلم ناجی

پدر بر عید اضحانک ایلک کونی صباحلین نماز دن عودتنده کندیسيله والده ایچون آماده بولنان ایکی قرباندن برینی ذبح ایتدی. دیکلنیر کبی بر آز طوردی. دیکرینی ذبح ایتمکسزین وجودنده بر طاقتسزلک حسّ ایتمکده اولدیغنی بیان ایله یوقاری صفّه یه چیقه رق مندرک اوزرینه اوزاندی. حمّی ایش، دوشکه یاتمغه مجبور اولدی. طبیبلر کتیرلدی، باقدیرلدی، مفید اولمدی. اون بر کون صکره ارتحال ایلدی. ادرنه قپوسی خارجه دفن ایدلدی.

کیفسزلکی اثناسنده بر کون بنی دوشکنک یاننه چاغیردی. ایله پاکامی اوقشادی. صکره بر قولمی دیرسکمه قدر صیوادی. دقتله باقدی. یانمزده بولنان والده یه خطاباً:

- نه قدر ضعیف!

دیدى. والده:

- چوجق.

جوابنی ویردی.

او یاقیشقلی یوز صاپ صاری اولمش ایدی. کوزلرینک بیاضنده ده صاریلق کوریلورودی. بردن بره باشی اوجنده اصیلی بولنان بیوک قامایی ایستدی. والده قالدی، کتیردی، ویردی. پدر صول ایله قینک آشاغی طرفندن طوته رق صاغ ایله قامایی کوجک چکه رک صییردی. بز متحیرانه سیر ایدییور ایدک. قامایی هوایه طوغری قالدیره رق بر پارچه اویناتدی:

- بن شهید اولمق ایستردم!

دیدى. والده آغلامغه باشلادی. بن ده آغلايه رق قالدیم، آشاغی ایندم.

او بایرام تصادفی اوله رق داییمز استانبولده بولندی.

پدر ارتحالندن بر کون اولّ داییمزی یاننه چاغیره رق کیملرده نه مقدار آله جغی اولدیغنی، حتی بالاده ذکر اولنان دولکر قلفه سنه قاج غروش ویره جکی بولندیغنی سولدکدن صکره شو وجه ایله وصیت ایتمش:

- بن وفات ایتدیکم کبی ادرنه قپوسی خارجه کورتورک. والده م فاطمه ایله والده مک والده سی شریفه زاهده نک قیرلری اوراده در. بنی ده آنلرک یاننه دفن ایدک... وجودم اغیرجه

در. کوتورنلر زحمت چکرلر. قوتلی آرقداشلمدن فلان و فلان آغالری چاغیرک. آنلر بنی کوتوریورلر. سن ده بولنورسین... او غلرمله همشیره کی آل، وارنه یه کوتور. برلکده او طورک. آنلر بوراده کندیلرینی اداره ایده مزلر. او ایله دکاتی کرایه ویررسکز. او غلرمله بابالق ایت. سندن باشقه کیمسه لری یوق...
کندیسی کیفسز ایکن بنی ینه مکتبه کوندرلردی.

بر کون ارکندن مکتبه کیتمش ایدم. یمک یمک ایچون اوکله وقتی عودت ایتدم. صوقاغک گوشه سنی طولاشنجه بزم قاپونک اوکنده بر غلبه لک کوردم. تلاش ایله ایلریله دم. یاقلاشنجه غلبه لکک آره سندن خیال میال پدرک تابوتتی کوردم. قاپونک اوکنده کی یوکسک یره وضع اولنمش ایدی. دنیایه کله لی اوپله بر یورک آجیسی حس ایتدم. فریاد و بکایه باشلادیغم صیره ده قارشیکی اوک قاپوسی آچلدی، آره لقتن بر قادین کورندی.
- بورایه کل او غلم، بورایه کل!

دیددی. کیتدم. بنی آلدی، یوقاری کوتوردی. بو او اوچ قاتلیدر. ایکنجی قاتنده صوقاغه ناظر بر او طه یه چیقدق. اوراده بولنانلرله برابر پنجره لردن باقدق. تابوتی کوتوریورلردی. شمده یه قدر اوپله فاجع بر منظره کوردم. کوزمک اوکندن کیتمیور! تابوت گوشه باشنی طولاشنجه یه قدر متصل یاش اتمتقده اولان کوزلرمله تعقیب ایلدم. آه باباجغم!
شمده کندی کندمه دیبورم که:

- اورادن بنی باقدرماملی ایدیلر. مقصدلری بنی آوتمق دکل می ایدی؟ مع مافیله آنلری معذور طوتارم. هانکی یابانجی قادین بولنه بیلیر که بویله مراقلی بر تماشادن کف نظر ایتسون ده بر چوجغی آوتمقله مشغول اولسون؟
بو قومشومزک منتداری یم. تابوتی احاطه ایتمش اولان غلبه لکه طوغری زیاده ایلریله مش اولسه ایدم بلکه دهفا فنا بر حاله کلیردم.

صکره بنی اوک آرقه جهتنه کوتوردیلر. اورادن بر پارچه دکیز کورینیوردی.

- عمر، هله باق، قایقلار نصل کچیور!

یوللو سوزلرله یورکمه صو سرپمکه چالشدیلر.

او کیجه یی بزم اوده نصل کچیردیکمزی تعریفه چالشمق فائده سزدر.

(1864-1944) حسین رحمی

وسيله خانمک کریمه سی ربیعہ، اون آلتیسندہ قدر، اسمرجه، قوروجه، اوفاجق سیاه کوزلی بر قیز. تحصیل و تربیه نامنه بر قاچ سنه مکتب ابتدائیدن باشقه بر شی کورمامش... محله لری اولان قوم قپو سمتنده بیودلمش، یاری اوده یاری سوقاقده آیشدیرلمش... اطفال ذکوره مخصوص، قایدیراق، بردربر، جويز طوپ اویونلرندہ ملکہ پیدا ایتمش. میز یقجیلقدہ بین الاطفال سؤ شهرت فاز انمش، قیص قیص قیص تشویقله کوپکلی آیشدرمق، اسکيجی یهودی پی طاشلامق، یغورتجینک طابله سنه طاش آتمق، کاغد حلواجیسنک جاملی محفظه سنی قیرمق، آل چابلقغیله طابله دن کوفه دن کباب کستانه، الما فندق آشیرمق، ویرانه لرده باللی بابا، ایصیرغانلر آره سنده اوچورتمه هو الاندرمق خصوصاتنده اوغلانلر دن هیچ آشاعی قالماز. هانکی بر جهته حمله ایچون قوشمق ایجاب ایتسه طاقونیه لرینی ایکی قولتوغنک آلتنه صیقیشدیرر، چیللاق آیاق همان سیرتیر، سبکبار اولمق لازم کلیرسه آیاق قابلرینی محله بقالنک پیکه سی آلتنه بر اقایر، پک عجله زمانلرده سوقاغه، راست کله بر یره فیر لاتئیورر، صوکره بوله ماز، اقسام خانه سنه یالین آیاق عودت ایدر، اولابر فصل آناسندن، بعده بر ایکنجی فصل ده باباسندن طایاق یر. صباح اولنجه طایاگک آجیسنی اونوتور، چوملکدن بر از اکمک، دولابدن بر دلیم پینیر کسر، مطبخ نعلینلرینی آیاقلرینه کچیرنجه ینه سوقاغه فیرلار، جامع حولیسندہ کی اویونک برنجی فصلنه بیتشیر...

والده سی باقار که اوده قیز یوق... یوق اولان یالکز اوندن ده عبارت دکل، مطبخ نعلینلری ده نابدید اولمش... خاتونجغز بو امرده تجربه دیدہ در. ایش همان آکلایه رق:
- آ دوستلر اون کونک ایچنده بر چیفت قوندوره ایکی چیفت طاقونیه... اک صوکنده مطبخک نعلینلری ده می کیتدی؟

فریادیلہ باشنی اورتر، صولوگی طوغری جامع ایچنده آلیر. بر ده باقار که کریمه سی چوجقلرله اویونه دالمش:

- آ قرده شم حسین ایکی دفعه «بوقسو» اولدی. بن بونی صایمام... دیبه حایقریبور.
- سنی کیدی چنکانه قیزی سنی! هانی یا نعلینلر؟...

فریادیده آناسی بر و اویلادر قویاریر...

نعلینلر می؟ قیزک آیاغنده اوله شی یوق. ینه بر طرفه فییر لآتمش. صاغه باقارلر صوله باقارلر، نعلینلری قویدکسه بول...

وسيله خانم ربیعه پی اوه کنیرر. بو یار اماز قیزی او کون مکتبه کوندره بیلمک ایچون آیاغنه بر شی بولوب کیدرمک لازم. وسیله آرتق دولابلری، مردیوه ن آلتلرینی قارشیدیرر. یا کندی اسکی قوندوره لرندن، اسفار پینلرندن، یاخود قوجه سنک اسکی ترلکلرندن بر شی بولور. بولنان شی قیزک آیاغنه پک بیوک، پک شابسال کلیر اما نه چاره! نه اولورسه اولسون، چوجق آیاغنه بر شی کیسون ده مکتبندن قالمسون... ربیعه قوجه آیاق قابلرینی سوروکلده یه سوروکلده یه مکتبه کیدر. آواز قرانتلریله مکتبی طولدیران رفیقه لری میاننه قاتیلیر.

قیز بیور، اولاباش اورتوسنه صوکره چارشافه کیرر. مکتبندن فیضیاب اوله بیلدیکی ملکه قرانتی «بیکسیون بنین» حدودینی پک آشاماز. او درجه ده که مکتبه درت بش سنه لک مداومتی کآن لم یکن حکمنده قالیر. ایکی سطرلق بر عباره او قومق رسوخنی پیدا ایده مز. مکتبک یادکار تحصیلی اوله رق قیزک خاطرنده یالکز بعض الهیلا قالمشدی. اوت، ربیعه نک یادکار تحصیلی ایشته بولنردی. ارکک چوجقلرله زیاده اوینامسی، دوشوب قالمقاسی قیزک طبیعت، اخلاق اطوارجه انلره بکزه مسنی انتاج ایتمشدی که برینه حدتلندیکی زمان محروم تربیه محله چوجقلرندن ایشیدلیدیکی کبی شتوم غلیظه استعمال ایدردی.

وسيله خانم یکنی مفتون بکه ویرمک ایسته دیکی ربیعه ایشته بویله بر قیزدی. ربیعه نک کوچک قرده شی حسنه... یاش درت درت بچق. فقط بعضاً صرف ایتدیکی تعبیراتی بیوک انسانلر بیلمز. بو ده تربیه جه بیوک همشیره سنک نسخه ثانیه سی... ده مکتبه کیتیمک یوق. او یاشده بو قدر میر کلام اولیش او عائله یه مخصوص بر موهبه... والده سی وسیله خانمه:

- ماشاله قیزکز نه قدر دیللی؟ ... ربم نظرندن اسیرکسون، دیسه کز:

- چابق سویله سون دیه ده قونداقده ایکن بن اوکا قناریه نک آرتق صوینی ایچیردم. اونک ایچون ایشته بویله بلبل کبی اولدی.

جوابنی آلیرسکز. چوجغک، صوبندن خوینه چکدیکی او هانکی قناریه ایسه طوغریسی
آغزی بوزوق بر قوش ایمش.

وسيله خانمک چوجقلرینک ایلک مکتب تربیه لری سوراق قاپیسنک اوکیدر. اوزون
چارشیده ساتارلر هنوز یوریماش چوجقلره مخصوص آلتلری دلیکلی، اوکلری
سورکولی کوچک اسکمله لری واردر. ایشته وسیله خانم اونک ایچنه چوجقلرینی
اوطورتور. اللرینه ده یا بر دیلم اکمک یاخود موسمه کوره الما، پورتقال نوعندن بر یمش
طوتوشدیرر. سوراق قاپیسنک تک قنادینی آچار:

- باق یاوروم شمدی بورادن داه داهلر کچه جک.

نواز شیله اسکمله یی اورایه یرلشدیرر. کندی کیدر او ایشیله مشغول اولور. چوجغک آلتنده
لازملیسی، آلتده بیه جکی، اوکنده مکمل بر سوراق پانوراماسی. کلن کچن قیامت...
یاوروجق آرتق هر بر احتیاجدن وارسته دیمک... چوجق ساعتلرله اوراده اوطورر، اکلہ
نیر. بعضاً کوپکلر لندن اکمکنی چوره کنی قاپارلر. یوزینه؟ آغزینه یاغلیجه، سودلیجه بر
شیلر بولاشمش ایسه اونلری ده یالارلر... قیز حایقیرر:

- آنه... قوجوقوچو بنم اکمکی هاپ...

آنه سی جواب ویرر:

- کیدی یرامازلر کیدی. بن شمدی کلیرسه م او قوچو قوچولری هپ دوکر کیرتیرم.

فقط وسیله خانمک قوچو قوچولر علیهنده کی بو تهدیداتی چوجغی آوتوق ایچون قورو
لافتن عبارتدر. ایسنی براقوب حسنه نک یاننه چیقماز. قیز حایقردقجه والده سی اونک بو
فریادلرینه قارشی تسلی بخش اوله جق جوابلر ویرر. قیز ده اوپله آونور کیدر.

ارکک چوجقلرک قایدیراق، بردریر، اوزون اشک، جوز، حمام قیزدی اوپونلری هپ
حسنه نک اوکنده اوپنانیر. بو اوپونلر اثناسنده اطفالک بالتهور یکد یکرلرینه قارشی
بولندقلری تجاوزات لسانیه یی، تعبیرات غلیظه یی هپ ایشیدیر. یالکز ایشتمکله قالماز. بر
فونوغراف کیی ضبط ایدر. اقسام سفره باشنده باباسنه اوپله اطالہ لسانده بولنور که آدمجغز
بعضاً زوجه سنه:

- شو یمورجای یانمنن قالدیر. شمدی بر یومروق اوروب چکه سنی طاغیده جغم... باقسه
ک آ سوکویور. کیمدن اوکره نیور بو پیسلکلری...

زوجه سی - کیمدن اوکره نه جک آقوجه جغم؟ یا سندن یا بندن... دها مکتبه کینمدی که...
او قرجق چوجغک لاقیر دیسنه فیزیلیر می؟ او سوکمی نه بیله جک؟ ...
- نصل نه بیله جک؟ سوکیور. هم ده بر طلومباجی کبی قویو قویو... ایشتمیور میسک؟
- او قرجق چوجق سویلدیکی سوزک معناسنی بیله بیلمز...
حسنه عارسز عارسز صریته رق:
- نیچین بیلیمه جکم؟ ... پک اعلا بیلیرم... سنی کیدی آناسنی عورتتی...
باباسی همان النی اوزاتوب حسنه نک دوداقلرینی طوته رق قویاره جقمش کبی صاغه
صوله صیقیجه بورار. قیز بوغوق بوغوق حایقرمغه باشلار.
وسيله خانم تلاشله:
- براق آیول... قیزک نفسی کسילה جک...
- کسلیسون! طویمیور میسک اولمش آنامه سوکیور. عورتمه یعنی سکا، آناسنه قارشی
آغزینی بوزییور.
- افندی سویلیور اما معناسنی بیلمه دن سویلیور. یتشمیه سیجه پیچ قوروسی...
حسنه ایکی النی کوزلرینه کوتوروب اوغوشدیره رق:
- نه یه پیچ قوروسی اوله یم؟ بنم بابام ایشته...
باباسی - کورییور میسک؟ سن بیلمز دییورسک اما پیچک نه دیمک اولدیغنی سندن بندن
ایی بیلیور...
وسيله خانم - (استغرابله) قیز، پیچ نه دیمک؟
حسنه - باباسی بیانجی اولورسه...
وسيله خانم - (پارمغنی آغزینه کوتوره رک) امان زمانه یمورجاقلری... قیز، نره دن
اوکر نیورسک سن بونلری...
حسنه - کچن کون سواقده عمر صادق پیچ دیدی ده او ده بنم بابام بیانجی دکل... بن
بابامک او غلویم دیدی.
آناسی، باباسی حسنه بی ده اینجه دن اینجه یه امتحانه قاقیشیرلر، اطفال سفیله ایچون بر
مکتب ابتدائی اولان سواقده ایدندیکی معلومات واسعه فقط غیر مؤدبه یه حیرنده قالوب
جدا پارماق ایصیررلردی.

بن اسکی ادبیاتدن ایکی یولده آیرلدم. بونلرک برنجیسی یازیش، ایکنجیسی وزندر. یازیشده اونلرله برله شه مدم، چونکه عموم ترکلره قارشی شمدهیه قدر کجیکن بر ایشی آنجق بو یولده یازارسه م کوره بیله جکم. اونلرله وزنده آیرلدم، چونکه بو یولده یازیلان شعرلرک پارمق حسابتدن باشقه بر یولده سویله مکه دیلی دونمیور. بر پارچه آکلاته یم.

اسلوب یاخود یازیش نه در؟ طبیعتک و انسانلغک روحده یاخود بین و یورکده اویاندردیغی بر طاقم دوشونجه لر و دویغولری باشقه لرینه آکلاتمق صنعتیدر که بو هر شاعرک یارادیلیشه و ایچنده بولوندیغی عالمک کندیسنه کوستردیکی شیرلی طویوشنه کوره اولور. او حالده بن نه یولده یازملی ایدم؟ کوزلری ایلک آچیلیشه بر بالقچی قولوبه سنک ایلس چاتیلرینه ایلیشن و ننه سنک سویله دیکی نیتی سسلرینی دالغالرک اوغوتلتیلری بوغان بر بالقچی او غلنه ناصل یازی یازمق یاراشیرسه ایشته اویله! اهاالینک دوشونجه لرینی کندی بینندن، طویغولرینی کندی یورکنده بولان و او جاهل آنا بابا آره سنده الینه آلوب او قومق ایچون یازلمش بر کتاب بولامیان و یوزینی او قشامق ایچون اوزانمش بر ال و ضعیف روحنه قوت ویرمک ایچون قارشیسینده بر قوت بولوب کوره مه ین بر عوام اولادینه ناصل یازی یازمقسه ایشته اویله!

بر دلی قانلی یه

اوت کنجسک، سن ده اسکی جهانلری بیقارسک
هر کون جوشقون بر دکیزدن بر قومساله چیقارسک
حتی سنک او قارا کلک کیجه لرک پاریلدار
سکا قیشلر زانباق صاچار، سنی هر شی آلقیشلار.

اوت کنجسک، سن ده یکی دنیالرده یاشارسک
هر کون نیجه دوغمایه جق چوجوقلری اوقشارسک
بلکه سنک کوکلک ایچین هپ کوزلر چیرکندر
سکا ملک قوجاق آچار، سنی کوکه یوکسه لئیر.

لکن سن بر اوچورمه دوشمه یه یم دیر ایسه ک
بر آز آلچال او یوکسه لمک ایسته دیکک کوکلردن
او روحی بولوتلرک سینه سنده اویوتما!
طبیعتی بویوک طانی، فقط یره «دار» دیمه
سوکیک ایچین بر یووا یاپ، فقط ملک ایسته مه
سن طوپراغک اولادیسک بونی اصلا اونوتما!

(1884-1958) یحیی کمال بیاتلی

رندلرک اولومی

حافظک قیری اولان باغچه ده بر کل وارمش،
یکیدن هر کون آچارمش قانایان رنکیله.
کیجه بلبل آغاران وقته قدر آغلارمش،
اسکی شیرازی خیال ایتدیره ن آهنکیله.

اولوم آسوده بهار اولکه سیدر بر رنده؛
کوکل هر یرده بخوردان کبی بیلرجه توته ر.
وسرین سرویلر آلتنده قلان قبرکده
هر سحر بر کل آچار، هر کیجه بر بلبل اوتر.

(ایکنجی مجلس) صدقی بک - بر قاچ ضابط

ضابطلار (ایچری کیره رک): بک، دشمن چادرلرینی بیقمغه باشلادی! کیجه طونه یه کوپریسنی قورمش، هر طرفدن چکیلیور!
صدقی بک: بن ده کوردم.

برنجی ضابط: امر ایتسه کز آ، دیشاری چیقالم! بلکه بر قاچ طوپ، بر ایکی بابراق بر اقدیررز.

صدقی بک: یوز چورمش خصمک ارقه سنه دوشمک نه یه لازم؟
ایکنجی ضابط: سبحان الله! بورادن چکیلیدی ایسه دولتله صلح ایتمدی یا. عسکرینی طونه نک بشقه طرفنه کوندره جک دکلمی؟ اورده کیلر ده بزم قرداشمز! ده بر قاچ کشی بی بو طوپر اقلرده الیقویسه ق نه اولور؟
صدقی بک: یوزینی کری چویرتمیه لم.

برنجی ضابط: چویرسه نه اولمق احتمال وار؟ کلدیکی زمان نه یاپدی که کیدرکن نه یاپه جق؟ دشمن بزدن قاچپور. بز می دشمندن قورقالم؟ یوزندن بیلمدق، ارقه سندن می بیله جغز؟ امر ایت، چیقالم!؟ امر ایت، طوپلر ایشه سن! او بر طابیه لر طویه باشلادی، هر طرفدن طیشاری عسکر دوکیلیور.

(اوچنجی مجلس) اولکیلر - عبدالله چاوش (قوشه رق کلیر)

صدقی بک: عبدالله!
عبدالله چاوش: افندم!
ایکنجی ضابط: بک، امر ایدک، طوپ آتسونلر! یولجیلری سلاملاسونلر! عسکر مزله تشییعه چیقالم. باری دوستمز عثمانلیلر رعایت بلمز مش دیمسونلر.

صدقی بک: پک اعلا پک اعلا، سزک دیدیکز کبی اولسون. کیدک! یاپک! بن ده ارقه
کزدن یتشیرم. (ضابطلر چیقار).

(دردنجی مجلس) صدقی بک - عبدالله

صدقی بک: عبدالله!

عبدالله چاوش: بیور!

صدقی بک: چوجق نره ده؟

عبدالله چاوش: چوجق می؟ نره ده اوله جق؟ اسلام بکک یاننده.

صدقی بک: ای اسلام نره ده؟

عبدالله چاوش: طیشاریده.

صدقی بک: صاغ می؟

عبدالله چاوش: بن بر اقدیغ زمان صاغدی، ایکیسی ده صاغدی، اما شمدی بیلم.

صدقی بک: سویله بقایم، نه یاپدیکز؟ نه اولدی؟

عبدالله چاوش: اسلام بک میدر؟ نه در؟ او آدم دکل، اللهم غضبی. چوجوق عادتا کولکه.

او بر یره کندی می، بو یاننه یاپشیور. از قالدی هم کندیلرینی تلف ایده جکلردی هم بنی!

ایشه کوندرمکه اما آدم اره مشسکز! لکن بن ایکیسندن ده خشنودم، الله ده خشنود اولسون.

اسلام شیلر دلی قانلیلر!

صدقی بک: ای نه یاپدیکز؟ انی سویله! نه یاپدیکز؟

عبدالله چاوش: بورادن چیققدق، اوچ کیجه بر کویده یاتدق. بر درلو اوردونک یاننه یناشه

مدق. صکره بر کیزلی یول بولدق. سورینه سورینه تا شو تپه نک آلتنه کتدک. اوراده بر

مغاره وار. بن آوجیق زمانندن بیلیرم. او مغاره ده صاقلندق. دشمن باشلادی کیجه یاریسی

چادرلرینی یقمغه. اسلام بک بونی کوردی می، حدک وارسه ضبط ایت! او دیر «بن البته

چیقاجغم». کولکه «بن ده البته چیقارم». بن «ایتمیک» دیدم، اولمدی. «لازم دکل» دیدم،

اولمدی. «دشمن کیدیور» دیدم، اولمدی. «ای هایدی چیقالم! قیامت می قوپار؟» دیدم،

چیققدق. سورینه سورینه کیزلنه کیزلنه جبخانه نک یاننه بر خیلی یاقلشدق. یاقلشدق اما نه

فانده؟ جبخانه نک اطرافنی قره قول ایچنده قره قول صارمش. دوشندک چالشدق، بر درلو استدی کمز یره صوقیله مدق. بن «هایدی سلامتله بورادن چیقالم» دیرکن اسلام بک جبخانه یره قارشو بر طبانجه اتمسون می؟ مکر قیونک اوکنه بر باروت صندیغی ایندیبرمشلر. قورشون ده تا واردی انی بولدی!

صدقی بک (سوزینی کسه رک): صکره؟

عبدالله چاوش: صکره نه اوله جق! بر کورلدیدر قویدی تفنکه صاریلان صاریلانه... باشلادی اوزریمزه طولی کبی قورشون یاغمغه... اسلام بک سانکه اولومه عاشق ایمش کبی قورشونلری قوجاقلامغه چالیشیردی. کولکه سی ذاتی یانندن ایرلمز. سانکه اولومی کوزمله کوردم دیسه م اینانک! برکت ویرسون، اسلام بک اوچ یرندن یاره لندی ده - او مبارک ده هپ اوک طرفندن یاره لنیر - بایلدی، یره یقلدی. بن اوموزلرندن طوتم، چوجق ده ایاقلرینه صارلادی، مغاره نک کنارنده کی چالیغنه کیردک، اونو ده برابر چکدک. قارغه شالقدده ایزمزی بوله مدیلر! یواش یواش مغاره مزه صوقلدق. او اراده ایکی قورشون ده بنم قسمتیه دوشدی. بری صاغ کورکمک اوستنده ایدی، چیقاردم. اوته کی ده بو طومه، هم اوک طرفده، حالا طوریبور.

صدقی بک: مغاره دن نصل قورتدیکز؟

عبدالله چاوش: اول طرفده کی دشمن عسکری طونه بی کیجه کچمش. بن صباحلین مغاره دن باشمی چیقاردم، اطرافمه باقدم، کیمسه یوق. یولداش لرله قالدق، کیتدی کمز صاپه یوله کیردک، چالی اره لرنده کیزلنه کیزلنه قلعه یه یاقلاشدق. صباح آچیلیر آچلمز، باقدق که عزب طابیه سندن عسکر چیقیور. اسلام بک بونلری کوردی می ینه یلدریم کبی صیچرادی، «اللهه عهدم اولسون که بر جبخانه صندیغی ده یا قومه دن قلعه یه کیرمیه یم» دیه بر کره باغردی، دوشدی عسکرک اوکنه... اوته کی ذاتی کولکه دیدک آ... بن ده یانلرینی بر اقامق استدم. یا اسلام بک جهنمک اغزینه آتیلور... دشمنه چاتدق. بر النده طبانجه، بر النده قلیچ... یاالله دیدی، بر جبخانه عربیه سنه طوغری فرلادی... بر قورشونده نه عربیه قالدی نه بارکیر نه یاننده عسکر... هر برینک هر پارچه سی کوکک بر گوشه سنه فرلادی. والله بک، عربیه ایله اره سی بنمله سزک اره مز قدر یا واردی یا یوقدی.

صدقی بک: ارسلان دلی قانلی!

عبدالله چاوش: انی ده بزی ده الله صاقلادی! «بک، الویرر، هایدی کیده لم! میرالای بک بزی بکلر» دیدم. غوغا باروت، او آتش، حدک وارسه برینی برندن آیر! باقدم، اولمیه جق... دشمنک ذاتی یوزی دونمش. «بر آدم اکسلمکله قیامت می قوپار» دیدم، سزه خبر ویرمکه کلدیم.

صدقی بک: آفرین، الله هپکزدن راضی اولسون. وطنک اتمکی هپکزه حلال اولسون... عبدالله چاوش (طابیه دن طیشاری باقه رق): باق باق، بک! قاچپورلر به! ده ا یارم ساعت اولمدی، عجله کز نه!

صدقی بک: دشمنک کتدیکنه می قزیورسن؟

عبدالله چاوش: باق، بن دشمنک ده او قدر قورقاغنی سومم. صانکه بر ساعت ده ا آتش قارشوسنده طورلرسه قیامت می قوپار؟ ... بک اسلام بک کلیور! الله الله! ینه النده قیلجی قیرلمش قلعه یه کلیرکن صانکه مزاره کیدر کبی کلیور! (اسلام بکه باغره رق): بورایه کلسه ک آ! میرلای بک بکلیر! صانکه قلعه یه کیررسه ک قیامت می قوپار؟
صدقی بک: چوجوق یاننده یوقمی؟

عبدالله چاوش: کولکه ارقه سندن آیریلور می هیچ؟ هله ایجری کیره بیلدی! مبارک آتشک اغزینه کیدرکن ده بر از بویله یواش یورورسه ک آ! نه اولور، قیامت می قوپار؟
صدقی بک: جناب حقه بیک کره شکر اولسون! شونلرک بیهوده یره تلفنه سبب اولدیم البته یا چلدیردم یا کندیمی اولدرمکه مجبور اولوردیم... هله ینه الهک عنایتی یتشدی.

لب دریاده قوم اوزره آسوده حال کیدرکن اوکیمز صیره هنوز کتمش بر پاره باصلمش آت ایاغی ایزی کوردندی اما اول ایز کیده کیده دخی بیوک ایز اولدی حاصل اوچ قارش انلی ایز اولدی حقیر غلامریمه ایتمم بیره اوغلانجقئر شول ایزی تماشاشا ایئتدیکز می دیدیکمه فرهاد و خسر و ایئتدیلر واللهی سلطانم عجایب بیوک آدم ایزی دیو یولک صول جانبنه بقرلر بیره اوغلانلر بو صاغ طرفه بقک نیجه آدم ایزیدر اشته بو آت ایزیدر دیدیکمه اوغلانلر آت ایزن کوروب اشته سلطانم بو طرفه بر آدم ایزیده وار دیدیلر مکر آت ایزینک صولنده برابر آتلیله کیدر بر یایان وار همان حقیر آتدن اینوب بسم الله دیوب آدم ایزن قارشلمد کعبه حقیچون آدم ایزی کامل دورد قارش کلوب دخی یری حرارت اوزره اصیجاق ایدی عقمز باشمزدن کیدوب آیا بو نه حال و نه حکمتدر که دیو مشاوره ایدوب نه چاره ایده لم اول ایزلر اوکیمز صیره لب دریاده قوملق اوزره کیده یور اللهه صیغنونب غلاملر و رفیقئر ایله آیه الکرسی و معوذتینه مداومت ایده رک ایاق ایاق کیده رک یول اوزره بعض اوج سمایه سرچکمش چنار و قواق و مشه اغاجلرینک آدم بلی قالنغی دالری کویا اوصطره ایله کسوب بیره بر اقمشدر دیبه لک حقیره دخی زیاده دهشت حاصل اولوب تلاش ال ویردی اما نه چاره یولمز اولدر کری دونمک ممکن دکل حاصل کامل بو حال اوزره داغلر و اورمانلر ایچره ۳ ساعت کیدوب پیره وزه دریاسی کنارن کچوب دخی بیوک چنکلیستان اورمانلره کردکده جان باشمزه صچرایوب کیدرکن همان اون عدد پر سلاح حایدود حرامی کفره لری بزى کوردکلرنده الامان مدد توبه سلطانم دیوب توفنکلری و قلبجلیری اورمانلر ایچره آتوب آغلاشراق آتلیرمزک ایاقلرینه صارلدیلر حقیر بونلردن ینه الارقه بیره ندر ملعونلر دیو حاللرن سؤال ایتمم بر الای یولجی کفره لرز لطف ایللیک سزک ایلریده کیدن بیوک آتلو و بر بیوک یاین آدم یولداشلیریکز باشلری اغاجلره برابر اولوب اول بیان آدمک النده بر صویا دیه نکى و بر النده قلیجی وار و آتلینک النده بر قلیجی وار یوللر اوزره اغاجلری کسه کسه کیدرلر بز سزک اول یولداشلیریکزی کوروب عقمز باشمزدن کیدوب بر کنارده قالدق و اول یایان النده کی صویا ایله بریمزک باشنه نجه اوردی ایسه خورد خشخاش ایئتدی اشته لشی دیو لشی کوستردیلر حقیقه الحال کفره یه

اوپله لبوط اورمشکم آدم وجودیدر دیه جک یری قالمیوب جمله خورد اولمش انجاق کفره
 نک لشنی لباس ایچنده تفتک تفتک ایدوب بز دخی کفره بی بو حال ایله کورجک دیبه لک
 عقلمز باشمزدن کندی اما کفره لر حرامیلر ایش مرد اولنلری باشلری ایش بو کفره لردن
 دخی خوف ایدوب اورمانلر ایچره آتدفلری سلاحرن جمله آلوب اشته ملعونلر آنلر بزم
 ایلریده یولداشلریمزدر تیز بر دخی سلاح ایله یوله چقماک و حرامیلکه توبه جرأت ایدوب
 بر خیلی تکملر ایلدم اما خدا بلر کم بیجان اوله یازدم غلامرم طقوز عدد سلاحرن آلوب
 طقوز کفره کافرلر اورمانده عالم حیرتده قالبوب انده بر اقدق اما حقیر دخی ایلری کتمکه
 اصلا درمانم قالمیوب ینه توکلنت علی خالق دیبه رک یوله روانه اولوب ینه پره وزه
 دریاسی کنارچه کیدرکن ینه ایزلرینه راست کلیردک اما ایزلری کوچلمکه باشلیوب یانیه
 لی ارسلان پاشا اوغلی قیلان پاشا چفتلکی یاننده ایزلرن غائب ایتدک اما یوزلرن کورمدک
 و بو محلرده یولجیلره قرشو راست کلدکده سؤال ایتدک ذره مقداری خبرلری یوق ایدی
 همان بو عبد کمتر آنی ملاحظه ایتدکمه جمیع زمانده آته سوار اولدقده حضرت قرآن
 عظیمه و فرقان کریمه حفظاً مداومت ایدوب کیدردم بو یولده اول حرامی کفره لره راست
 کلسک کرک ایدک و بر عظیم عربده مز کچوب بلکی برقاچمز تلف نفس ایده لردی اما
 حضرت قرآن حرمتنه جناب الله بزلری حفظ ایتدک ایچون اوکمز صره محافظه جی
 رفیقلر کوندروب حرامی باشی بی لبوط ایله قتل ایدوب کفره لر دخی بزلی آنلردن ظن
 ایدوب آمان دیوب توبه ایدوب سلاحرینه مالک اولوب قرآن عظیم حرمتنه حرامیلردن
 خلاص اولدق.

سینه می دلدی بو کون بر آفت چارپاره لی
کل یکاقلی کلکلی کرّا که لی مور خاره لی
چفته بکلی سیم کردنلی کنش رخساره لی
کل یکاقلی کلکلی کرّا که لی مور خاره لی
بر جوان قاشی صاریق صارمشم افندم باشنه
سر مه چکمش عطر شاهیلر سورنمش قاشنه
شمدی کیرمش داخی تخمینده اون بش یاشنه
کل یکاقلی کلکلی کرّا که لی مور خاره لی

شهنشینلر زینتی آغوشلر پیرایه سی
داخی بر بیلدر یانندن ایریلالی دایه سی
سودیکم کولم سروری عمریمک سرمایه سی
کل یکاقلی کلکلی کرّا که لی مور خاره لی

شیوه سی نازی اداسی خنده سی پک بی بدل
کردن پوسکر مه بکلی کوزلری غایت کوزل
صیرمه کا کل سیم کردن زلف تل تل اینجه بل
کل یکاقلی کلکلی کرّا که لی مور خاره لی
اول پری رویک جفای چشم جلا

ساقی زمان عیش می خوشکوار در
بوی نسیم و رنگ گل و رونق بهار
غافل کچورمه فرصتی کم باغ عالمک
ایام زهد و موسم زرق و ریادکل
ضایع کچورمه عمری بودم کنج غمده کم
دل زورقینی لجهء غمدن هوای عشق
باقی نهال معرفتک میوهء تری
بر قچ پیاله نوش ایده لم نوبهار در
آثار فضل و رحمت پرورد کار در
کل دوری کیبی دولتی ناپایدار در
هنکام عیش و عشرت و کشت و گذار در
منزل کنار باغ و لب جویبار در
البته بر کناره آتر روزکار در
عارف قتنده بر غزل آبدار در

بر لبی غنجه یوزی کلزار دیرسک ایشته سن
خار غمده عندلیب زار دیرسک ایشته بن
لبلری مل صاچلری سنبل یاکاگی برک کل
بر سمنیر سرو خوش رفتار دیرسک ایشته سن
پاینه یوزلر سورر هر سرو دلجونک روان
صو کیبی بر عاشق دیدار دیرسک ایشته بن
زلفی ساحر طره سی طرار شوخ شیوه کار
چشمی جادو غمزه سی مکار دیرسک ایشته سن

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆ-ՀԱՅԵՐԵՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

1

أب (āb) - ջուր	أجى (aci) - 1. ցավ, վիշտ,
ابلا (abla) - ավագ քույր	2. կծու, դառը, մոռու
أت (at) - ձի	آج (ač) - քաղցած
أت (et) - միս	أحاب (ahbāp/-bı) - ընկերներ
آتا (ātā) - հայր, պապ, նախահայր	احتمال (ihtimal) - հավանա- կանություն
آتش (ateş) - կրակ	احتياج (ihtiyaç/-cı) - կարիք, պահանջ, անհրաժեշ- տություն
آثار (asar) - հետքեր, ոսնա- հետք	احتياط (ihtiyat) - նախազգու- շություն, զգուշություն
اثبات (ispat) - փաստարկ, ապացույց	احسان (ihsan) - շնորհ, պարգև
اثنا (esna) - ընթացք, պահ	احمق (ahmak) - տխմար, ապուշ
اثواب (esvab) - հազուստներ, զգեստներ	اختيار (ihtiyar) - ծեր
اثير (esir) - (քիմ.) եթեր	إخراج (ihrāc) - արտահա- նում
اجتماع (ictimai) - 1. նիստ, 2. հասարակական	اخشاب (ahşap/-bı) - փայտեր, փայտաշեն
آجل (acil) - շուտափույթ, անհետաձգելի	

اخلاق (ahlak) - բարոյակա- նութիւն	ارض (arz) - երկիր, հող, գետին
آد (ad) - անուն	آرکداهش (arkadaş) - ընկեր
آداب (adab/adap/-bi) - ավանդույթ, կարգ	اری (arı) - մեղու
آدام (adam) - մարդ	اریک (erik) - սալոր
آدب (edeb/edep) - նրբանկա- տութիւն, բարեկրթութիւն	آز (az) - քիչ
آدمان (idman) - վարժութիւն, մարզանք	آژان (ajan) - 1. գործակալ, լրտես, 2. ոստիկան
آذان (ezan) - ազան, իսլամ. աղոթքի կանչ	آژانده (ajanda) - օրագիր, նոթատետր
آذعان (iz'an) - հնազանդու- թիւն	آژدها (ejderha) - վիշապ
آر (er) - զինվոր	آژانس (ajans) - գործակալու- թիւն
آرا (āra) - միջև, մեջ	آساس (esas) - հիմք
آربعه (erba'a) - չորս	آساساً (esasen) - հիմնականում
آربعون/اربعين (erba'in/erba'un) - քառասուն	آستاد (üstad) - վարպետ
آرثييت (irsiyyet/irsiyet) - ժառանգականութիւն	آستار (estar) - ծածկոց
آردو (ordu) - բանակ	آستبعاد (istib'ad) - հեռատե- սութիւն
	آسرار (ısrar) - գաղտնիքներ
	آصرار (ısrar) - պնդում, համատեղութիւն

اصرار ایتمک (ısrar etmek) -
պնդել

اسکله (iskele) - կայարան

اسلوب (üslup) - ոճ

آسیا (Asya) - Ասյա

آش (aş) - ուտելիք, ճաշ

اشقیا (eşkiya) - ավազակներ,
ապստամբներ

آشماق (aşmak) - անցնել,
հաղթահարել

ایشان / ایشان (ışnan/ışneyn) - երկու

اشیا (eşya) - իրեր (եզ. թիվ
شی (şey)

آسقی (askı) - 1. կախված
զարդ, 2. կախիչ

اصلاق (ıslak) - թաց, խոնավ

اصول (usûl) - մեթոդ

اطراف (etraf) - շրջակա,
շրջակայք

آطه (ada) - կղզի

اعتبار (itibar) - 1. հարգանք,
պատիվ, 2. կատառում

اعتدال ('itidal) - հավասար-
րակշռություն

اعتراض ('itiraz) - դիտողու-
թյուն, առարկություն

اعتقاد (itikad) - հավատք,
հավատալիք

اعتنا (i'tina) - ուշադրություն

اعلان (i 'lan) - հայտարարու-
թյուն

امار (i 'mar) - բարեկարգում

آغ (ağ) - ուռկան

اغا (ağa) - աղա

آغاچ (ağaç) - ծառ

اغفالات (iğfalat) - պատրանք,
խաբկանք

اغور (uğur) - 1. երջանկույթ-
յուն, հաջողություն,
2. բախտ

آغیر (ağır) - ծանր, դժվար

آغیز (ağız) - բերան

افکار (efkar) - մտքեր

افندی (efendi) - պարոն
(դիմելաձև)

آق (ak) - սպիտակ	امثال (emsal) - օրինակներ, նմաններ
اقتور (aktör) - դերասան	امداد (imdat/-di) - օգնություն
آچه (akçe) - արջե (օսմ. դր. միավոր)	امک (emek) - վաստակ
أقسامك (aksamak) - կաղալ	امواج (emvac) - ալիքներ
أقینچی (akıncı) - 1. Հարձակ- վող, 2. աքընջը (հեծելագործի տեսակ)	امید (ümit) - հույս
اکمک (ekmek) - հաց	آناختار (anahtar) - բանալի
اک (en) - 1. ամենա, 2. (ek) - վերջածանց	انتظار (intizar) - սպասում
اگر (eğer) - եթե	انتقال (intikal) - փոխանցում, փոխադրում
اکرام (ikram) - հյուրասիրու- թյուն	انظار (enzar) - 1. աչքեր, 2. հայացք
آكلات (anlat) - բացատրիչ	انكار (inkâr) - ժխտում
الف (elif) - էլիֆ	آننه (anne) - մայր
الف (elf) - հազար	انور (enver) - ամենալուսա- վոր, լուսնափայլ
الك (elek) - մաղ	اهل (ehl) - ժողովուրդ, բնակիչ
الین-(alın) - ճակատ	آو (av) - որս
اللی (elli) - հիսուն	آو (ev) - տուն
امتحان (imtihan) - քննություն	آواره (avare) - թափառական, անգործ, շրջիկ

اوبه (oba) - մեծ վրան
 اوت (evet) - այո
 اوت (öt) - երգի՛ր,
 դայլայլի՛ր, (հրամ. եղ.)
 اوت (ot) - խոսո
 اوتو (ütü) - արդուկ
 اوچوروم (uçurum) - անդունդ
 اود (ինչպես նաև՝ اوت) (od) -
 կրակ
 اوداء (evidda) - բարեկամներ,
 մտերիմներ
 اور (ur-vur) - խփի՛ր (հրամ.
 եղ.)
 اوراق (evrak) - տերևներ,
 փաստաթղթեր
 اورته (orta) - կենտրոն,
 մեջտեղ, միջին
 اورتو (örtü) - ծածկոց
 اوردهك (ördek/-ği) - բադ
 اوركو (örkü) - հյուսք,
 հյուսվածք
 اوركتمك (örkütme) - վախեց-
 նել

اوزگون (üzgün) - տխուր
 اوص (us) - խելք,
 ուշիմություն
 اوغلاق (oğlak) - ուլ
 اوقومق (okumak) - կարդալ
 اوکا (ona) - նրան
 اوكرتمك (öğretmek) - սովո-
 բեցնել
 اوک (ön) - առաջ
 اوغی (üveği/üvey) - խորթ
 اوّل (evvel) - առաջ, առաջին
 اول (ol) - այն (ցուց. դեր.), اول
 1. (ol) - եղի՛ր (հրամ.
 եղ.), 2. اول (öl) - մեռի՛ր
 (հրամ. եղ.)
 اولان (olan) - եղող
 اولتا (olta) - կարթ
 اولگون (olgun) - հասուն
 اويقى (uyku) - քուն
 اويوق (uyuk) - փորված,
 խոռոչ
 اى (ay) - 1. լուսին, 2. ամիս

ايب (ip) - պարան

ايپك (iplik) - թել

ايت (it) - շուն

ايچمك (içmek) - 1. խմել, 2. ծխել

ايراد (irat/-dı) - եկամունս

ايرى (ayrı) - առանձին,
անջատ

ايضاح (izah) - բացատրու-
թյուն

ايفاظ (ikaz) - նախազգուշա-
ցում

ايكى (iki) - երկու

ايلرى (ileri) - առաջ

ايليك (ilik) - օղակ, կոճակի
անցք

آيى (ayı) - արջ

ب

باب (bāb) - դուռ

بابا (baba) - հայր

بات (bāt) - վերջնական,
կտրուկ

باج (bac) - մաքս, տուրք

باجى (bacı) - քույր

باد (bad) - քամի

بار (bār) - բեռ, պտուղ

بازار / بازار (pazar) - շուկա,
կիրակի

باش (baş) - գլուխ

باصمق (basmak) - ճնշել

باعث (ba‘is) - 1. պատճառ,
2. կապ, կապակցություն

باغ (bağ) - այգի

باغاژ (bagaj) - ուղեբեռ

باغلامه (bağlama) - կապ,
միացում

باقمق (bakmak) - նայել

بال (bal) - մեղր

بايراق (bayrak) - դրոշակ

بايع (bayi‘)-վաճառող	برگ (berg) - տերև
بببر (biber) - պղպեղ	برنجی (birinci) - առաջին
بيك (bebek) - երեխա, մանկիկ	بز (biz) - մենք
بیت (bet)-դեմքի գույն	بهسته (beste) - կապված, փակված
بيت (ինչպես նաև بیت) (bit) - ոջիլ	بسيط (basit) - հարթ, պարզ
بحث (bahis/-hsi) - քննարկում, զրույց, բանավեճ	بش (beş) - հինգ
بخار (buhar) - գոլորշի	بشر (beşer) - հնգալան
بخت (baht) - երջանկություն	بغداد (Bağdad) - Բաղդադ
بد (bed) - վատ	بغداى (buğday) - ցորեն
بذل (bezl) - առատորեն բաշխում, շնորհում	بكار (bekâr) - չամուսնացած
بر (bir) - մեկ	بكر (benz) - երես, երեսի գույն
برابر (berāber) - միասին	بكرز (benzer) - նման
برادر (birāder) - եղբայր	بك (bey) - պարոն
برباد (berbād) - աղտոտ, ավերված	بكلر بك (beylerbey) - բեյլերբեյ
برد (berd) - ցուրտ	ببلبل (bülbül) - սոխակ
برز (berz) - երկրագործություն	بلى (belli) - հայտնի
	بن (ben) - ես
	بنا (bina) - շենք
	بهار (bahar) - գարուն

بو (bu) - սա, այս
بوار (bevar) - կործանում,
ավերում
بوبو (bubu) - հոսող
بورا (bora) - մրրիկ,
փոթորիկ
بورو (boru) - խողովակ,
շեփոք
بوروشوق (buruşuk) - 1. կընձ-
ռոտ, 2. ճմրթված
بوز (buz) - սառույց
بوش (boş) - դատարկ
بوغاز (boğaz) - նեղուց,
կոկորդ
بول (böl) - բաժանի՛ր (հրամ.
եղ.)

بول (bol) - լայն, ընդարձակ,
առատ, շատ
بول (bul) - գտի՛ր (հրամ. եղ.)
بويله (böyle) - այսպես
بويوك (büyük) - մեծ
بياض (beyaz) - սպիտակ
بيت (beyt) - բեյթ,
բանաստեղծ. երկտող
بيچاق (biçak) - դանակ
بيك (bin) - հազար
بيل (bil) - իմացի՛ր (հրամ. եղ.)
بيلت (bilet) - տոմս
بيوك (büyük)-մեծ

پ

پاپاتيه (papatya) - երիցուկ
پاتيناج (patinaj) - սահք
پادشاه (padişah) - փառիշահ

پارچه (parça) - կտոր, մաս,
նշխար
پارچهلامق (parçalamak) - մաս-
նատել

پارلامق (parlamak) - 1. փայլել,
2. զայրանալ
پارمق (parmak) - մատ
پاره (para) - փող, դրամ
پاشا (paşa) - փաշա
پاموق / پاموق (pamuk) - բամբակ
پانچار (pancar) - բանջար
پای (pay) - մաս, բաժին,
չափաբաժին
پای (pay) - ուտք
پترول (petrol) - նավթ, բենզին
پچه (peçe) - քոյ
پدر (peder) - հայր
پرده (perde) - վարագույր
پروژکتور (projektör) - լուսար-
ձակ

پری (peri) - փերի
پژمورده (pejmürde) - պատա-
ռոտված, զգզված
پلاژ (plaj) - լողափ
پنبه (penbe/pembe) - վարդա-
գույն
پهيزاج (peyzaj) - բնանկար,
բնապատկեր
پوسته (posta) - թղթաբեռ,
թղթատար
پول (pul) - 1. զարդ, 2. զանգ,
3. թեփ, 4. դրոշմա-
թուղթ, 5. փող
پويراز (poyraz) - հյուսիսային
քամի
پينير (peynir) - պանիր

ت

تاب (tāb) - 1. կարողություն,
ուժ, 2. համբերություն
تابع (tabi') - հետևորդ,
հետևող, հպատակ

تات (tāt) - համ
تأثير (teessür) - վիշտ, ցավ
تأثير (te'sir) - ազդեցություն
تاج (taç) - թագ

تاختا (tahta) - տախտակ,
փայտ, ատաղձ
تار (tār) - 1. թել, 2. լար, 3.
մութ, 4. առէջ
تارلا (tārlā) - դաշտ
تاريخ (tarih) – 1.
պատմություն, 2.
տարեթիվ
تأسيس (te‘sis) - հիմք
تاکری (Tanrı) - Աստված
تأكيد (te‘kid) - հաստատում
تانه (tane) - հատ, հատիկ
تَب (teb) - տենդ
تپه (tepe) - բլուր, գագաթ
تجّار (tüccar) - վաճառական-
ներ, առևտրականներ
تخصيص (tahsis) -
հատկացում,
նշանակում
تخت (taht) - գահ
تخليه (tahliye) - բեռնաթա-
փում

تذکره (tezkere)- 1. տոմս, 2.
գիր, 3. հուշագրություն
تذلل (tezelül) - խոնարհում
تراش (tıraş) - ածիլում,
սափրում
تربيه (terbiye)-դաստիարա-
կություն
ترس (ters) - 1. հակառակ,
2. սխալ
تورک / ترک (türk) - 1. թուրք,
2.թյուրք
ترن (tren) - զնացք
تسعه (tis‘a) - ինը
تسعین/ تسعون (tis‘in/ tis‘un) -
իննսուն
تشبث (teşebbüs) - ջանք,
նախաձեռնություն
تشکر (teşekkür) - շնորհակա-
լություն
تظاهر (tezahür)-ցուցադրում,
հատկանիշ
تعديل (ta‘dil) - բարեփոխում,
չափավորում

تعريف (t 'arif) - բնորոշում,
 ծանոթացում
 تعظيم (ta 'zim) - մեծարանք
 تعقيب (ta 'kip) - հետապնդում
 تعيين (tayin) - նշանակում,
 որոշում
 تفتيك (tiftik) - 1. անգոր. այծ,
 2. այծի (անգոր.) մազ,
 դժտիկ, 3. ճեղքում
 تکر (teker) - անիվ
 تک (tek) - միակ
 تکرار (tekrar) - կրկնություն
 تکه (tekke) - թեքքե, դերվիշ.
 կացարան

تلسكوب (teleskop) - հեռադի-
 տակ
 تلميح (telmih) - ակնարկ
 تمثال (timsal) - պատկեր
 تمثيل (temsil) - նմանեցում,
 տպագրում
 تمساح (timsah) - կոկորդիլոս
 توت (tut) - թուխ
 توت (tüt) ծխի՛ր (հրամ. եղ.)
 توثيق (tevsik) - հաստատում
 تورات (Tevrat) - 1. Աստվա-
 ծաշունչ, 2. Հնգամատ-
 յան, 3. Հին կտակարան
 تيقظ (teykiz) - աջալրջություն

ث

ثابت (sabit) - կայուն, հաս-
 տատուն
 ثاقب (sakib) - 1. ծակող,
 2. թափանցող
 تاسع (tasi ') - իններորդ

ثالث (salis) - երրորդ
 ثانی (sani) - երկրորդ
 ثامن (samin) - ութերորդ
 ثبات (sebat) - հաստատակա-
 մություն

ثروت (servet) - հարստություն

ثلاثة (selâse) - երեք

ثقلت (siklet) - 1. ծանրություն,
2. նեղություն

ثلاثون / ثلاثين (selâsin/selâsun) -
երեսուն

ثمانين / ثمانون (semanin/
semanun) - ութսուն

ثمانية / ثمان (semaniye/seman) -
ութ

ثلث (sülüs) - մեկ երրորդ

ثمره (semere) - արդյունք,
պտուղ

ثنا (sena)-գովեստ,
դրվատանք

ثواب (sevap/-bi) -
բարերարություն

ج

جلب (celb) - 1. գրավում,
2. կոչում

جاذب (cazib)-գրավիչ,
ձգողություն

جاده (cadde)- ճանապարհ,
պողոտա

جام (cam) - 1. գավաթ, 2.
հայելի, 3. ապակի

جان (can) - կյանք, հոգի

جانباز (canbaz) - 1. լարախա-
ղաց, 2. ձիավաճառ

جانی (cani)-ոճրագործ,
եղեռնագործ

جاهل (cahil) –տգետ, անգետ

جپ (cep/-bi)-գրպան

جدول (cedvel)-1. ջրմուղ, 2.
կանոն, 3. ցանկ,
ցուցակ

جرات (cüret) -համարձա-
կություն,
հանդգնություն

جزا (ceza)-պատիժ

جزع (ceza‘) - սարսափ, ահ
جلاد (cellad) - դահիճ
جلد (cilt/-di) - 1. մաշկ, 2.
գրքի կազմ, 3. հատոր
جلوه (cilve) - պչրանք,
նազանք
جمال (cemmal) -
1. գեղեցկություն, 2.
ուղտապան

جمعه (cuma) - ուրբաթ
جمهوريت (cumhuriyet) - հան-
րապետություն
جنت (cennet) - դրախտ
جهاز (cihaz) - 1. հանդեր-
ձանք, 2. օժիտ, 3.
գործիք
جهنم (cehennem) - դժոխք

ج

چاتی (çatı) - 1. տանիք,
2. բնակարան
چارشی/ چارشو (çarşı) - շուկա
چاره (çare) - միջոց, ճար
چاغ (çağ) - դար
چalışقان (çalışkan) - աշխատասեր
چان (çan) - զանգ
چانطه (çanta) - պայուսակ
چلنك (çelenk) - 1. աղամանդե
թագ, 2. պսակ

چنار (çınar) - սոսենի
چهره (çehre) - 1. դեմք, երես,
2. խոժոռ դեմք
چوبان (çoban) - հովիվ
چوپ (çöp) - աղբ
چوخه (çuha) - մահուղ
چوملك (çömlek) - կճուճ,
պուտուկ
چيرپمق (çirpmak) - հարվածել
چيلك (çilek) - ելակ

ح

حاجی (hacı) - ուխտավոր
 حادثه (hadise) - դեպք, պա-
 տահար, իրադարձութ-
 յուն
 حاضرات (hazaret) - ներկա-
 յություն
 حاضر (hazır) - պատրաստ
 حاضر لانمق (hazırlanmak) -
 պատրաստվել
 حاكم (hâkim) - դատավոր
 حال (hal) - վիճակ, արարք
 حالبوكی (halbuki) - մինչդեռ
 حرب (harp /-bi) - պատե-
 րազմ
 حارث (hars)-հերկում,
 մշակում
 حرف (harf) - տառ
 حرکت (hareket) - շարժում
 حرمت (hürmet)-հարգանք,
 պատիվ

حریت (hürriyet) - ազա-
 տություն
 حسّ (his/-ssi) - զգացմունք
 حسرت (hasret) - կարոտ
 حصار (hisar) - ամրոց
 حضرت (hazret) - սուրբ,
 մարգարե
 حضور (huzur) -
 ներկայություն,
 հանգստություն
 حظ (haz /hazz) - ուրա-
 խություն
 حقّ (hak/-kki) - իրավունք
 حكاية (hikaye) - պատմութ-
 յուն
 حڪمدار (hükümdar) - միա-
 պետ, կառավարիչ
 حكومت (hükümet) - կառավա-
 րություն
 حلقه (halka)-օղակ, շրջանակ

حلوا (helva) - հավվա
حمام (hamam) - քաղնիք
حملة (hamle) - 1. ջանք,
2. հարձակում

حوادث (havadis) - դեպքեր,
իրադարձություններ
حيوان (hayvan) - կենդանի

خ

خاتون (hatun) - տիկին
خاچ (haç) - խաչ
خارج (hariç) - արտաքին,
դուրս
خارمان (harman) - 1. կալ,
կալատեղ, 2. խառ-
նուրդ
خاطر (hatır) - հիշողություն,
հարգանք
خاقان (hakan) - կայսր,
թագավոր
خامس (hamis) - հինգերորդ
خاله (hala) - հորաքույր
خامور (hamur) - խմոր
خانه (hane) - 1. տուն, շենք,
2. շինություն

خبر (haber) - լուր
خدمت / خدمت (hizmet) - ծառա-
յություն
خراب (harap) - ավերում
خرابه (harabe) - ավերակ
خرقه (hırka) - վերնազգեստ,
քուրձ (դերվիշ.
հագուստ)
خزینه (hazine) - գանձարան
خسيس (hasis) - ժլատ
خط (hat) - գիծ
خطا (hata) - սխալ
خطاب (hitap/-bi) - դիմում
خفایای (hafaya) - գաղտնիք-
ներ

حالات (halat) - 1. մալուխ, 2.
ճոպան

خمسة/ خمس (hamse/hams) -
հինգ

خمسين/ خمسون (hamsin/hamsun)
- հիսուն

خمر (hamr) - գինի

خورما (hurma) - արմավ

خوشنودسزلق (hoşnutsuzluk) -
դժգոհություն

خیال (hayal) - պատրանք,
ցնորք

خیرسز (hırsız) - ավազակ

خیز (hiz)-ալիք

خیز / خز (hız) - արագություն,
ուժգնություն

د

دادی (dadi) - դայակ

دار (dar) - 1. երկիր, քաղաք,
2. աշխարհ

دار (dār) - նեղ

طاغ / داغ (dağ) - լեռ

دال (dāl)-1. սապացույց,
2. ճյուղ

دالغه (dalga) - ալիք

دانس (dans) - պար

دُرت (dört) - չորս

درحال (derhal) - միանգամից

درد (dert) - վիշտ

درس (ders) - դաս

دره (dere) - ձոր, հովիտ,
վտակ

درویش (derviş) - դերվիշ

دعا (dua) - աղոթք

دعوی (dava) - դատական
հայց, բողոք

دفتر (defter) - տետր

دقت (dikkat) - ուշադրություն

دقیقه (dakika) - րոպե

دكان (dükkan) - խանութ
دكمك (değmek) - դիպչել,
հավել, կպնել
دکز (deniz) - ծով
دكل (değil) - ժխտական «ոչ»
մասնիկ
دل (dil) - սիրտ
دلال (delāl) - միջնորդ
دلالت (delālet) - ապացույց
دلاور (delāver) - քաջ,
դյուցագն, կտրիճ
دلبر (dilber) - 1. գեղեցկուհի,
սիրելի, 2. սրտակեր
دلدار (dildār) - սիրուհի
دلیک (delik) - անցք
دنیا (dünya) - աշխարհ
دوات (devat) - թանաքաման
دوار (devar/duvar) - գլխա-
պտույտ
دود (dud) - 1. (պ.) ծուխ,
մուխ, 2. (ար.) որդ

دور (devr/devir) - 1. փուլ,
ժամանակահատված,
2. դարաշրջան
دور (dur) - կանգնի՛ր (հրամ.
եղ.)
دورت/دورت (dört) - չորս
دوزگون (düzgün) - հարթ,
կարգին
دوست (dost) - բարեկամ,
ընկեր
دوغ (duğ) - շիճուկ
دوكمك (dökmek) - թափել,
ցանել, մանրել
دوکوم (döküm) - ձուլում
دوگمک (dövmek) - ծեծել
دولت (devlet) - պետություն
دولتو (devletlü/ devletli) -
վսեմաշուք ծնթ. Օս-
մանյան կայսրու-
թյունում վեզիրների
(նախարարների և
բարձրագույն զորա-
հրամանատարների)
տիտղոսավորում:

دولو (dolu) - 1. լի, լիքը,

2. կարկուտ

دونوك (dönük) - 1. փոխված,

փոփոխական, 2.

մեջքով շուռ եկած, 3.

ռենեգատ

دوه (deve) - ուղտ

ديب (dip/-bi) - տակ, հատակ

ديرسك (dirsek) - արմունկ

ديرى (diri) - 1. ողջ, կենդա-

նի, 2. ատույզ

ديز (diz) - ծունկ

ديك (dik) - 1. արաղաղ,

2. կոպիտ, 3. ուղղաձիգ,

4. թեք, գառիվեր

ديل (dil) - լեզու

دين (din) - կրոն

ذ

ذات (zat) - անձ

ذره (zerre) - հատիկ,

փոքրագույն մասնիկ

ذريت (züriyyet) - սերունդ,

ժառանգորդներ

ذكا (zeka) - ինտելեկտուալություն

ذکر (zıkr) - հիշատակում

ذليل (zelil) - ստորին,

անարգ, նվաստ

ذمت (zimmet) - 1. ստանձ-

նում, 2. պարտք

ذهيره (zahire) - մթերք,

պաշար

ذوق (zevk) - ճաշակ

رايع (rabi‘) - չորրորդ
راحت (rahat) - հանգիստ
راف (raf) - դարակ
رَب (reb, rab) - Աստված
رئبه (rütbe) - 1. չափ, 2. զին.
աստիճանակարգ
رجا (rica) - խնդրանք
رحمت (rahmet) - գթասրտու-
թյուն
رَد (red) - հեռացում,
վանում, մերժում
رذالت (rezalet) - խայտառա-
կություն, ստորություն
رذيل (rezil) - խայտառակ,
ստոր
رژي (reji) - մենավաճառ
رژيسور (rejisör) - ռեժիսոր

رژيم (rejim) - ռեժիմ
رسمًا (resmen) - պաշտոնա-
պես
رضا (rıza)-համաձայնութ-
յուն, հավանություն
رفع (ref ‘a)-բարձրացում
رمضان (ramazan)-ռամազան
(մուս. օրգ. 9-րդ ամիսը)
رهبر (rehber)-1. ուղեցույց,
2. առաջնորդ
روبا (ruba) - հագուստ,
զգեստ
روح (ruh)- ոգի
رود (rud) - գետ
روزگار (rüzgar)-քամի
روستا (rusta) - գյուղ,
ագարակ

ز

زر (zer) - ոսկի
زل (zil) - ծնծղա
زلام (zelam) - չքավոր
زلزال (zelzal) - շարժում
زمر د (zümrüt) - գնդուխտ
زوال (zeval) - անկում
زوج (zevc) - այր, ամուսին,
կին, կողակից

زور (zor) - դժվար
زياده (ziyade) - ավելի, շատ
زيارت (ziyaret) - այց
زيان (ziyan) - 1. վնաս,
կորուստ, 2. կենդանի
زيتون (zeytun/zeytin) - զեյ-
թուն

ژ

ژاپون (japon) - ճապոնացի
ژاله (jale) - ցող
ژتون (jeton) - ժետոն
ژرف (jerf) - խոր, խորունկ
ژلاتين (jelatin) - ժելատին
ژեալոژی (jeoloji) - երկրաբա-
նություն
ژهست (jest) - ժեստ

ژenerator (jenerator) - գենե-
րատոր
ژeneral (jeneral) - գեներալ
ژورنال (jurnal) - 1. զեկույց,
զեկուցագիր, 2. մաս-
նագիր
ژوری (jüri) - ժյուրի
ژولیده (jülide) - թնջուկ

ژون تورک (jöntürk) - երիտ-
թուրք

ژilet (jilet) - ժիլետ

ژيمناستیک (jimmastik) -
մարմնամարզություն

س

سابع (sabi) - յոթերորդ

سادس (sadis) - վեցերորդ

ساحل (sahil) - ծովեզերք,
ծովափ

ساحه (saha) - բեմ

ساخته (sahte) - կեղծ, շինծու

ساعت (sa'at) - ժամացույց

سامان (saman) - 1. հարստությ-
յուն, 2. հանգիստ

سبعه/ سبع (seb'a/ seb') - յոթ

سبب (sebeq/-bi) - պատճառ

سبعين/ سبعون (seb'in/seb'un) -
յոթանասուն

ستين/ ستون (sittin/sittun) -վաթ-
սուն

سپهسالار (sipeh-salar)-
սպարապետ, (հեծել.)
հրամանատար

سچکين (şec'kin)-ընտիր,
ընտրյալ

سرّ (sir) - գաղտնիք

سربست (serbest) - ազատ

سرت (sert) - 1. խիստ, 2. կարծր,
պինդ, ամուր

سرچه (serçe) - ճնճղուկ

سرعت (sür'at) - արա-
զություն

سريع (seri') - արագ

سز (siz) - դուք

سس (ses) - ձայն

سطح (satih) - մակերես

سطر (satır) - տող

سعادت (sa'adet)-երջանկու-
թյուն, բարօրություն

سعادتلو (saâdetlü/saâdetli) - 1. եր-
ջանիկ, երանելի, 2. վսե-
մափայլ, գերազանցու-
թյուն (Ձերդ, Նորին)
ծնթ. Օսմանյան կայս-
րությունում զորահրա-
մանատարների և քա-
ղաքացիական բարձր-
աստիճան
պաշտոնյանների
տիտղոսավորում:

سفر (sefer) - անգամ

سفیل (sefil) - թշվառ, ողորմելի

سقط (sakat) - 1. հաշմանդամ,
2. վնասված

سکز (sekiz) - ութ

سکی (seki) - անկյունաքար

سلام (selam) - ողջույն, բարև

سلجوق / سلجوق (selçuk) - սելջուկ

سلطان (sultan) - սուլթան

سلف (selef) - նախորդ

سماوات (semavat) - երկինք

سن (sen) - դու

سینجاب (sincap/-bı) - սկյուռ

سنه (sene) - տարի

سؤال (su'âl) - հարց

سود (sud) - օգուտ, շահ

سودا (sevda) - 1. սեր, 2. իղձ,
3. տանջանք

سورگون (sürgün) - աքսոր,
աքսորավայր

سورو (sürü) - 1. հոտ, 2. նախիր,
3. երամակ, 4. ոհմակ

سوز (söz) - խոսք

سوزگی (süzgü) - ուռևկան,
ձկն. ցանց

سوس (sus) - լուռ

سونوک (sönük) - մա-
րած, աղոտ, անփայլ

سياحت (seyahat) - ուղև-
րություն

سیس (sis) - մառախուղ

سینک (sinek) - ճանճ, մժեղ

سینهما (sinema) - կինո

ش

شاعر (şair) - բանաստեղծ

شان (şan) - փառք, համբավ,
պատիվ

شانتاز (şantaj) - շանտաժ

شخص (şahıs-/hı) - 1. անձ,
անհատ, 2. դեմք

شدت (şiddet) - ուժգնություն,
սաստկություն

شراب (şarap/-bı) - գինի

شرت (şirret) - չարություն,
չարագործ

شرح (şerh) - մեկնություն,
բացատրություն

شرط (şart) - պայման

شرف (şeref) - պատիվ

شعله (şu‘le)-բոց

شکر (şeker) - շաքար

شکران (şukran) - երախտա-
գիտություն,
շնորհակալություն

شکست (şikest) - 1. կոտրած, 2.
բեկյալ, 3. պարտություն

شمس (şems) - արև

شوخ (şuh) - զվարթ, համար-
ձակ

شیخ (şeyh) - շեյխ

شیشه (şişe) - շիշ

شیمدی (şimdi) - այժմ

شیمشک (şimşek) - կայծակ

ص

صابون (sabun) - օճառ

صاچ (saç) - մազ

صاحب (sahip/-bi) - տեր

صادق (sadık) - հավատարիմ

صاغير (sağır) - խուլ
صاقسى (saksı) - ծաղկաման
صااينمق (sakınmak) - զգուշա-
նալ
صااين/صااين (sakın) - զգուշ,
զգուշացի՝ր
صاالون (salon) - սրահ
صاابا (sabah) - առավոտ
صاابرا (sabr) - համբերություն
صاابا (sohbet) - զրույց
صااا (sihhat) - առողջու-
թյուն
صاابرا (sahra) - անապատ
صاابنه (sahne) - բեմ
صااا (seda) - ձայն

صاا (saf) - կարգ
صااا (sıfat) - 1. երես, դեմք,
2. տիտղոս, 3.
ածական
صااا (sıfır) - զրո
صااا (samed) - շատ բարձր,
հայտնի
صااا (sana'at) - արվեստ
صااا (sınıf) - լսարան
صاا (su) - ջուր
صااان (soğan) - սոխ
صااا (sofa) - բազմոց
صااا (sokak) - փողոց
صااا (sonra) - հետո
صاا (sol) - ձախ

ض

صااب (zabb) - մողես
صاابا (zabıt) - գրավում
صاا (zit-/ddi, tti) - հակ-
ոսնյա, հակառակ

صاااب (darb) - հարված
صااابه (darbe) - 1. հարված, 2.
հեղաշրջում
صااا (zarar) - վնաս

ضرورت (zaruret) - անհրա-
ժեշտություն, կարիք
ضمير (zampir) - 1. սիրտ,
2. խիղճ, 3. ներքին

ضيا (ziya) - լույս
ضيق (ziyyik) - շատ նեղ

ط

طابان (taban) - 1. ամսե,
2. ներքան, 3. պատ-
վանդան
طابور (tabur) - վաշտ
طات (tat-/di) - համ
طار / دار (dar) - նեղ
طاش (taş) - քար
طاغ (dağ) - սար
طاقم (takım) - խումբ,
հավաքական
طالع (tali‘) - 1. բախտ,
ճակատագիր, 2. հաջո-
ղություն
طالمق (dalmak) - սուզվել
طاوا (tava)-թավա

طاوق (tavuk) - հավ
طايق (dayak) - 1. ծեծ, 2. հե-
նարան, 3. փայտ
طائفه (taife) - 1. խումբ, դաս,
դասակարգ, 2. սեռ
طايى (dayı) - քեռի
طباق (tabak-/ğı) - 1. համա-
կերպում, 2. համաձայ-
նություն
طپ (tıp) - բժշկություն
طرز (tarz) - ձև, ոճ
طرف (taraf) - կողմ
طلبه (talebe) - աշակերտ,
ուսանող
طمع (tama/tamah) - ազա-
հություն

طوپال (topal) - կաղ

طورمق (durmak) - կանգնել

طورون (torun) - բոռ

طوغرى (doğru) - ուղիղ

طوغمق (doğmak) - ծնվել

طونانما (donanma) - նավա-
տորմ

طونوق (donuk) - սառած

طيرناق (tırnak) - եղունգ

طيغ (tığ) - 1. շուղեր (գուլպա
գործելու), 2. մախարթ,
բիզ

ظ

ظرافت (zarafet) - վայելչու-
թյուն, շնորհ,
վայելչախոսություն

ظرف (zarf) - ծրար

ظلمت (zalimet) - բռնապե-
տություն,
դաժանություն

ظلم (zulm) - անիրավու-
թյուն, զուլում

ظلمت (zulmet) - մութ,
խավար, մթություն

ظن (zann) - 1. կարծիք,
2. կասկած

ظهور (zuhur) - ծագում,
երևում, գյուտ

Ե

عاجل ('acil) - շտապ, շատ
արագ

عادت ('adet) - սովորույթ

عادي ('adi) - սովորական,
հասարակ

عاسكر ('asakir) - զինվորներ

عاشر ('aşir) - տասներորդ

عاصی ('ası) - անհնազանդ,
ապստամբ

عبادت ('ibadet) - 1. աղոթք,
2. պաշտամունք

عبارت ('ibaret) - բաղկացած

عيب ('abes) - 1. անօգուտ
բան, 2. սնոտիություն,
3. իզուր

عبرت ('ibret) - խրատ

عثمان (Osman) - Օսման, օս-
մանյան

عثمانلي (osmanlı) - օսմանյան

عجبا ('aceba) - մի՞ թե

عجله ('acele) - շտապողա-
կանություն

عدالت ('adalet) - արդարու-
թյուն

عداوت ('adavet) - թշնամու-
թյուն, ատելություն

عدد ('aded) - թիվ, քանակ

عذاب ('azab) - տանջանք,
չարչարանք

عراق ('irak) - Իրաք

عرب ('arab) - արաբ

عريده ('arbede) - կռիվ, վեճ,
գոռում-գոչում

عربستان ('Arabistan) - Արաբ-
ստան

عرش ('arş) - գահ (Աստծո),
Երկնքի բարձրագույն
(9-րդ) հարկ

عرض ('arz) - լայնություն

عرض ('irz) - պատիվ

عرق ('irk) - 1. երակ, 2. ար-
մատ, 3. սերունդ

عريان (uryan/üryan) - մերկ

عزتلو (izzetlü/izzetli) - ազնվա-
շուք, վսեմափայլ
(տիտղոսավորում)

عشر/عشره ('aşere/'aşer) -
տասը, տասնավոր

عشرين (işrin) - քսան

عشق (ışk/ aşk) - սեր

عشیرت ('aşiret) - ցեղ

عصیان (isyan) - ապստամ-
բություն

عظیم ('azim) - մեծ, խոշոր,
հսկա

عقبی ('ukba) - հանդերձյալ
աշխարհ

علاج (ilâç/-cı) - դեղ

علاوه ('ilave) - հավելում,
հավելված

علت ('illet/'illet) - հիվան-
դություն, թուլություն

علم (ilm) - գիտություն,
տեղեկություն, ուսում

علوفه ('sulufe) - կեր

علوم ('ulum) - գիտություն-
ներ

عمارت ('imaret) - շենություն,
բարգավաճություն

عمر ('ömür) - կյանք

عموم (umum) - 1. ընդհան-
րություն, 2. ժողովուրդ

عمومی (umumi) - ընդհանուր,
հանրային

عناد ('inad) - համատություն

عنايت ('inayet) - շնորհ, ողոր-
մություն

عنوان ('unvan) - տիտղոս,
մականուն

عهده (uhde) - պարտավորու-
թյուն, ստանձնում

عوام ('avamm) - ռամիկ, հա-
սարակ ժողովուրդ

عود (ud) - ուղ (երաժշտ.
գործիք)

عودت ('avdet) - վերադարձ

عورت ('avret) - կին,
կողակից

غ

غار (gar) - 1. քարայր, 2.
դափնի

غاردیان (gardiyān) - բանտա-
պահ

غارسون (garson) - մատուցող

غاز (gaz) - գազ

غازوز (gazoz) - գազավոր-
ված ըմպելիք

غاغا (gaga) - կտուց

غافل (gafil) - 1. անզգույշ,
անխոհեմ, 2. անզետ

غالب (galip-/bi) - հաղթող

غدا (gıda) - կերակուր,
սնունդ

گذار (gaddar) - դաժան

غرب (garb) - արևմուտք

غربت (gurbet) - օտարություն

غرض (garaz) - նպատակ,
մտադրություն

غرور (gurur) - հպարտություն

غزته (gazete) - թերթ

غزل (gazel) - գազել

غضب (gazap/-bi) - ցասում,
զայրույթ

غيرت (gayret) - եռանդ, ջանք

ف

فابريقه (fabrika) - ֆաբրիկա

فاتح (fatih) - նվաճող

فاره (fare) - մուկ

فال (fal) - գուշակություն

فائدة (fāi'da) - օգուտ, շահ

فائض (faiz) - զեղույն, առատ

الفت (ülfet) - ընկերություն

فتوى (fetva) - հրամանագիր

فجور (fücur) - մոլորություն,
անզգամություն

فدان (fidan) - տնկի, մատղաշ
ծառ

فراخ (ferah) - բարօրություն,
ուրախություն

فرسخ (fersah) - 1.պարսկ. երկ-
կայնության չափի
միավոր՝ փարսախ
(5004.30մ.), 2.առատ,
շատ, լավ

فرصة (firsat) - առիթ

فرق (fark) - տարբերություն

فرمان (ferman) - ֆերման,
հրաման

فس (fes) - ֆես, գդակ

فضله (fazla) - ավել, առավել

فقط (fakat) - միայն, բայց,
սակայն

فكر (fikir/-kri) - միտք,
կարծիք, տեսակետ

فَنّ (fen) - գիտություն, ար-
վեստ

فواحش (fevahiş) - 1. ամոթալի
(բաներ), անթույլա-
տրելի սխալներ,
2. պոռնիկներ

فوقالعاده (fevkalade) - արտա-
կարգ

فیرچا (firça) - խոզանակ

ق

قاباق (kabak) - դդմիկ, դդում

قابوق (kabuk) - կեղև, կճեպ

قاپ (kap)-անոթ, աման

قاپی/ قپو (kapu) - դուռ

قات (kat) - հարկ

قاچ (kaç) - քանի՞

قار(kar) - ձյուն

قارپوز (karpuz) - ձմերուկ

قارتال (kartal) - արծիվ

قارده ش (kardeş) - եղբայր

قارغا (karga) - ագռավ

قارينجا (karınca) - մրջյուն

قاز (kaz) - սագ

قازمق (kazmak) - փորել,
պեղել

قاش (kaş) - հոնք

قاضی (kadi) - քաղի
(կրոնական դատավոր)

قاطر (katır) - ջորի

قالمق (kalkmak) - վեր կենալ

قامه (kama) - հասակ

قامیش (kamiş) - եղեգ

قاوون (kavun) - սեխ

قپاق (kapak) - կափարիչ

قده (kadeh) - գավաթ

قدرت(kudret) - ուժ

قرار (karar) - որոշում, վճիռ

قرق (kırk) - քառասուն

قرفیل (karanfil) - մեխակ

قره/ قاره (kara) - սև

قشله (kışla) - 1.գորանոց,
2. ձմեռանոց

قضا (kaza) - 1.դատ.
գործընթաց, 2. պատաս-
հար, 3.գավառ

قطان (katıran) - ձյուր, կուպր

قطعه (kita)-1. մայրցամաք,
2. փոքր գորամաս,
3. քառ. ոտանավոր

قلپ / قلب (kalp/-bi) - սիրտ

قلم (kalem) - 1. գրիչ, 2.

պաշտոնատուն,
դիվան

قهوه (kahve) - սուրճ

قوپیه (kopya) - պատճեն

قوتو (kutu) - տուփ

كوجه (koca) - 1. ամուսին,
2. մեծ, տարեց

قوراق (kurak) - չոր, ցամաք

قورت (kurt) - 1. գայլ, 2. որդ

قوردله / قوردله (kordela) - ժա-
պավեն

قورو (kuru) - չոր, ցամաք

قوروم (kurum) - հաստա-
տուրթուն

قوزو / قوزى (kuzu) - գառ

قوش (kuş) - թռչուն

قوغمق (koğmak/kovmak) -
վնդել

قول (kol) - թև

قونیه (Konya) - Քոնյա

قویون (koyun) - ոչխար

قیر (kır) - դաշտ,
մարգագետին

قیش (kiş) - ձմեռ

قیسه (kısa) - կարճ

ك

كار (kâr) - շահույթ

كېك (kepek) - թեփ

كثرت (kesret) - լիություն,
բազմություն

كچی (keçi) - այծ

كرم (kerem) - ազնվություն

كستاخ (küstah) - անամոթ,
անկիրթ

كشف (keşf) - հայտնագոր-
ծում

كل (gel) - արի՛ (իրամ. եղ.)
کمر (kemer) - գոտի, մեջք
کندی (kendi) - ինքը, իր,
անձնական, սեփական
کوپ (küp) - կարաս
کوتو (kötü) - վատ, գեշ
کوچوک (küçük) - փոքր
کور (kür) - կույր, բուր
کوره (göre) - համաձայն
کوز (göz) - աչք
کوزل / کوزه (güzel) - գեղեցիկ
کوک (gök) - երկինք
کوک (kök) - արմատ
کوکل (gönül) - սիրտ
کوکوم (gügüm) - կաթի բիդոն,
թիթեղաման
کولکه (gölge) - ստվեր
کوملک (gömlük) - վերնա-
շապիկ
کونش (güneş) - արև
کویلو (köylü) - գյուղացի

کیر (kir) - աղտ, կեղտ
کاتب (kâtip) - քարտուղար
کیرتمک (gebertmek) - սաստ-
կեցնել, տանջել
کتاب (kitap) - գիրք
کدا (geda) - մուրացկան
کدر (keder) - վիշտ, ցավ
کراز (kiraz) - կեռաս
کرجک (gerçek) - իրական
کرک (gerek) - անհրաժեշտ
کلام (kelam) - 1. խոսք, 2. նա-
խադասություն
کلمک (gelmek) - գալ
کمال (kemal) - կատարե-
լություն
کورت (kürt) - քուրդ
کورک (kürek) - բահ, թի
کورکی (görgü) - փորձ
کورمک (görmek) - տեսնել
کوجرین (güvercin) - աղավնի
کویگی (güveği/güvey) - փեսա,
փեսացու

كول (göl) - լիճ

كول (kül) - մոխիր

كون (gün) - օր

كوييا (güya) - իբրև թե

ل

لاف (laf) - 1. պարապ խոսք,
2. սնապարծություն

لاله (lale) - կակաչ

لامبه (lamba) - լամպ

لب (leb) - շրթունք

لحكمه (lihikmeten) - իմաստություն

لذيز (leziz) - համեղ

لقمه (lokma) - պատառ,
քաղցրավենիքի տեսակ

لكه (leke) - բիծ, արատ, աղտ

له (leh) - լեհ, լեհական

لوحه (levha) - հուշատախտակ,
ցուցատախտակ

لوند (levent/-di) - 1. կամավոր,
2. ասպետ, զինվոր

م

ماده (made) - մատակ,
հովատակ

مائه/مئه (mie) - հարյուր

ماشا (maşa) - ունեղի, աքցան

ماضى (mazi) - անցած, անցյալ

ماكنه (makine) - հասոնց

مانطار (mantar) - 1. սունկ,
2. լողան (կարթի)

مانع (mani) - արգելող

ماه (mah) - լուսին

مبتلا (mübtela) - 1. բռնված,
գերված, 2. վարակված

مبذول (mebzul) - շնորհված	مختلف (muhtelif) - տարբեր, տեսակ- տեսակ
متشكر (müteşekkir) - շնորհակալություն	مخصوص (mahsus) - հատուկ, միտումնավոր
مثال (misal) - օրինակ, պես, նման	مداخله (müdahale) - միջամտություն
مثبت (müspet) - դրական, հաստատական	مدير (müdir/müdir) - տնօրեն
مجروح (mecruh) - վիրավոր, մերժված, հերքված	مذكور (mezkûr) - հիշյալ
مجهول / مجهول (meçhul) - անձանոթ, անհայտ	مذهب (mezhep) - ուղղություն, կրոն. ուսմունք
محاوره (muhavere) - խոսակցություն	مرجع (merci‘) - վայր (վերադառնալու), աղբյուր (ընդօրինակման)
محترق (muhterik) - հրկիզած, այրած	مركب (merkep) - ավանակ
محترم (muhterem) - հարգելի, պատվական	مزاح (mizah) - կատակ
محفظه (mahfaza) - 1. պահարան, 2. ընդունարան	مژده (müjde) - ավետիս
محقق (muhakkak) - անկասկած, անպայման	مژگان (müjgan) - թարթիչ, արտևանունք
محكوم (mahkûm) - դատապարտյալ	مسافر (misafir) - հյուր, ճանապարհորդ, ուղևոր
	مسجد (mescid) - մզկիթ

مسئولیت (mesuliyet) - պատասխանատվություն
 مشيوع (meşbu‘) - կշտացած, հագեցած
 مصل (masal) - հեքիաթ, առասպել
 مصطفى (Mustafa) - Մուսթաֆա, Ընտրյալ (Մուհամմեդ Մարգարեի պատվանուն)
 مضبطه (mazbata) - տեղեկագիր
 مضبوط (mazbut) - գրավված, արձանագրված
 مطبوع (matbu‘) - տպագրված
 مطراق (matrak-/ğı) - զավազան
 مطلب (matleb) - պահանջ, նպատակ
 مظاهر (muzahir) - ձեռնտու, օգնական
 مظررف (mazruf) - 1. դրված, ներփակված, 2. պարունակություն
 مظفر (muzaffer) - հաղթական, հաղթող

مظلوم (mazlum) - հարստահարված
 معادل (mu‘adil) - համազոր, նման
 معاش (ma‘aş) - 1. ապրուստ, 2. թոշակ, 3. ամսական
 معاون (mu‘avin) - օժանդակ, օգնական
 معاينه (muayene) - զննում, քննություն
 معبد (m‘abid) - տաճար, աղոթատեղի
 معدن (ma‘den) - 1. հանք, 2. մետաղ, 3. աղբյուր
 معصيت (masiyyet) - մեղք
 معقول (ma‘kul) - տրամաբանական
 معلوم (ma‘lüm)-հայտնի, ծանոթ
 مغاره (mağara) - քարայր
 مغاير (mugayir) - հակառակ
 مقاطعات (mukadaat) - խզում, ընդհատում

- مقام (makam) - 1. վայր,
2. ատիճանակարգ,
3. պաշտոն
- مقدّر (mukadder) - 1. կանխտ-
րոշված, 2. ճակատագիր
- مقدّس (mukaddes) - նվիրա-
կան
- مكر (meğer) - մինչդեռ, եթե
ոչ, մի թե
- مكتب (mektep/-bi) - դպրոց
- مكة (Mekke) - Մեքքա
- مِلّت (millet) - ազգ, ժողո-
վուրդ
- ممتد (mümtet) - ձգվող,
տևական, տևող
- ممنوع (memnu‘) - արգելված
- مناره (minare) - մինարեթ,
աշտարակ
- منبع (menba‘) - աղ, աղբյուր
- مندر (minder) - մինդար,
բարձիկ
- منصوره (measure) - (իզ. սեռ)
հաղթական
- منظره (manzara) - տեսարան
- منفى (menfi) - 1. արքայալ,
2. բացասական
- منور (münevver) - լուսավոր-
յալ, լուսավորիչ
- مهم (mühim) - կարևոր
- مودوع (mevdu‘) - վստահ-
ված, ի պահ տրված
- موز (muz) - բանան
- موضع (mevzi) - տեղ, դիրք
- موضوع (mevzu) - թեմա,
խնդիր
- می (mey) - գինի
- میخانه (meyhane) - գինետուն
- میخلانمق (meyhlanmak) - գամ-
վել, մեխվել
- میدان (meydan) - հրապարակ
- میراث (miras) - ժառանգու-
թյուն
- میل (mil) - 1. սլաք, 2. ասեղ
- میوه (meyva/meyve) - միրգ,
պտուղ

Ն

ناچار (naçar) - անճար

ناحية (nahiye) - կողմ,
գավառակ

ناصل (nasıl) - ինչպե՞ս

نامه (name) - նամակ, գիր

نامهء خنکار (name-i Hünkār) -
սուլթանի / կայսեր
նամակը

نانه (nane) - անանուխ

نزله (nezle) - հարբուխ

نژاد (nejad) - սերունդ

نسخ (nesh) - ընդօրինակում

نصيب (nasip) - 1. բաժին,
2. վիճակ

نظام (nizam) - կարգ, օրենք,
կանոն

نظر (nazar) - հայացք

نظريات (nazriyat) - տեսություններ, կարծիքներ

نظيره (nazire) - 1. նմանակող
բանաստեղծություն,
2. պարողիա, նմանա-
կում, 3. օրինակ,
4. պաշտոնակից,
5. համանմանություն

نفر (nefer) - հոգի, անհատ

نفس (nefes) - շունչ, հոգի

نقطه (nokta) - կետ

نه (ne) - ի՞նչ

نهر (nehir) - գետ

نوح (Nuh) - Նոյ

نور (nur) - լույս

و

واپور (vapur) - շոգեհասկ
وار (var) - կա
وارث (varis) - ժառանգորդ
واعظ (va 'iz) - քարոզիչ
وبا (veba) - ժանտախտ,
համաճարակ
وجد (vecd) - 1. հափշտա-
կություն, 2. զմայլանք
وجدانا (vicdanen) - խղճով,
խղճմտորեն
وجود (vücut/-du) - 1. մարմին,
2. գոյություն

وارد (varid/varit/-di) - հաս-
նող, եկող
واحد/واحد (vahid/ahad) - մեկ
وداع (veda‘) - հրաժեշտ
وطن (vatan) - հայրենիք
وظيفة (vazife) - պարտակա-
նություն
وفات (vefat) - վախճան, մահ
وقت (vakit) - ժամանակ

ه

هانگی (hangi) - ո՞ր
هانی (hani) - որտե՞ղ
هاووج (havuç/-cu) - գազար
هپ (hep) - բոլոր
هجوم (hücum) - հարձակում

هر (her) - ամեն
هفته (hafta) - շաբաթ
هلال (hilâl) - լուսին
هله (hele) - նույնիսկ
هم (hem) - նաև

همان (hemen) - անմիջապես
همايون (humayun) - կայսերական, օրհնյալ
هندستان (Hindistan) - Հնդկաստան

هوا (hava) - եղանակ
هيندى (hindi) - հնդկական, հնդկահավ

Կ

ياپراق (yaprak) - 1. տերև,
2. թերթ
يادگار (yadigar) - ընծա,
հիշատակ
ياردم (yardım) - օգնություն
ياز (yaz) - ամառ
يازمق (yazmak) - գրել
يازی (yazı) - 1. գիր, 2. տառ,
3. գրություն, 4. հոդված,
5. փաստաթուղթ
يازيچى (yazıcı) - գրագիր
ياش (yaş) - տարիք
ياصديق (yastık/-ğı) - բարձ
ياغ (yağ) - յուղ

يالى (yalı) - ծովեզր, ծովեզրք
يان (yan) - կողք
يايا (yaya) - ուրբով
يىدى (yedi) - յոթ
ير (yer) - գետին
يکيچرى (yeniçeri) - ենիչերի
يل (yel) - քամի
ييلديز/يلديز (yıldız) - աստղ
يمك (yemek) - ուտել, ճաշ,
ուտելիք
يورت (yurt/-du) - հայրենիք
يوروم (yorum) - մեկնաբանություն

یورومک (yürümek) - քայլել

یوز (yüz) - հարյուր

یوق(yok) - չկա

یول(yol) - ճանապարհ

یومورطه (yumurta) - ձու

ییل (yıl) - տարի

ییلان (yılan) - օձ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Աբեղյան Մ. Խ., Երկեր, հ. Զ., Երևան, 1974:
2. Աբիկեան Մ., Առաջնորդ ուղղագրության օսմանյան լեզու-
վի, Կ. Պոլիս, 1884:
3. Աբիկեան Մ., Բառգիրք երեքլեզվյան. տաճկերենն, հայե-
րեն, գաղղիարեն, Կ. Պոլիս, 1886:
4. Աբիկեան Մ., Գործնական բառարան տաճկերենն հայե-
րեն, Կ. Պոլիս, 1893:
5. Աբիկեան Մ., Ընդարձակ բառարան հայերենն տաճկերեն, Կ. Պոլիս, 1891:
6. Աբիկեան Մ., Ընդարձակ բառարան Տաճկերենն հայերեն, Կ. Պոլիս, 1892:
7. Աղայան Էդ. Բ., Ընդհանուր և հայկական բառագիտու-
թյուն, Երևան, 1984:
8. Աղայան Էդ. Բ., Արդի հայերենի բացատրական բառա-
րան, Երևան, 1976:
9. Աճառյան Հր., Թուրքերենն փոխառյալ բառեր հայերենի
մեջ, Մոսկվա-Վաղարշապատ, 1902:
10. Աճառյան Հր., Լիակատար քերականություն հայոց լեզվի:
Համեմատությամբ 562 լեզուների: Հտ.-1-6, Երևան, 1952-
1971:
11. Աճառյան Հր., Հայերեն արմատական բառարան, հ. Ա-Դ,
Երևան, 1971-1979:
12. Աճառյան Հր., Հայոց դերը Օսմանյան կայսրության մեջ,
(աշխատասիրությամբ՝ Պ. Մուրադյանի), Երևան, 1999:

13. Աճառյան Հր., Քննությունն պոլսահայ բարբառի, Երևան, 1941:
14. Ամիրյան Խ., Թուրքալեզու հայ աշուղներ և Մ. Ֆ Քեոփրյուլյուն, «Սովետական գրականություն», 1976, № 73:
15. Ամիրյան Խ., Թուրքալեզու հայ աշուղներ (Օսմանյան կայսրություն, XVI-XX դարեր), կազմող՝ Խ. Ամիրյան, Փարիզ, 1993:
16. Ասատրյան Մ. Ե., Ժամանակակից հայոց լեզու: Ձևաբանություն, 2-րդ հրատ., Երևան, 1989:
17. Ասատրյան Մ. Ե., Ժամանակակից հայոց լեզու: Շարահյուսություն, Երևան, 1987:
18. Բախշինյան Ք. Վ., Բիանջյան Հ. Հ., Ղազարյան Լ. Վ., Մելիքյան Գ. Վ., Պարսկերենի դասագիրք, Երևան, 2011:
19. Երեմեն Դ. Ե, Թուրքերի ծագումը (Ծագումը և էթնիկական պատմության հիմնական էտապները), (թարգմ.՝ Հ. Հ. Մարտիրոսյան), Երևան, 1975:
20. Թուղլաճյան Բ. Մ., Հայկական տպագրությունը Օսմանյան կայսրությունում և հայերու նպաստը թուրքական տպագրական արվեստին, Մերձավոր և Միջին Արևելքի ժողովուրդներ XII, Թուրքիա, Երևան, 1985:
21. Թուրքական աղբյուրներ. Էվլիյա Չելեբի, հ. Գ, (կազմ.՝ Ա. Խ. Սաֆրաստյան, Գ. Հ. Սանթուրջյան), Երևան, 1972:
22. Թուրքական աղբյուրները Հայաստանի, հայերի և Անդրկովկասի մյուս ժողովուրդների մասին, (կազմ.՝ Ա. Խ. Սաֆրաստյան), հ. Ա, Երևան, 1961:

23. Թուրքական աղբյուրները Հայաստանի, հայերի և Անդրկովկասի մյուս ժողովուրդների մասին, (կազմ.՝ Ա. Խ. Սաֆրաստյան), հ. Բ, Երևան, 1961:
24. Կարաբեկյան Ս., Տոնիկյան Ս., Գրական արաբերենի ներածական դասընթաց, Երևան, 2014:
25. Կարապետեան Պ., Մեծ բառարան Հայերենէ Օսմաներէն, Կ. Պոլիս, 1907:
26. Կարապետեան Պ., Մեծ բառարան Օսմաներէնէ Հայերէն, Կ. Պոլիս, 1912:
27. Կարապետեան Պ., Պատկերագարդ նոր քերական Օսմանեան լեզուի, Կ. Պոլիս, 1903:
28. Մալխասեանց Ս., Հայերէն բացատրական բառարան, Երևան, 1944:
29. Մելիքյան Գ., ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի պատմությունից, Արևելագիտության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու) VIII, Երևան, 2014:
30. Մելիքյան Գ., Սաֆարյան Ալ., Ակադեմիկոս Վլադիմիր Գորդլևսկին՝ հայագիտական հիմնահարցերի մասին, Արևելագիտության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու) VII, Երևան, 2012:
31. Նալբանդյան Գ. Մ., Պարսից լեզվի քերականություն, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 1980:
32. Պալատեցի Գ., Բառարան Պարսկերէն, (աշխատությամբ Յ. Տիիզեանի), Կոստանդնուպոլիս, 1826:
33. Պօզաճեան Յ., Համառօտ բառարան ի տաճկականէի հայ ի պէտս դպրոցաց, Վեննա, 1844

34. Պօհճալեան Հ., Արիստակէս վրդ., Թրքերէնէ հայերէն ան-
ձեռն բառարան, Կ. Պոլիս, 1981:
35. Ջահուկյան Գ. Բ., Աղայան Է. Բ., Առաքելյան Վ. Դ., Քոս-
տանյան Վ. Ա., Հայոց լեզու, Մաս 1, պր. 1, Ներածություն, Բա-
ռագիտություն, Դարձվածաբանություն (Դասագիրք բու-
հերի ուսանողների համար), Երևան, 1980:
36. Սահակյան Լ. Սարգսյան, Ա. Սաֆարյան Ա., Օսմաներե-
նի դասավանդման սկզբունքները հայալեզու լսարանում,
Ժամանակակից լեզվաբանությունը միջգիտակարգայ-
նության լույսի ներքո, Միջազգային գիտաժողով-4, Երևա-
նի պետական համալսարան, Անգլերենի ուսումնասի-
րության հայկական ասոցիացիա, մայիս, 2016, Երևան,
ԵՊՀ հրատ., էջ 58-59:
37. Սահակյան Լ., Բարձր Հայքի Բաբերդ, Սպեր, Դերջան գա-
վառների տեղանուններն ու ժողովրդագրությունը XVI
դարի օսմանյան աշխարհագիր մատյաններում, Երևան,
2007:
38. Սարգսյան Ա., Մելիքյան Գ., Սաֆարյան Ա., Բաքիի՝
Երևանի Մեսրոպ Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի ինս-
տիտուտ-Մատենադարանում պահվող N 321 ձեռագիրը,
«Լրաբեր հասարակական գիտությունների», թիվ 2-3
(634-635), Մայիս-օգոստոս, սեպտեմբեր-դեկտեմբեր,
Երևան, 2012, էջ 442-446:
39. Սաքապետոյան Ռ. Կ., Արևելահայերենի և արևմտահայե-
րենի բառապաշարային առանձնահատկությունները
(գուգադրական քննություն), Երևան, 2004:

40. Սաքապետոյան Ռ. Կ., Արևմտահայերեն-արևելահայերեն ուղղախոսական-բացատրական բառարան, Երևան, 2000:
41. Սաքապետոյան Ռ. Կ., Արևմտահայերենի դասագիրք, Երևան, 2006:
42. Սաֆարյան Ա. Սողոմոնյան Ա. Լոբնազյոզյան Տ., Թուրքերենի դասագիրք, Գիրք Ա, Վեցերորդ լրամշակված հրատարակություն, Երևան, 2015:
43. Սաֆարյան Ա., Զիա Գյոքալիբը և «Թյուրքականության հիմունքները», Երևան, 2012:
44. Սաֆարյան Ա., Մելքոնյան Ռ., Հայ ուսանողներին թուրքերենի հայցական հոլովի ուսուցման առանձնահատկությունների մասին, Тезиси докладов международной научно-методической конференции “Проблемы роман-германской филологии: теория и методика преподавания иностранных языков”, Российско-Армянский (Славянский) Государственный университет, Изд-во РАУ, Ереван, 2006, стр. 72-73.
45. Սաֆարյան Ա., Սահակյան Լ., Ամիրխանյան Լ., Ժամանակակից թուրքերենի դերբայների դասակարգման հիմնահարցի շուրջ, «Արևելագիտության հարցեր» (հոդվածների ժողովածու, պատ. խմբ.՝ Գ.Վ. Մելիքյան), հատոր VI, Երևան, 2006, էջ 296-317:
46. Սաֆարյան Ա., Սահակյան Լ., Ամիրխանյան Լ., Ժամանակակից թուրքերենի դերբայների իմաստաքերականա-յան յուրահատկությունների մասին, Թյուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, հատոր VII, (պատ. խմբ.՝ Ռ. Ա. Սաֆրաստյան), Երևան, 2011, էջ 34-55:

47. Սաֆարյան Ա., Քեմալականների լեզվական քաղաքականության ակունքներում. Զիյա Գյոքալփի լեզվաբանական հայացքները, «Ժամակակալից Եվրասիա» (խմբ.՝ Ռ. Սաֆրաստյան), հ. III (2), ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտ, Երևան, 2014, էջ 52-76:
48. Վարդան Լ., Հարկերը օսմանեան եւ պարսկական կայսրութիւններուն մէջ. ԺԵ-ի դար, Երևան, 2004:
49. Փափազյան Ա., Թուրքական վավերագրերը Հայաստանի և հայերի մասին (16-19-րդ դարեր), Երևան, 1999:
50. Փափազյան Ա., Հայերի ցեղասպանությունը ըստ երիտթուրքերի դատավարության փաստաթղթերի, (Առաջաբանը, թարգմանությունը, ծանոթագրությունները Ա. Հ. Փափազյանի) Երևան, 1988:
51. Փափազյան Ա., «Օսմաներենի ձեռնարկ» (Քերականություն և ընթերցանություն), Թյուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, հ. VIII, (խմբ.՝ Մ. Խաչիկյան, Ռ. Սաֆրաստյան), Երևան, 2012:
52. Փափազյան Հ. Դ., Կուլբենկի որդիներ Գուլաբիի և Գալուստի 1847թ. սուլթան Աբդուլ Մեջիդից ստացած արտոնագրերը, - «Բանբեր Մատենադարանի», ՀՍՄՀ ԳԱ հրատ., Երևան, 1984, էջ 212-228:
53. Փափազյան Հ. Դ., Նոր նյութեր Արևելյան Հայաստանում թուրքական իշխանությունների հարկային քաղաքականության վերաբերյալ, - «Բանբեր Մատենադարանի», Երևան, 1994, № 16, էջ 197-213:

54. Փափազյան Հ. Դ., Վաղարշապատ գյուղի 1725 և 1728թթ թուրքական հարկացուցակները, «Բանբեր Մատենադարանի», հ. 5, առանձնատիպ, Երևան 1960, էջ 431-464:

* * *

1. Anabritannica (Genel Kültür Ansiklopedisi), Cilt 24, İstanbul, 1994.
2. Aymutlu Ahmet, Arûz, Türk Şiirinde Kullanılan Arûz, Vezinleri ve Örnekleri, İlaveli Beşinci Baskı, İstanbul, 1962.
3. Atatürkün Söylev ve Demeçleri, II (1906-1938), İkinci Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959.
4. Balata R. Y., Osmanlıca Dersleri, Bornova-İzmir, 2005.
5. Bedros Zeki, Ermeniceden Türkçeye Mükemmel Lügat, Ankara, 2009.
6. Bedros Zeki, Türkçeden Ermeniceye Mükemmel Lügat, Ankara, 2009.
7. Belviranlı A., Osmanlıca Rehberi 1, İstanbul, 2010.
8. Coşkun Ak., Osmanlıca, Ankara, 2006.
9. Demiray K., Temel Türkçe sözlük ve Yazım Kılavuzu, 1990.
10. Develi H., Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1-2, İstanbul, 2007.
11. Develi H., Osmanlı Dili, İstanbul, 2006.
12. Devellioğlu F., Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 2002
13. Dılaçar A., Devlet Dili Olarak Türkçe, Ankara, 1962.
14. Dılaçar A., Dil, Diller ve Dilcilik, Ankara, 1982.
15. Dılaçar A., Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi. TDAY, 1971, ss. 83 – 145.
16. Dılaçar A., Türk Diline Genel bir Bakış, Ankara, 1964.
17. Dizdaroğlu H., Türkçede Fiiller, Ankara, 1963.
18. Dizdaroğlu H., Türkçede Sözcük Yapma Yolları, Ankara, 1962.

19. Elçin Ş., Şiirle Selâm, Ankara, 1993.
20. Eminoglu M., Osmanlı Vesikalarını Okumaya Giriş, Ankara, 2013.
21. Ergin M., Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1980.
22. Ergin M., Osmanlıca Dersleri, 41. Baskı, İstanbul, 2011.
23. Ercilasun A., Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Ankara, 2004.
24. Gencan T. N., Dilbilgisi, İstanbul, 1966.
25. Genel Kültür Ansiklopedisi (Milliyet Tesislerinde basılmış), 1991.
26. Hatiboğlu V., Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1972.
27. İmer K., Türkiye Türkçesinde Kökler, Ankara, 1976.
28. Kanar M., Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,
29. Karaca B., Doğu Ermenice – Türkçe Sözlük, Ankara, 2001.
30. Karakılıç C., Osmanlı Türkçesi İlk Öğrenme Kitabı, Ankara, 2007.
31. Koç N., Yeni Dilbilgisi, İstanbul, 1990.
32. Korkmaz Z., Gramer terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 575, Ankara, 1992.
33. Korkmaz R., Dil Bilincimizin Serüveni veya Bir Varlık Alanı olarak Türkçe ve Atatürk, “Türk Dili” (Dil ve Edebiyat Dergisi), Sayı 580, 2000 / I, s.324-326.
34. Köprülü M. F., Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşirleri ve Divani Türkî-i basit, XVI-ncı Asır Şairlerinden Ederneli Nazmînin eseri, İstanbul, 1928.
35. Köprülü M. F., Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar (Gerekli Sâdeleştirmeler ve Bâzı Notlara İlavelerle Yayınlayan Dr. Orhan F. Köprülü), Ankara, 1976.
36. Köprülü M. F., Edebiyat Araştırmaları 2, Ankara, 2004.
37. Kudret C., Ziya Gökalp, Ankara Üniversitesi Basımevi, (Türk Dil Kurumu Yayınları: 207), Ankara, 1963.

38. Kurt Y., Osmanlıca Dersleri I-II, Ankara, 1997.
39. Levend A. S., Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, Ankara, 2010
40. Mardin Ş., Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908, Ankara, 1964.
41. Mutaf A., Temel Osmanlı Türkçesi Dersleri, İzmir, 2012.
42. Özel S., Türkiye Türkçesinde Sözcük, Türetme ve Birleştirme, Ankara, 1998.
43. Rahmeti R. A., Türk Şivelerinin Tasnifi, Türkiyat Mecmuası, Cilt X, (1951-1953), İstanbul, 1953.
44. Redhouse J., Yeni Türkçe –İngilizce Sözlük, İstanbul, 1968.
45. Teyfik M., Osmanlıca-Türkçe Türk Masalları, Ankara, 2006.
46. Timurtaş F., Tarih İçinde Türk Edebiyatı, İstanbul, 1981.
47. Timurtaş F., Osmanlı Türkçesi Metinleri II, 10. Baskı, İstanbul, 2005.
48. Timurtaş F., Osmanlı Türkçesi Grameri III, 10. Baskı, İstanbul, 2005.
49. Tuğlacı P., İktisadi ve Hukuki Terimler Sözlüğü, 2. Baskı, İstanbul, 1979.
50. Turan O., Selçuklar Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, İstanbul, 2008.
51. Özön M., Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İstanbul, 2005.
52. Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, İstanbul, 1961.

* * *

1. Айларов М. С., Учебник турецкого языка (под редакций академика В. А. Гордлевского), Москва, 1954.
2. Баранов Х. К., Арабско-русский словарь, Москва, 1957.
3. Баскаков А. Н., Голубева Н.П., Кямилева А. А., Любимов К.М., Салимзянова Ф. А., Юсипова Р. Р., Большой турецко-

- русский словарь (120 тыс. слов и словосочетаний) 2-изд. – Москва, 1998.
4. Баскаков А. Н., Историко-типологическая характеристика структуры тюркских языков, Москва, 1975.
 5. Баскаков А. Н., Лексикология и фразеология турецкого языка, Москва, 1983.
 6. Баскаков А. Н., Словосочетание в современном турецком языке, Москва, 1974.
 7. Баскаков А.Н., Введение в изучение тюркских языков, Москва, 1962.
 8. Благова Г. А., Вариантные заимствования турок-тюрок и их лексические обособление в русском языке (К становлению обобщающего имени тюркоязычных народов),- “Тюркологический сборник”, Москва, 1973, стр. 51-61.
 9. В. А. Гордлевский, Руководство для изучения Османского языка, По материалу Г. Еглички, Москва, 1916.
 10. Гасанова Э., Идеология буржуазного национализма в Турции, Баку, 1966.
 11. Гордлевский В. А., Избранные сочинения, том II (Язык и литература), Москва, 1961.
 12. Гордлевский В. А., Избранные сочинения, том III (История и культура), Москва, 1962.
 13. Гранде Б. М., Грамматические таблицы арабского литературного языка, Москва, 1950.
 14. Гранде Б. М., Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении, Москва, 1963.
 15. Грунина Э. А., Учебное пособие по османско-турецкому языку, Издательство Московского Университета, Москва, 1988.
 16. Джикия М. С., Структура турецкого языка, Тбилиси, 1984.

17. Джикия С., Турецкая хрестоматия. Второе дополненное издание, Тбилиси, 1971.
18. Дилячар А., Заметки о синтаксисе и грамматических функциях в турецком языке.- TURCOLOGIA. К семидесятилетию академика А.Н. кононова, Ленинград, 1976.
19. Дмитриев Н. К., Турецкий язык, Москва, 1960.
20. Желтяков А. Д., Печать в общественно-политической и культурной жизни Турции (1729-1908гг.), Москва, 1972.
21. Иванов С. Н., Арабизмы в турецком языке, Ленинград, 1973.
22. Кононов А. Н., Грамматика современного турецкого литературного языка, Ленинград, 1956.
23. Кононов А. Н., История изучения тюркских языков в России: Доокт. Период.-2-е изд., доп., испр. Ленинград, 1982.
24. Кононов А. Н., Очерк истории изучения турецкого языка, Ленинград, 1976.
25. Кононов А. Н., Показатели собирательности – множественности в тюркских языках, Ленинград, 1969.
26. Кононов А. Н., Реформа алфавита в Турции (к истории вопроса), История и филология стран Востока,-Учен. Зап. Ленинград, 1959, № 282.
27. Кочар М.Р., Турецкие элементы в языке константинопольских армян (лекция), Ереван, 1981.
28. Кузнецов П. И., Сумин Е.В., Учебник турецкого языка. Основной курс. Книга I, Москва, 1970.
29. Кузнецов П. И., Учебник турецкого языка, Начальный курс, Москва, 1999.
30. Лингвистический энциклопедический словарь, Москва, 1990.

31. Майзель С. С., Изафет в турецком языке, Москва-Ленинград, 1957.
32. Майзель С., Н, Арабские и персидские элементы в турецком языке, Москва, 1945.
33. Марузо Ж., Словарь лингвистических терминов, Москва, 1960.
34. Миллер Б. В., Персидско-русский словарь, Москва, 1950.
35. Петросян Ю., Младотурецкое движение (вторая половина XIX – начало XX в.), Москва, «Наука», 1971.
36. Орбели И. А., Синхронистические таблицы для перевода исторических дат по хиджре на европейское летоисчисления, Ленинград, 1941.
37. Самойлович А. Н., Краткая учебная грамматика османско-турецкого языка, Ленинград, 1925.
38. Севортян Э. В., Фонетика турецкого литературного языка, Москва, 1955.
39. Старостов Л. Н., Из истории становления турецкого литературного языка (Османский период), - Современные литературные языки стран Азии, Москва, 1965.
40. Смирнов В. Д., Кучибей Гёмюрджинский и другие османские писатели XVII века о причинах упадка Турции, Санкт Петербург, 1873.
41. Шамилова Н. И., Старый турецкий (арабский алфавит), Ленинград, 1960.
42. Юлдашев А. А., Аналитические формы глагола в тюркских языках, Москва, 1965.

* * *

1. Haywood J. A., Nahmad H. M., A New Arabic Grammar, London, 1962.

2. Lewis G. L., Turkish grammar, Oxford, Oxford Univ. Press, 1967.
3. Redhouse J., A Sympified Grammar of the Ottoman –Turkish Language, London, 1884.
4. Richard F. Kreutel, Osmanisch-Türkische Chrestomathie, Wiesbaden, 1965.
5. Swift L. B., Reference Grammar of Modern Turkish, Bloomington, 1963.
6. Csato É. Á., Brendemoen B., Johanson L., Römer C., Heidi S., The linguistic landscape of Istanbul in the seventeenth century, Spoken Ottoman in Mediator Texts, TURKOLOGICA 106, Harrassowitz Verlag-Wiesbaden, 2016, pp. 1-34.

1. شمس الدین س. ، قاموس ترکی، در سعادت، ۱۳۱۷ .
2. کمال ن. ، وطن یاخود سلستره، در سعادت، ۱۳۰۷ .
3. قسطمونلی لطیفی، تذکره لطیفی ، (طابعی: احمد جودت)، در سعادت، ۱۳۱۴ .
4. بورسہ لی م.، عثمانلی مؤلفری، برنجی جلد، استانبول، ۱۳۳۳ .
5. بورسہ لی م.، عثمانلی مؤلفری، ایکنجی جلد، استانبول، ۱۳۳۳ .
6. بورسہ لی م.، عثمانلی مؤلفری، ایکنجی جلدک ایکنجی قسمی، استانبول، ۱۳۳۸ .
7. بورسہ لی م.، عثمانلی مؤلفری، اوچنجی جلد، استانبول، ۱۳۴۲ .

ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Անի Համլետի Սարգսյան (ծնվ. 1981թ.): - ԵՊՀ թյուրքագիտության ամբիոնի ասիստենտ, ԵՊՀ Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի գիտաշխատող, Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Հին ձեռագրերի ինստիտուտ Մատենադարանի ավագ գիտաշխատող, բանասիրական գիտությունների թեկնածու: Օսմանագիտական - ձեռագրագիտական ստաժավորում է անցել Սանկտ Պետերբուրգի (2010թ.) և Ստամբուլի (2014թ., 2015թ.) համալսարաններում: 2014թ. պաշտպանել է ատենախոսություն՝ «16-րդ դարի օսմանյան պոեզիայի զարգացման առանձնահատկությունները Բաքիի դիվանում» թեմայով: Միջնադարյան օսմանյան գրականության, օսմաներեն լեզվի դասավանդման մեթոդիկայի հիմնահարցերին նվիրված շուրջ երկու տասնյակ աշխատությունների հեղինակ է, որոնք հրատարակվել են Հայաստանում, Թուրքմենստանում, Ռուսաստանում: (ani.sargsian@ysu.am)

Ալեքսանդր Վիլենի Սաֆարյան (ծնվ. 1964թ.): - ԵՊՀ թյուրքագիտության ամբիոնի վարիչ, ԵՊՀ Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, պրոֆեսոր: 1988-1989թթ. լեզվական ստաժավորում է անցել Դամասկոսում (Սիրիա): 1995թ. պաշտպանել է ատենախոսություն՝ «Գրիգոր Նարեկացին և սուֆիզմը (գաղա-

փարախոսության հիմնահարցեր, միջնադարյան աղբյուրների համեմատական ուսումնասիրության փորձ)» թեմայով: Թյուրքագիտության, օսմանագիտության, արևելագիտության պատմության հիմնահարցերին նվիրված շուրջ ինը տասնյակ աշխատությունների հեղինակ է, որոնք հրատարակվել են Հայաստանում, ԱՄՆ-ում, Կանադայում, Ֆրանսիայում, Նիդերլանդներում, Գերմանիայում, Լեհաստանում, Իրանում, Թուրքմենստանում, Ղազախստանում, Ռուսաստանում: Ա. Սողոմոնյանի և Տ. Լոքմագոյանի հետ համահեղինակ է հայաստանյան իրականության մեջ առաջին ու բազմիցս վերահրատարակված բուհական «Թուրքերենի դասագրքի»: Տասից ավելի պաշտպանված թեկնածուական ատենախոսությունների գիտական ղեկավար է: Պարգևատրվել է Թուրքմենստանի Պետական պարգևով՝ «Magtymguly Pyragy» մեդալով (2014), ԵՊՀ Ոսկե մեդալով (1999), ԵՊՀ հուշամեդալով(2014): (alexander-safarian@ysu.am)

Լուսինե Սուրենի Սահակյան (ծնվ. 1969թ.) - ԵՊՀ Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի Հայ-օսմանական առնչությունների բաժնի վարիչ, թյուրքագիտության ամբիոնի դոցենտ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու: 2002թ պաշտպանել է ատենախոսություն՝ «Բարձր Հայքի Բաբերդ, Սպեր, Դերջան գավառների տեղանունները ու ժողովրդագրությունը 16-րդ դարի օսմանյան աշխարհագիր մատյաններում» թեմայով: Տեղանվանագի-

տության, ժողովրդագրության, հայ-օսմանական և հայ-թյուրքական պատմաբանասիրական առնչությունների հիմնահարցերին նվիրված շուրջ հինգ տասնյակ աշխատությունների հեղինակ է, որոնք հրատարակվել են Հայաստանում, ԱՄՆ-ում, Կանադայում, Ֆրանսիայում, Հունաստանում, Իրանում, Թուրքիայում, Ղազախստանում, Ռուսաստանում, Չինաստանում: 2012թ. արժանացել է Հոլիվուդի «Արփա» միջազգային կինոփառատոնի «Արմին Վեզների» անվան մարդասիրական գլխավոր մրցանակին: 2016թ պարգևատրվել է Ղրիմի հայ համայնքի սահմանած Ազվազովսկու անվան մեդալով:
(lsahakian@ysu.am)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արամ Միմոնյան, «Օսմաներենի դասագրքի հրատարակության առթիվ»	5
Ներածություն	7

ԴԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

§ 1. Օսմաներենի այբուբենը և գրության առանձնահատկությունները (ընդհանուր տեղեկություններ)	22
--	----

ԴԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

§ 2. ا ل ل ل (Elif) տառի գրության և արտասանության կանոնները	31
§ 3. Չայնանիշեր (հարեքեներ)	32
§ 4. Հեմգեի (◌ه) կիրառությունը	33

ԴԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

§ 5. ب ب ب ب (Be) տառի գրության և արտասանության կանոնները	35
§ 6. Չայնանիշեր (հարեքեներ)	35

ԴԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

§ 7. ت ت ت ت (Te) տառի գրության և արտասանության կանոնները	37
--	----

ԴԱՍ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

§ 8. د د د د (Dal) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	39
--	----

ԴԱՍ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

§ 9. ر ر ر ر (Re) տառի գրության և արտասանության կանոնները	41
§ 10. Չայնանիշեր (հարեքեներ).....	42

ԴԱՍ ՅՈԹԵՐՈՐԴ

§ 11. و و و و (Vav) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	44
---	----

ԴԱՍ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

§ 12. ل ل ل ل (Lâm) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	48
§ 13. Չայնանիշեր (հարեքեներ).....	48
§ 14. Հոգնակերտ վերջածանցի գրությունը	49

ԴԱՍ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

§ 15. م م م م (Mim) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	52
§ 16. م տառի կիրառությունը քերականական գործառույթներում	52

ԴԱՍ ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ

- § 17. ز ز ز ز (Ze) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 56
- § 18. ز տառի կիրառությունը քերականական
գործառույթներում..... 56

ԴԱՍ ՏԱՄՆՄԵԿԵՐՈՐԴ

- § 19. ك ك ك ك (Kef) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 59
- § 20. ك տառի տառի կիրառությունը քերականական
գործառույթներում..... 60

ԴԱՍ ՏԱՄՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

- § 21. ن ن ن ن (Nun) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 65
- § 22. ن տառի կիրառությունը քերականական
գործառույթներում..... 65

ԴԱՍ ՏԱՄՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ

- § 23. ی ی ی ی (Ye) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 68
- § 24. ی տառի կիրառությունը քերականական
գործառույթներում..... 69
- § 25. Բառակազմական ածանցներ..... 70

ԴԱՍ ՏԱՄՆՉՈՐՄԵՐՈՐԴ

§ 26. ك ف ق (Kaf) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	75
§ 27. ق տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում	75
§ 28. Սահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի կազմությունը	76
§ 29. Թերի օժանդակ բայի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի միջոցով կազմվող անվանական ստորոցյալը.....	78
§ 30. Բառակազմական ածանցներ.....	81

ԴԱՍ ՏԱՄՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

§ 31. ه ه ه (He) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	85
§ 32. ه տառի կիրառությունը քերականական գործառնություններում	86

ԴԱՍ ՏԱՄՆՎԵՑԵՐՈՐԴ

§ 33. س س س (Sin) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	91
§ 34. Ըղձական-պայմանական եղանակի ներկա ժամանակաձևի կազմությունը.....	91
§ 35. Պատկանելության ածանցներ.....	95
§ 36. Բառակազմական ածանցներ.....	96

ԴԱՍ ՏԱՄՆՅՈՒԹԵՐՈՐԴ

§ 37. ش ش ش ش (<i>Şin</i>) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	101
§ 38. مش (-miş) ածանցով անվանական ստորոգյալը	101
§ 39. Անորոշ անցյալ ժամանակի կազմությունը	104

ԴԱՍ ՏԱՄՆՈՒԹԵՐՈՐԴ

§ 40. چ چ → → (<i>Cim</i>) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	110
§ 41. Անձնական և ցուցական դերանունների հոլովումը	110
§ 42. Ներկա - շարունակական ժամանակաձևի կազմությունը....	112
§ 43. Չայնանիշեր (հարեքեներ).....	115

ԴԱՍ ՏԱՄՆԻՆԵՐՈՐԴ

§ 44. چ چ → → (<i>Çim</i>) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	121
§ 45. Ընդարձակ - ներկա ժամանակաձևի կազմությունը	122
§ 46. Հետադրություններ	126

ԴԱՍ ՔՄԱՆԵՐՈՐԴ

§ 47. ح ح → → (<i>Ha</i>) տառի գրության և արտասանության կանոնները.....	130
§ 48. Մակբայական դերբայներ.....	130

ԴԱՍ ՔՍԱՆՄԵԿԵՐՈՐԴ

- § 49. خ خ ځ ځ (Hi) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 137
- § 50. Հրամայական եղանակ..... 138
- § 51. Ըղծական եղանակ..... 139

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

- § 52. غ غ ڭ ڭ (Gayin) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 146
- § 53. Ապառնի ժամանակի կազմությունը..... 146

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ

- § 54. ص ص ڍ ڍ (Sad) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 152
- § 55. Օսմաներենի բայասեռի տեսակները..... 152

ԴԱՍ ՔՍԱՆՉՈՐՄԵՐՈՐԴ

- § 56. پ پ ڤ ڤ (Pe) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 157
- § 57. Բայի փոխադարձ-համատեղ և պատճառական սեռերի
կազմությունը..... 158

ԴԱՍ ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

- § 58. ط ظ ط (Ta) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 162
- § 59. Անդրադարձ սեռի կազմությունը 163

ԴԱՍ ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ

- § 60. ض ض ض (Dat) (արաբ. *dad*, պարսկ. *zad*) տառի
գրության և արտասանության կանոնները 168
- § 61. Հարկադրական եղանակ 168

ԴԱՍ ՔՍԱՆՅՈԹԵՐՈՐԴ

- § 62. ع ع ع (Aym) (արաբ. *ayn*, պարսկ. *eyn*) տառի
գրության և արտասանության կանոնները 174

ԴԱՍ ՔՍԱՆՈՒԹԵՐՈՐԴ

- § 63. ف ف ف (Fe) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 181

ԴԱՍ ՔՍԱՆԻՆԵՐՈՐԴ

- § 64. ظ ظ ظ (Zi) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 187
- § 65. Քանակական և դասական թվականներ..... 187

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆԵՐՈՐԴ

§ 66. ז ז ז ז (*Zel*) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 194

§ 67. Արևային և լուսնային տառերը 194

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆՄԵԿԵՐՈՐԴ

§ 68. ث ث ث ث (*Se*) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 200

§ 69. Արաբական քանակական ու դասական թվականները
օսմաներենում..... 200

§ 70. Ամիսների անվանումները 201

ԴԱՍ ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

§ 71. ج ج ج ج (*Je*) տառի գրության և արտասանության
կանոնները..... 209

§ 72. Գոյականի կապակցման ձևերն օսմաներենում 209

Հավելված

Օսմաներեն տեքստեր 220

Օսմաներեն-հայերեն ուսումնական բառարան 259

Գրականության ցանկ..... 300

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԵՊՀ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՆԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԱՖԱՐՅԱՆ
ԼՈՒՍԻՆԵ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

АНИ САРГСЯН
АЛЕКСАНДР САФАРЯН
ЛУСИНЕ СААКЯН

**УЧЕБНИК ОСМАНСКО-ТУРЕЦКОГО
ЯЗЫКА**

(На армянском языке)

ANI SARGSYAN (ani.sargsian@ysu.am)
ALEXANDER SAFARYAN (alexander-safarian@ysu.am)
LUSINE SAHAKYAN (Isahakian@ysu.am)

**TEXTBOOK
OF THE OTTOMAN-TURKISH LANGUAGE
(in Armenian)**

Համակարգչային ձևավորումը՝
Կազմի ձևավորումը՝
Հրատ. սրբագրումը՝

Տպագրված է «Գևորգ-Հրայր» ՄՊԸ-ում:
ք. Երևան, Գրիգոր Լուսավորչի 6

Ստորագրված է տպագրության 15.12.2016:
Չափսը՝ 60x84 1/16: Թուղթը՝ օֆսեթ:
Տպագրությունը՝ օֆսեթ: 20,25 տպ. մամուլ: Տպաքանակը՝ 200:

ԵՊՀ հրատարակչություն
ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1
www.publishing.yasu.am